Cornel Cotuțiu

VEVERIȚA DE PE RUE NOËL
(secvențe dintr-o Canadă proprie)

Am păcălit timpul!

Plecat la ora 13 de pe Aeroportul Otopeni, am ajuns la Montréal la ora 17.30. După ceasul meu, călătoria a durat 12 ore şi jumătate, după învârteala planetei – doar 4 şi jumătate.

Tragem linie, scădem şi rezultă că am şterpelit (din avutul cui?) şapte ore.

Ce agreabil e să fii hoț şi să nu intri sub incidența nici unui Cod Penal. Nici o lege din lume nu te pedepseşte fiindcă ai furat timp. Dimpotrivă, eşti chiar încurajat.

…Mda! Cred că e cazul să mă opresc, fie şi pentru motivul că nu-mi place să-mi fur singur căciula. Eventual, să fiu complice la faptă.

În fond, e aici jocul de-a iluzia, ce ți-l oferă gratuit fusele orare, când te faci că torci timpul altuia.

Carpe diem! – asta presupune un prezent care înseamnă uitare, iar uitarea e în relație de reciprocitate cu iertarea; aşadar: să ai puterea de a-ți ierta trecutul şi bunăvoința de a-ți ierta cele ce vin.

Cartea aceasta am început s-o scriu încă înainte de a o începe. Şi am terminat-o înainte de a fi gata. Veți vedea de ce.

Dilema

Mai toată lumea ştie de proverbul italian „Vedi Napoli e poi mori”!

E expresia dragostei şi admirației cu totul speciale pentru celebrul oraş.

Prin extensie, zicerea e valabilă pentru orice loc pe care rîvnim să-l vedem.

Pe cinstite, în nici cel mai euforic moment al meu – după stabilirea familiei fiicei mele acum cinci ani în continentul nord-american – n-am avut vreun gînd privitor la un posibil sejur al meu în Canada. Urma să rămînă – ca atîtea locuri de pe planeta asta fatalmente unică – doar spații ale imaginarului, străbătute de dorința mea de a le simți cu pasul şi privirea.

Şi deodată – există cîteodată un DEODATĂ extraordinar – primesc la miezul nopții un telefon din Montréal, de la Corina; cel mai formidabil apel la miezul nopții din viata mea: „Tată, nu vii la noi?”

„La noi”...

A urmat un dialog în care speranța că e adevărat pornea de la premiza că nu e adevărat, ca apoi, de la sfială să ajung să simt că-mi tremură genunchii. Ceva cam aşa: Ba da! Vin! Tocmai am vîndut nişte hectare de pădure de pe lumea cealaltă şi chiar că nu ştiam ce să fac cu banii. Măi, fiică-mea, a trecut 1 aprilie de o săptămînă, hai, las-o baltă!... Ca în final, să trecem la detalii (Nici măcar paşaportul nu-l reînnoisem. Unde să mă fi dus peste hotare? Pentru ce? Cu... ce?)

În febra pregătirilor (suprapuse peste alte finaluri: cursuri şcolare, bacalaureatul clasei mele, scoaterea cărții *Securea cu rotile* de sub tipar, obținerea vizei de la Bucureşti, alegerea rutei, cîrpeli dentare) mă gîndeam la Canada ca la un Napoli al meu.

„Vedi Canada e poi mori!”, îmi repetam.

E însă o butadă pe seama spunerii italienilor, ca o replică de haz la pretenția sfătoasă a napolitanilor: „Vedi Napoli e poi Mori!”, Mori fiind o mică localitate de lîngă celebrul port italian. Această nostimadă mi-a temperat elanul.

Am translat termenii în franceză, evitînd astfel insinuarea glumeață: „Vois le Canada et puis meurs!” Cu astfel de temelie psihologică am coborît în lumea nouă (Pentru mine, firește).

Numai că, la cîteva zile de ședere, Michiduță îmi pune în brațe un nomenclator al toponimelor din Canada. Mi-am zis amuzat: Hai să vedem dacă nu cumva... Ba da, descopăr în provincia Saskatchewan, pe malul lacului Athabasca, localitatea Mory...

Şi-atunci mi-am zis să nu renunț, ci să încerc o convertire a stării mele existențiale în: „Vois le Canada et puis vis!” Aşadar: Să vezi Canada şi apoi mai vîrtos să trăieşti!

Voi vedea, în final, dacă nu cumva între „să mori de fericire” şi „să trăieşti de fericire”, prin decantarea impresiilor, mă voi situa pe calea de mijloc pe care (îl invoc pe Arghezi) „a inventat-o un măgar genial”. Căci adesea imaginația e mai confortabilă decît realitatea, cea din urmă venind doar să-ți confirme sau să-ți corecteze broderia construcției mentale.

I

Montréal, (cred că) 21 iunie 2005

Dragă Virgil,

Mă aflu a doua zi după coborîrea în Canada şi mi-e o lene, de numa-numa. Singurul sector din augusta-mi făptură e pohta de a-ți scrie (Mama-mia! acu-mi dau seama că sunt primele bălmăjeli scrise de mine pe continentul nord-american!).

Folosesc hîrtia asta gălbejită, pen'că lumea din casă e plecată la treburi cu folos: Corina şi Alin la serviciu, Paul la şcoală, Dan la garderie. Aseară – pe vremea cînd voi – patibularii (vorba lui H.R.P) sforăiați – eu eram instruit (printre arome de somn) ce şi pe unde este acest „ce”, dar nu s-au gîndit – bieții de ei – că aşa de repede o să mă apuc să murdăresc hîrtia, încît să-mi spună unde e papier-ul normal pentru corespondență.

Apropo de normalitate: Am dobîndit deja alte nuanțe ale dimensiunii mele de om normal (N-am vrut să zic „de excepție”, deoarece sufăr de sindromul de modestie).

De pildă: răul de înălțime. Dintr-un balcon de la etajul trei, dacă privesc în jos, risc, uneori, să intru în frisoane de agitație. În schimb, de la o altitudine de 10 km, mă zgîiam în creştetul norilor sau în albastrul oceanului cu ciudă că hubloul nu-i mai mare (parcă mă uitam printr-o vizetă de puşcărie, să pîndesc apariția vreunui OZN).

E, acu – povestea, pentru clorotici, cu adaptarea la fusul orar. Precum vezi, sunt anormal: Cum am tras un duş, m-am apucat să condeiesc. Nici vorbă de fus.

Cică bate un vînt mînios prin Montréal, de uită să se oprească, chit că azi vor fi 35°. Totuşi, mă dau fudul (că parcă nu-s!), întrerup epistolia şi am să mă ridic din „salle á manger" unde sînt, flancat de un ceai din fructe (luat de la un magazin românesc), o sticloanță de... Borsec şi un „yogourt nature, sans gelatine ni amidon" – marca Danone – şi am să dau drumul, aşa, de chichi, la aerul condiționat.

Să mă fudulesc în continuare: port un tricou negru. Pe piept, cu un roşu din steagurile comuniste, o mîzgăleală, ceva combinație de literă şi grafie, iar pe spate, cu alb gros, **SUBUDAI**; mai jos, „Academie de sport de combat et de protection", şi între ele, un cerc roşu, lat, pe care scrie JIU-JITSU, apoi SAMBO şi în interior, pe alb, doi tipi crăcănați, înverşunați, îmbrățişați.

Două lucruri trebuie să reții, „Moş Crăciun", că pînă şi asiaticii din Canada ştiu de minerii de pe JIU şi că, la întoarcerea mea în țară (dacă nu găsesc cumva aici un local unde să spăl vase), să te ferească „iştănu'" să mă mînii – vai şi-amar de oasele tale! că la lombo-sciatică sunt cel dintîi!

Startul marii mele călătorii n-a fost defel vesel. Din Gara de Nord pînă la Otopeni m-a dus cu maşina ginerele lui Sandu Broască. Băiat fines, plăcut la vorbă şi la grai – cum o fi nimerit printre broscoi ? bietul de el...

În cele patru ore de fîța-fîț m-am destrăbălat cu un ceai banal (care la văru-mio Gruia, de la capătul Aleii Gării din Beclean, costă 5 mii de lei – bani vechi –, iar în incinta aeroportului numai 60 de mii!) şi la un moment dat am simțit o jenă la supapa numită „anus". Am urmărit-o cu gîndul şi simțirea pînă cînd mi-am zis că nu-i a glumă. După ce am trecut de primul control, l-am întîlnit pe Corin Braga (avea o treabă editorială la Paris), i-am lăsat în seamă cele două dulapuri (numite uneori geamantane), şi m-am aşezat, cu temei şi rugăciuni păgîne, pe W.C. Degeaba! După un sfert de oră răguşisem, dar obiectul cu pricina se pare că era inventatorul constipației şi ştia toate şmecheriile care să facă inutilă (să descurajeze în cele din urmă) orice tehnică a scremutului.

Mă şi gîndeam la un titlu de reportaj: „Constipat în aeroport”. Am ieşit slăbit de puteri, resemnat. Deodată însă m-am trezit în brațele isteriei: Cum să survolez eu Oceanul Atlantic constipat?! Cum voi contempla şi medita asupra condiției umane într-o stare psiho-somatică atît de dezagreabilă!? Cum să duc cu mine în Canada (Dumnezeule!) atîta cantitate de fecale beton?!

Am coborît în subsolul elegantului aeroport bucureştean (te rog să mă crezi că e mai occidental decît „Charles de Gaulle” din Paris) şi m-am tînguit la farmacia de acolo. Mi s-a oferit un laxativ contra... 155 de mii lei (vechi). Numai bine că rămăsese din ceaiul meu de 60 de mii cîteva lingurițe de lichid pe care trebuia să-l îmbogățesc cu 10 picături din miraculoasa soluție. Bineînțeles că eu am picurat 15.

În avion, în cele două ore şi jumătate de zbor deasupra babei Europa, am făcut împreună cu Corin Braga lectura presei, urmărind texte cu titluri banale, de genul: „Reforma amînată”, „Armata galbenă de pe străzile Bucureştiului”, „O modă depăşită: fidelitatea”, „Evul mediu printre noi”, „Călăul şi-a dus victima la groapă” şi am mai apucat să citesc doar titlul „Un alt Ion Iliescu. Cel fără putere!”, cînd am simțit un SOS de la rect.

Plin de speranțe, am dat buzna la toaleta avionului, cu toată jena că aş putea lăsa în văzduhul bătrînului continent augustele-mi excremente. Îmi aminteam de dorința plină de noblețe a celor care voiau să fie incinerați şi cenuşa să fie aruncată deasupra... Eu, nimic! Reîntors lîngă Corin – căruia-i mărturisisem între timp suferința – l-am lăsat pe Ion Iliescu cel din ziar şi am citit prospectul despre respectiva soluție orală în picături. (Apropo de picături, ceva din mine toi am dat afară...; ne aflam, cred, deasupra Alsaciei).

Ei bine, aeroportul parizian fu cel căruia i-am încredințat cu o furie bucuroasă lestul care înțepenise şi mă stresase cu cinism.

Eliberat, cu o stare de plutire, m-am aşezat pe o banchetă într-o sală ca o etuvă, la poarta F49, de unde, prin tunel, aveam să intrăm în burta generoasă a unui Boeing de categoria second hand (zic eu, românul postdecembrist) al companiei Air France.

(A se observa cum în finalul acestei fraze am utilizat cuvinte şi sintagme din trei limbi. Ce calitate a exprimării, tz, tz!).

Oricum, încredințînd pămîntului greu de civilizație, cultură şi glorie franceză ofranda mea rectală, mă simțeam aşa de isteț, de iute la gînd şi de o aşa erudiție fremătătoare, încît am dezlegat în cinci minute o integramă tîmpită, lungă şi lată cît un pogon de-al nostru lăsat în paragină.

Ca să mă debarasez de aspectele astea frivole, iată încă un episod : Aterizînd la Montréal, în aeroportul „Trudeau”, călcînd pe teritoriul unui stat federal, al cărui şef este chiar regina Marii Britanii (pentru care, am înțeles repede de ce, băştinaşii cultivă numai flori cu spini), după o ghiftuială cu preparate în avion, în drum spre vamă, a trebuit să intru (cu dor) în prima toaletă ivită în cale şi să oftez într-un serial de... aere zgomotoase.

Gata pentru azi! Ies afară să mă aerisesc.

Pupat zgomotos,

Constipatu’

O hotă inutilă şi o revelație

Apartamentul alor mei are bucătăria la mijloc. Un spațiu fără uşi. Hota, desigur, era cea care absorbea mirosurile inerente. Dar au trebuit s-o anuleze.

Corina îmi explică:

– Am deasupra mea o vietnameză. Din clipa cînd s-a mutat aici, a început pentru mine, de fapt, pentru toți ai casei, un fel de infern al îngrețoşării. Cînd începea să-şi facă de mîncare, pătrundea la noi nu mirozne, ci miasme, nu mirosuri, ci putori, îmi provoca vomă, pur şi simplu, oricît deschideam geamurile. Să stai în casă cu masca de gaze pe figură?! Vorba lui Alin: Femeia asta parcă prepară hoituri. Pînă la urmă ne-am resemnat, am închis hota.

– Bine – mă mir eu –, dar n-ai rezolvat nimic cu mirosurile pe care le face bucătăria ta.

– Măcar sînt mirosurile mele – mi-a replicat cu un fel de năduf amestecat cu un rîs poznaş.

*

Însoțesc amfitrionul în balcon. El – bistrițean, ea – de lingă Oradea. Le-a plăcut cum am pus problema copilului lor care, la cei doi anişori ai săi, încă nu vorbeşte:

– Aveți în fața voastră un om care pînă la trei ani n-a scos o iotă. Dar şi cînd şi-a dat drumul, nu s-a mai oprit, ba, mai mult, s-a făcut profesor de limba română.

– Înțeleg că vara fumezi aici, în balcon, însă ce faci iarna?

– Afară, pe palier...

– Am cercetat cu atenție balcoanele blocurilor de locuințe din jur – i-am spus. Cînd nu sînt goale, vezi ba şezlonguri şi flori, ba cîte o bicicletă şi flori.

– Însă nu izmene puse la uscat, nu? – continuă amuzat celălalt. Ca la noi.

– Dom'le – zic eu –, civilizație, educație...

Mi-a plăcut că, deşi tocmai primise cetățenie canadiană, „la noi" continua să fie România.

Abia trece un sfert de minut şi de sus cade o perdea de picături. Cîțiva stropi de pe balustradă ricoşează şi-mi intră în gură. Mde, tocmai o deschisesem. Bărbatul se apleacă şi, cu fața în sus, strigă:

– *C'est pour la dernière fois que...*

Şi aşa mai departe.

– Şi ce-i faci? E chiar ultimul avertisment cu *„la dernière fois"*?

– O familie de bolivieni, lua-i-ar... De doi ani tot o dau cu *„la dernière fois"*.

Dragi români din România! – am exclamat în sinea mea. Iertați-mă! N-am ştiut că mitocănia e un fenomen planetar...

Stimată Doamnă Liuța,

Dacă adresarea aceasta era „Stimată Doamnă Liuța Zăgrean”, suna prea sobru şi cumva neutru; nu mi-am permis formula „Dragă Liuța”, pentru că, mde! nu-aşa? ar fi ridicat o sprînceană protectoare augustu-ți soț.

Bun, am trecut de clişeul introducerii şi vreau să zic că tocmai am terminat cu hărnicia prin apartament. Mai întîi am preparat patru litri de ceai, rezultat dintr-o combinație adusă din România (rețeta aparținîndu-i prietenului Titi Rusan, de la Cîmpulung al Bucovinei): ceai de ghimpe, pufuliță cu flori mici (ce frumoasă denumire poetică pentru un adjuvant în... tratamentul afecțiunilor urinare!) şi o linguriță de ceai de pelin. Cică, fără el, ar rezulta o licoare de tot scîrboasă, or, închipuie-ți, amăreala pelinului ar fi să dea lichidului un gust... rezonabil. În final, l-am strecurat, trebuie să se răcească, urmează a fi potolit în frigider şi după aceea vine fericirea cu două căni pe zi.

Apoi am spălat vasele, rămase de la cină şi micul dejun. Îmi place să zăbovesc în bucătărie. Soacră-mea, care o viață întreagă a muncit la cantina unui cămin de copii, m-a urmărit odată cu un ochi de expert şi mi-a dat calificativul: Speli ca şi mine.

O clipă, că mai trebuie să mă laud! Într-o vară, zăbovind la Braniştea cîteva zile, găzduit de o vîrstnică Doamnă (n-am folosit întîmplător majuscula!) – Dumnezeu s-o odihnească! – am cumpărat nişte peşte de Someş şi am preparat o ciorbă. Venerabila amfitrioană, şezînd suferindă pe canapea, m-a urmărit ce fac şi mi-a spus în final: „După cum ați pus capacul pe oală şi ați spălat şi curățat peştele, trebuie să vă spun încă de acum că voi dori să mănînc cîteva linguri din mîncarea dumneavoastră. Ce diplomă de merit mai convingătoare ca aceasta?

Ş-acuma să trec la... subiect. Am luat pentru sejurul din Canada trei cărți: basmele lui Ispirescu, pentru cei doi nepoți, *Securea cu rotile* (în cîteva exemplare) destinată celor mari, prietenilor, şi „LICURICII DIN PALMĂ”, de... Liuța Zăgreanu.

Încep s-o citesc. Mi-am propus să continuu scrisoarea pe măsură ce acumulez impresii.

Dar, mai întîi: Ne cunoaştem de atîta vreme şi am ajuns să aflu despre ea mai întîi din cotidianul „Răsunetul”?! Adică, mă refer la întîietăți...

Hai, te iert, căci dedicația din foaia de titlu e lămuritoare şi-mi aminteşte de secvența cînd xeroxai în librărie paginile manuscrisului, iar eu am comentat, simulînd un aer de om plictisit: Ce, toate învățătoarele v-ați pus pe scris?!

Fireşte că e lăudabil un astfel de demers editorial, cu atît mai de luat în seama cu cît există o prejudecată proastă că învățătorimea nu prea e capabilă să se apropie de tipar.

Un spor de frumusețe pentru carte e faptul că grafica şi coperta s-a rezolvat în familie: Maria Silvana, fiica Zăgrenilor. Dacă ținem cont că Ion Radu Zăgreanu e deja un condei distinct în poezia şi critica literară din zona noastră, că fiul, Răducu, nu e străin de condei, după cum îmi făcea la liceu nişte compoziții admirabil de trăznite, atunci nu-mi rămîne decît să folosesc încă un superlativ: Avem a face cu o familie de excepție.

Trec peste introducerea „Eroii învățării” a lui Olimpiu Nuşfelean, fiindcă, nu mă îndoiesc, textul lui e infailibil şi trebuie să fie foarte plăcut. Şi mă opresc la pagina – care, anticipez, nu poate fi decît mămos patetică – semnată înv. Liuța Zăgreanu.

Ei bine, era de dorit să nu fi fost decodat titlul cărții; asta se face numai pentru cititorul leneş. Dar încheierea e interesantă, cu apelul la ideea lui Blaga, potrivit căruia „orice început se vrea vrăjit”. Asta după ce epuizezi toate epitetele posibile pe seama „licuricilor”, adică: fericiți, inocenți, curioşi, zvăpăiați, nerăbdători, fantastici, fragili, vulnerabili, „liberi de a fi fericiți” etc. În condițiile acestea, oricît de adult ai fi, ai dori o aşa... palmă (apropo de titlu).

Da, da, da! Cartea aceasta e o performanță surprinzător de plăcută. Ține cititorul într-un anume regim al lecturii, adică vioi şi relaxant. E un puzzle care alcătuieşte un tablou al iubirii celor 31 de perechi de ochi ce iradiază sub cupola unui suflet copleşitor prin generozitate, devotament profesional, a unui spirit ce pulsează de inteligență şi talent – autoarea.

Am găsit aici o distinctă artă a portretului. Foloseam adineaori cuvîntul „performanță”. Păi, da! Unde mai găseşti 62 de pagini în care, ocolind stereotipiile, să construieşti din cuvinte chipuri proaspete, cu trăsături inconfundabile, nici un text semănînd unul cu celalalt – prin construcția enunțului şi varietatea stilistică, prin detaliul relevant şi secvența narativă caracterizantă?

Fireşte că, treptat-treptat, autoarea îşi încheagă sie însăşi un portret, acela al unei dăscălițe de vocație, iar micile întîmplări relatate reconstituie cu uşurință atmosfera din clasă şi calitatea relației şcoală-părinți-lume.

Liuța Zăgreanu, stimată colegă, ai ochi de prozator şi condeiul te slujeşte de minune!

Precum *Cartea cu jucării* a lui Arghezi, *Licuricii din palmă* nu e o carte pentru copii, ci pentru mame, tați, bunici, adică pentru omul matur.

Ei bine, nu vreau să-mi stric starea de spirit în care mă aflu, de aceea amîn pentru mîine începutul unei cure cu ceai dezagreabil.

Omagii, doamnă!

Mai mult decît aventuri

Îmi place de Jacques Cartier, din ce în ce mai mult, nu numai pentru isprăvile sale de explorator şi descoperitor al primelor pămînturi americane din „Noua Franță”, dar şi pentru interesul său, curiozitățile privind fauna, vegetația, peisajul, obiceiurile amerindienilor.

A învățat de la băştinaşi prepararea unor leacuri vegetale şi, în consecință, avea să stocheze pe puntea navelor sale jardiniere cu plante şi lăzi cu felurite semințe. A socotit că-i sunt de folos la întoarcere, dar şi pentru a-i împămînteni în Europa, pinul alb, de pildă, sau tuia (în Canada nu e grădină, peluză, părculeț fără aşa ceva).

Cartier şi-a salvat o mare parte a echipajului său de scorbut, preparînd o infuzie de cedru alb. Practic, el a deschis – deşi la început receptarea a fost reținută, înceată – practica schimbului vegetal între cele două lumi. Încît, în secolele XVII şi XVIII, acest du-te-vino botanic a devenit o chestiune de viață, de supraviețuire pentru oamenii de ştiință, chirurgi şi ingineri.

E o adevărată poveste a traversărilor hazardate între cele două continente, uneori riscante, atît pentru speciile vegetale cît pentru oamenii înşişi.

Pasul următor a fost pasiunea pentru a cultiva specii hibride, care azi împodobesc parcuri şi grădini din întreaga lume.

Secolul XVIII este cel în care acest schimb devenise frenetic. Un căpitan de vas, de exemplu, timp de o lună, şi-a împărțit rația de apă cu două lujere de cafea, despre care auzise el la Paris, împînzind apoi toate insulele Antilelor franceze cu acest arbore. O faptă de genul acesta ținea de noroc. Între scoaterea din pămînt şi replantare durata putea să însemne două, chiar trei luni, timp amenințat de rezerva de apă dulce (păstrată sub cheie!) şi, fatalmente, de furtuni şi arsurile aerului îmbibat de sare.

Interesul pentru acest transplant vegetal l-a determinat pe Louis XVI să trimită un botanist de la Curtea regală cu scopul de a cerceta în continentul american plante exportabile în Franța. Aşa a rămas pentru istoria botanicii un voluminos ierbar, un repertoriu de 1700 de flori şi o monografie despre stejari.

Un alt aspect, aproape nostim: Un guvernator al „Noii Franțe” nu numai că s-a ocupat cu implantarea în Canada de azi a unor arbori fructiferi aduşi din Europa, dar a şi redactat – pentru „lupii de mare” – un fel de manual cu instrucțiuni despre transportarea plantelor şi grînelor „sau a altor curiozități naturale, dintr-un loc în altul foarte îndepărtat.”

Despre toate acestea se poate afla la expoziția „Aventuri botanice”, găzduită la Castelul Ramezay unde eu... n-am fost.

Atunci de ce ai scris despre ele? Pentru că...

Post-scriptum. În cele din urmă, totuşi, l-am găsit şi vizitat. De unde părerea că imobilul e aşezat cine ştie unde, la capătul

metropolei, am avut surpriza să-l descopăr vizavi de clădirea Primăriei, deci în Vechiul Montréal. Cînd zici „castel”, îți fuge mintea la cele de pe Loara sau cele din basme. Va fi fost palat la începutul secolului 18 (prima lui alcătuire avea să fie încheiată în 1705 de către Claude Ramezay, guvernator al Montréalului între 1703-1724), dacă e să-l raportezi la clădirile modeste ce vor fi existat atunci în jurul lui.

Acum edificiul nu are nimic impunător, fastuos, e ca o clădire oarecare, deosebindu-se prin zidurile din piatră şi grădina din spate. Descoperisem castelul cînd, atras de sveltețea neogotică a Bisericii Notre-Dame-de-Bon-Secours, am descoperit pe o placă din interior cine este Meloche (specialist în arta sacră) al cărui nume este purtat de strada unde ai mei vor locui în casa lor recent cumpărată. Aici am fost mai puțin impresionat de picturile murale ale lui François-Edouard Meloche (1893), cît de o fermecătoare domnişoară care făcea muncă de voluntariat ghidînd vizitatorii. La plecare, încă impresionat de tandrețea acestei... ghiduşe, m-am trezit că o întreb dacă-mi poate spune unde găsesc castelul care mă interesa.

Castelul-muzeu a fost onorat cu titlul de „relique nationale”*.

Interioarele – e de la sine înțeles – au înfățişarea (mobilier, pereți, tablouri, goblenuri, panoplii) palatelor franceze din secolele XVIII-XIX, iar expoziția „Aventuri botanice” mi-a confirmat cele aflate pînă acum. M-am lăsat... sedus însă tot de ceva feminin: grădina din spatele edificiului.

La intrare, pe un panou cu o frumoasă franțuzoaică în costum de epocă ți se explică:

„Închipuiți-vă această grădină de două ori mai largă şi de patru ori mai lungă şi veți avea o idee asupra spațiului pe care îl avea în secolul XVIII. Amenajarea ei actuală se inspiră din grădinile demnitarilor Noii Franțe.”

---

* *Şi cînd te gîndeşti că la noi „relicvele” echivalează cu ideea şi starea de „ruine” (şi acestea lăsate în plata Domnului).*

Cîndva, copacii, arbuştii, pomii, plantele nu aveau alt scop decît de a oferi plăcere odihnei, prin culoare şi mirozne. Iată de ce m-am amuzat să descopăr aici – eu, om intrat în mileniul III – straturi ce țin acum de grădina oricărui gospodar harnic. Le-am notat, cu un fel de lăcomie a celui care preia o avere: varză (am rugat-o pe o chinezoaică întîmplată printre straturi să-mi facă o poză cu verzele acelea dolofane), usturoi, ceapă, morcovi, țelină, ridichi, busuioc, castraveți, fasole, agrişele, viță de vie, mure, dovleci, sfeclă (şi asta în plin centru al Montréalului!). A se reține că acestea fuseseră aduse, pe parcurs, din Europa (care şi ea, la rîndul ei... etc.).

Abia la ieşire am dat de un panou-ghid cu butoane pentru şase limbi. Am apăsat pentru limba chineză. Ce explicații cîntate! Am înțeles... tot.

Mă amuză în continuare gîndul că la 50 de metri peste drum de clădirea Primăriei metropolitane se lăfăie la soare (şi cu un firesc care e numai al naturii) straturi cu legume şi zarzavaturi.

Ziua premierelor

E prima dimineață cînd am nesimțirea să mă trezesc la ora 9 fără un sfert. Mama mia! Cei cu treburi serioase au plecat, iar Paul iese din camera lui cîteva minute mai tîrziu.

Gestica (nu gimnastica) de dimineață, prin baie şi bucătărie.

Îmi orînduiesc fişele de pe birou. Caut o foarfecă şi n-o găsesc şi nu ştiu care e rînduiala, pe unde, în ce sertar poate fi o foarfecă şi caut şi găsesc în bucătărie două deodată. Înşfac una, mă reped la birou, foarfeca nu taie. Ah! Şi constat că e *prima* mea enervare pe pămîntul amerindienilor. O iau pe cealaltă şi, da, foarfeca taie.

Cum vede pe birou o carte, Paul mă întreabă ce e cu ea. Îl pun să citească ce ştie de pe copertă. Dibuieşte numele şi-mi trage un surîs aprobator, citeşte potrivit titlu şi, deoarece nu ştie nici ce

înseamnă „taifas”, nici „Purgatoriu”, mă apuc să-i explic. Ca să întăresc sensul primului cuvînt, fac apel la franțuzescul „bavardage”, dar găsesc că e mai aproape „causerie”. Paul încheie cu O.K.!

La „Purgatoriu”, n-am ce face şi-i trag copilului o inițiere în terminologia catolică. Îi place, e impresionat. Iată, *primul* moment de educație religioasă pe pămînt străin. Numai că, spre deosebire de înaintaşii mei europeni, care, cu sabia şi biblia, au jefuit şi au pus stăpînire pe cele două Americi, eu voiam doar să-mi luminez nepotul ce bunic cocofleț are, fiind scriitor. Desigur, manevra mea a rămas fără efect.

După un ceai repezit pe gît – licoarea dezagreabilă à la Titi Rusan, ies în oraş, pentru *prima* dată de unul singur. În căutarea bibliotecii municipale a oraşului Saint Laurent (care, alături de alte 20 de oraşe-zonă alcătuiesc metropola Montréal), instituție de cultură de găsit undeva, lîngă o biserică, la capătul străzii „Rue de l’Église”. Voi găsi pînă la urmă biserica, dar biblioteca ba. Cu tot ghidajul făcut de Alin, aveam să săvîrşesc *prima* mea rătăcire pe pămînt canadian.

Am luat-o pe bulevardul Alexis-Nihon, în care dă strada Ward, unde stau ai mei.

Remarc cîteva lucruri interesante pentru mine, pentru noi, însă care aici țin de domeniul firescului, banalului. Grădinița lui Dănuț e anunțată – în manieră rutieră – de la 100 de metri distanță, apoi de la 50. Azi, între orele 8 – 17, maşinile nu pot parca decît pe partea dreaptă (mîine numai pe stînga); ți-ai lăsat automobilul după ora 8 neregulamentar? rişti o amendă care să te usture. Marțea şi joia, între 13 şi 14 – parcarea interzisă pe ambele părți ale bulevardului, altfel spus, nici țipenie de maşină (se face întreținerea străzii). Maşină parcată pe trotuar? Ce, eşti în România?!

Pe fîşia verde ce separă cele două sensuri ale bulevardului – repetate tăblii despre interzis plimbat cotarle. Dar mai ales o fermecătoare înşiruire de arțari, salcîmi şi pini, arar tei (i-am prins în vremea de efervescență maximă; în viața mea n-am văzut aşa bogăție de flori de tei). Precumpănesc, desigur, arțarii; cei de-a

lungul trotuarului se apleacă, ocrotind umbra, într-o zi cu 35 de grade Celsius.

Nu garduri, ci alinieri de arbuşti, permanent îngrijiți, sau pur şi simplu gazon proaspăt, cam de 4-5 metri lățime, pînă la temelia caselor. O, am zis case? Zici vile, aşa de cochete cum sunt (nici una semănînd cu cealaltă), cu rondouri de flori şi jardiniere pe terasă. Dar, efectiv, sunt locuințe. Cotețe, grădinițe de zarzavaturi, fîntîni? Nu. Lucarnele nu sunt de decor, au o utilitate precisă, zilnică.

Zici că am parcurs o stațiune de odihnă şi agrement? Nu. Cu excepția centrului, de o modernitate arhitecturală sofisticat-fudul-americană, cea mai mare parte din perimetrul Montréalului aşa arată.

Cum Alin îmi spunea dimineață că, pînă „acolo”, va fi preț de vreo jumătate de oră, n-am fost atent la indicatoare – furat şi de peisaj. Cînd am intrat la bănuială, dam să intru, după o intersecție aglomerată, într-un cartier nou, pe care Corina l-a botezat „Cartierul englezesc”. M-am oprit lîngă un elegant (7-8 etaje) stabiliment pentru pensionari (am aflat ulterior).

Ca să cuget mai bine, m-am răcorit cu apa călduță din bazinul cu două arteziene. Apoi, ca în copilărie, am scuipat în palmă, am dat cu muchia celeilalte peste lichidul propriu şi am luat-o în direcția încotro mi s-a părut că a țîşnit „sucul”.

(Am rămas în urmă cu însemnările. Ieri am zăbovit pe rue de Sainte-Catherine şi m-am întors acasă epuizat. Spre ora 10, întins pe pat, am deschis un volum cu opera lui Ion Creangă, dar am adormit cu *Soacra cu trei nurori* în brațe. Pesemne, de aceea m-am trezit într-o vreme cu o stare dezagreabilă... E 1 iulie, ziua națională a Canadei, mi-am luat chiloții de apă – cum e numit aici slipul – şi voi merge în Vieux Port, unde, zice Corina, s-ar putea să fie paradă. Îmi acord, totuşi, un sfert de oră asupra colii de scris.)

Întreb pe o cucoană de rue de l’Église. Face un binevoitor amestec de engleză cu franceza, din care mă dumiresc că trebuie s-o iau îndată pe dreapta. Ceea ce şi fac, cotind-o pe după un

restaurant japonez, prin pereții căruia se distinge un interior de o eleganță sobră.

Trec pe lîngă ceea ce am numi noi tîrg de automobile, văd în zare turnul unei biserici, mă înviorez şi opresc într-o zonă cu magazine şi buticuri. Pe un geam zîmbeşte o înghețată cît un Gulliver. Într-acolo! Mă perind prin fața a 117 cuve cu înghețată, niciuna de aceeaşi culoare. Aleg o nuanță odihnitoare de verde şi mi se dă un cornet cu un gogoloi de înghețată cît un polonic. Plătesc. Ah! E *primul* obiect cumpărat de mine pe pămîntul canadian! Chit că înghețata avea doar gust de… rece.

Ies din perimetrul magazinelor, caut – precum steaua polară – crucea din zare a bisericii şi pornesc țanțoş şi amuzat că, scoțînd limba în public, nu pot fi acuzat de un gest necivilizat.

Şi deodată!

Daniela pe un tablou de publicitate!

Pentru *prima* oară rămîn cu gura căscată în Canada! Frapantă asemănare! Dacă pornesc de la franțuzescul „frapper”, asemănarea avusese pentru mine efectul unei lovituri în moalele capului.

Pe tabloul publicitar, o Daniela ține într-o mînă un baton de ciocolată tocmai desfăcut şi îşi suge seducător trei degete de la mîna cealaltă.

După a doua premieră – consemnată mai sus – înainte de a ieşi din casă, primesc *primul* telefon din România. Adică eu, nu familia Vodă. Era Daniela! Chițcăind de bucurie: „Domnu’ diriginte, am ieşit de la examen. Am luat 10! Mi-a venit Rebreanu! Am turuit ca o mitralieră, cum ziceați să nu fac.”

Lăsasem clasa în prag de bacalaureat şi ne-am înțeles să îmi comunice – fie pe internet, fie telefonic – ce isprăvi fac candidații.

Iar acum o văd aievea. Bine a zis cine a zis: Realitatea e mai imaginativă decît ficțiunea. Oricum, aia de pe reclamă habar nu are despre ce i-a picat pe bilet Danielei: Structura narativă în romanul *Ion*.

Mă despart de amîndouă Danielele şi-mi caut din nou „steaua polară”. Încă sub impresia plăcută, neaşteptată, de adineauri, trag o limbă zdravănă înghețatei, dar gogoloiul sare

din cornet, lățindu-se pe trotuar. Acolo va fi curînd o baltă şi cineva cu siguranță va întreba: Ce măgar o fi aruncat lichidul acesta?!

N-am privit înapoi, ci înainte, în zare, înghițind în sec, ronțăind cornetul, apoi lingîndu-mi şi eu trei degete.

O intersecție turbată. Se circulă în draci, nu văd nici un semn la semafor pentru pietoni. Şi aştept. Unii inşi trec, eu n-am curajul.

(Însă îmi amintesc de franțuzoaica de la Nantes: Avea/are un principiu, cînd învîrte volanul: E interzis? Foarte bine, pe aici o iau. Nu e voie decît aşa şi aşa? S-o credeți voi! Era plăcerea/rîsul ei de a şofa bezmetic.)

Încă nu am curaj. Dar îmi amintesc de finalul filmului *Bravul soldat Svejk*. Acesta îşi scoate capul dintre dărîmături şi strigă după avion: Mă, tu nu vezi că aici sunt oameni?!

Ei bine, n-am strigat, ci am traversat.

Crucea bisericii e tot acolo, chiar dacă brusc începe să plouă. *Prima* ploaie de cînd sunt în Canada! O primesc, întinzîndu-mi obrajii, dar doresc să nu țină mult.

Aşa şi e ! Soarele apare îndată. Văd crucea, pornesc şi-mi amintesc de Topârceanu: „*Supărările iubirii/ Sunt ca ploile cu soare:/ Repezi, şi cu cît mai repezi,/ Cu atît mai trecătoare.*"

Numai că nu e vorba de nici o iubire şi nici o supărare. Daniela? A, nu, nici măcar eu în postura de Pascalopol. Hai să accept formula: Îndrăgostit de o clasă întreagă. O clasă numai de fete, de cum au intrat la liceu. Şi m-am bucurat de „umbra fetelor în floare" (apropo de Proust). Le văd în amfiteatrul cabinetului „Liviu Rebreanu": Cristina, Cristinuța, Ioana, Vicuța şi Alina. Un rînd mai sus: Ramona, Mihaela, Monica, Bianca. Apoi: Nicoleta, (iarăşi) Mihaela, Laura-Estera, Viorica, Ioana (iarăşi) şi Diana. În rîndul ultim: Teodora, (o vreme) Septimia, Marinela, (iarăşi) Alina, Dana şi Iulia (ultima în înşiruire, dar cu media generală maximă în… ultima clasă). Dom'le, stai! Sunt numai 21. Să reluăm. O! o uitasem tocmai pe Daniela…

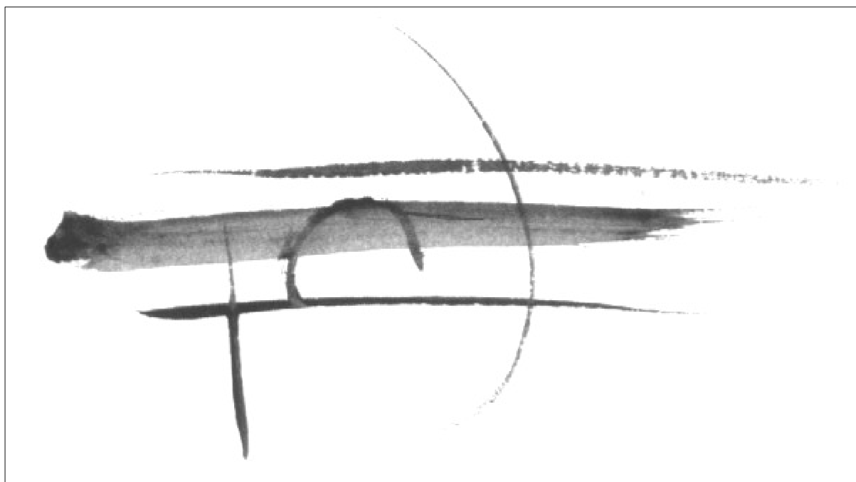
În sfîrşit, biserica. Eu vreau însă biblioteca. Vreau să verific dacă e vreun autor român în instituția asta de cultură. Măcar vreo

carte a românilor „stranieri”, adică Eugen Ionescu, Emil Cioran, Mircea Eliade, Panait Istrate sau Horia Vintilă.

Mă păcăleşte oboseala, crucea o văd, biblioteca nu. Rămîne pentru altădată. Sau altă dată.

Mă aşez pe gazonul unei case cochete. Şi simt deodată că-mi dă tîrcoale un miros de… (adevărat ori iluzie?), de… sarmale în foi de potbal…

E noapte tîrziu, afară țîrîie. Am lăsat fereastra deschisă. Vreau un somn legănat de şopoteala ploii, de şuerul neîntrerupt de pe autostrada din apropiere şi de cel intermitent al avioanelor, căci aeroportul e la o aruncătură de cîțiva zeci de kilometri cît colo. Aşa se întîmplă; ba, cu supliment: *Primul* vîjîit de țînțar, în jurul urechilor mele, pe pămînt canadian.

(Urmează „La rue de Sainte-Catherine”, dar n-am răbdare să nu notez măcar următoarea chestie: Montréal e un oraş bilingv. Ei bine, cum îşi rezolvă denumirea străzilor, piețelor, parcurilor? Cam aşa: Francezii au hotărît să boteze partea veche a oraşului „Vieux Port” – chit că îl pronunță prost: „Vio”. O.K! au zis englezii din administrația metropolei, noi o să numim Portul Vechi după capul nostru, adică „Quai King Edward”. Încerc să

adaptez un astfel de procedeu în Ardeal. Noi: „Piața Păcii". Ungurii: Ighen, noi îi zicem pe tablă „Horthy Miklos".)*

Mde!

Blocurile de locuințe unde îşi au ai mei apartamentul sunt înghiesuite cam în stil est european sovietic, dar fiecare spațiu e optim. La două blocuri este o piscină, asta însemnînd că e pusă la dispoziția a 80 de familii (dintre care vreo 15 aici sînt de români).

E normal că între 11 şi 19, cît e deschisă şi e prezent salvamarul, piscina e plină de puştime, de la 4 – 5 ani în sus. După-masă apar mame şi tați. Dar, zi de zi, observ că cei mai mulți sunt români. „Ceilalți – întreb – nu au plăcerea bălăcitului? Am văzut doar o negruță neagră – neagră. Orecum stingheră". „Păi, nu încap de-ai noştri", mi se răspunde cu haz.

*

Intru în vorbă cu un bărbat vîrstnic: Cu două zile înainte ne-am cunoscut, la intrare. Se stabilise de cîteva zile la Montréal,

---

* *Revăzînd paginile de pînă aici – scrise „la cald" – mă văd confruntat cu nişte probleme la care nu m-am gîndit inițial, cînd s-a iscat gîndul redactării acestei cărți.*

Orice manuscris, înainte de a fi dat la tipar (după cum se ştie) e revăzut, rescris; nenumărate pagini sunt aruncate la coş, apar altele noi, unui cuvînt uneori i se caută sinonime; unii autori mărturisesc că au refăcut textul a zecea oară ş.a.m.d.

Eu mă văd acum în situația de a potoli scrierea, a o struni, de teama de a nu cădea în emfatic sau în precar, în derizoriu.

O altă chestiune: Atenția lecturii e susținută şi de dorința de adecvare a textului la stările de fapt ale celui ce a trăit acolo două luni şi jumătate, e alimentată şi de năzuința de cumpănire a realului.

De aici derivă apoi a treia grijă: raportul cinstit, loial, în fața obiectivității, dintre mine – autor – şi cele două probleme enunțate mai sus.

după o şedere de 19 ani la Toronto. Înalt, bine legat, voce plăcută, calmă; îi dau vreo 70 de ani.

Povestim despre peşti, asta după ce-i spusesem că tocmai vorbisem cu Liviu Maior la telefon care, tot despre peşti îmi relata. „O, nu se poate compara peştele de aici cu cel de la noi!”exclamă deodată. Şi de aici trece la carnea de porc sau de pui: „O, nu! E aşa de fadă, de săracă, de inconsistentă, nu e ca la noi. Ați văzut? Şi fructele, n-au nici un Dumnezeu”.

S-a lăsat pe spate în apa călduță a după-amiezii. Eu am ieşit şi m-am dat la umbră pe un şezlong de baie. Pentru el, pentru mine, pentru Corina, Alin şi toți adulții pe care i-am cunoscut pînă acum aici „la noi” înseamnă acelaşi: România. Pentru nepoții mei, pentru copiii lor, „la noi” va însemna „chez nous” ori „with us”, asta chiar dacă au dublă cetățenie.

S-a apropiat de mine o fată, prinsă bine de soare. Facem cunoştință, o cheamă Andreea, are 12 ani şi vrea să ştie ce vîrstă am eu. De ce?

– Fiindcă arătați tînăr pentru un bunic.

Află de la mine cîți ani am şi ea reia, cu aceeaşi solicitudine şi ingenuitate, voind parcă să mă contrazică:

– Sînteți tînăr.

Să vii pînă în Canada şi să ți se spună asta, ei, bine, „ça vaut la peine”, merita tot efortul, toată osteneala.

Am avut năstruşnica impresie că sunt cucerit.

La verde

Aveți… puțintică răbdare:

Pîine – biscuiți – prăjituri – farfurii şi tacîmuri de unică folosință – bere şi bere fără alcool – pătură – două biciclete – încălțăminte pentru apă – jucării pentru apă, jucării pentru iarbă – două scaune de voiaj – papuci pentru apă (nici vorbă de nisip pe malurile fluviului Saint Laurent) – platou cu carne pentru grătar (instalația are o denumire nostimă pentru un român:

„barbecu”) – platou cu pulpe şi aripioare de pui – cărbuni – apă – apă minerală – borcănaşe cu ulei, hrean, muştar, ketchup – fructe – pahare de plastic – pepsi – țigări (indispensabile pentru o zi de aer curat) – bidonaşe cu cafea preparată acasă – şervețele – hîrtie igienică – prosoape – săpun – pungi de plastic – sare – piper – reviste de rebus – trusă cu pixuri – ochelari de soare – şepci – umbrele – două aparate cu căşti pentru CD-uri (cînd păsărelele fac pauză) – bloc-notes – chiloți de apă (denumire pentru chiloții de baie, slip) – spray pentru țînțari – unguent pentru soare – ladă frigorifică – sticlă cu țuică de prună de Malin.

Nu, nu e adaptarea textului *La moşi* de I.L. Caragiale, ci o listă ad-hoc cu încărcătura maşinii (Dodge-Caravan) a lui Alin, plus cinci oameni mari şi mici (ca anexă).

Aceeaşi încărcătură înmulțită cu 8 (asta însemnînd celelalte familii ex-bistrițene prezente la picnicul de pe malul fluviului Saint-Laurent). De cu seară a fost suficient un telefon. A doua zi ne aflam în poiana de la Pac-Saint Jacques 30 de români, de la 2 la 68 de ani.)

Pe vremea amurgului s-a jucat fotbal: cei cu burtă împotriva celor fără burtă. Talentați şi vioi: graşii, care, de altfel, au şi învins.

(A se considera această pagină ca o anexă în dosarul meu despre condiția românului în diaspora montréaleză).

Ce este o cloşcă

După trei pagini dintr-o cărticică în franceză (în care... două cuprind ilustrații), harnicul meu nepot citeşte o poezie dintr-un volum de Elena Farago.

Trebuie să ne oprim la versul *„Cloşca moțăie sub pat”*.

– Paul, tu ştii ce este o cloşcă?

– Bineînțeles că nu.

– Ce face o găină, Paul ?

– Face ouă.

– Bun! Ce facem noi cu ouăle?

– Facem papară.

– La altceva nu sunt bune ouăle?

– Nu.

– Ei bine, ştii tu că de acolo ies viitoarele găini?

– După papară sau înainte?

Inutil să-i mai zic de oul lui Ion Barbu. Chiar adult ajuns, va pricepe ceva din poezia acestuia? Măcar va şti de marele poet român din perioada interbelică?

– Paul, găinile mai sunt din cînd în cînd şi mame. Cînd bunicile şi străbunicile tale din România vedeau că o găină are chef să fie mamă, adică nu numai găină, adunau vreo 30 de ouă şi le aşezau într-un cuibar de fân – tu ştii ce e acela „cuibar” şi „fân”, nu-i aşa? – apoi aşezau găina, care acum nu mai era găină, ci cloşcă, peste ouă. Deci, le clocea, le încălzea.

– Păi, pentru asta de ce nu le puneau în cuptorul cu microunde?

– Ştii... atunci ele n-aveau cuptor din ăsta. Vorbim despre cuptor altă dată, acuma suntem la cloşcă şi la clocit. Ei bine, după o vreme, în oul de sub cloşcă începe să se facă un pui şi cînd puiul s-a plictisit să mai stea acolo...

– Îl ia mama şi-l fierbe.

– Văleu, săracul! Nu, dă cu ciocul şi sparge coaja. De dinafară, maică-sa lărgeşte spărtura tot cu ciocul şi uite-aşa vine pe lume un puf galben, un pui, o viitoare găină. Aşa nu mai trebuie să-l aducă barza.

– Hai, lasă prostiuța cu barza.

– Dar ştii ce înseamnă *„a moțăi”*?

I-am amintit ce i s-a întâmplat lui la întoarcere cu metroul, spre miezul nopții, după concursul de pirotehnie artistică din Port-Vieux. Tot mai convingător am fost cînd am făcut apel la franțuzescul *„sommeiller”*.

– Dar de ce să bagi cloşca sub pat, cum o poți strecura acolo, nu vezi că nu se poate ? – se miră el, arătându-mi canapeaua.

– Ştii, pentru bunicile şi străbunicile tale, în România, patul... Paul, ce-ar fi să deschidem televizorul?

Drăguțule bace,

Pentru cel care intră pentru întîia oară într-o țară şi are timp lejer de şedere, în de neocolita fază a adaptării, acesta cunoaşte un repede segment al „de ce”-urilor.

Între ele e unul vechi; era exersat încă din țară, dintr-o perspectivă proprie, însă sub acelaşi orizont al contrarietății: De ce românii nu sunt uniți, de ce se face apel la unitate dintotdeauna, de ce lipseşte acest element coagulant, de ce nu există unitate în diversitate?

N-am găsit nicăieri răspuns, doar interogații mai mult sau mai puțin patetice, lamentații fără finalitate, afirmații, explicații care-şi rup picioarele în pragul unor limpeziri şi soluții pentru termen lung.

Voi încerca fărîme de răspuns la acest „de ce” pe parcursul şederii în această lume necunoscută.

Întîiul impuls mi l-a provocat o afirmație a lui George Sava, editorul publicației *Pagini româneşti*, ce apare bilunar la Montréal.

În debutul Anuarului comunității române din provincia Québec, gazetarul şi agentul imobiliar George Sava consideră că: „O comunitate puternică este o comunitate care ştie să rămînă unită. Alte comunități o fac.”

Sunt trei sintagme care sugerează străveziu o dimensiune a comunității româneşti de aici: „o comunitate puternică”, „să rămînă unită” şi „alte comunități”.

Prin urmare: poate exista şi o comunitate mai puțin puternică, mai puțin vioaie şi eficientă, dacă nu, uneori, anemică. Iată, neprevăzute sau deliberate conjuncturi pot destrăma unitatea, în cel mai bun caz o slăbesc, o tensionează negativ. În sfîrşit, alte comunități (se înțelege, neromâneşti) reuşesc, totuşi, să-şi păstreze unitatea şi, nu oricum, ci cu putere.

George Sava n-o fi vrut să facă astfel de insinuări, însă opinia porneşte, cred, din fondul rezidual rezultat din decantări,

din discerneri, însă de care, probabil, nu te poți desprinde, rămâne ca un lest, marcîndu-ți, pe tăcute, existența.

Neaşteptat de repede – în doar o săptămînă de şedere aici –, din întîlnirile cu români stabiliți mai de mult sau recent în Canada, din presa românească, mi se conturează o direcție a atenției şi componentele unui amestec existențial: dezbinare pînă la duşmănie; ranchiună şi invidie; simularea prieteniei dar şi colaborare adevărată, dezinteresată; simpatii vremelnice, relații profitabile; meschinărie pomădată cu sulemeneli de apartenență etnică; nevoia de comuniune – bruscată de impulsuri pragmatice –; comuniunea – cu funcționalitate intermitentă –; ideea de unitate – doar ca idee, deziderat, himeră; bunăvoința – ca surogat pentru respirație întretăiată; unitatea – ca o „fata morgana" dirijată de instanțe oculte.

Aflu că această Coana Chirița, altoită pe şoldul lui Tartuffe – l-am numit pe cineastul, actorul, regizorul, scenograful, cascadorul, bucătarul, costumierul, senatorul, babalîcul Sergiu Nicolaescu – a avut la Montréal o săptămînă cu filme proprii. În preambulul unei proiecții pe ecran, ar fi rostit o chemare către spectatorii prezenți buluc în sală, ceva de genul: Hai să negăm, să descurajăm blestemul potrivit căruia, cînd ajung în străinătate doi români față în față e ca şi cum s-ar întîlni doi duşmani.

M-a şocat afirmația, asta nu pentru că ar fi ieşit o aşa păsărică din gura conaționalului meu. Informația îmi fusese dată după ce tocmai găsisem într-o publicație un text mînios al unui preot român, unde el folosea expresia „blestemul atavic al învrăjbirii".

Ble-e-stem? Blestem? Al cui? De cînd? „Atavic"?

Acestea să fie izvorul, motivația de-acum faimoasei dezbinări a românilor pe meridianele Terrei?

Cine a inventat porcăria asta cu „blestemul"?!!

Haideți la dicționar! În „Dicționarul Şeineanu" (1998; mult superior prăfuitului DEX): A BLESTEMA: A chema asupra cuiva urgia cerului, a chema pedeapsa divină asupra cuiva. La francezi înseamnă acelaşi lucru; ei ne mai oferă cvazisinonimele „a

excomunica”, „a anatemiza” (a exclude dintr-o comunitate religioasă).

Să fim serioşi (măcar serioşi), domnilor!

Blestemi (şi „se prinde”) un om, o familie, o comunitate.

Dar cum poți blestema o mare de oameni, numită popor?!

Cine s-o fi făcut, în cazul nostru? Burebista? Baba Dochia? Vreun barbar din hoardele hunilor? Menumorut? Ciobănelul mioritic? Avram Iancu? Sfîntul Petru? Apostolul Andrei? Harap Alb? Marx?

Să fim (măcar) serioşi, domnilor!

Ce păcate să fi săvîrşit strămoşii noştri, încît să se abată asupra urmaşilor pedeapsa divină? Apoi: Se simte poporul român excomunicat? Un popor întreg?

Vorba unui amic din Bucovina: Astea-s ziceri de popă beat. (Cer scuze preoțimii; acestea nu sunt cuvintele mele).

Revin la *Anuarul românesc*, coordonat de montréalezul (aşa am găsit aici adjectivul) George Sava.

L-am parcurs cu creionul în mînă, interesat fiind de sfera culturalului.

Ei bine, printre cei aproape 50.000 de suflete care trăiesc actualmente în Montréal (originare din România) sînt 18 scriitori (după ce criterii se consideră scriitori încă nu am aflat), unii şi cu manifestări în alte domenii ale artei, 15 artişti plastici (pe pictorița Mona Mariana Ciciovan o cunosc încă de la Bistrița); la compartimentul instrumentişti: 1 harpist, 2 violonişti, 2 pianişti (şi compozitori), 1 acordeonist, adăugăm şi 2 solişti vocali; în teatru: 2 actori (unul fiind venerabilul Septimiu Sever) şi 2 regizori.

Bun. Apoi Centrul de expoziții „Constantin Brâncuşi” şi Galeria de artă Inter Pallas.

La capitolul „mass-media”: În 2004 (pentru că în 2005 deja s-a schimbat… modificarea) erau *Antena vă aparține* (emisiune radio a Federației Asociației Românilor din Canada), revista parohială *Calea de lumină*, revista parohială *Candela*, *Tribuna noastră* (publicație editată de F.A.R. Canada) şi mensualul independent (poate de aceea cel mai competitiv?) *Pagini româneşti*

(intrat în al cincilea an de existență, 20 de numere pe an, 28 de pagini, distribuire gratuită prin Consulatul României, prin 11 cabinete medicale – cu medici români! –, 3 farmacii, 5 agenții de voiaj, 17 magazine, 2 restaurante, 4 biserici, 3 companii de transport, iar în Québec prin magazinul „Chez Vladimir"; un tiraj de 5.000 exemplare)). Merită să revin şi să scriu altfel numele publicației, adică PAGINI ROMÂNEŞTI, deci, cu majuscule.

Drăguțule bace Ion Filipciuc (atît de împătimit de condiția mioritică a românilor), nu cumva aici e de găsit „blestemul"?

Mde!

Ne aflam în maşină, spre capătul celebrului bulevard Guin, de 50 de km. Tocmai prinsesem cu vederea un număr de casă: 17991.

Una dintre doamne îmi atrage atenția asupra unui imobil. La întoarcere mi l-a arătat din nou. E acel tip de imitație de casă rustică, cu obloane de pe vremuri, cu cerdac. Mai mult, avea o sugestie de gard din cîțiva pari şi scînduri strîmbe, roase, putrede. Se înțelege că erau aşa de bine tratate, conservate, încît rezistă la intemperii.

– Ei, spuneți – se amuză ea –, de-i de vînzare, mi-ar plăcea s-o cumpăr. Îmi şi închipui: Trimit veste în țară: „Mamă, am casă". Mama: „Trage-o-n poză". Cum să-i trimit o aşa fotografie? Parcă o văd: „Ai-ai, de capu' meu! În ce hal o ajuns fata-me! De-aia s-o dus în străinătăți, să sărăcească?"

Şi rîde cu poftă încă o vreme.

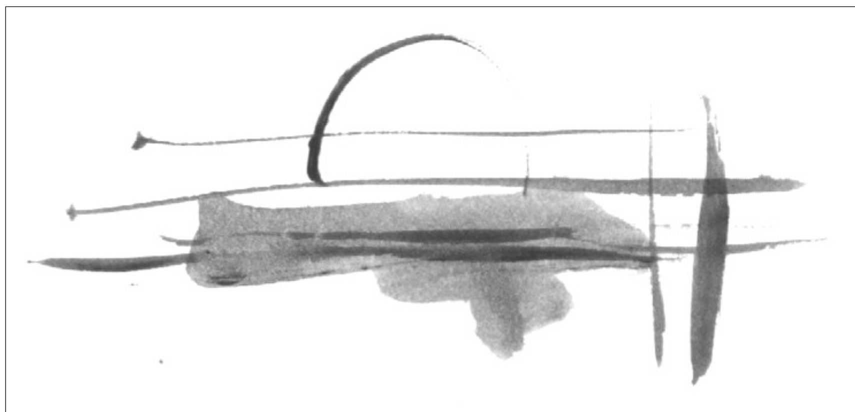
*

Corina ne-a dus, pe copii şi pe bunic, să cinăm la Wendy's, o categorie de local specializat în preparate pentru vîrsta mică (şi nu numai), motiv pentru care se ataşează gratuit, pentru fiecare

comandă, cîte o jucărie. Eu, bunic… n-am primit decît „poulet á mandarine”

La întoarcere am avut parte de un amurg copleşitor, pe un cer curat. În zare soarele arăta ca în desenele ilustrative despre sfîrşitul sistemului solar: imens! de ziceai că nu e adevărat. Era de o aramă vîscoasă, încît îl puteai privi în ochi şi te aşteptai ca îndată – îndată, la contactul cu pămîntul, pe linia orizontului, să plesnească şi să se scurgă, să se destrame.

Nu ştiu dacă aşa ceva se va fi întîmplat, fiindcă în raza vizuală se interpusese un zgîrie-nori (şi lat pe deasupra), iar cînd maşina l-a depăşit, astrul mai lăsa entuziasmului nostru exclamativ doar o coajă de foc blînd.

Rue Sainte-Catherine (1)

Corina mi-a luat de pe site-ul oraşului cîteva zone despre care presupunea că voi avea interes. După o săptămînă mi-am dat seama cît de bine a ştiut. Căci, din centrul metropolei, începe să mă intereseze nu ceea ce de vreo 30 de ani încoace însemna pentru mine Montréalul – uluitoarea construcție arhitecturală a Stadionului Olimpic, unde Nadia Comăneci a obținut primul 10 din istoria gimnasticii mondiale –, ci rue Saint-Catherine, Place

des-Arts, Place – d'Armes şi Vieux Montréal, un teritoriu ce musteşte de teatre, galerii de artă, muzee, imense expoziții în aer liber, librării, biblioteci, spectacole în aer liber, festivaluri, istorie națională şi magazine cît nişte orăşele supermoderne fiecare.

Ste-Catherine îți oferă tot ce se poate consuma (bucal, auditiv, vizual, epidermic…): hot-doguri, pizza, mîncăruri vietnameze, vinuri de California, apă minerală Borsec (!), festivaluri ale cîntecului, cafele, pepsi, spectacole cu dans şi acrobații, înghețată şi streaptise, jazz şi carnaval, expoziții de artă plastică, fîntîni arteziene. Şi, desigur, ca desert, noaptea, se pot consuma… dame de consumație.

Ş-acum:

rue Saint-Hubert, rue Saint-Christophe, rue Saint-André, rue Saint- Timothée, rue Saint-Alexandre, rue Saint-Urbaine, rue Saint-Laurent, rue Saint-Dominique, rue Saint-Élisabeth, rue Saint-Jacques, rue Saint-Paul, rue Saint-Maurice, rue Saint-Jean, rue Saint-Pierre, dar mai ales (pentru mine) rue Sainte-Catherine. Şi mă opresc. Era cazul…

Cineva, cîndva, de la Primăria Montréalului aşa va fi gîndit: marile centre de cultură din centrul oraşului să fie marcate, străbătute, înconjurate de… sfinți. Interesant, ciudat, frumos, sugestiv. Încît mi-e de mirare cum de metropola aceasta canadiană n-a fost numită Sfîntul Sfinților. Ceva de genul *Le Saint des Saints* şi nu Montréal.

Ei bine, cu harta locului în mînă, ies din stația de metrou Beaudry în plin necunoscut: strada Sfînta Ecaterina (ca s-o românizez). Eram prevenit că acolo, începînd cu ultima zi de iunie se deschide o expoziție în aer liber (de fapt, într-un fel de prelate): a şasea ediție a Festivalului „Montréal en Arts".

Expun 170 de artişti plastici de-a lungul unui kilometru din rue Saint-Catherine. O galerie „á ciel ouvert" (cum zic ei): pictură, fotografie artistică, desen, gravură, ceramică, sticlă, bijuterie. Te apucă amețeala de atîta culoare, linie, formă – dar mai ales de atîta kitsch, imitații, cópii după artişti celebri sau… fotografii.

O tînără pictoriță tocmai lucra cu penelul, făcînd o schiță după o reproducere dintr-o revistă reprezentînd (ce altceva?) o

glastră cu bujori. Se oprise din travaliu intrînd în conversație cu un gură-cască (asemenea mie) . Revenind, dracu mă pune şi-i zic (într-o franceză de Ardeal): Nu-i aşa că tabloul acesta a ajuns în stadiul final? Numai zîmbet şi soare, a început să-mi explice – într-o stîlcită franceză, adică aşa cum e pronunțată în zona Québec – că… Nu ştiu ce, dar am bălmăjit şi eu ceva şi am întins-o, ascunzîndu-mă într-un cort vecin unde – surpriză! – ai fi zis că lucrările îi aparțin lui Miron Duca, bistrițeanul. Uite cum întîlneşti plagiatori pe meridiane americane!

Intru într-o librărie: Eleganță, spațiu, aer condiționat, ecrane de control, muzică în surdină, invazie de *Codul lui da Vinci* şi celelelte tîmpenii ale americanului în vogă. Nici o carte, măcar din estul Europei (cu excepția cîtorva autori ruşi). La ieşire mă întîmpină surîsul binevoitor al unei tinere femei. Nu pricep nimic. Ea o dă pe englezeşte. Îi zic pe franțuzeşte (în ritmica mea ardelenească): Dacă îmi vorbeşti mai rar rişti să înțeleg tot. Şi am înțeles: Prea se vedea bine paşaportul meu în buzunarul rucsacului de promenadă şi îşi permitea să-mi propună să-l vîr în altă parte; nu era bine să fie văzut.

Ies şi o doamnă de vîrstă mijlocie, şatenă (şi faină, faină) îmi lipeşte, cît ai zice peşte, pe bleumarinul tricoului tocmai dăruit de fiică-mea, un petic de plastic pentru care eu am zis „mersi” şi ea a zis „mersi”. Mi-a plăcut gestul, însă abia la întoarcere am dibuit ce era pe dreptunghiul de plastic: o gură senzuală de un roşu aprins şi numele unui ruj (zice-se) destul de căutat. Mă făcui şi purtător de reclamă...

Luînd-o spre Place des Arts, dinspre care se auzeau deja sonuri de jazz, mă opreşte o chinezoaică. Din puhoiul de plimbăreți tocmai pe mine mă agață. Nu'ş ce vrea, dar văd că dă din mîini. Nu'ş ce să fac şi dau din umeri.

Cum, tot aşa, nu ştiu ce fix i-am provocat unei tinere cu ecusonul festivalului de jazz. Mă aşezasem pe trotuar, în mulțime, în fața scenei de la Muzeul de artă contemporană. La umbra fierbinte a unui cilindru de afişaj. O ființă de fizionomie şi constituție nemțească se strecoară ață la mine. Québecoază şi ea – ca să nu zic că o stîlceşte pe franțuzeşte. Aveam în mînă o canetă

(cutie din metal) cu pepsi. Mă invită să-mi deschid sacoşa din spinare. Cercetează. Hopşa! Unde-i paşaportul? Mă gîndesc uşor neliniştit. Îmi ia doza de suc şi-i varsă conținutul într-un pahar de plastic, dîndu-mi-l cu pistrui zîmbăreți.

Nu trece mult şi vine o ploicică. Spectacolul continuă, unii spectatori rămîn pe loc, alții (printre care eu cel dintîi) ne adăpostim. „Nemțoiaca” tot la mine vine şi-mi cere „să debarasez” locul. A doua zi, tot acolo mă aflam, în mulțime, şi iar apare tipesa. Acuma voia să vadă ce am în micul rucsac de oraş, voia să se convingă că nu mai am iarăşi pepsi în recipient din foaie metalică. Nu mai ştiu dacă strîmbătura mea era de om amuzat, plictisit ori iritat.

Mde!

Joi după-amiază e ziua cînd fiică-mea face cumpărături pe o săptămînă, în funcție de ce nu mai e sau e pe terminate în frigider, congelator, prin dulăpioarele din bucătărie.

Miercuri seara, răsfoieşte ziarele publicitare găsite, ca de obicei, în holul de la intrare în clădire. Face comparație între prețuri, îmi cere să notez pe o fişă cumpărăturile pe care le va lua de la „Mourelantos”, un supermagazin grecesc: salată verde, piept de pui, aripi de pui, ananas, vinete, ceapă verde, mango etc.

Acum, de la magazinul „Maxi”: struguri, filé de porc, biscuiți, şervețele (şase cutii), pepene.

Mi-am dat seama, a doua zi, că lista era doar un punct de plecare. La întoarcere, portbagajul era burduşit.

*

Am intrat şi într-un magazin gen „Dollarama”. Orice produs nu costă nici mai mult, nici mai puțin decît 1 dollar; de la un banal dosar de carton, un set de farfurii de plastic de unică

folosință, pînă la foarfece, trusă de pixuri cu baterii (pentru scris pe întuneric) ori ochelari de vedere.

*

Aduce Corina din oraş, printre altele, chiloți de baie pentru mine. Se numesc în limbajul de aici: „chiloți de apă". Nici slip, nici pantaloni pînă în genunchi; cam aşa arată.

Îi probez. Se constată că sunt prea mari.

– Nici o problemă, mîine îi schimb.

– Se poate?

– Trebuie să am chitanța şi îi pot schimba şi peste o lună.

Eu rămîn plăcut surprins.

– Asta nu-i nimic – intervine Alin. Am cumpărat un casetofon şi după cîteva săptămîni mi-am dat seama că nu-mi place. L-am dus înapoi, cu chitanța şi în ambalaj. „Ce are?" mă întreabă, în treacăt, vînzătorul. „Asta", inventez eu. Ia pachetul îl zvîrle peste o stivă de cutii, aleg altul şi „au revoire". Eventual puteam să-i cer să-mi restituie banii, dacă n-aş fi avut chitanța, puteam lua altceva în valoarea respectivă.

– Mama unei prietene – adaugă Corina – a stat la ea aproape o lună. Croitoreasă fiind, ar fi vrut să lucreze. Nici o problemă. I-au luat o maşină de cusut, doamna a avut ce face la ea şi, după ce a plecat, au dus maşina înapoi. Nu-i bună, vreau banii înapoi.

– Formidabil! E ca un fel de împrumut fără bani.

– Nu-i căinați şi nu-i lăudați – crede Alin. Au un profit uriaş, aşa că povestea asta cu returnatul e mai degrabă o reclamă pentru acest tip de magazine.

– Să vezi – vine fiică-mea. Un amic se opreşte în Canada o săptămînă. Noi tocmai eram pregătiți pentru un week-end la munte, cu corturile. Îi explicăm că îi procurăm noi unul şi-i spunem şi în ce manieră. Vai, se poate!? se jenează el, să-l folosesc şi pe urmă să-l duceți înapoi şi eu să nu plătesc nimic? Pînă la urmă a acceptat, însă tot aşa, cu văicăreli şi jene. Cînd am ridicat corturile, pentru prima noapte, ce observă amicul? Pe una din

laturile pînzei era o pată de găinaț. Deci, cortul mai fusese o dată vîndut şi returnat.

– E clar – am dat eu cu presupusul. Amicul a dormit bine-mersi, fără jene.

*

– Formidabil! exclam trecînd pe lîngă o vitrină. 75% reducere la prețuri.

– Vei vedea, dacă intri – mă potoleşte Corina – ce descurajant e chiar şi „prețul rămas”…

Altă Alina

Relieful de la Place des Arts a inspirat edilii să amenajeze o esplanadă în mai multe trepte. Nivelul de sus, care dă în bulevardul Maisonneuve e un fel de grădină de vară, cu grătare, fleici, bere şi răcoritoare, un scuar pentru copii. Alături, coboară şi se îneacă, dispare sub rue Sainte-Catherine, un fel de trotuar peste care se prelinge necontenit apă (Localnicii îl numesc… fîntînă).

Cîteva trepte mai jos, se întinde un palier spațios, terasa „Amarula” cu una dintre estradele festivalului. În stînga, restaurant, terasă. Toate aceste suprafețe – (construite peste complexul de la parter şi subsol, ocupat de magazine, o librărie, săli de studio, o cofetărie, un teatru şi o mulțime de culoare late cît nişte străzi… înguste) – totul (în ciuda caniculei de deasupra) are un aer reconfortant; totul – sticlă, metal şi gresie şlefuită şi o risipă de sisteme de iluminat şi de amețitori pereți cu afişiere.

Afară, mă aşezasem pe la mijlocul esplanadei, cu trepte din piatră şi asfalt, de unde puteai avea deschidere spre două scene montate în rue Sainte-Catherine, organizate de Samsung şi, respectiv, General Motors. În jurul meu, oameni de toate vîrstele, culorile, națiile, dansînd, mîncînd sandviciuri, bînd răcoritoare,

dar mai cu seamă fremătîndu-şi trupurile pe un ritm acum nu drăcesc, ci nebunesc. De altfel, unii au început să se ridice, acoperindu-şi urechile cu mîinile, îndepărtîndu-se.

Am disprețuit dintotdeauna o melodie transmisă la maximum, decibelii traumatizanți ai discotecilor. Mi se întîmpla acum ceva neaşteptat: Îmi plăcea. Simțeam cum vibrațiile îmi străbat trupul, toate măruntaiele se zbenguie, pielea parcă era tratată cu duş subacval; căci poate chiar asta se şi întîmpla, eram lichefiați de ritmul acesta zguduitor, urechile, creierii zburătăceau pe deasupra. Nebunie! Recunoşteam ritmul – dus pînă la paroxism – din prima parte a *Sărbătorii primăverii* de Stravinski. În final – o stare de plăcută epuizare.

Acum am zărit-o, în mulțimea de spectatori din stradă, pe Alina.

Ea?!

Ce să caute aici? Doar are examen de bacalaureat. Fără îndoială că mi-ar fi spus că vine şi ea la Montréal, nu încape îndoială că am fi făcut schimb de adrese.

Ea?!

M-am ridicat într-un elan irezistibil. După patru ani de şcoală, după sute de ore de tête-à-tête se alcătuieşte distinct o anume fizionomie a fiecăruia din colectivitatea clasei; surîsul, deschiderea gurii, unduirea pletelor, a umerilor, ținuta bărbiei, cîte şi mai cîte linii, tuşe, lumini, umbre care adună şi fac inconfundabil un chip.

M-am oprit pe trotuar.

Dumnezeule, nu poate fi o confuzie! E fosta mea elevă, e „Creola”, cum o poreclisem, din pricina tenului.

Pe scenă se declanşează o altă piesă de jazz, acum mai potolită, dar mai incitantă pentru dans.

Şi Alina dansează?! (Era una dintre cele patru neoprotestante ale clasei, ea baptistă, celelalte penticostale. Se prea bine ştie că bisericile lor impun exigențe care le scot din normalitate, accentuînd, în fond, un fel de condiție de minoritari, de autodiscriminare religioasă şi, uneori, socială. Pe Mihaela, Estera, Diana şi Alina nu le-am văzut niciodată dansînd. În seara

banchetului din finalul liceului, Alina a venit cu grupul colegelor ei pînă în scuarul restaurantului – doar atît a putut „risca” pentru noi şi pentru ea însăşi; a plăcut tuturor gestul ei). Poftim! Acum: mişcări de o senzualitate discretă, cu variații stereotipice perfect adaptate la muzică. Cele două – trei fete dansau la fel.

M-am apropiat… Să mă vadă… M-am strecurat pînă la cîțiva paşi de ea. Să văd cum mă vede, cînd mă vede. Eram crispat, emoționat…

Şi-i cade privirea spre mine!

Ar fi trebuit să mă recunoască… Nu se poate! Ar fi trebuit să aibă, măcar fulgurant, o expresie a recunoaşterii… O clonă, peste ocean?!...

M-am retras tulburat, dezamăgit. (În final, amuzat că am putut fi dezamăgit).

Peste două săptămîni aveam să găsesc pe internet un mesaj de la (cealaltă) Alina:

„Mă bucur că am ocazia să-i scriu celui mai drag diriginte.” – aşa începe. Îmi înşiră notele primite la bacalaureat, a obținut media 9,40, e foarte mulțumită de rezultat şi bucuroasă că a scăpat de stres. Făcîndu-şi ordine prin dulăpiorul cu cărți, a atins-o întîiul regret că nu mai e elevă. Acum se interesează pentru dosarul la facultate, s-a hotărît să se înscrie la chineto-terapie. Ca să vezi – remarcă ea – ce-mi face filoloaga mea, cu nota 10 la română, franceză şi engleză la bacalaureat! Deja clasa îmi duce dorul, iar ea o să-mi mai scrie, încheia Alina mesajul.

Pentru mine, scrisoarea ei, gestul ei sînt ca o diplomă de suflet.

Rue Sainte-Catherine (2)

Deşi cerusem – şi mi s-a dat – loc lîngă hublou, în amîndouă avioanele am nimerit în apropierea aripii avionului, încît priveliştea îmi era trunchiată. Iar la coborîrea în aeroport

pista era îndreptată de aşa natură că panorama Montréalului era oferită de partea cealaltă a hublourilor.

Nu mi-a rămas decît un oraş văzut de sus… pe hartă şi în cele cîteva imagini ale unui album cu o Canadă văzută din elicopter (frumoasă idee): *Panorama de Canada. Une aventure aérienne* (superb album!).

Apropo: Observ că, atunci cînd mă impresionează ceva – mic sau mare – , încerc (dar cel mai adesea sînt învins) să ocolesc superlativele. Poate că, finalmente, ele mă vor obosi, semn al unei receptări tocite progresiv şi al unei rutine diurne. Observ asta şi din mişcarea sau lipsa de reacție a Corinei la mirările, de-ce-urile mele, la exclamațiile şi nedumeririle mele, fie în fața monumentalității, fie a detaliului. De altfel, reluînd de cîteva ori acelaşi traseu, percepția mea devine mai astîmpărată; căutîndu-şi firescul.

Să revin: Cred că, privit din înălțimi, Montréalul arată, în centru, ca un perete de bibliotecă răsturnat pe spate, fiecare carte (cotoare groase) avînd nişa ei, canturile polițelor şi despărțiturilor marcînd bulevardele, străzile, străduțele. E aici o geometrie simplă, dar extrem de eficientă pentru pieton, turist, pentru automobil. Cu harta în mînă, cu mulțimea indicatoarelor, cu hărțile de pe „borcanele" de afişaj întîlnite în cale e imposibil să te rătăceşti sau să nu găseşti locul căutat în acest spațiu imens.

Iar chestiunea cu „ierarhia" şi denumirea străzilor e (pentru mine) o bizarerie (localnicul, întrebat, dă din umere şi dă a rîdere). De pildă, găseşti Bazilica „Notre Dame" – cel mai mare, mai important locaş de cult creştin din Montréal –, dar şi o „avenue Notre Dame" la 20 de km depărtare, în marginea metropolei, pe malul acestui imposibil, însă adevărat, le Saint Laurent, căruia i se zice fluviu. (În drum spre ocean face cîte un lac cît Moldova de mare, cu insule cît un județ de-al nostru, curge mai departe, iar se lățeşte, de uită de sine, uită că are apă dulce, uită că e curgător, pînă mai-mai că îl gîtuie un relief dur şi se strecoară – mai departe).

Tot aşa, găseşti o „rue de Saint Antoine" prin centru şi o alee Saint Antoine în arondismentul Lachine (Cîndva, punct

strategic în comerțul cu blănuri, acum o puternică zonă industrială, cu populație majoritar francofonă şi cu imigranți din Italia, India şi Marea Britanie; printre ei şi un pîlc de familii bistrițene).

Sau: „Saint Suplice” e de două ori, una lîngă marea catedrală – ca „rue” –, alta ca „chemin” (drum), lîngă marele „Parc du Mont Royal”, de pe platoul cu acelaşi nume (Unul dintre cele mai scumpe cartiere rezidențiale şi în care precumpănesc bogați de origine franceză, portugheză şi chineză. Compact, cartier chinezesc se află în centrul vechi în apropierea Palatului Congresului, o zonă marcată distinct printr-un portic la intrare, unul la ieşire – donație a Consiliului de stat al Chinei –, de hieroglifele firmelor şi de un imens acoperiş de pagodă altoit pe căpățîna unei clădiri. E distinct şi prin mersul grăbit şi crispat al unor inşi; sînt, cu siguranță, turişti europeni, doar ei au nasul mai sensibil la duhorile ce se rostogolesc pe trotuare dinspre restaurantele chinezeşti. Un torturat rezistă la chinuirile tradiționale, dar, la teroarea olfactivă de aici, fără îndoială că va spune adevărul…).

Coborînd pe rue Saint Suplice, spre port, am avut o revelație amuzantă, împiedecîndu-mă prin gropile şi crăpăturile asfaltului: Să propun Primăriei schimbarea numelui acestei străzi în „rue de la Roumanie”.

Aşadar, bizareria cu străzile: apelul la dicționare e inutil. Ce mi-e laie, ce bălaie: bulevard, stradă, avenue – tot una.

Mă simt deja legat sentimental de „rue Sainte-Catherine” şi o explorez centimetru cu centimetru. Trece prin inima metropolei drept, fără unduiri, şi e flancată de două bulevarde: Maisonneuve şi René-Lévesque.

Spre ea urcă sau coboară lumea dinspre Centrul Canadian de Arhitectură, Centrul de Comerț Electronic, Scuarul Dochester, Piața Ville-Marie, Muzeul McCord, „Place des Arts”, Muzeul de Artă Contemporană, Complexul „Desjardins”.

Da, e aici doar o înşiruire de instituții şi locuri, care nu mi-ar fi spus nimic, de nu le străbăteam, de nu le pipăiam cu privirea; locuri care nu spun nimic, chiar dacă adaug adjective de

genul „faimosul”, „entuziasmantul”, „copleşitoarea”. Eventual, pot produce o ridicare de sprînceană sau un rictus. Cred că am înşirat toponimele astea dintr-un puseu de vanitate, căruia i s-ar putea adăuga un abur de răutate meschină: Sîc, sîc! Pentru tine, cititor, sintagmele astea sunt bule de mister, de necunoscut care, însă, mie mi-au fost părtaşe.

Dat fiind vecinătatea nordică şi sudică cu cele două bulevarde, rue Sainte-Catherine poate fi oricînd blocată, disponibilizată pentru altceva decît circulația automobilelor. Iată, tocmai acum, 1 km din ea a fost dizlocat pentru Festivalul de artă plastică (pentru patru zile), open. Intenționat sau nu, e porțiunea cea mai deasă cu restaurante, baruri, cafenele şi localuri pentru streaptise.

UN GESTE INTELLIGENVIRONNEMENTAL. Cu acest cel mai lung cuvînt franțuzesc îşi intitulează Bruno şi Anne microexpoziția lor (cu vînzare!) în cadrul Festivalului de Artă, întitulată „Boîtes de la paix”.

Un titlu cu un subsidiar oximoronic: „Cutii ale păcii”, adică lăzi de armament american, cărora le-au dat utilitate nu numai plastică, ci şi practică: miniraft pentru bibliotecă, dulăpior pentru casetele C.D., minibar, corp al bufetului de bucătărie, noptieră, dulăpior pentru încălțăminte, pentru jucării.

Vechile cutii de muniții şi arme americane, folosite în anii ‘60 – ‘70, au devenit foarte rare, deoarece, cea mai mare parte, au fost îngropate sau arse.

„În acest debut al mileniului III – declară ei –, în care resursele naturale ale planetei sînt supraexploatate, în care drepturile omului sînt enorm batjocorite şi unde în locul pădurilor rămîn pete definitiv albe, e timpul de a conştientiza urmările grave ale supraconsumului de produse nedurabile şi poluate”.

Bruno şi Anne speră că astfel au deturnat menirea acestor obiecte destinate să omoare, transformîndu-le în obiecte pline de speranță, de poezie.

Îşi consideră creația „Cutii ale păcii” drept un mijloc de expresie artistică şi, deopotrivă, o acțiune concretă de natură ecologică, pacifistă, istorică.

(Merita să-i vezi stînd la o masă de turist, alături de cortul lor alb cu lucrările lor plastice, mîncînd iaurt cu biscuiți).

La cîteva sute de metri distanță, alt kilometru, destinat celei de a 26-a ediții a Festivalului internațional de Jazz, organizat şi finanțat de „mititelele” afaceriste planetare *General Motors* în colaborare cu *Stella Artois*.

O... infidelitate

Ghiftuit de jazz, o iau pe rue Sainte-Catherine, spre partea vestică. Strada devine mai îngustă, cît pentru două maşini, clădirile de 20 de etaje alternează cu imobile vechi, de început de secol XX.

Din pricina străzilor – uneori nu mai late de doi metri – a cetăților medievale franceze, oamenii nu aveau senzația, starea de a fi pe stradă, ci *în* stradă. Chiar mai tîrziu , cînd arterele de circulație din oraşe s-au lărgit, francezii au continuat să rostească „dans la rue”.

Aici, pe Sainte-Catherine, cu atît mai mult e valabil acest *dans* (în), cînd străbați spații înguste între pereți de metal, sticlă şi marmură, înalți de cîte 60 de metri.

Şi deodată am auzit un vacarm bubuitor dinspre bulevardul paralel René Lévesque. Am trădat-o pe Ecaterina mea şi m-am strecurat într-acolo.

Paralel cu manifestările de jazz şi cele de artă plastică, aici era în plină desfăşurare o năucitoare combinație de culoare, sunet, mişcare şi alcătuiri alegorice: carnavalul „La Carifiesta”. Cuvîntul e o combinație între „Caraïbe” şi „fiesta” (sărbătoare spaniolă).

Bulevardul se metamorfozase într-o pistă de dans cînd drăcesc, cînd lasciv, fiecare cortegiu cu melodiile sale, cu paietele,

penele, ciucurii, eşarfele, coroanele sale. Bătrîni şi copii, femei uluitor de trupeşe (nu grase), cu minijupe şi sîni mai-mai să debordeze peste sutienele sumare, o strălucire de piei roşii şi tuciurii, mult roşu purpuriu, străluciri de aur şi argint. Un negru de lîngă mine, remarca într-o franceză frumoasă şi inteligentă: „Nu ar mai trebui decît palmierii şi vuietul valurilor ca să-ți dea impresia că eşti telepurtat în Caraïbe”. Costumele reprezentau specificul unor comunități din Jamaica, Trinidad de Tobago şi Africa.

Trotuarele fiind înțesate de oameni de culoare, abia am răzbit pînă la bordură şi i-am cerut unui ins din centura de organizatori să-mi facă o poză. Cei din jurul meu încercau să se retragă, pentru a fi lăsat vederii, însă eu tocmai asta voiam: O fotografie despre mine între ei.

Seara, pe un canal TV aflam că fiesta s-a terminat cu nişte împunsături de cuțite, altercații şi vreo 20 de arestați.

Păi?! Aşa-i la petrecere. Parcă ştiu şi unii români de ce.

Mustrîndu-mă de infidelitate, am revenit la Sainte-Catherine.

Mde!

La o aniversare, ai mei fac petrecere acasă. Pe la 10 seara, țrr! la uşă. Două polițiste, drăguțe, subțiri, una albă, alta neagră şi sobre amîndouă: Cineva din blocul vecin a făcut reclamație. Vă rugăm reduceți volumul. O.K.?

De Crăciun – cu colindatul. Ajunge trupa la ei, veselie, țrrr! Un polițai, salută şi cere acelaşi lucru, dar adaugă: La a treia sesizare de acest fel veți fi amendați şi n-o să vă placă suma.

Nu se cunoşteau, dar asta înseamnă că acolo, la un oficiu de poliție, exista o evidență a reclamațiilor.

Şi la Montréal poliția nu ştie de glumă, iar polițaii sunt respectați. Pentru că şi ei îşi respectă semenii. Legea nu se

comentează şi e respectată efectiv, deoarece oamenii sînt convinşi – de cîteva generații – că legea îi apără.

*

Unde e o oază de verdeață (şi sînt din pas în pas) hop! bănci şi instalații pentru joaca pruncilor. Mă amuză un avertisment la văzul tuturor: „Interzisă şederea în parc de la miezul nopții la răsăritul soarelui”.

N-am nici o îndoială că avertismentul este luat în serios, însă, dacă ştii, după ceas, cînd e miezul nopții, cum poți aprecia răsăritul soarelui? Iată o dispoziție voit ambiguă, dar sănătoasă.

*

Programarea la stomatolog nu se face după ochi dulci, ci cînd îți vine rîndul. Cam aşa: În data cutare (poate fi peste o săptămînă, peste trei zile) la ora 17,10. Nepoțelul Paul a avut un necaz cu o măsea de lapte.

Şi eşti sigur că la ora 17,10 intri în cabinetul medicului. Mai mult decît asta: În preziua „randez-vous”-ului (orice întîlnire planificată, cu oricine, e numită astfel) asistenta îți dă telefon: A rămas stabilit, cum s-a planificat? La ora 17,10?

Două consecințe admirabile: În felul acesta ți se reaminteşte că-ți vine rîndul mîine, la ora cutare. De asemenea, în cazul că nu poți, că nu mai vrei, persoana de la cabinet poate folosi intervalul consultației pentru altcineva.

*

O aud cîteodată, dimineața, pe Corina, adresîndu-i-se lui Dănuț, pregătit pentru garderie:

– Hai, hai să ne grăbim, pentru că azi nu am voie la parcare numai pînă la ora 8,30.

E lege: O zi maşinile rămase afară peste noapte parchează pe dreapta, o zi pe stînga, dacă nu, te paşte o amendă usturătoare.

Maşini parcate pe trotuar? Vai, ce, eşti în România?!

A-ți construi propria normalitate

A doua tentativă de a găsi biblioteca de pe „rue d'Église" a eşuat.

Da? Aşa?!

Cum tocmai mă aflam la punctul terminus – „Cóte Vertu" – al unui traseu de metrou, am hotărît: Ia să vedem cît timp te ține pînă la celălalt capăt şi, pentru a evita plictiseala, cîte integrame completezi.

Multe dintre stații sunt placate cu faianță în ocru, roşcat, galben, de toate nuanțele, fireşte, şi compunînd suprafețe geometrice diferite. Însă faptul nu estompează impresia de monotonie şi uşoară mohorală.

Am pornit la exact orele 12.

Am străbătut, pînă în final, 26 de stații şi, culmea! n-am reuşit să termin măcar o integramă. Intitulată „Vise erotice". Erotică în metrou! Apropo: În vagoane, un comportament absolut decent, nici o vorbă stridentă, nici o sporovăială de țațe, nici un gest vulgar.

Dar nici definiții aşa de tîmpite ca la integrama aceea.

Mînios nevoie – mare, căutînd către integramă chiorîş, iar am hotărît: Cobor numai în stația în care am terminat-o! Ce voioasă risipă de timp, cînd Corina şi Alin au doar două săptămîni de concediu.

Abia la a 12-a stație (în total 38) i-am dat de capăt. Buimac, m-am trezit în „Place des-Arts". Bine măcar că fac încă o porție de jazz nebun. Ştiu încotro s-o iau.

Am descoperit încă un motiv pentru care mi-e dragă „rue Sainte-Catherine”: plăcerea de a recunoaşte (şi astfel de a-ți construi o proprie normalitate). Să recunoşti culoarele, direcția pe care o vrei, inscripții, afişaje, chiar oameni; să saluți, acum ca pe o cunoştință, pe „nemțoiaca” ta; să iei o cafea la acelaşi local *Van Houtte*, răsfoind un ziar, notînd impresii.

Rue Sainte-Catherine (3)

Pe durata a 11 zile au fost puse la dispoziție, cuprinzînd Place des Arts pînă în Boulevard de Maisonneuve, 9 săli de concert şi 11 scene exterioare (pentru spectacole gratuite).

Spectacolul scenei şi spectacolul străzii.

„Une folie!” – cum zic francezii. Ce frumoasă nebunie!

Încep la orele 11, iar ultimul evoluează la o jumătate de oră după miezul nopții. Aş vrea să pot participa la cel din urmă, dar metroul se închide la ora 1 dimineața, şi a-i cere Corinei sau lui Alin să mă ia cu maşina nu se poate. Ei au serviciu, eu sunt în vacanță.

Se desfăşoară, non stop, 50 de spectacole, dintre care

27 în aer liber, gratuit. Pentru celelalte prețul biletelor variază între 6 şi 45 de dolari.

Formațiile de pe 1 iulie, de exemplu, veneau din Statele Unite (New Orleans, Alabama, Detroit, New York), Canada (mai cu seamă din provinciile Québec şi Ontario), Franța, Suedia, Belgia, Polonia, Rusia, India, Portugalia. De altfel, componenții trupelor vin din țări de origine diferite. Dacă frumoasa cîntăreață Viktoria Tolstoy e suedeză, dintr-o familie de ruşi (nu, nu are nici o legătură cu celebrul scriitor Lev Tolstoi, dar e celebră în toată Europa – mai puțin, nu? în România), în schimb Jazzinho e portugheză, aparține unui grup de jazz din Londra, formația avînd preferință pentru instrumente afro-braziliene. Franțuzoiaca Marie-Josée Simard (la xilofon), împreună cu rusul Vladimir Sidorov (acordeon) au în program Bach, Piazzolla şi… folclor românesc!

Într-una din zile mă aflam lîngă fîntîna de lîngă Muzeul de artă contemporană (rue de Sainte-Catherine, fireşte) şi aud muzică românească adaptată în manieră jazz. Peste o sută de tineri, copii, mame, bunici, înconjuraseră formația (şase muzicieni în jur de 25 de ani) „Gadji-Gadjo" (o fată la acordeon – splendizi ochi albaştri); pe parcurs au alternat şi cu folclor maghiar şi balcanic. Două bunicuțe, cu cîrje, se mlădiau de mama focului, o tînără luase din brațele unei mame (pătrunsă şi aceasta de ritm) o fetiță de doi ani şi încep să păşească după melodie, un babalîc excentric se bîțîia pe ritm maramureşan, un tată înalt, cu un băiețel pe umeri, se unduia la sunetele clarinetului, lumea mişca pătrunsă de zelul bateristului, aplauda, chițcăia.

Aşteptam finalul. Am vorbit cu fata, cu cea cu ochii viorii. Sunt din Montréal, ca şi cel de la contrabas, au bunici din România şi alți doi au rude îndepărtate din Ungaria.

Nu ştiau limba străbunilor, dar se vedea că nu-i muşca de fund nici o coropişniță din grădina Trianonului…

Cum înainte prinsesem formația „Acconles sax" din Marilia (8 interpreți, dintre care 6 saxofonişti exaltanți şi antrenanți), mi-am zis că mi-am făcut porția şi m-am retras la umbra puternic

mirositoare a cîțiva tuia, să înfulec un sandwics. „Gadji-Gadjo” îmi confirma îndreptățirea unui gînd iscat în țară.

Nepoțelul Paul are 8 ani acum; născut în România. În 2025 va avea o vîrstă numai bună pentru a-şi întemeia o familie. Peste vreo doi ani ar veni pe lume primul urmaş: Petru (sau Pièrre sau John?). Acest strănepot al meu ar avea prin 2055 vîrsta de 28 de ani. Numai bine să se însoare. Peste doi ani, Paul ar fi să aibă un nepot: John. La 28 de ani ar fi să fie anul 2085 şi nepotul lui Paul, deja pictor cu renume, genial, acordă, înainte de însurătoare, un interviu despre expoziția sa de la Toronto, inspirată din viața unor popoare sărace. Şi i se pune întrebarea: Maestre, e adevărat că bunicul dumneavoastră s-a născut în România? Răspuns: Da, cînd străbunicii Alin şi Corina s-au stabilit în Montréal, bunicul Paul avea deja trei ani. De la el am moştenit eu talentul pentru artă plastică. Dar tot aşa, bunicul bunicului meu se pare că mai cocheta cu pictura, dar, dacă nu mă înşel, a avut un oarecare succes în literatură acest stră-străbunic al meu. I-am reținut doar numele mic, îl chema Cornel.

(Cum Alin mi-a cumpărat un aparat foto, am pus-o la încercare pe „nemțoaica” mea. Am găsit-o la datorie, tot la intrare în Place des Arts. Mi-am cerut permisiunea s-o fotografiez, a fost de acord, dar după ce mi-a pozat, m-a întrebat dacă n-a fost o glumă. Ca s-o conving că nu, am rugat-o să-mi facă şi ea o poză. Ne-am împăcat cu zîmbete.)

De ziua voastră

Azi e ziua ta aniversară, a mătuşii Livia şi ar fi fost şi a tatei; ar fi împlinit 93 de ani. Nu era potrivit să-ți spun asta – şi cele ce urmează – la telefonul Corinei; bine că şi-a amintit ea de tine.

Văd cu ochii minții cimitirul, mormintele părinților, salcia plecată peste ele.

Îmi dă tîrcoale o umbră de blazare: În ce fel viața mea e mai densă (şi la ce folos?) decît a nu ştiu cărei babe, descoperită

într-un sat de munte, care n-a ieşit la cei 90 de ani ai ei nici o clipă din hotarul vetrei. De ce viața mea ar fi mai frumoasă – eu, care am făcut baie în toate mările Europei şi am trecut Atlanticul – decît a tatălui nostru, care, în cei 77 de ani de existență, n-a văzut în viața lui Marea Neagră, decît la televizor?

Viața lui va fi fost altfel (în esență) decît a mea, dat fiind faptul că (spre deosebire de mine) a cunoscut spații de peste Prut şi Nistru (în al doilea război mondial) şi odată cu asta frigul şi foamea, păduchii şi iminența morții? Iar în zbaterea lui de la naştere la extincție a cunoscut o singură dată două săptămâni de odihnă, în stațiunea de la Slănicu Moldovei (Odată, mama noastră i-a arătat Corinei o fotografie, spunîndu-i: *Uite-l pe bunicu' la Slănina Moldovei*)? Mă bucură, cu duioşie, gîndul că am în biblioteca de acasă cartea pe care mi-a cumpărat-o el atunci, de ziua mea aniversară: „*Laleaua neagră*" a lui Dumas. Cu siguranță, era şi o recunoaştere subsidiară, cu satisfacție, pentru chemarea mea spre lectură şi scris.

Plăcerea mamei de a ironiza, stîlcind unele cuvinte, venea de la bunicul nostru Bătinaş. În anii în care se făcea puşcărie pentru o anecdotă antisovietică, el pronunța cu satisfacție şi în gura mare „*Mocicoşa*" (în loc de Moscova), toponim inventat de el, de la neaoşul „*mocicoş*" (murdar). Iarna, cînd viscolea, comenta hîtru: „*Iar au deschis comoniştii ăştia uşcioara dinspre Siberia.*"

De altfel, dacă tata şi unchii erau nevoiți să tacă chitic, pentru a nu-şi periclita slujba şi familia, tata-mare era rebelul locului. Îmi amintesc că la convocările gospodarilor de pe ulița Beclenuțului, pentru a fi lămuriți (vezi doamne!) să accepte să intre în G.A.C. (gospodărie agricolă colectivă – cum erau numite inițial C.A.P.-urile) el era împins în față să rostească cuvîntul de împotrivire. Şi ştiu că o făcea mînios şi vocea ridicată, încît „*tovarăşii*" erau mereu puşi în dificultate.

Dacă tatăl nostru n-a văzut niciodată marea, în schimb „*moşul nostru*" (cum îi mai spuneam) a văzut Veneția. Îndată după primul război mondial a lăsat-o acasă pe bunica Marta şi cei patru copii (rămaşi după vreo opt naşteri) şi a plecat (cu sula, cleştele, acul şi ciocanul în traistă) spre țara tuturor promisiunilor

– America. Nu erau ei lipiți pămîntului (casa lor, deşi „*căsuță*", se socotea dintre cele mai bune), dar – din cîte am apucat să-l cunosc – presupun că va fi socotit cam aşa: Dacă tot prostu' merge într-acolo, apoi, eu, care...

Potrivit unei promisiuni de la un neam, stabilit la începutul secolului XX în America – şi căruia probabil că-i mergea bine –, bunicul urma să găsească un bilet de călătorie la vaporul cutare, pentru data cutare. Marele lui ghinion: Pe drum, undeva prin Austria, l-a prins o dizenterie, de l-a ținut locului cîteva săptămîni şi a ajuns la Veneția prea tîrziu. Ca în filmele siropoase: Vaporul lui plecase cu cîteva zile mai înainte.

A şezut, a sperat, a aşteptat zadarnic. Nu va fi avut el poftă să contemple Bazilica San Marco, gondolele sau Podul Rialto, de vreme ce nu mi-a povestit niciodată despre ele. Deşi îi plăcea să povestească fel de fel şi nouă, copiilor, ne plăcea să-l ascultăm. Cîteodată, cînd îşi amintea că e poliglot (mai ştia ungureşte, nemțeşte şi ruseşte) ne încînta rostind cîntat ceva pe italiană. Rețin cuvîntul „*precipitevolissimevolmente*", despre care spunea că este cel mai lung din italiană.

S-a întors acasă şi i-a adus apoi barza încă trei fete. Un copil al uneia dintre acestea din urmă, matur acum şi cu familie grea, oftează cîteodată: „Nu putea să ajungă tata-mare în America? Eram şi noi bogați." El uită că, dacă bunicul ar fi ajuns totuşi pe pămînt american, fie că nu s-ar mai fi întors, fie că, revenind, cine ştie la cîtă vreme, poate n-ar mai fi fost aşa zelos cu sporirea progeniturilor.

Ei bine, dacă tata nu a văzut nici măcar Marea Neagră, iar bunicul a făcut baie în Marea Adriatică, în anul 2000 Corina avea să fie primul „Barabou" (porecla familiei noastre dinspre mama) care survola Oceanul Atlantic. Către o lume unde nu totdeauna întîlneşti cîini cu covrigi în coadă, dar în nici un caz cîini cu pînza de păianjen pe gaura curului.

No, c-o zis-o, neaoş, al tău... *frère*.

„Prin româneşti cuvinte" (Iancu Văcărescu)

Ştiam că 2,5 dolari costă biletul pentru autobuzul cu stația finală, la intrarea Du Collège şi că şoferul îți dă un cartonaş pe baza căruia intri pentru metrou.

Nu ştiam că e nevoie să ai bani potriviți. Or, eu aveam o bancnotă şi un negru din spatele meu îmi tot explica în franceză că monedele lui fac jumătate din banii mei, că mi-i dă mie, iar eu introduc în fanta de la bordul autobuzului bancnota mea, adică prețul a două bilete.

Nu am priceput nimic. De pildă, în trei rînduri l-am auzit zicînd *„sple"*. De unde să îmi treacă prin cap că asta voia să însemne *„s'il vous plait"*? Mi-a explicat acelaşi lucru şi şoferul. Tot nimic, doar că iritarea m-a făcut să mormăi repezit, pe româneşte:

– La naiba cu franceza voastră de Québec! Cine să vă priceapă?!

Şoferul – în jur de 35 de ani – începu să rîdă:

– Bine, atunci să vă explic pe limba noastră…

Era din Sibiu, soția din Mediaş.

De altfel, George Sava, la întîlnirea noastră de la Côte Vertu, mă prevenea că există între românii din Montréal o comunitate, foarte unită, de suflete provenite din zona Mediaş.

*

Unde e Piața Română cu mult controversata statuie a lui **Eminescu**?

Încă în primele zile de şedere aici, l-am pus pe Alin să cerceteze. A găsit pe internet relatarea oficială a penibilei festivități din septembrie cu participarea şefului statului şi a ministrului culturii, cel chel pe organul care face exerciții de caracter şi de bun simț. Găsirăm menționate cele două străzi în al căror unghi de atingere e piața dorită (de mine): rue Clark şi rue Shewell.

A căutat pe harta metropolei: Nimic. Concluzia: Au găsit ăştia un cotlon la dracu-n praznic şi n-ați piață!

Mi s-a promis că va mai cerceta. Poate ştiu alții, poate ştie Mona Mariana Ciciovan, care a participat la simandicoşenie şi s-a întors cu bune impresii despre statuia lui **Eminescu**.

La prima vizită acasă (o casă splendid gîndită şi garnisită), ea ne-a dat un răspuns evaziv, ceva de genul: Acolo, aşa, undeva pe Platoul Mont-Royal.

M-am gîndit ca la prima întîlnire cu George Sava să-l rog să-mi dezlege misterul. În cele două ceasuri de taifas, am uitat.

Le-am spus alor mei: Să nu vă închipuiți că voi pleca de aici fără să-l văd pe **Eminescu**. Au hotărît că e disponibilă pentru aceasta Corina, în vreun week-end.

În săptămîna următoare, după primul contact cu stomatologul Georgescu, am zărit numele unei străzi care parcă… Asta e Clarke – observa Alin –, nu Clark.

Al patrulea spectacol din ziua mea maraton în cadrul FrancoFoliei se ținea pe scena „L'Aire Ford Focus", amenajată pe rue Saint-Catherine, colț cu altă stradă. Pînă la urmă, plictisit, sătul, obosit, flămînd am făcut o raită în jur şi… Rue Clark! O străduță interminabilă, între doi „sfinți" largi în această parte a Montréalului. Urma să văd unde e rue Shewell.

Întors la domiciliu, am răsfoit febril „*Pages jaunes*". Cu lupa. Şi am găsit-o… Pe hartă, deocamdată.

Mai ştiu din presa de aici că pînă ieri-alaltăieri a existat o adevărată „operațiune Place de la Roumanie", provocată de primăreasa arondismentului unde e amplasată piațeta, o doamnă al cărei nume se termină în „pulos", doritoare ca spațiul să fie denumit Parc Devonshire, care să evoce astfel o şcoală ridicată cîndva în zonă.

Uite că românii se mai şi mobilizează, nu numai îşi inventează bube în cap: S-au adunat semnături, nu entuziasmant de multe („dar chiar şi «puțin»-ul e mai bun decît «nimic»", cum remarca ardeleanul gazetar Adrian Ardelean), s-a redactat un memoriu către Primăria Montréalului şi un altul Consiliului Municipal. Răspunsul primarului: „Piața României reprezintă o

entitate independentă în cadastrul oraşului, în consecință, va fi înscrisă pe harta civică şi turistică, iar locul ei va fi marcat separat.” Într-un comunicat al PlaceRomFest se foloseşte măreț sintagma „prima Piață a României în America de Nord”.

Deocamdată, am rezerve chiar pînă la a nu o fi văzut-o. Am înțeles că e o „piețişoară”, că e trîntită taman în mijlocul unei comunități portugheze şi acum îşi mai vîră coada o grecoaică în postura de primar nostalgic.

II

Spre răsăritul canadian

Ora 4 dimineața.

Ne-am oprit într-o benzinărie, două automobile confortabile, cu 6 copii şi copilaşi, 6 mame şi tați: Dănuț, Ichi, Inel, Paul, Diana, Iulia, Livia, Dorina, Septimiu, Corina, Alin şi Bichi (trei sîntem veniți din România).

Am plecat la miezul nopții din Montréal şi, din cei 1100 de kilometri, am parcurs vreo 400.

Bănui răsăritul. În față, întunericul are un tiv mai blînd.

Peste o jumătate de oră, plecînd din parcare, orizontul prinde deja – deşi timidă – o tentă de lumină.

Cum un pictor ar fi trecut cu un penel lat peste pînză, lăsînd vederii o urmă de fibre roşcat-aurii, aşa îmi pare fîşia ce urzeşte într-acolo cerul încă mohorît.

Încerc să-mi fixez în memorie panorama depărtării care ascunde Atlanticul canadian, să găsesc o comparație care, asemenea unei parole, să-mi deschidă altădată, vie, imaginea aceasta în toată carnația ei cromatică.

De prisos.

Poate e mai inspirat nepoțelul Dănuț, treaz la aşa oră. Tamnisam scoțîndu-şi cascheta de la port-C.D.-ul său, întinde arătătorul, observînd:

– Parcă-i o lavă deasupra pămîntului şi aburii se ridică în jos.

4 ani şi jumătate făcuți – pe socoteala lui – în lumea asta …

Primele impresii

Cabana, vopsită în bleu-ciel e confortabilă, încăpătoare (etaj, terasă, cinci dormitoare, sală de zi, hol).

Cel mai tare m-a impresionat bucătăria, combinată cu sufrageria: dulapuri şi dulăpioare, pline de oale şi cratițe nichelate, pahare cît pentru o nuntă, tacîmuri, farfurii la fel, o poliță întreagă cu prosoape de bucătărie, scobitori, cafea (din partea patronului), detergenți, două frigidere, mari, însă pentru 12 persoane parcă nu destul.

Gazonul – cît un teren de fotbal, tuns recent.

M-am aşezat afară la una din mesele lui de brad, cu spatele la ocean. Ciudată impresie: Cum vremea era răcoroasă şi avînd în raza vizuală cîmpul din spatele cabanei şi perdeaua de pini, mesteceni şi plopi tineri, te puteai crede că – deşi doar la trei sute de metri de plajă – te afli, totuşi, într-o poiană largă de pe un platou montan.

Mi-a căzut brusc gîndul la atentatele din Londra.

Război pe față – vor iubitorii de democrație şi petrol; război din umbră – au hotărît teroriştii fanatizați.

Zeci de morți, sute de răniți. Am prins la televizor, în seara plecării spre Nouveau Brunswick, declarații cumpănit stupefiate şi gargarisite ale unor şefi de stat. E valabilă doar spusa lui **Eminescu**: *„căci morți sunt cei muriți”*. Măcar mi-a tihnit vorba rară, limpede, rostirea impecabilă, dicția preşedintelui Franței.

Carnagiul din capitala Angliei se vede că m-a panicat, devreme ce am trăit o secvență ridicolă în metrou. Un arab s-a ridicat de pe scaun, lăsîndu-şi sacoşa, luînd-o spre celălalt capăt al vagonului. Cum tocmai se deschideau uşile la stația de oprire, am dat buzna pe peron, agitat, alergînd ca o căprioară pe scările rulante de la ieşire.

Străbătînd localitățile de pe coasta Atlanticului, în drum spre Bouctouche, oprindu-ne ici-acolo, am observat specificul drapelului provinciei, arborat ca de sărbătoare: tricolorul francez cu o stea galbenă pe fondul albastru. Ici-acolo, la cîte o cabană

sau vilă – steagul Canadei (din ostentație?); oricum, nici pomeneală de arțar, doar frunza ei simbolică pe cîteva drapele.

Mi s-a deschis interesul pentru soarta amerindienilor din regiune şi ce vrea să însemne Acadia şi acadieni, două cuvinte de pe pliantele întîlnite în cale.

Bouctouche nu are o vechime mai mare de 200 de ani, cum nu puține dintre localitățile Canadei sunt în aceeaşi situație. De altfel, aici, vechimea, istoria, trecutul au falii care nu se suprapun, ci se alătură. Umbra vechilor indieni se insinuează ici-colo lîngă vaierul îndîrjit al acadienilor şi osatura încă neîntărită, nesedimentată complet a unei dinamici contemporane.

Într-o limbă veche, locul se chema Chebooktook, ceea ce voia să însemne cam ciudat: „mare mic adăpost”.

O paranteză

Poate ar fi potrivit, de data aceasta, să încep pagina cu nişte informații.*

Nouveau/New Brunswick e o suprafață dantelată de trei golfuri ale Atlanticului de Nord: Chaleurs, Saint-Laurent şi Fundy; o provincie/țară cît o treime din România, măsurată în km^2.

Feldmareşalul Brunswick a fost comandantul armatelor primei coaliții antifranceze. După două înfrîngeri – la Valmy (1792) şi apoi la Anerstedt (1806), un glonț napoleonean avea să-l rănească mortal.

În schimb, ce cinic rîde istoria lumii!

Bravul combatant avea rude britanice la curtea regală, din rîndul cărora cîțiva bărbați au devenit faimoşi în căsăpirea amerindienilor canadieni şi viteji în războaiele antifranceze din

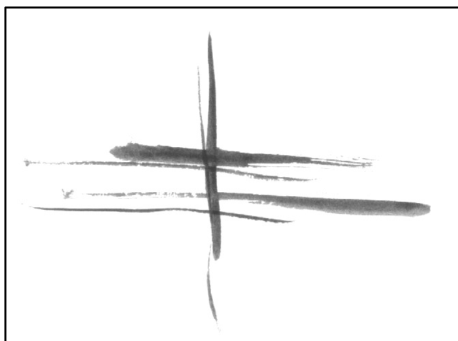
---

* *S-a putut observa – şi de aici încolo cu atît mai vîrtos – că informațiile despre Canada sînt doar elemente de decor, peisaje pentru stările mele de spirit, pentru un anume sentiment; pentru… Canada mea interioară.*

colonii. Aşa se face că, înduioşată, regina Angliei va boteza provincia, luată din strachina francezilor, cu denumirea de New (ulterior şi cu varianta Nouveau) Brunswick (1867), desemnînd *violeta cu glugă* drept floarea emblematică a teritoriului.

E curioasă practica aceasta administrativ-organizatorică: Fiecare provincie din Canada are, alături de stindard propriu, şi o culoare simbol: Nova Scoția / Nouvelle-Ecosse, de alături, are ca simbol *o floare de mac* („epigaea repens" – în zicere ştiințifică), sau provincia de pe malul Pacificului – British Columbia – *floarea „sînger de Pacific"* (ori, pe limba latină, „cornus nuttallii"), care, desigur, la noi nu se găseşte.

Revin: De ce violetul? S-ar putea specula aşa: New Brunswick era unul din teritoriile de bază, din marginea imperiului englezesc, ale Americii de Nord. Or, nu-i aşa? violetul e culoare fundamentală a spectrului luminii, situată în marginea acestuia, fiind lungimea de undă cea mai mică. La 1867, cînd a căpătat statutul de provincie englezească, era cea mai mică din „parcelele" prinse în trena civilizatorie a caracatiței britanice.

Dune, promenadă şi mirări

– Hi! Mă salută cu zîmbăreață solicitudine o doamnă frumoasă.

Am recunoscut-o şi eu. Ieri, la ieşire din Parcul Fundy, trupa noastră ne-am oprit pe bănci. Ea stătea la umbră, într-un mic pavilion, la o masă, cu o fetiță şi un bărbat. La Boctouche pesemne că stau în perimetrul rulotelor.

Acum, prima reacție:

– Săru…

Am înghițit restul şi i-am răspuns pe limba ei.

E frumoasă…, o urmează trei copilaşi şi un soț mahmur.

Tocmai urcasem, dinspre plajă, pe cea mai neaşteptată alee din viața mea: din scîndură de brad şi suspendată, lungă de 2 km., lată de 3 metri, şerpuind cu bună intenție, uneori în bucle, spre plăcerea promenadei, dar şi pentru a străbate anume zone de interes ecologic (De fapt, e vorba nu numai de „a străbate”, ci şi de „a ocroti”).

Potrivit unui proiect ecologic „Eco-centre Irving”, acum 10 ani s-a trecut la amenajarea dunelor de la Bouctouche, cu scopul de a restaura şi conserva una dintre cele mai mari dune de pe coasta nord-estică a Americii de Nord.

Această dună din nisip alb se întinde de-a lungul golfului preț de 12 km. Se ştie încă de două secole încoace că forma ei se modifică în urma unor furtuni teribile (Ultima şi-a făcut de cap în octombrie 2000).

E un habitat cu o mare varietate de plante, animale de uscat, acvatice, păsări de apă, păsări călătoare. Un determinativ care le caracterizează: Sunt rare. Mai puțin, să zicem, molusca albastră, a cărei cochilie se întîlneşte la tot pasul de-a lungul plajei. Dar şi în farfurie!

(Întorcîndu-ne spre seară de la golful Fundy cu extraordinarele lui broderii de rocă – parcă zicem că-mi supraveghez superlativele? –, ne-am oprit după 30 de km. în oraşul Moncton la un restaurant ciudat – cum să nu foloseşti epitete în Canada?! Face parte dintr-o rețea numită „EAST SIDE MARIO’S”. De proveniență italiană, denumirea şi serviciile se fac în engleză. Am zis „ciudat”? Mă corectez: „trăznit”. Terasa de la intrare – din sticlă, dar şi cu un perete din cărămidă ce pare neterminat, lipsesc cîteva bucăți. Interiorul – compartimentat în saloane. La mijloc – Statuia Libertății de la intrarea în New York, sigur că în miniatură, însă, în loc de făclie – o pătlăgea roşie. Unul dintre baruri pare neterminat, cu schele din metal neînlăturate. Pare un şantier părăsit în grabă; uitate – o caschetă, o găleată, un

tîrnăcop, o roabă, o lopată. În salonul unde ne-am aşezat – tavanul pare şi el neterminat, se vede o grindă, urme albe de adeziv.

Pînă la urmă, totuşi, nu te laşi păcălit: E prea evident, ostentativ, contrastul acesta dintre segmente de interior părăsit şi celelalte evident moderne: ecrane TV, inoxul strălucitor, oglinzi, fundal muzical în surdină, promptitudine profesionistă a chelnerițelor.

Aici am găsit moluştele albastre. Preparate, în interior arătau crem, şi încă nu ştiu ce bidiganie de mare, albă, arătau ca larvele de cărăbuş. Totul într-o încolăcire de tăiței zăcînd într-un sos căruia nu i-am priceput gustul. Peste toate, pe loc, un băiat a nins dintr-un aparat fulgişori de caşcaval. Poftă bună! Asta ai vrut – mi-am zis, să mănînci ceva ce vei ocoli altădată.

Copiii au preferat pizza, mîncînd doar cîte una-două bucăți. Nici o problemă! A adus un chelner două cutii albe din plastic poros şi le-a aşezat acolo: Pentru acasă!

Abia ieşind, am observat un aviz pe perete pentru cei care intrau: La cerere, serviciul se poate comanda în limba franceză. E gentelemani englezii ăştia canadieni!)

Sunt aşa de curate şi de un geluit luciu scîndurile de pe poteca suspendată (stîlpii de susținere variind între 1 şi 2 metri, în funcție de denivelări), încît m-am descălțat şi mi-am prins sandalele pe umăr, ca opincile sau traistele la noi la țară. Am aflat mai tîrziu că lemnul provine din imensele păduri de răşinoase ale Canadei, un conifer mai puternic, mai rezistent decît bradul european (în franceză i se zice „pruche”; „nanelock” în engleză).

– Bonjour!

Un bărbat între două vîrste, figură atletică, în contrast cu două doamne îngrozitor de grase şi cîțiva moşnegi ascunşi sub pălăriile de soare – în prima zi cu soare de la venirea noastră aici. Nu-l cunosc, dar îi răspund cu o solicitudine, sper, egală.

Aleea-promenadă dispune şi de rampe de acces la plajă sau spre păduricea din dreapta, rampe gîndite şi construite şi pentru persoane în fotolii rulante.

Dincolo de promenadă şi contemplație, acest eco-centru e destinat, deopotrivă, promovării unor programe educative pentru elevi şi tineret în vederea protejării unor astfel de locuri fragile ecosistemice. Există personal care efectuează cercetări, elaborează studii, oferă informații, există spații dotate cu de toate în acest sens, se organizează aici conferințe pe tema dunelor şi a mareelor.

– Hi! mă salută o bătrînică rămasă la coada unui grup.

Ochi albaştri, părul de un blond pal, toată în nuanțe de un crem deschis, de la pălăria brodată pînă la pantofii de plajă.

Apoi, dacă-i aşa, mi-am zis, cum se uită cineva la mine, cum o să-l salut cu „Servus!"

Uite, dom'le, că nu numai în satele româneşti se salută necunoscuții! Numai că aici, nici eu nici ei nu eram de-ai locului. Cu atît mai minunat.

O „licurică"
şi un răsărit de soare fără soare

Alin e încă la vîrsta cînd ziua aniversară poate fi trăită ca o sărbătoare.

Mergem în oraş după aprovizionarea de rigoare. El alege, eu aşez în cărucior, tot felul, de la pulpişoare de pui şi porc la grătar (instalația de preparat – nu e familie să nu aibă aşa ceva, nu e cabană, vilă sau rulotă fără aparatul acesta special – are o denumire dură: „barbecu") la sucuri şi înghețată. Îmi place la raionul de licori, butelcile au o siluetă şi o etichetă distinsă, ți se oferă pe rafturi un fel de expoziție de grafică (În studenție chiar am avut pasiunea colecției de etichete – nu şi a… sticloanțelor. Era s-o pățesc într-o seară la Galați. Sosiți, chemați acolo pentru repartiția guvernamentală pe țară, la terminarea facultății fiind, cîțiva clujeni ne-am dus la o terasă de pe malul Dunării să ne răcorim cu un şpriț de vin. Aşteptînd, am văzut într-o frapieră de alături o sticlă de vin goală, dar cu o etichetă pe care n-o aveam.

Țineai sticla în apă, după o vreme o puteai deslipi şi apoi o uscai într-o carte. „Aş vrea şi sticla aceea”, l-am rugat, politicos, pe chelner. Individul – cît o matahală – mă prinde de umăr cu o labă cît o lopată şi-mi mormăie: „Şmechere, vrei să ieşi cu borş pe nas de-aci?!”)

Deci, capitolul băuturi, o adevărată consfătuire internațională: votcă Smirnoff (dar îmbuteliată la Toronto), rom cubanez, lichior irlandez, pinot noir argentinian (tan-go!), chardonnay canadian şi… şi fetească albă „Dracula” (pe etichetă, mențiunea: vin de Transilvania, România – la Bouctouche!).

Am făcut în sinea mea o socoteală: cheltuieli cît nenorocita de pensie din România a Lizicăi.

La o oră tîrzie, copiii au fost convinşi (de oboseală, nu altfel…) să treacă la culcare.

Ceva mai încolo s-au retras şi doamnele, Corina revenind la miezul nopții pentru felicitările cuvenite sărbătoritului.

Luminile stinse peste tot în cabană, şi la noi pe terasă, doar dinspre enormul (cum altfel?) camping cu rulote – fîşii de lumină.

Aveam, aşa, să asist la cea mai formidabilă zbenguială de licurici din viața mea. Unul poposeşte pe masa de brad, între noi, apoi sare şi clipeşte pe cămaşa lui Silviu. „Uite o licurică!” exclamă Silviu. Iată, limba română şi-a găsit spontan pe coasta Atlanticului canadian o formă de feminin pentru un substantiv defectiv de gen şi număr.

Ceva mai înainte, tot Silviu inventase, involuntar, un banc. Vorbindu-se despre o defecțiune în baie, dă replică soției sale: Te pomeneşti că voiai să procedez în stil oltenesc pentru un duş, să iau apă în gură şi s-o suflu în sus?

Cum cercetam cerul curat, a venit ideea să stăm pînă la răsăritul soarelui. Ce grozăvie: Răsărit de soare la Oceanul Atlantic! Cred că băieții ajunseseră la vinul „Dracula”.

Ca să treacă timpul, am aruncat sămînță de vorbă: despre profesia pe care Alin e în prag să o obțină. Atît i-a trebuit! Mi-a explicat tot felul de aspecte ale calității, obligațiilor, responsabilităților, şanselor sau neşanselor unui agent imobiliar.

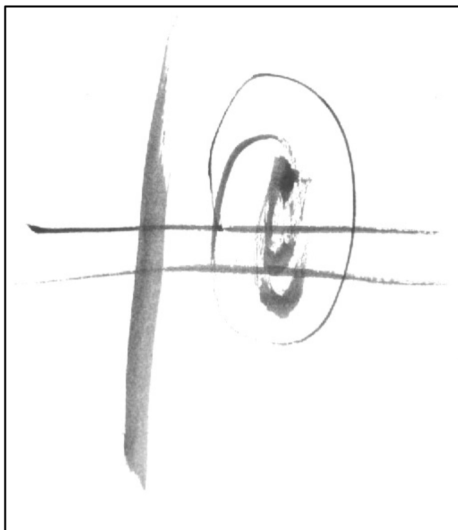
Dacă m-ar fi pus să repet, să rezum ce-mi spusese, cred că l-aş fi dezamăgit.

De aici s-a trecut firesc la tehnica afacerilor. Pe rînd, amîndoi îmi explicau, seducător, persuasiv, dar n-am priceput mai nimic, decît că, dacă nu-ți perfecționezi disponibilitățile de pragmatician şi nu dai curs unor intuiții în hățişul relațiilor, riști să faci „nimic”.

Ne-am îmbrăcat bine, am luat scaune de plajă, aparate foto, cameră video şi ne-am instalat pe nisip. Briza adia blînd.

Pîndeam dacă şi cum sunt semne de lumină înspre răsărit. Chiar dacă între timp cerul devenise compact garnisit cu nori.

În întunericul lichefiat, începea să se distingă linia subțire a orizontului şi o trecere lentă, o separare a griurilor închise ale înălțimilor de cele ale mării, între gri-petrol, apoi sidefiu al apei şi griul mat al cerului.

Cînd n-am mai putut suporta asaltul enervant al țînțarilor, am revenit la cabană. A rămas în continuare sărbătoritul; de unul singur. Dar a fost răsplătit: A prins o spărtură de nor, cît să treacă soarele cu o pleoapă şi să disparăindată. A apucat s-o filmeze.

„Babele” lor

O altă zi, care ar fi putut fi o bucurie în calendarul meu aniversar, dar nu mai e, îmi aminteşte de prietenul meu G. – plecat de cîțiva ani în lumea umbrelor definitive.

Desigur că l-am luat cu mine în Canada, e şi aici – tăcut şi rezoner – în Nouveau Brunswick.

Cunoaşterea, contactul cu ineditul, cu surpriza au – fără comunicare – o asperitate a sterilității. Fără taifas cu semenul dorit, starea de plenitudine e ştirbă; cum, tot aşa, dialogul imaginat.

Mi-a lipsit ieri prietenul G. parcă mai abitir ca altădată şi în incursiunea făcută (cam 150 de km.) în jos, pe coasta Atlanticului, pînă la golful Fundy, care separă – ca o Italie cu cizma răsturnată – provincia amfitrioană de Nouvelle Ecosse (prefer terminologia în franceză, deşi varianta englezească, Nova Scotia, are de data aceasta rezonanță latină), cea mai răsăriteană provincie a Canadei, însă, probabil, primul pămînt american călcat de europeni pe la jumătatea mileniului II („călcat" – şi la propriu şi la figurat).

Acolo, în perimetrul Parcului Național Fundy se întîlneşte una dintre cele mai uimitoare bizarerii ale lumii, cînd natura – lucrînd, colo, vreo cîteva sute de mii de ani – a sculptat în rocă broderia numită Hopewell Rocks. Cu uneltele ei clasice: vîntul, ploaia, înghețul, dezghețul, mareea, soarele.

Cuvîntul devine din nou neputincios în a reda imaginea peisajului.

Mareea (una dintre cele mai viguroase din lume; la o anume aşezare a Soarelui, Pămîntului şi Lunei, fluxul poate urca aici pînă la 15 metri, cum se întîmplă la Mont Saint Michel din Marea Mînecii), mareea a bătut în țărmul înalt, abrupt, creînd formații naturale supranumite „ghivece de flori". Cînd fluxul e maxim (intră în golf peste 100 de miliarde de tone de apă), apa le transformă în insulițe şi îneacă peşterile; la reflux, poți înainta cîțiva kilometri pe fundul oceanului.

Silueta acestor roci înalte de zeci de metri îți poate sugera ce vrei, ce îți place. În timp ce eu contemplam profilul gigant al unui amerindian (aşa îmi părea), cineva de alături asemăna o imensă alcătuire pe verticală cu un penis în erecție.

Elanul meu imaginativ – frînat aşa de brusc – îşi reveni cînd am trecut printr-o spărtură imensă, numită, în partea locului,

„Arcul îndrăgostiților”. Într-adevăr, această colosală alcătuire dă sugestia unui sărut încremenit şi te duce imediat cu gîndul la „Poarta…” lui Brâncuşi sau la sculpturi în manieră Moore. Înainte de plecare – fluxul era în toi – pe sub arcada „arcului” lunecau deja cîteva caiacuri.

Vegetația nu-şi are nici ea astîmpăr: Pe creştetele acestor hribe fantastice se ițesc pîlcuri tinere de pini, mesteceni şi plopi. O fi ceva coajă de pămînt pe acolo, pentru că din rocă n-au ce suge sevă (un conglomerat de gresie, şisturi bituminoase, rocă de ghips şi albertină). Într-o astfel de ciudățenie a pămîntului nu m-aş fi mirat să zăresc cocoțată vreo veveriță; cîteva surate de acest fel chițcăiau sus, pe platoul unde poposeam la o cafea, odihnindu-ne (vezi bine) impresiile.

Eh! i-aş fi spus lui G, au şi ei, canadienii, „Babele” şi „Sfinxul” de la noi. Numai că – îmi place să cred – bizareriile de azi din Bucegi sînt semnele unei alte lumi pentru lumea noastră, rămase nişte misterioase relicve prin… bunăvoința naturii nesimțitoare.

Stam pe burtă în iarba tunsă scurt a platoului. Făceam efortul să uit unde sunt, să nu ştiu că nu voi mai vedea niciodată ce am văzut, ci să iau seama, cu o acută percepție a momentului, doar ce mi se oferă foarte aproape: verdele viu al ierbii mărunte, fîşia îngustă din cimentul aleii de beton (cît lasă privirii cozorocul şepcii) şi gambe mari şi mici, încălțate ori desculțe ce trec grăbit sau alene.

Carpe diem!

Nu, nu e vorba de a-i fi recunoscător Spațiului acesta al Arțarilor pentru că el mi-ar fi luminat în profunzime, redescoperind, unul din marile continente de pe planeta mea lăuntrică. Pur şi simplu, aici, acum, aşteptînd fluxul mareei de la Hopewell Rocks, întins în iarbă pe burtă, îngăduind în raza mea vizuală doar tălpile picioarelor care trec, nu „panta rhei” a grecilor mi-a cuprins întreaga ființă ci versurile acestea din *Oda I*, cînd Horațiu îi spune convivului său: *„Nu ți-e îngăduit, o, Leuconoe, să cunoşti capătul rînduit de zei zilelor mele şi ale tale…*

Stînd de vorbă timpul a şi trecut. Bucură-te de ziua de azi, foloseşte-te de ziua de azi."

„Carpere" înseamnă a culege, aşadar culege bucuriile de azi. Or, iată, faptul că văd acest fir de iarbă, că-l percep cum nu mi s-a întîmplat vreodată în viața mea, îmi provoacă o mulțumire de care n-am ştiut niciodată că e posibilă şi cum şi cînd se poate întîmpla.*

Am cunoscut acest dicton de pe vremea cînd nici nu-mi trecea prin minte că oamenii sunt muritori. Poate de aceea nu l-am luat în seamă, n-am încercat să-l înțeleg.

Treptat-treptat, aveam să pricep că înțelepciunea greco-latină – chintesența antichității europene – a rămas de neclintit în adevărurile ei; iar vremile moderne şi contemporane n-au făcut altceva decît să aducă debile nuanțe acestei moşteniri generoase.

Carpe diem!

Da, eşti în Canada. Da, te afli pe platoul de la Golful Fundy, deasupra acestei minuni planetare, pe care ai atins-o cu ochii, auzul, respirația; ai pipăit-o.

Dar acum stai pe burtă şi cel mai valoros lucru e acest lujer de iarbă banală de care se propteşte privirea ta.

Da, încredințez memoriei imaginea acestui anonim fir de iarbă, dar de o importanță covîrşitoare este faptul că acum, ACUM îl văd cu acuitate, cu toată ființa mea. Şi cel mai copleşitor lucru pe lumea asta e dat de el şi de mine, de gîndul meu despre el şi despre mine.

– Bichi! O cafea? – glasul Corinei dinspre marginea platoului.

Carpe diem!

---

* *Acum, depărtat de clipa de atunci, abia acum îmi amintesc de* Odă simplissimei flori *a lui Lucian Blaga: „Păpădie, ecumenică floare,/ după a ta aurie ardoare/ – pe nescrisele file –/ anul îşi hotărăşte fericitele zile./ De un pëan te-nvredniceşti/ tu, neluată în seamă, floare de rînd,/ Sămînță să faci pe pămînt/ e tot ce doreşti. Alt gînd nu porți./ Dar înfloreşti şi asfințeşti/ alcătuind o aureolă de sfînt."*

Doamne! Toate au un nume. Hai să uit! Măcar numele uneia dintre alcătuirile astea din perimetrul redus al vederii de-acum.

Ce este sub palma mea cu degetele răşchirate, de la ochii mei în jos – n-am încotro – se numeşte pămînt. Dintre zgrunțurii lui ies nişte forme subțiri, lunguiețe, adunate în smocuri, firişoarele diafane ce le străbat – n-am încotro, au un nume, n-am ce face, ştiu că se numesc nervuri. Aceste forme, spre care se pleacă nasul meu înainte de a le adulmeca, sunt verzi, dar încă fac efortul să nu le numesc. Încă pot – ştiu că încă pot – să mă cantonez în ideea că nu au nume. Încă pot face efortul, rezist să nu le îmbrac cu un cuvînt! Închid ochii şi mă concentrez să rămîn pe calea care mă duce spre absență, absența numelui, apoi a gîndului. Hai… încă…

– Bichi, vrei o cafea?

Mă întorc pe spate. Prezentul meu e năpădit, năpăstuit de nume: Corina,cer, freamăt, tîrşîitul sandalelor pe poteca de ciment, surdina vocilor. Şi numele formelor acelea materiale pe care spinarea mea şi călcîiele goale şi fesele le strivesc sub greutate: iarbă.

O clipă am reuşit, totuşi, să trăiesc nu despre ci în iarbă. Asemenea, probabil, peştelui în apă; în apa Golfului Fundy, de pildă.

Ion Creangă şi accidența lumii

A treia zi mohorîtă la Bouctouche şi în împrejurimi. Dar nu şi cînd tu îl ai pe Creangă în traista de vacanță.

Citind (vorba vine; desigur, recitind) din poveşti rețin o seamă din mustoasele sale sintagme. Le adun şi alcătuiesc în joacă un text. Iulia se întoarce de la piscină (că de apa rece a mării nici vorbă) şi mă întreabă:

– Vă place să scrieți?

Ce să-i răspund?

– Cine este Ion Creangă?

Îi răspund, apoi îi citesc, de se cruceşte:

– M-am dus în lume după berbantlîcuri şi am cam început a şopîrca şi alergam toată ziua de nu mai aveam vreme să-mi strîng picioarele. Cînd am scăpat deasupra nevoii, l-am luat pe frate-mio de obraz că-i uşernic înloc să trudească. El pîndea vreme cu prilej să aibă harțag cu mine, da' pînă la urmă, cînd o văzut că l-am căutat bine la boală, că am purtare de grijă pentru el, mi-o zis: Eşti mai ajuns la cap decît ceilalți, ai fost pentru mine om cu dreptate, Dumnezeu să te înzilească!

– Mai bine puneți-o să citească de-adevăratelea româneşte – îmi propune Dorina, maică-sa, trecînd pe lîngă noi spre... cuisine –, că nu prea ştie. Creangă-i Creangă...

– Adică creangă? – se nedumireşte Iulia. *Branche*?

La plecarea din Montréal, am luat şi o revistă „literar artistică”, părăsită de curînd de redactorii mai vechi şi pusă în brațele unor tineri condeieri. De unde pînă mai ieri consideram publicația ca fiind una dintre cele mai bune în domeniu, acum a devenit spațiul tipografic al unor vocalize experimentale; prelată, sub care se fac exerciții fizice de întărire a muşchiilor străvezii.

Luasem revista cu mine socotind că prin aeroporturi, sau pe durata zborului, voi speria monotonia din mine, răsfoind-o. N-a fost vreme decît aici, la Bouctouche, în cenuşiul zilei.

Nici vorbă să mă irite lectura, m-am distrat copios. Cum tocmai rezumasem două dintre textele publicate, adaptîndu-le la trebuințele mele, i-am propus fetiței să mai asculte ceva româneşte:

Experiența brută se pare a fi vîna cea mai exploatată a acestor ani, chiar dacă, în exces de acribie aplicată experienței, aceşti poeți uită de multe ori poezia. [Atunci de ce-i mai numeşti poeți, amice? – asta nu i-am citit-o Iuliei]. *Ei trec brusc de la un manierism atroce la un autenticism al gongoricului. Sînt volume terifiante în care paginile adesea arondează memoriei şi imaginației fecundarea larvară a cadavrului imund al spațiului, pagini în care se recontextualizează motive vechi care țin de domeniul autoteliculului instituționalizat. Sunt pagini în care se instituționalizează forme nu prea discrete de a supraveghea şi pedepsi.*

Autorii sunt nişte anormali, cărțile lor fiind gustate doar de către anormali. Numai ei văd, înțeleg experiența unor astfel de recluziuni instituțioanalizate ca o ridicare la ceruri.

O văd pe Iulia cum se depărtează de masa la care m-am aşezat, ca şi cum cineva, nevăzut, ar îmbrînci-o.

Coperta cu chipul lui Creangă e aproape de chipul din revistă al tînărului comentator, din textul căruia am extras sintagmele de adineauri. Ciudat, cele două seamănă. Dar, din cîte ştiu, Creangă era un om normal, chiar dacă, acu un veac şi un sfert normalitatea nu era... instituționalizată.

Şi Iulia care, în normalitatea ei de 11 ani de viață, tocmai mă întrebase dacă îmi place să scriu.

Rezum (dintr-o pagină întreagă, nişte „meditații” intitulate de un alt zbanghiu „Se-întîmplă ceea ce se scrie”) ceea ce, de ar fi fost să-i citesc fetei, ar fi nedumerit-o beton:

Ce face scriitorul atunci cînd scrie? Ce se întîmplă în lume pe lîngă actul scrierii lui? Scriind, scriitorul face ceva în lume, dar face ceva cu sine în lume. Scriitura este operația autorului într-o lume care, prin esență, e non-scriitură. Scrierea mea este fapt ce se produce în ordinea lumii, este accidență a lumii. Textul se oferă drept alt mod de-a fi al lumii. În scriitură ceva apare, ceva se propune. Dincolo de faptul că eu scriu, textul se întîmplă în rețeaua lumii, devine fapt al lumii. Ce ar însemna a scrie în afara lumii ce se face, în afara evenimentelor ce se întîmplă? Nimic.

Amin! Zic eu.

Nu puteam să-i spun Iuliei că aşa ceva e o ipoteză mai rară a masturbării. Şi nici care e deosebirea între una fiziologică şi una intelectuală.

Deşi cerul e în continuare mohorît şi briza răcoroasă, mă ridic de la masă cu gîndul s-o iau către ocean.

La întoarcere, Iulia mă aşteaptă pe gazonul din fața cabanei. Se bălăcise în piscină împreună cu Paul, dar au intrat în apă şi doi băieți, ce păreau a fi din partea locului. Aceştia au rămas o vreme pe margine observîndu-i cum se zbenguiesc. Unul, mai îndrăzneț, a înotat pînă lîngă ei şi a întrebat-o în franceză ce limbă vorbesc. Iulia i-a răspuns. Iar celălalt a exclamat: „Ce limbă frumoasă, melodioasă!”

Un posibil titlu

În sfîîîîrşit, soare! (ca să folosesc procedeul lui Creangă, prelungind o vocală, pentru a reda intensitatea unei trăiri).

Apa mării vălureşte spre albastru. În depărtare, jinduieşte după verde.

Marea e încă în reflux.

N-am văzut atîtea meduze moarte, pe nisipul plajei şi în apă.

Urmăresc de mai bine de o jumătate de oră cum va fi să arunce valurile o meduză pe mal. Nici cum. O aruncă pînă pe margine, apoi o trage înapoi.

Număr: pe alocuri zac cîte 25-30 de pălăriuțe gelatinoase rămase pe nisipul tăcut, avid, absorbindu-le. Unele au mărimea unor plăcinte generoase de-ale mamei, în copilărie.

Au o transparență verzuie, unele seamănă izbitor cu globul ocular, pupila (în masa asta gelatinoasă) e conturată aproape geometric, într-un cenuşiu foarte închis.

Întîlnesc insulițe de nisip cutate ordonat, riduri înşirate riguros, de-ți vine să crezi că, pînă vine fluxul, marea şi-a lăsat aici gîndurile.

Îi găsesc pe ai mei abandonați soarelui, cei mici zbenguindu-se în apă.

– Să-ți dau slipul?

– Mersi, fiică-mea, n-am să zăbovesc prea mult pe aici. Nu vreau să mă fudulesc cu pielea mea bronzată şi nici n-am impulsuri sadice pentru mîncărimi epidermice.

Iau cheia de la cabană şi trec, desculț, pe asfalt.

Secvența asta – ca să nedumiresc – cred că va fi intitulată *Plaja meduzelor sinucigaşe*.

*

Informațiile meteo pe coasta canadiană a Atlanticului sunt neașteptat dar inutil de dese și completamente aiurea.

Pesemne, e un capriciu al oceanului de a da peste cap prognozele vremii. La posturile de radio regionale (am auzit și o sprințară melodie românească) de fiecare dată crainicul era optimist – spre vrerea turiștilor, desigur, care, asemenea nouă, seara se hotărăsc să plece, dimineața să rămînă, totuși, încă o zi.

Spre cinstea cinismului ei, natura ne-a învrednicit căci, în preziua plecării, a fost soare și baie „pe apucate", ca unui flămînd.

Seara, părăsind plaja, rosteam în gura mare versuri dintr-o doină de cătănie, învățată în clasa a VIII-a din adolescența mea: *„Cîntă cucu pe fîntînă/ Că mai am o săptămînă./ Cîntă cucu pe găleată/ Săptămîna mi se gată."*

Dimineață, în foiala pregătirii pentru plecare, cum nimeni nu-mi dădea de lucru, m-am așezat în cerdacul cabanei, cu fața spre ocean. Fremăta în surdină. În dreapta, poleiala soarelui îl făcea argintiu. Fîșia aceasta, „transbordată" pe pînză, mă gîndeam că pictorul ar fi cuvertit-o chiar cu o foiță de argint.

Și brusc – spre propria-mi mirare – mi-am amintit de o secvență din copilărie, cînd, la obișnuita cină după tăierea și prepararea porcului – ne aflam la casa bunicilor –, am găsit-o pe mama în curte, plîngînd. Eram mic, dar mi-a mărturisit de ce.

Și – tot pe nepusă masă – îndreptîndu-mă spre mașină, m-am trezit spunîndu-mi și apoi repetîndu-mi pe drum, involuntar, versul eminescian *„Căci vis al morții eterne e viața lumii-ntregi."*

După 13 ore – cu două opriri – sosim îndată după miezul nopții la Montréal. Obosiți, somnoroși – cum altfel?!

Trec printr-o nouă ipostază existențială (aici): *a reveni*.

III

Bica, Bicu şi cu Bichi

Botoşănenii Otilia şi Ovidiu au locuit mai întâi 10 ani la Bistrița şi apoi au emigrat în Canada.

După cîțiva ani de „stagiu” în chirie, în zilele acestea şi-au cumpărat o locuință proprie – casă cochetă şi o grădină de flori fermecătoare, concepută şi îngrijită de fostul proprietar, un arhitect.

Părinții lor au venit la Montréal pentru un sejur mai întins decît al meu. Tocmai bine au prins freamătul mutatului.

Bunica se numeşte Bica, iar bunicul Bicu. Aşa i-au zis nepotul lor (15 ani) şi cei mari au preluat „botezul”. Mie, în familia fiică-mi, mi se spune Bichi, de la Paul cetire, căruia în cei trei ani de Bistrița nu-i ieşea nici cum cuvîntul „bunic”. Prin urmare: Bica, Bicu, Bichi.

De ziua provinciei Québec – de importanța şi anvergura zilei naționale de la noi (zi liberă, arborarea drapelului quebecan – altul decît cel canadian –, paradă, spectacole aniversare) ne-am dus în Vieux Port, ca să prindem focurile de artificii de la ora 22, de pe insula Sf. Elena. Desigur că între timp au mai apărut încă cinci familii bistrițene (copii, musafiri).

Începuse de cîteva zile un tradițional concurs internațional de pirotehnie, cu participare din mai toate continentele, inclusiv din Australia. Malul nordic al fluviului Saint Laurent era înțesat de lume în această zonă. Chiar 1 la sută din cele trei milioane ale oraşului să fi fost prezent şi tot te poți edifica asupra interesului montréalezilor pentru astfel de manifestări.

Privind către jerbele de lumini galbene, verzi şi albastre care explodau în înălțimea neagră a cerului, îl aud pe Bicu (68 de ani) spunîndu-mi cu o admirație reflexivă:

– Muream prost, fără să ştiu că se poate trăi şi aşa.

M-a impresionat, pentru că, fără să bănuiască, îmi dădea un răspuns la dilema ce o luasem cu mine din țară: Vedi Canada e poi mori.

(Acum, după o vară de şedere acolo, enunțul nu mai are conținutul unei dileme. Era doar expresia unui entuziasm febril.)

Nu...

Nu numai la Bucureşti ori Bistrița se scormoneşte în containerele publice, dar şi în bogatul Montréal.

Nu întîmplător am însoțit numele oraşului cu un anume adjectiv. Căci din el derivă deosebirea: Aici nu se caută resturi împuțite de mîncare. Ci obiecte refolosibile.

Sîmbătă, spre miezul nopții. Se întîmpla ultima noapte (din cele vreo 30) a tradiționalei şi mondialei competiții în arta jocurilor de artificii.

Zeci de mii de oameni în Port-Vieux şi în Insula Sf. Elena, dinspre care se arcuieşte un pod interminabil.

Fluviul – negru, învolburat, presărat cu mici ambarcațiuni care căscau ochii şi, asemenea nouă, emiteau vaiete de admirație.

Pe cer, deosebeai stelele de puzderia avioanelor particulare doar prin faptul că acestea din urmă – nefiind… fixe – trebuiau să se mişte. Am urmărit spectacole asemănătoare în țară şi străinătate (fulminante în „Grădinile Tivoli” din Copenhaga), din două ipostaze: fie privind exploziile de steluțe de departe (ca acum), fie aflîndu-mă sub ele. Încerc să-mi închipui ce nebunie să le vezi din văzduh, de deasupra lor.

La încheiere, un ultim vaier, de data aceasta de regret. Aşteptam, mai nerăbdător ca alții, să mă desprind locului. Mă nimerisem într-un colț, lîngă balustrada de pe bordura înaltă a

malului, lipit de temelia farului-muzeu. Şi trăznea a urină! Deci, nu numai la Bucureşti ori Bistrița…

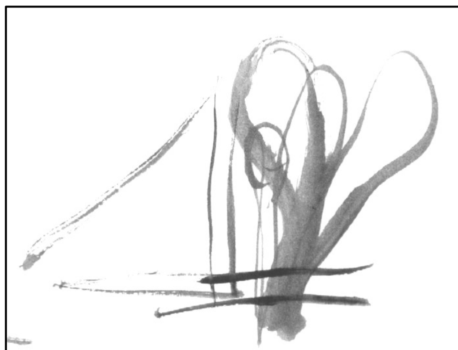
Totuşi, încă se ieşea din zonă cu pas de furnică. Ne-am aşezat pe o bancă.

A apărut cu paşi energici o femeie între două vîrşte, aplecîndu-se asupra pubelei din apropiere. Bluză albă, fustă, pieptănată îngrijit. O întreb din ochi pe Corina şi ea îmi şopteşte: „Canete”.

Aici „caneta” nu denumeşte numai țeava pe care se desfăşoară ața în suveică ci, în mod curent, bidonaşele din foiță metalică („doză”, cum zice românaşul nostru) cu pepsi, sucuri sau bere. Alături de sticle, ele sunt recuperate de marile magazine şi fiecare costă cîțiva sfanți; or, pic cu pic, ajungi la un dolar.

Nu ți se permite să consumi lichide în public din astfel de recipiente. Oricînd te poți trezi că te atinge cineva pe umăr, un voluntar al poliției (vestă şi ecuson în consecință), spunîndu-ți: Amice, îți amintesc că legea nu admite aşa ceva.

Nu rămîne însetatul fără lichid. Tot legea îți permite să utilizezi canetele sau sticlele mascate în pungi de plastic color ori găseşti la unele magazine huse pentru o aşa utilizare. Ceea ce îmi pare de o ipocrizie nostimă.

Nu pot să închei decît astfel: scotocire-scotocire, dar de la un alt nivel de trai.

Cît despre concursul internațional de artă pirotehnică, pe locul întîi s-a situat o firmă argentiniană. Au bucurat privirile cu argint SUA şi cu bronz Canada – aveam s-o aflu a doua zi din ziare.

BD

Ar fi fost prea de tot ca nici a treia oară să nu fi nimerit biblioteca de pe rue l'Eglise. Vezi, nu totdeauna, dacă te iei după o biserică, ajungi unde vrei…

Am hotărît cu Cristina, din ajun, să ne întîlnim pe traseu şi să ajungem împreună acolo unde şi ea voia; urma să ia, pentru Iulia ei cea de doi ani, nişte casete cu benzi desenate, reviste şi cărți.

Corina: „O clădire obişnuită, nu mare, abia o s-o distingi dintre celelalte."

Hait! Da' ce interioare!

Au occidentalii ăştia un stil, o concepție imobiliar-arhitecturală de… Adică: ori îți trage un pîlc de zgîrie-nori, ori nu se ridică la mai mult de 2-3 nivele. Precum şi clădirea bibliotecii: două nivele şi un demi-sol, dar extrem de spațioase, comunicînd între ele printr-un joc al volumelor care te îmbie să intri, să stai, să urci, să cobori, să te perinzi printre rafturi, să răsfoieşti reviste stînd comod pe un fotoliu, să-ți umpli o masă din cele două săli de lectură cu cîte volume doreşti pentru ce ți-ai propus să cauți, să răsfoieşti albume, să asculți la căşti o melodie din CD-urile care acoperă pereții şi rafturile unui sector anume, să vezi prin pereții de sticlă bunice şi baby-sitter cu țînci de doi ani participînd la o activitate în care o doamnă le explica nişte desene, apoi îi punea să facă tot felul de mişcări ale mîinilor şi picioarelor, ori să se tăvălească pe jos (persoanele adulte făcînd la fel, odată cu pruncii; dacă mi-a plăcut vreodată un pui de negru, acum da, cel după care îmi curgeau ochii: negru-negru strălucitor, părul scurt, creț, durduliu, conturul fiind şi mai contrastant pe fondul alb al bluzei tinerei blonde, care îl ținea în brațe, supraveghindu-i mişcările).

În timp ce Cristina dispăru undeva prin spațiile de la demi-sol, am aşteptat-o, zăbovind la raionul „benzi desenate", curiozitate datorată unui articol găsit în urmă cu cîteva zile în jurnalul studenților Universității din Montréal *Quartier libre* şi a altuia din *Voir*.

În cel dintîi, intitulat „*Benzi desenate asaltînd internetul*”, se oferă cîteva păreri ale unor autori de BD („*des bandes dessinés*”); de-acu încolo va trebui să avem şi în româneşte cuvîntul *bedeist*, însemnînd fie „autor de BD”, fie împătimit al acestora. O tînără observă că a crescut numărul cititorilor BD pe internet, în detrimentul celor din albume; ea le preferă pe acestea din urmă, îi place mirosul cernelii şi al hîrtiei.

BD-urile de pe internet au creat un nou tip de cititori, lectori informatizați („*cyber-lecteurs*”) şi, în paralel, un număr crescînd de tineri autori. Un tînăr bedeist consideră că prin „Net” el îşi rezolvă problema tradițională a distribuției „operei” sale (avînd rezerve pentru acest nou soi de „a crea”, nu întîmplător am pus între ghilimele aceste două cuvinte). Plus că difuzarea o face gratuit – zice el.

Sunt, de asemenea, creatori bedeişti pasionați, obsedați de BD pornografice. Din afacere iese (cică) o remunerație modestă, de 20.000 de dolari pe an. Dar au mari satisfacții, atît pentru actul „făuririi” BD, cît şi pentru efectul interactiv. Unul dintre „maeştri” mărturiseşte că reacția cyber-cititorilor este adesea imediată. Unii îşi exprimă adorația pentru astfel de BD-uri, alții îl critică, îl înjură: „Un cititor m-a anunțat că a vorbit cu Cerul şi mi-a asigurat deja un loc în Iad”.

Peste cîteva foi mai încolo e prezentată „o carte” gen BD cu autobiografia unui homosexual. Mde!

În *Voir*, articlierul face chemare la prima ediție montréaleză a unui festival (Doamne, ce de festivaluri estivale!) internațional (10 zile) consacrat benzilor desenate (deci, BD), cu participarea unor „maeştri” din Canada, Franța şi Belgia. „Bedeiştii” (cuvîntul nu e inventat de mine!) pot găsi BD-uri pe teme mitologice, de anticipație şi umoristice (Nu degeaba coorganizator al manifestărilor este asociația „Dreptul de a rîde”).

Mi-a atras atenția declarația lui Jean-Paul Eid, unul dintre cei mai notorii bedeişti din provincia (țara canadiană) Québec: „*Quand on parle de BD,on ne parle évidement pas que d'humour et de littérature jeunnesse.*” Nu, „maestre”, tragi jarul la oala ta, cum zice

românul, şi, încercînd să combați o prejudecată, dimpotrivă, luminezi adevărul.

Nu ştiu cît îi doare în cot de cultură pe librarii independenți, însă e de înțeles: Interesul lor e să vîndă, să le iasă profitul bănesc. Aşa că îşi laudă marfa, îi face publicitate, iau atitudine. BD? Oho, ce minunății!

În jurnalul lor *„le libraire”* (5 numere pe an, format A3, 54 de pagini) intervin, pledînd pentru necesitatea *„narațiunii vizuale”* (altă invenție de limbaj datorată proliferării benzilor desenate). Tot chestiunea cu oala şi jarul.

Un X, de la librăria Monet zice aşa:

Masa majoritară consumatoare de narațiune vizuală precum cea din cinematografie şi benzi desenate se mulțumeşte adesea să rezume o istorie, fără să sesizeze sau să-i pese de apropierea dintre ele. Față de normele estetice ale filmului clasic, cinematograful de animație e mult mai pe gustul publicului tînăr şi nu numai. Pentru acesta banda desenată exprimă din plin diversitatea şi o mare varietate de stiluri grafice.

Cînd o cincime din populația provinciei Québec e *„analphabéte founctionelle”* (asta ar însemna la noi „de condiție precară” sau „semianalfabet”; cît despre cincime, socotesc repede şi rezultă că e vorba de aproape un milion şi jumătate de… semianalfabeți – Icsulescu de la libraria Monet o zice, nu eu), cînd acest univers şcolar superfluu e bombardat de imagini, dar *„aniconeții”* nu ştiu citi imaginile, e de la sine înțeles că trebuie să sporească educația pentru BD.

E nostim că opinentul inventează, prin calchiere, cuvîntul *„des anicônètes”*, ceea ce ar vrea să însemne „analfabeți în citirea imaginilor” (explică el).

(Dacă tot am intrat în breasla librarilor, apropo de prețuri, cum le-am găsit în marea librărie din „Place des Arts”. Un Kafka – Ed. Gallimard – costă cît patru cafele filtru proaste, un Joyce – cît trei sandvişuri de la un butic de duzină. Eee… Cît face cel mai recent G. G. Márquez – o carte de 125 de pagini? Cît homarul mîncat la Shediac, stropit cu o sută de sosuri şi vin alb. De ce aşa preț? Volumul se intitulează *„Memoria tîrfelor mele triste”* şi începe

aşa: *„La vîrsta mea de 90 de ani, am vrut să-mi ofer o noapte nebună de amor cu o adolescentă virgină.”* Clar, nu? Dai un ban, dar stii că te lingi pe buze pentru o trăznaie scrisă de un premiat cu Nobel.

În fine, revenind la revista *le libraire*: Din prezentarea a 140 de cărți şi 15 albume BD rețin patru nume aparținînd Europei de Est: o unguroaică, un sîrb şi doi ruşi. Dar un?... A, nu. În fond, noi… de ce?)

Pînă la urmă, conchid eu, BD-ul e o făcătură cibernetică pe care n-o poți numi nici literatură, nici lucrare plastică, ci o nouă specie paraculturală. Şi care riscăm să devină nocivă, deoarece contorsionează, degradează, alterează condiția de cititor a omului adult, întors la lectura tradițională.

Banda desenată (fie pe hîrtie, fie pe internet) e o lucrare desenată în care narațiunea capătă alt conținut, fiind înfăptuită în altă manieră decît cea consacrată de cînd lumea. Imaginea nu mai rezultă prin participarea culturală a cititorului, ea se oferă frust şi fără efort, fără plăcerea subsidiarului, fără emoția ce o provoacă jocul conotativ al cuvintelor, al figurilor de stil. Dialogul este lipsit de expresivitate. Sensul unei imagini precumpăneşte prin comunicarea fadă a denotativului. Subtilul, nuanța sunt marginalizate. N-ai nici un motiv să stărui asupra unei pagini, să savurezi construcția unei fraze, finețea sau duritatea unui dialog. Mă amuză gîndul că pentru „bedefani” postmoderniştii, textualiştii ar deveni alcătuiri amorfe, bizare, indigerabile, execrabile. Iar cei din arte plastice – să zicem impresioniştii, expresioniştii, academicii – probabil nişte caraghioşi plicticoşi.

Dar să lăsăm în plata Domnului pe „bedeişti”. Pleacă Cristina, după ce în părculețul de lîngă bibliotecă răsfoim un album – nu cu BD ci – cu fotografiile rezultate din săptămîna de la Nouveau Brunswick. Şi, după ce mă lăfăi desculț pe dalele unei fîntîni din care apa nu țîşneşte, ci se prelinge, revin în salonul cu reviste, stîrnit de aprecierea lui Dumitru Pădeanu: Ăştia n-au cultură artistică. Oare?

Iarăşi „blestemul”...

Dimineață senină.

Ultima secvență din vis se datorează medicului Pădeanu (alias Corneliu Florea), stabilit (înainte de ‘89) la Winnipeg. Ne-am căutat prin internet şi telefoane şi pînă la urmă ne-am găsit, seara, tocmai se întorsese de la spital, iar eu tot socoteam cîte fuse orare se învîrt între noi. După ce Virgil (dintr-o corespondență) îmi comunica părerea foarte bună a d-lui Pădeanu despre povestirea mea *În jurul unui noroc*, apoi a făcut-o el însuşi într-o scrisoare (primită înainte de a pleca eu din țară), acum relua, la telefon, buna părere despre nuvelă şi lansa ideea că ar putea deveni oricînd scenariu pentru film. Se vede că afirmația a fost aşa de neaşteptată şi măgulitoare, încît m-am şi grăbit să visez o secvență cum vine la mine Cristi Puiu (proaspătul laureat la Cannes) să-mi propună colaborarea. Surprins, m-am trezit.

Dezamăgirea s-a şters odată cu incursiunea mea pe străzile de vacanță ale arondismentului Saint Laureant.

Îmi propun să hoinăresc pînă pot intra undeva pentru o cafea. Am buzunarul pregătit cu monede. Cum nu reuşesc încă să pricep ce-mi spune – în englezeşte sau franțuzeşte – persoana de la tejghea, îi întind pumnul de mărunțiş, rugînd-o să aleagă.

În toamna lui 2000, cînd ai mei au ajuns la Montréal, n-au găsit loc pentru micuțul Paul decît la o grădiniță („garderie”) evreiască, cu limba engleză. (Bietul de el, era crud cu propria-i limbă, d’apoi cu asta a reginei Marii Britanii).

Aşa că, dînd de o pizzerie evreiască, m-am oprit aici, cu gîndul la Paul. Mirosuri pițigăiate, înşi cu bărbi şi plăcintuță pe cap, specific israelită. Am şters cu un şervețel masa şi scaunul. Se vorbeşte englezeşte.

Să amîn sau să nu amîn lectura din proaspătul număr al *Paginilor Româneşti*, găsit aseară în holul blocului?

Un tip de vreo 60 de ani – bluză portocalie, față alungită, ochelari, scobitoare în gură, buze subțiri – începe să fredoneze, foiletonînd un ziar englezesc, apoi silabiseşte, dînd ritmic din cap.

E clar, hai să mă enervez pe ai mei – nu pe un necunoscut –, mai cu seamă că apucasem să văd în revista românească de la Montréal titluri promițătoare:

O condamnare inventată (o calomnie la adresa redactorului şef al revistei „Pagini Româneşti” din partea unei publicații – se putea altfel? – biserriceşti).

Rețea „românească” de hoți de buzunare în Laval (după chipurile a patru dintre ei, publicate în „Journal de Montréal”, e limpede ce țigani sunt românii ăştia).

La Montréal, Phoenix a cîntat „la perete” (Din pricini organizatorice, celebra formație a avut parte de 146 de spectatori, într-o sală de 800 de locuri).

Dosar Casa Română („Cele mai urîte amintiri…” începe mărturisirea o doamnă, aflată în Canada de 6 ani)

„Ai să joci cum îți cîntăm noi” (Interviu cu G. R., realizator al emisiunii de radio „Ora românească”)

Centrul Cultural Românesc – între cultura română şi cultura banului (Trei opinii, pornind de la un picnic cu mici şi bere, organizat de… biserică).

„Hora” dezbinării la români (Despre o trupă de dansatori şi crampele aceleiaşi biserici „Buna Vestire”).

Hai şi o chestiune frumoasă, rezultată dintr-o reclamă de o treime de pagină: Magazinul „Bucarest” se consideră cel mai mare magazin de produse româneşti şi europene din America, cu peste 3000 de produse: peste 25 de feluri de salate şi ciorbe, murături de casă, prăjituri fel de fel, ape minerale româneşti (Corina are tot timpul în casă „Borsec”), varietăți de salamuri şi cîrnați (Sandu şi-a făcut în curte afumătoare dintr-un dulap şi taie un porc în fiecare an), largă varietate de brînzeturi, „mucenici în zeamă şi mucenici moldoveneşti” (oare biserica ortodoxă din Montréal nu consideră asta o blasfemie?…), ziare româneşti primite săptămînal din Romînia.

Parcă e mai deştept stomacul decît capul!

Mă indispune o afirmație a lui Octavian Paler într-un articol al său, reprodus după un cotidian bucureştean. Consideră unul dintre izvoarele urii, care colcăie în poporul românesc, ca

fiind „un blestem”. Şi el face apel la idioțenia asta şi se fereşte ca de dracu’ să-l explice. Nici nu ştiu cum să numesc această folosire a cuvîntului „blestem”: ca un surogat fetid al unei realități obscure? Un truism pentru ceea ce – paradoxal – nu există? Un panaceu ridicol pentru neputiințele noastre? o găselniță comodă?

Pentru a pune un diagnostic psihologiei împrăştiatei, (dacă nu) aparentei comunitați româneşti din Montréal, rețin o idee a aceluiaşi Octavian Paler: Cei care reuşesc sunt urîți pentru că reuşesc.

În felul acesta observa deunăzi Corina: „X” e invidios, pentru că „Y” are două maşini, iar el doar o coptură; „Y” mîrîie, fiindcă „Z” a reuşit să-şi dea fata la mult lăudatul colegiu cutare, iar el nu; „Q” are televizor în toate camerele, nu şi „QQ”, care are numai două; „K” a reuşit la examenul final pentru agent imobiliar, are aşa două profesii, două surse de venit față de „LZ”; „YY” are calculator pentru amîndoi copiii, iar „AB” încă nu are nici unul; „MNO”, deşi stă la parter, are instalație pentru aer condiționat şi în camera mare, dar şi în dormitorul copiilor, iar el, care stă la etajul al treilea, nu are deloc; „FF” stă în casă proprie, iar „GG” doar într-un nenorocit de apartament; „SS” anul trecut şi-a făcut concediul într-o insulă din Pacific, iar anul acesta pleacă pe malul Atlanticului.

„O condiție ca să mă simt bine aici, unde am imigrat – îmi spune «QQ» – e să nu ştiu ce se întîmplă în România.”

Eu nu vreau să mă simt bine, de aceea mă frămînt să înțeleg (măcar cîte) ceva despre fenomenul românesc.

Cred că în țară şi în diaspora românească se trăieşte o lăbărțată stare de defulare.

Comunitățile noastre, de aici, de pretutindeni, au rezultat dintr-un spațiu național îmbolnăvit de frustrări cronice seculare – n-am avut, n-am avut, n-am avut cum au avut alții. Trecem definitiv granițele, ne aşezăm peste mări şi țări, ducînd boala cu noi şi încercăm să o acoperim, să o sulemenim cu iluzia prosperității materiale şi a confortului civilizației occidentale.

Cei stabiliți aici înainte de ‘89 se defulează şi ei (unii frumos, terapeutic, alții mizerabil, paranoic). Au scăpat şi ei de teama Securității (deşi reflexele de apărare preventivă au rămas).

Am observat că aceştia sînt de cîteva categorii: dornici de comunicare; dornici de comunicare isterică, tensionată pînă la voluptate; dornici să nu se implice, retraşi într-o ostilitate latentă; liberi, adică, în sfîrşit, indiferenți…

La ce mi-e de folos?

Un loc de întîlnire pentru români e piscina. Îi am în vedere pe adulți. Tot aşa, loc de întîlniri sînt părculețele unde îşi duc după-masa pruncii pentru zbenguială; acestea devin un fel de „poiană a lui Iocan” aleatorie, în care nu e neapărată nevoie să existe un Moromete. Îşi împărtăşesc tehnici de învîrteală într-o lume în care – din nevoi, speranță şi ignoranță – ai hotărît să trăieşti. Şi trebuie să supraviețuieşti pentru ca Acasă să ai motivație pentru a fi emigrat, pentru a-ți fi părăsit Țara. E aici un tăcut, difuz, dar persistent sentiment că trebuie să dai socoteală celor de acasă; acesta, însoțit de vanitatea de a fi reuşit.

Ei abia aşteaptă să-şi spună păsurile, ofurile, pe româneşte. Plăcerea trăncănelii – mai ales la femei – are aici conotații particulare şi justificabile.

Firma lui Alin organizează anual (din fonduri proprii) cîte „o ieşire”; cei chemați trebuie doar să-şi asigure transportul. Acum „chemarea” a fost pentru „Super Aqua Club”, o aiureală aflată la distanță de o jumătate de oră de Montréal. Lac, bazine, amenajări de tobogane de înălțimi diferite, cu încolăciri surprinzătoare, coborîri vertiginoase pe apă – cu sau fără colaci (de o persoană, două ori patru) –, tonete cu de toate, zarvă, copii mulți, femei frumoase, femei urîte – diforme de atîta osînză, burți îngrozitoare de bărbați, piei de toate culorile, limbi din toate continentele (şi aici pițigăiala vietnamezilor şi hăhăiala arabilor, deținînd performanțe decibelice de toată mirarea), o poftă reală,

îndreptățită, de țipăt şi defulare, de soare şi apă. Aici n-ai timp de conversație decît cînd te aşezi la coadă şi ai înaintea ta 500 (cel puțin) de oameni despuiați care aşteaptă civilizat şi răbdător să ajungă la un colac, ca să se arunce de la cîteva zeci de metri înălțime, coborînd pe un jgheab cu apă, pe durata a 4-5 secunde, hai să zicem 6-7.

Bistrițenii îşi dau întîlnire la o piscină dintr-un arondisment vestic al insulei Montréalului, dotată şi organizată fără reproş: vestiare, duşuri, bazine compartimentate pe vîrste, ore (inclusiv pentru pensionari şi handicapați pe cărucioare), trambuline, bazin pentru masaj subacval (i se spune nostim: „Spa”), locuri de umbră, bănci pentru plajă, teren pentru mini fotbal, dar mai ales un țarc pentru… preparat grătare (căci apa face foame, nu?). Într-o sîmbătă, Marius a aruncat o glumă: „Măi, bărbați, ce-ar fi să punem mînă de la mînă şi să cumpărăm piscina asta pentru noi, că cel mai des româneşte auzi pe aici?”

Unul îşi adusese aparatul foto. George Sava, la întîlnirea de la Cóte Vertu, îmi promisese că e dispus să publice o fotografie cu grupul de bistrițeni şi un text despre această microcomunitate pe care i-am tot lăudat-o. I-am împărtăşit amicului ideea.

– Da′ de ce? m-a întrebat, cu o franchețe deloc osteantativă, Marius.

– Ca să apăreți în ziar.

– Scuză-mă, dar de ce?

– Păi… să vă vadă lumea, să vă ştie. În fond, e şi aceasta un mod de a comunica. Vă faceți cunoscuți.

– Cu ce folos? La ce-mi trebuie?

– Păi… ştii…

Trăiam starea aceea penibilă redată expresiv prin sintagma „i-a pierit piuitul”.

După ce m-am lămurit cu statuia lui **Eminescu** din zisa Piață a României, am început o vicleană investigare, fie tête-à-tête, fie la telefon: „Corina e în vîjîială cu împachetatul pentru noua locuință, ai tu cumva un volum din **Eminescu**? Mă interesează două versiuni din *Odă (în metru antic)*.” Cu două excepții, răspunsurile sunau pe aceeaşi coardă: Nu. Sau: Nu cred

că am. Sau: N-am nici un fel de carte în casă. Sau: N-am nici o carte românească în casă. Sau: Uite, chiar îmi ziceam anul trecut cînd am făcut sejurul în Ţară, să aduc nişte cărţi româneşti.

Cine are nevoie de **Eminescu** în Canada? Cîţi dintre cei 50.000 de români din Montréal au nevoie de poetul nostru naţional?

Vorba celui de adineauri: De ce? La ce-i trebuie?...

Peşti proşti

Am vorbit la telefon cu ambasadorul României în Canada. Cu o zi în urmă, secretara m-a asigurat că azi, după ora 9, îl găsesc la birou.

N-aveam de gînd şi n-aveam de ce să-i depun vreo cerere, vreo plîngere ori să-i miorlăi vreo favoare.

Avem cîte ceva comun: Ne-am născut în aceeaşi localitate (diferă anii şi zodiile; el balanţă, eu vărsător), bunicele noastre au fost verişoare dulci, ne cunoaştem de-o viaţă, el e naş de cununie al unui văr de-al meu, eu naş al unui văr de-al său, amîndoi iubim Becleanul şi am scris despre el, ne-am întîlnit cu texte – el de istorie, eu de literatură – în paginile unor reviste, cărţile noastre se găsesc în biblioteci, în rafturi relativ vecine, ne întîlnim rar, dar cu zîmbete; de fapt, el întotdeauna a fost plin de solicitudine şi înainte şi după trecerea prin ministerul învăţămîntului (îi zic aşa acestei instituţii întrucît, de cînd a fost zămislită în veacul al XIX-lea, şi-a schimbat denumirea după direcţia vîntului politic).

Îmi spune că în octombrie pleacă definitiv din Canada şi din diplomaţie, urmînd să revină la catedra universitară. N-am înţeles prea bine, am reţinut mai degrabă tonul rostirii: „Nu mai vreau, m-am săturat să mai depind de statul român”. De la ministrul de externe a primit propunerea de a rămîne în continuare în Canada, dar e refuzat-o.

E copleşit de clima de aici. I-am confirmat că înțeleg pe pielea mea ce înseamnă vara canadiană pe malul fluviului Saint Laurent.

– Închipuie-ți ce înseamnă, în aşa condiții, să participi, vestimentat la patru ace, la tot felul de recepții, întîlniri, delegații, protocoale… Însă iarna m-a îngrozit. Şi asta o spune, nu-i aşa?, un om venit pe lume pe paralela 45 europeană şi aşezat în Canada pe aceeaşi latitudine.

– Bine măcar că – insinuez eu la întîmplare – compensativ, o dai cu pescuitul.

Atît mi-a trebuit!

– Ştii destul de bine, bunicii, străbunicii noştri în bună măsură din asta au trăit: pescuitul pe Someş. Ei bine, pînă acu un an n-am dat în viața mea, o dată, cu bățul în Someş. Aici, m-a dus cineva la rîu şi în aceeaşi zi am prins cîțiva. Gata, de atunci am devenit un pasionat.

Simțeam că îi pică bine acest moment de conversație lejeră.

Nu-i place nici Ottawa.

– Un sat, aşa consider capitala asta. După ce te întorci de la Montréal sau Toronto şi ai parte de un concert, de un spectacol de teatru, aici, unde, în afară de clădirea Parlamentului, nu mai ai ce vedea, asta simt, că sunt într-o aşezare rurală… Ştii, merită să pescuieşti chiar şi numai pentru cît de incredibil de ieftine sunt aici ustensilele pentru pescuit.

Mi-a vorbit de catedra de la Bucureşti, de familie, despre nişte viziuni donquijotiste ale sale, apoi:

– Dom'le, în Canada sunt cei mai proşti peşti!

– Cum aşa?

– Păi, dacă se lasă prinşi de mine …

Dragă Ioane
(sau despre lideri şi adaptare),

La capitolul dezbinare – unire – dezbinare – unul dintre provocatorii tensiunilor aici este, din păcate, tocmai biserica.

Primul locaş românesc de cult ortodox a fost alcătuit la începutul secolului XX. Atît acesta, cît şi bisericile ce s-au înălțat ulterior, s-au orînduit cu aceeaşi menire, moştenită din vechea vechime a pămîntului românesc: loc de închinare, nucleu coagulant şi catalizator de cultură; iar în străinătate: aşezămînt de întîlnire unii cu alții.

Prima biserică românească la Montréal, ridicată în 1912, era de lemn, avînd hramul Sfînta Treime.

În 1918 se construia Biserica „Buna Vestire”, cea mai veche biserică românească din Canada. Acesteia i se adaugă apoi – datorită imigranților – alte cinci, cu hramul „Sf. Ioan Botezătorul”, „Sf. Nicolae”, „Sf. Arhangheli Mihail şi Gavril”, „Sf. Gheorghe” şi „Înălțarea Domnului”. În curînd ia naştere a şaptea biserică ortodoxă românească, cu hramul „Sfinții Martiri Brâncoveanu”.

Mai există, de asemenea, o biserică greco-catolică, cu hramul „Sfînta Schimbare la Față”, Exarhatul român greco-catolic bizantin de Toronto şi Răsăritul Canadei, Biserica creştină adventistă de ziua a şaptea, Biserica penticostală Bethel, First romanian Baptist Church şi Biserica baptistă „Dragostea”.

Presupun că n-am uitat vreuna. Un prim clenci – de remarcat încă din start: Sunt puține, destule sau mai e nevoie de alte biserici româneşti ortodoxe?

Opiniile sunt împărțite, pornind chiar de la preoții parohi. Unuia „nu i se par multe”. Altul e sceptic, cîtă vreme nu toate au spațiu de cult propriu, ci e închiriat. Cezar Vasiliu (paroh la „Sf. Nicolae”, profesor de teologie la Universitatea din Sherbrooke, autor al mai multor lucrări de specialitate) consideră că numărul de biserici e determinat de credincioşi: dacă ei vor, înseamnă că

instituția e bine organizată. (Eu zic că e o poziție diplomatică, abilă, întrucît, din păcate, lucrurile nu stau pe roze).

De altfel, biserica păstorită de parohul Cezar Vasiliu e socotită de enoriaşi nu numai „locaş de cult, ci şi de cultură”. Are o revistă proprie, o şcoală duminicală, cenaclu literar, trupa de teatru „Cortina”; au loc aici lansări de carte, expoziții de icoane pe lemn şi sticlă, conferințe, concerte şi spectacole de teatru.

Dar… Dar!

În această zonă metropolitană românească circulă (cu însoțirea unor răbufniri, a unor ghimpi de vanitate, a unor fapte ce par incompatibile cu ținuta religios comunitară) cuvinte şi anunțuri de genul: „ruptură”, „gravă criză internă”, „frămîntări”, „proces intentat împotriva conducerii bisericii”, „conduc treburile bisericii în mod autoritar şi discreționar”, „grupul de interes”, „alungarea abuzivă a preotului”, „o parte a comunității a privit-o mereu cu ochi răi din pricina acoperirii sale canonice de la «Patriarhia Română»“ (e vorba de Catedrala „Sfîntul Ioan Botezătorul”). Preotul Bisericii greco-catolice „Schimbarea la față” nu se ştie dacă şi-a dat demisia ori a fost demis (Se presupune că daravela a pornit de la nişte acuze aduse de preot puterii politice de pe malurile Dîmboviței…).

Şi o chestiune de şatră românească: Biserica „Buna Vestire” interzice, fără explicații, difuzarea ziarului *Pagini Româneşti* în perimetrul bisericii. Numai că gazetarii îşi distribuie publicația în continuare, pe trotuar, deci, în afara proprietății parohiei. Ce să mai zic apoi de incredibilul incident, cînd preotul paroh de aici, pentru a-şi rezolva un diferend cu un enoriaş, a chemat poliția, care poliție, potrivit acuzelor inventate de preot, l-a scos pe ins din biserică în plină desfăşurare a liturghiei.

Clar?

Românii „e uniți”. Cine zice ăla e.

Un ziarist de aici aruncă pisica în curtea altuia: „Societatea canadiană este orientată spre valorile materiale, iar emigranții români îşi însuşesc şi ei, destul de repede, acest model”.

Dar cum stăm cu „blestemul atavic” dezbinare – unire – dezbinare?

(Am o premoniție; nu aştept confirmarea, ci am s-o caut. În metropolă sunt şi biserici româneşti de cult neoprotestant. De altfel, în Canada, la capitolul „apartenență religioasă”, după catolici şi reformați, pe locul al treilea se situează „pocăiții”, îndeosebi penticostalii, baptiştii şi iehoviştii. Sunt curios cum arată bisericile lor.)

Am observat că nu există opinie colectivă, ci lideri de opinie, persoane sau personalități care manipulează voințe şi dorințe ori sunt expresia unui cumul de atitudini, concepții, judecăți şi prejudecăți colective, sau individuale. Fenomen curent în țară, dar mai distinct – uneori pînă la accente acute – în comunități minoritare, prin urmare, în afara locului de obîrşie.

Semnul distinctiv al identității noastre iese în evidență cînd românul e scos din condiția lui mioritică. (lăsăm la o parte zecile de excepții, luăm în seamă majoritatea, care, din păcate, dă tonul normalității).

În aşa situație, românul nu mai e binevoitor, nu mai e resemnat, nu mai e generos, nu mai e împăcat cu moartea, nu mai vrea să tăifăsuiască cu vecinii, cu colegii, nu mai vrea decît arar să comunice (să se comunice – vreau să spun). Şi chiar nu îi mai place să fie român. (Corina a întîlnit la Universitatea din Montréal o tînără pe care o chema Véronique Ionescu. „Eşti româncă, nu-i aşa?” a întrebat-o. I s-a răspuns țîfnos: „Pardon! Je suis française.”)

Exaltările din primii ani de emigrare se estompează. Mai mult, se convertesc uneori în maliție, în dispreț, chiar în repulsie. Să nu uităm evidența: Cea mai mare masă a românilor, care se stabilesc în străinătate, e compusă din modeşti, mediocri, proastă condiție socială, nu o dată şi morală, oameni de cultură medie şi precară educație.

Întrucît purtătorii stindardului românesc în diaspora plutesc în vid, cei care-i urmează se situează la distanță apreciabilă față de ei, dar nu față de escroci, lichele care se erijează în lideri ai acestora.

Mulți sunt suspendați între ce au avut şi nu găsesc aici; or, între ce nu au avut şi au dobîndit aici nu se pliază pe osatura sufletului şi spiritului lor, nu curge pe albia lor genetică, nativă.

Ceea ce ar fi perioada de adaptare înseamnă o încercare de a estompa, a adormi nevoile de suflet şi spirit ancestrale, diurne, de a amorți percepția milioanelor de senzori care cer şi cărora nu li se dă. E o zbatere de a dobîndi o altă carne, o altă structură interioară.

Adaptarea e un chin (perpetuu, adesea latent, spasmodic uneori) de a uita, de a descuraja zonele lăuntrice dinspre care vin semnalele prin noi oferte, valori de altă natură.

Şi începi să dobîndeşti altceva, pe măsură (uneori niciodată) ce zestrea (implacabilă) ce ai luat-o cu tine (părăsindu-ți țara) poți să o înăbuşi, iar gheizerele ce țîşnesc din magma aceea înăbuşită să fie din ce în ce mai rare, mai anemice. Surogatul creînd iluzia adevăratului.

Rareori îi auzi – vorbind între ei – despre satisfacții profesionale. Rareori îți împărtăşesc cîte un cuget despre condițiile moral-sociale în care trăiesc.

În schimb, sunt bucuroşi, adică le este mai la îndemînă să-ți arate amănunte, fapte, lucruri agonisite în numele confortului, comodității, înlesnirilor urbane ale vieții de toate zilele.

E o încercare tacită, nu cred că totdeauna coştientizată, de a recompune o structură de existență de acasă pe alți suporți materiali, de a pluti într-un lichid mai consistent.

Ziua e ordonată şi susținută prin tentația alternativei, a lui *altcum*. ALTERAREA e mascată, cosmetizată de ALTERITATEA zilei: alt preț, alți biscuiți,altă maşină, altă locuință, alți pantaloni, alt fel de computer.

Pe ce bază materială toată această prosperitate a omului de rînd? Pe datorie. O viață întreagă: împrumuturi – iată pîrghiile unei bunăstări în care zemuieşte un destin comun, adesea la grămadă, searbăd.

Dorul după acasă, spasmele că pierderea e fără putință de recuperare provoacă depresii, nevroze, goluri, neputințe în comunicare, chiar sinucideri. O alienare fără alinare.

Cum de nu aveți un canal tv pe Bucureşti? Mi se răspunde: Încercăm să nu ne intereseze ce e acolo, doar cînd vrem să facem sejurul în Țară. Ce folos să stai cu fundul în două luntri? Nu cazi între ele, însă continua legănare îți face rău. Nu e de nici un folos. Contează AICI. Ni se trimit reviste, cărți din Țară. Pe mine, cel puțin, nu mă interesează – îmi spune cineva. Numai printr-un continuu NU pot să ajung şi să mă mențin în ALTFEL, în AŞA, ACUM. Cîți dintre cei pe care i-ai întîlnit aici te întreabă ce e în Țară, ce face cutare? Cum arată casa lui cutare, mai e acolo stejarul acela găunos? „X” – tot bun la gură? „XX” totuşi încă nu s-a căsătorit? Cum e să ai o pensie de condamnat la inaniție?

I-am răspuns ce am ajuns să observ: Presați de nevoia de mai bine, alergați de imperativul confortului, ei nu au răbdare prea multă unii cu alții, se posomorăsc mereu, dialogul se frînge în coadă de peşte; frămîntarea zilei, incertitudinile perspectivei îi fac greu permeabili.

Ei trăiesc un fel de prezent suspendat, de o altă relativitate decît a celor cu rădăcinile netăiate. Trecutul are precumpănitor valoare sentimentală, iar viitorul e un orizont fragil în care perspectiva e alimentată de grija pentru destinul copiilor – aceasta ca un anestezic salvator al sinelui, un drog, nu nociv, ci, dimpotrivă, tonifiant.

Cei din Canada trăiesc într-o țară în care tradiția începe de ieri-alaltăieri, iar pînă la Dumnezeu nu prea poți ajunge, te împiedică... zgîrie-norii. O țară în care, în ciuda aparențelor, în ultima vreme dolarul şi transcendentul nu fac casă bună, în care prosperitatea materială sufocă metafizica.

IV

„Arcadia”

Culmea! I-am descoperit mai târziu pe acadieni, deşi am trăit o săptămînă printre ei, fără să ştiu mai nimic despre ei, istoria lor, locurile lor.

M-am ataşat apoi de Acadia, îndrăgind-o ca pe un simbol al împotrivirii, al renaşterii şi afirmării.

Deschid harta zonei cu afectuoasă prețuire, parcurgînd contururile acestor spații dantelate, dintre paralelele atlantice 45°-55°: Insulele Saint John’s, Prince Edouard, Nouvelle Ecosse şi Nouveau Brunswich (aceasta – tot un fel de insulă, legată de continent doar printr-o fîşie naturală de pămînt).

Istoria acadienilor îmi curăță vigilent lentila ochelarilor, cînd citesc sau îmi amintesc despre tulburătoarea istorie a Marii Bretanii, despre ce înseamnă să prosperi pe spinarea altor istorii, a altor popoare, să vehiculezi înalte idei şi principii de mărime planetară (cînd ele, de fapt, țîşnesc din aluatul de sînge, suferință, îmbuibare şi aroganță, fățărnicie cronică, dar universală, a unei puteri mondiale).

Inițial, Acadia era o țară – adică o organizare omenească de mare întindere ale cărei comunități se supuneau unor legi – mai mult sau mai puțin scrise – şi pe care le susțineau, le alimentau cu propriile lor cutume şi aspirații.

Acum – precum dantelat se exprimă *Enciclopedia Canadei*, din anul 2000 – a rămas (sau a ajuns?) o colectivitate minoritară *„aux contour flous, mais dotée d’un imaginaire vigoureux”*.

Acest „imaginar viguros” a fost puterea din fibra lor existențială, datorită căreia acadienii au rezistat, adică n-au pierit, ba, dimpotrivă.

Cum în America Centrală şi de Sud spaniolii şi portughezii nu aveau vreme de plivit straturi de morcovi (aveau preocupări majore, de a jefui şi ucide, a extermina popoarele precolumbiene, a distruge definitiv culturi şi civilizații), neastîmpărul francez îşi căuta alinare civilizatorie, mai la nord, cu preocupări gospodăreşti. Colonii preferau să scormonească pămîntul, să defrişeze, decît să hăcuiască trupurile băştinaşilor, care nu i-au primit cu pîine şi sare, ci cu teamă şi mirare.

Colonizarea franceză în secolul al XVII-lea s-a săvîrşit aici, în ceea ce ulterior se va numi Acadia. Aceasta însemna primele aşezări *agricole* europene pe continentul nord american. Aici a început să dospească aluatul pentru Canada de azi.

Un italian – din perspectiva istoriei universale nu are importanță – intră în serviciile regelui Franței (nu are importanță al cîtelea Ludovic sau Louis era) şi, în 1524, este trimis să facă o călătorie în Noua Lume.

De ce? Păi, să vadă cum se pescuieşte în apele Pămîntului Nou, cum e temperatura dimineața, la amiaz′ şi joia, cum se rimelează femeile, cum cad frunzele copacilor. Nu?...

Deşi navigator, se vede că italianul avea o bună instrucție culturală şi – da, dom′le! – era sensibil la frumuseți, la străluciri, aceasta nu cu spada şi ghiuleaua, ci cu sufletul şi spiritul său. E încîntat de ce vede, găseşte aici o lume paradisiacă, mirifică (cu totul alta decît cea pe care am găsit-o noi, după aproape 500 de ani, cei 12 români poposiți pe malul Atlanticului în Nouveau Brunswick de astăzi).

La întoarcere în Europa civilizațiilor somptuoase, vajnicul bărbat lansează exploratorilor şi cartografilor cuvîntul *Arcadia*, propunînd, aşadar, o similitudine între ținutul nord-american pe care-l vizitase şi paradisul anticului Peloponez, cu Sparta, Olimpul, dar şi cu Arcadia lui.

Să ne amintim: Arcadia a fost, în mitologia greacă, un spațiu trăit de o populație inocentă. Ovidius (în *Fasti II*) îi

metaforizează existența cam aşa: „*Ei cunoşteau frunzişul drept case şi ierburile drept roade; nectarul le era apa ce o luau în cele două palme; nici un taur nu asuda trăgînd brăzdarul încovoiat al plugului; nici o țarină nu recunoştea legea vreunui stăpîn; nu se ştia folosința calului, căci fiecare se purta el însuşi pe sine; oaia umbla îmbrăcată în blana ei, oamenii trăiau sub cer cu trupurile goale, călindu-se sub vînturi şi furtuni.* “

Nu ştiu dacă italianul navigator, ajuns la curtea regelui Franței, cunoştea imaginea sintetizată de marele poet latin despre arcadienii… băştinaşi. Înclin să cred că nu, dar, cu siguranță că, văzîndu-i pe colonii francezi de pe malurile Atlanticului american, va fi avut în vedere expresia curentă în mediile culte ale bătrînului continent: „*Et in Arcadia ego!*” – „Şi eu am trăit în Arcadia!”.

Un fel de exclamație nu după izgonirea biblică din Rai, ci expresia regretului după fericirea pierdută, după o lume fără de prihană, cu oameni de o rară puritate în comportament. (O obsesie tematică în literatură şi arte plastice, de la Goethe, Schiller, la ai noştri Odobescu, **Eminescu** şi Coşbuc sau pictorul francez Pussin).

Nu vor fi fost stră-strămoşii canadienilor francezi de astăzi nişte îngeri, dar ei şi pămînturile acelea au impresionat, iată, un călător temerar care a căutat un echivalent cultural pentru a da o sugestie despre lumea de peste mări şi țări. Numai că, analfabeți sau nu, navigatorii, pirații – pe de o parte, mediocri sau nu – cartografii, pe de altă parte, deranjați sau nu de pronunțarea unui „r”, au încetățenit în limbajul transatlantic vocabula „Acadia” şi nu „Arcadia”.

O primă caracteristică – dar bizară – a istoriei acadienilor e faptul că locul lor de baştină nu poate fi delimitat, doar vag aproximat.

Zona inițială ar fi fost N, NE şi SE din Nouveau Brunswich, două extremități din actuala Nova Scoția şi o regiune din Insula Prințului Edouard. Aşa că, din secolul al XVII-lea, prin Acadia a început să se înțeleagă zona provinciilor maritime din Atlanticul canadian. În rest, acadienii pot fi cît de cît identificați într-un fel

de „diaspora”, în Québec, Franța şi Louisiana, în funcție de limba maternă, care se vrea franceză (dar foarte-foarte „îmbunătățită”) şi sentimentul indivizilor că, etnic, aparțin acadienilor (În seara cînd cei trei adulți am hotărît să luăm o cină cu homari în capitala mondială a homarului – Shediac –, intrînd într-un restaurant modest – mde! banii… – cu preparate din acest faimos crustaceu, Silviu a fost cel care ne-a atras atenția asupra unei planşe negre pe care fusese scrisă cu creta oferta localului. Se amuza încercînd să citească; franțuzeasca aceea era ilizibilă nu din pricina literelor, destul de caligrafic înşirate, ci a cuvintelor, mai fiecare conținînd cîte un apostrof şi era dificil să recunoşti cuvinte din franceza europeană).

Destinul Acadiei avea să fie însă cumplit grevat de peruca Albionului.

În secolul al XVI-lea, pentru englezi „limita dintre comerț şi piraterie era vag stabilită” – cum observa francezul André Maurois în *Istoria Angliei*. Prin extensie, se înțelege că – în lăcomia lor colonială – atît hispanicii, cît şi britano-francezii (cred că e… inedită această mezalianță între cele două vocabule) făceau greu distincție între (cică) civilizare, pe de o parte, şi jaf şi genocid, pe de altă parte. Era chiar „patriotic” să hăcuieşti teritorii necunoscute, transformînd zestrea precolumbiană în metal şi pietre (mă rog, mai concret: aur, argint şi rubine).

Să urcăm, acum, pînă în secolul al XVIII-lea.

În timp ce Anglia se războia în Europa, formînd coaliții antifranțuzeşti, deopotrivă, miniştrii ei (distinct, celebrul William Pitt) îşi consacrau, de fapt, principalele forțe în colonii. Problema dominantă – observă exegeții de azi – era formarea unui imperiu englez peste Atlantic.

Noul episod războinic, din 1756, dintre Anglia şi Franța începuse, de fapt, mai devreme cu un an, în colonii, mai întîi în zona nefericitei Acadia. Căci, într-adevăr, 1755 a fost pentru ea anul fatidic.

Colonelul Ch. Lawrence – guvernator în Nova Scoția –, isteț şi perspicace, afin de gînd şi orgolii cu Pitt, grandoman şi lacom,

i-a luat-o înaintea şefului său de la Londra şi i-a dat peste cap pe francezi.

Pe vreme rea, ordinele din Anglia ajungeau aproape după două luni, de aceea ele soseau cînd în colonii o bătălie era deja pierdută sau cîştigată, realitatea de la fața locului confirmînd sau infirmînd (adică anulînd *sine die*) dispozițiile. În fața evidenței, fie te dădeai cu capul de pereți, fie jubilai pentru inspirația de a fi anticipat corect porunca de la stăpînirea de peste ocean.

Genocidul din Acadia a început fără ordin prealabil.

În cîteva luni ale anului 1755 – după cum consemnează documentele pe care le-am consultat la biblioteca arondismentului Saint Laurence şi la „Grande Bibliotheque" a statului Québec – Acadia a fost făcută zob. Un timp şi un spațiu de sînge, lacrimi, pîrjol, un coşmar al suferinței. Oraş după oraş, sat după sat – cucerite, arse; foame, sete, spaimă, sadism, violuri, oameni fugăriți, pentru că vorbeau franceza; comunități atacate dinspre mare, împrăştiate; femei, copii, bătrîni lipsiți de apărare, bărbați împuşcați la drumul mare, case, gospodării incendiate, boli, epidemii; corăbii, bărci zdrobite de furtuni (tocmai atunci golful Fundy era foarte agitat), uragane bîntuiau Atlanticul, mii de acadieni – refugiați în păduri, familii dezmembrate, copii pierduți, rătăciți, lehuze spintecate (pentru că dădeau rod de acadian); peste 7000 de acadieni – prinşi şi deportați, smulşi de pe pămînturile pe care le fertilizaseră cu hărnicie, din gospodăriile bogate cu animale şi fructe ale pămîntului, din locurile natale, unde trăiseră bine, unde cunoscuseră bucurii şi îngrijorări; dezlipiți de lîngă debarcaderele de peşte, despărțiți soț de soție, mamă de fiică, înghesuiți de-a valma în vase şi aruncați în porturi (trăind apoi în societăți minoritare, însă greu acceptate de localnici – erau urîți, căci erau venetici şi, pe deasupra, acadieni), duşi pînă în Georgia, presărați de-a lungul fluviului Saint Laurent; cei scăpați de boli contagioase, rămaşi vii, scăpați de sălbăticia englezilor „civilizatori", au fost înghesuiți în corăbii spre Louisiana şi Europa, 700 se îneacă într-un naufragiu cumplit (urmau să fie debarcați, lepădați adică, în Franța); o parte au luat-o spre Antilele franceze.

După opt ani de război, cele două imperii se fac că se împacă, doar că francezii pleacă şifonați de la masa tratativelor, iar acadienii primesc învoire să se întoarcă la casele lor. Care case? Care gospodării? Care pămînturi şi păduri? Care acadieni? Care mamă, tată, frate, soție, nepot?

Acadia lor nu mai exista: teritoriile ei franceze: ocupate de coloniştii din Nova Scoție. De englezi, deci.

Pentru ca opresiunea etnică şi socială să funcționeze cu profit garantat, învingătorii fac din nou apel la biserică. Organizarea puterii avea un singur principiu, dorit infailibil: Drepturi cetățeneşti, dreptul de a guverna îl aveau numai protestanții, nu şi catolicii. Or, acadienii erau… catolici.

Inima Acadiei rămăsese. Dar s-a observat cum, în timp, ea s-a deplasat spre vest (vestul… estului), în Nouveau Brunswick.

De-a lungul cîtorva secole a rămas vie amintirea colectivă a despărțirii şi a „des pertes subies” (a pierderilor neaşteptate şi neaşteptat de brutale). Ei bine – şi asta îmi provoacă o uimire admirativă! – acestea vor fi fermentul edificării progresive a unei noi societăți acadiene. Deviza statului canadian Québec, de la acadieni a fost luată: „Je me souviens”. Adică: Nu uit istoria acestor tărîmuri! Îmi amintesc tot timpul ce a fost!

Pînă la jumătatea secolului al XX-lea identitatea acadienilor se distingea prin muzică şi folclor, cutume îndărătnic conservate, îndeletniciri preferate (precum, să zicem, confecționarea butoaielor şi prepararea lînii), îmbrăcăminte, de pildă – acea coafă albă şi şorțul albastru, lung, peste poalele albe, iar dacă bluza e roşie, e evidentă intenția de a compune tricolorul albastru, alb şi roşu francez (cu deosebire, azi, că pe stindardul statului Nouveau Brunswick, pentru a se deosebi, totuşi, de cel al Franței, pe spațiul albastru se află o mare stea galbenă, cu cinci colțuri). Aici, în Acadia anului 1913, se turnează primul film din istoria cinematografiei canadiene, inspirat (a se remarca mărimea şi puterea amintirii deportărilor din 1755) după un poem al lui Langfellow. Romanticul poet şi prozator american, de expresie engleză (1807-1882), n-avusese „junghiuri” discriminatorii naționaliste, dovadă că, impresionat de tragedia acestei

comunități franceze și de frumusețea debordantă a peisajului acadian, și-a tălmăcit cunoștințele de istorie și starea de spirit, sensibilitatea sa romantică, în poemul *The Courtship of Miles Standish*[*] (1858).

În 1982 țîșnește primul triumf: Recunoașterea caracterului bilingv (franco-englez) al provinciei Nouveau Brunswick. Apoi, cinci ani mai tîrziu, se recunoaște constituțional egalitatea în drepturi a celor două comunități și 15 august devine ziua națională a acadienilor.

Imediat apoi – adică peste un an, în 1994 – diaspora acadiană organizează în inima Acadiei renăscute, la Moncton, primul *Congres mondial acadian*.

În fața lumii e O.K!, dar, în realitate, tensiunile dintre cele două populații nu au încetat, mocnesc, cea franceză bazîndu-se pe sprijinul economic, cultural, politic, moral al Québec-ului care, la rîndul lui, mai pe față, mai tacit, e sprijinit de Franța în aspirațiile lui de suveranitate.

Oricum, din momentul în care limba franceză și-a reintrat în drepturi – se recunoaște aceasta la nivel parlamentar, guvernamental – Acadia a explodat cultural și social: școli, instituții, organisme și asociații nonguvernamentale și nonlucrative, festivaluri, competiții, o mass-media vivace.

Această conjunctură politico-administrativă, la nivel federal, ar fi putut găsi o comunitate supraviețuind într-o debilitate cronică. Or, dimpotrivă, rezistența în veac – la umilințe și suferință – se vede că a avut o asemenea vigoare încît, într-un timp relativ scurt, ea a recompus, a redimensionat, a înlăturat comoditatea latenței, dînd distincție identității acadienilor.

Acadia? – o ipostază a „Păsării Phoenix”!

*

Îți propun, cititorule, un exercițiu de pronunție. Eu l-am făcut, cu harta provinciei Nouveau Brunswick în față. Toponime

---

[*] *„Miles Stadish în pețit” (din engl.)*

care au fost folosite de amerindieni, denumind localități, rîuri, lacuri. Deci (o citire fonetică):

Madawaska, Mamozekel, Nashwaak, Kincardine, Nackawic, Magagnadavic, Quispamsis, Miramichi, Oromocto, Tabusintac, Kouchibougnac, Bouchtouse, Aboujagane, Memramcook.

Nu-i aşa că aceste semne, numite litere, dau sugestia unui peisaj inedit, ciudat?

Pronunțarea lor nu pare a evoca un limbaj care nu mai este?

Combinația de sunete nu-i aşa că are inflexiuni tainice, că poartă crîmpeie de mesaj, însă pentru totdeauna neînțelese?

Îmi par frînturi dintr-o rostire ritualică, mistică. Relicve ale unei lumi dispărute.

Pricina? Barbaria… civilizației europene.

V

Voi aveți, ăştia n-au

A doua convorbire telefonică cu Dumitru Pădeanu, de data aceasta m-a sunat dînsul, precum ne înțeleseserăm, adică după revenirea mea la Montréal, de la Nouveau Brunswich.

E a doua oară cînd rosteşte cuvinte deloc măgullitoare la adresa (încă) ambasadorului la Ottawa, Liviu Maior, scuzîndu-se cu „Da, ştiu că sunteți concetățeni, consăteni şi că… însă…”

E a doua oară cînd mă întreabă de George Sava. I-am spus că l-am contactat telefonic, că ne-am înțeles cînd să ne întîlnim, că abia aştept să-l cunosc şi că nu mă îndoiesc de oportunitatea rendez-vous-ului, dat fiind textele sale din revista *Pagini Româneşti*, cît şi interesul laudativ ce i-l acordă dînsul.

O convorbire destinsă, aproape un taifas, trecînd de la informații reciproce despre vreme – la Manitoba, la Montréal şi în România – la „dureri” din domeniul culturii şi al relațiilor comunitare.

Cînd doi români de bunăcuviință din diaspora se întîlnesc, una din întrebările neocolite este: De ce românii de pretutindeni nu se înțeleg între ei? Replica imediată a interlocutorului: „Dar cei din țară cum sînt?”

Pădeanu consideră că totul porneşte de la un mare ghinion genetic: inteligența românului. Şi un mare ghinion istoric: Că această inteligență este manipulată de Bucureşti, de Capitală, de miticii de pe Dîmbovița şi mai toți care iau contact cu ei; indiferent din ce provincie provin, se molipsesc de acelaşi virus moral al lepădăturii, al sforarului, al odiosului.

Nu era cazul – la telefon – să stărui asupra subiectului. L-am întrebat (şi o să-i pun întrebarea şi lui George Sava) de ce Canada nu are ministru al culturii. Răspuns imediat: „Pentru că nu au cultură. Nu-i interesează cultura.” Consideră că pentru canadieni interesul covîrşitor este orice altceva decît cultura. Şi cîtă e, e o cultură de periferie, kitschi, de agrement. Mă întreba – ştiind că am participat la zilele Festivalului de jazz – dacă am observat cît s-a degradat această muzică. Pe de o parte, a fost o întrebare care nu cerea răspuns, pe de alta, nu eram pregătit să-i dau vreo replică.

Mi-am amintit însă de sarabanda de festivaluri organizate – pentru luna iulie – pe coasta oceanică de la Nouveau Brunswik, acțiuni de „amusantes dinamiques” (după spunerea locului): festivalul homarului de la Shediac (5 zile – ediția a 56-a). Oraşul e socotit capitala mondială a homarului, inclus în primele 10 localități la categoria „cele mai frumoase orăşele din Canada”. Cu acest festival, la început de iulie, se declanşează oficial, pretinde primarul Shediac-ului, sezonul estival din regiune. Noi nu l-am prins şi nici homar n-am mîncat în capitala mondială a homarului, ci la Bouctouche, locul nostru de popas. Dar ne-am fotografiat cu homarul de 11 metri construit din oțel şi beton; cel mai lung prins viu a fost de 83 de cm.

Să continui: festivalul peştelui şi al culturii apei, festivalul irlandezilor din Canada, festivalul western, festivalul regional al turbei, festivalul scoțian, festivalul moluştelor şi – bizar, nu? – festivalul internațional de muzică barocă.

Continuă la telefon şi Dumitru Pădeanu (deci, scriitorul Corneliu Florea): „Dom’le, Bistrița are vreo 90.000 de locuitori, cu satele din jur incluse în perimetrul oraşului, însă aveți acolo 2-3 reviste de cultură, pentru că aveți cultură şi vreți cultură. În provincia Manitoba, unde ştiți că stau de 20 de ani, provincie cu o suprafață de aproape trei ori mai mare decît a României şi cu o populație cît jumătate din cea a Bucureştiului, ei bine, în Manitoba nu există nici măcar o singură revistă de cultură într-una din cele două limbi oficiale ale Canadei. Pentru că nu este cultură şi nu au nevoie de cultură. Prin urmare, la ce le-ar

mai trebui minister al culturii? Dar nici să exagerezi, ajungînd în derizoriu, aşa cum o face evreul acela gras de pe Dâmbovița, care are o rubrică într-o revistă *Un metru² de cultură.*"

Mi-a promis că revine peste o săptămînă.

E ora 10. Pe chestia cu criticul gras de la Bucureşti, ies şi, în drum spre poştă, voi lua o cafea la pizzeria evreiască din apropiere. Îmi place acolo.

Pentru viitoarea convorbire am deja pregătită o întrebare: Urmăresc o anume relație, cea între prosperitate şi normalitate. Ceea cei noi, cei din țară, considerăm că cei de aici au un trai prosper, cei de aici trăiesc acest nivel existențial ca o stare a firescului, a normalului. Deci: prosperitatea ca normalitate.

Spunîndu-i la un moment dat lui Dumitru Pădeanu că ginere-mio e în prag de a dobîndi o a doua profesie – agent imobiliar – el mi-a replicat: Ehe! Dacă e aşa, şi dacă va avea vad, are toate şansele ca în cinci ani să devină un om bogat.

Asta vreau să-l întreb: Ce vrea să însemne „a fi bogat" în Canada?

Verde, roz şi olărit

Am plecat spre stațiunea Val David din mai multe pricini.

Am plecat ca să ieşim din Montréal, fiind week-end.

Spre Val David, fiindcă în această localitate se află micul teritoriu românesc botezat de Jean Țăranu (un venerabil domn bănățean – 85 de ani – de care se leagă amenajarea acestui spațiu pentru comunitatea românească din Québec), deci, botazat „Predeal" şi unde se poate prepara de-ale gurii, inclusiv (adica mai ales) grătar la „barbecu". Alin umflase portbagajul Chevrolet-ului pentru picnic, preț de 10 persoane (noi eram 5, dintre care doar doi „mîncăi"). Aveam să ne întoarcem flămînzi, grătarul fiind preparat acasă, în… balcon. „Predealul" era închis, un autoturism parcat de-a latul la intrare şi lanțul cu lacătul din grilajul porții o spuneau limpede.

Am plecat într-acolo, deopotrivă, pentru a prinde o manifestare despre care ne vorbise – cu persuasiunea artistei ce este – Mona Mariana: a 17-a expoziție de ceramică a provinciei (țării) Québec – „1001 POTS".

Primii 50 de km, din cei 100, direcția NV, seamănă cu peisajul din partea atlantică a Canadei. Pînă la urmă, parcă nici nu i se potriveşte cuvîntul „peisaj", cîtă vreme monotonia îl reduce – stînga, dreapta – la un fel de zid vegetal, o pastă neuniformă cu striații de alb, verde şi marouri; aceiaşi mesteceni – cu tulpini contorsionate, răşinoase costelive, ciupite de vînt, transformate ici-acolo în poieni de schelete, copaci morți prematur, văduviți de seva unui pămînt avar.

Treptat, spațiul capătă virtuți de peisaj, se înviorează, devine mai… uman. Autostrada (patru benzi pe un sens) străbate o zonă colinară (gen podişul Transilvaniei) pe care, oriunde, canadienii o numesc munte.

Jumătatea estică a Canadei e plină de sfinți, munți şi lacuri. Dacă sfinții nu-i vezi decît coborîți pe indicatoare rutiere, stradale sau pe frontispiciul unor instituții, dacă puzderia de lacuri (de la dimensiunea unui iaz pînă la cea de mare) umileşte Scandinavia (peninsula europeană a lacurilor şi fiordurilor), ei bine, pentru un român – şi ardelean pe deasupra – noțiunea canadiană de munte stîrneşte surîsul.

Principiul „de la monotonie la extaz" – definitoriu pentru această pată planetară, care e nordul Americii de Nord – a fost aplicat şi din perspectivă geografică. Au canadienii şi munți-munți, în vest; Munții Stîncoşi înțeapă cerul pînă la înălțimi de peste 4.000 de metri. În rest însă, între preeria din mijlocul țării şi coasta Atlanticului, cum apare o movilă, cum s-au bucurat canadienii s-o numească „munte". Localitatea unde s-au mutat de cîteva săptămîni Otilia şi Ovidiu (35 de km. de Montréal) are două muşuroaie de verdeață. Ați ghicit: Se numeşte „Deux montagnes".

Cartierul Rosemont al Montréal-ului acoperă un dîmb (cum zice ardeleanul) din partea de nord-est a metropolei, cam de mărimea unui oraş mijlociu din Țară. De aici, pînă în bulevardul

Sherbrooke e o întindere de străzi cu celebrele scări montréaleze. Clădirile nu au decît un etaj, fațadele şi acoperişurile au un aer de geometrie medievală, plantele agățătoare curg sau coboară pe pereți. Scările, balcoanele, îngusta fîşie de pămînt de pînă la trotuar sînt copleşite de flori şi arbuşti. Casele – una lipită de cealaltă. O feerie! E şi zona în care trăiesc cei pentru care viața e roz. Se înțelege de ce arondismentul se numeşte „Muntele Roz", deci Rosemont. Mai sînt şi o mulțime de străzi, ale căror case, blocuri sînt îmbrăcate în cărămidă roşcată sau placate cu aşa ceva, însă, totuşi, nu dau impresia de strident sau monoton; asta poate din pricina copacilor, ierburilor, a verdelui vegetal.

Mi se arătau, din maşină (Paul, care de anul trecut schiază, recunoştea şi el) cîteva căpățîni din (zisul) munte Gabriel, unde fuseseră la schi în iarnă: un carusel de pîrtii, cu lungimea de 2-300 de metri.

Val David e o stațiune uimitoare. Acoperită de vegetație, n-o vezi. Decît dacă o străbați cu pasul. Aşa descoperi vile şi cabane – bijuterii, ajunse aşa de prea multă risipă: a naturii, a banilor şi a imaginației constructorilor. În afara străduțelor nu găseşti cinci metri de suprafață plană dreaptă. Albia şi malurile rîului ce străbat localitatea – pe alocuri ca printr-un tunel de verdeață – sînt, ele însele, o curgere, de grohotiş şi apă limpede. Parcă Dumnezeu, în săptămîna Genezei, a început la un moment dat să spargă stînci şi să le dea drumul la vale.

„La Galerie de Val-David" e un spațiu din chiar centrul localității, cu cîteva ateliere (mini pavilioane) şi standuri în aer liber, propunîndu-şi să ofere vizitatorilor – cumpărătorilor „un festin céramique", „o mare sărbătoare a ceramicii", întîlniri cu artiştii olari, activități speciale, tematice.

„Pots" – cum să le zici româneşte? Oale? vase? Parcă e impropriu pentru aceste obiecte, căci, dacă o parte dintre ele au destinație utilitară, artizanală, chiar şi acestea se situează în vecinătatea artisticului. Ce să mai zici de ceramica-artă? În cea figurativă am găsit sugestii dinspre olăritul tradițional; „poterie" nonfigurativă culege experiența modernității în vogă.

Dacă aş fi milionar, îmi ziceam, sedus de un platou acoperit cu verde şi ocru şi cîteva incizii – ca nişte arabescuri generoase –, aş cumpăra lucrarea asta şi imediat aş cumpăra şi un perete, numai pentru ea.

Dincolo de tentația lui „dacă”, trecînd prin şi printre atîtea culori, forme şi linii, nu poți să nu recunoşti în sinea ta, cu ciudă, cu regret: „Nu, e prea mult!”

Ediția de acum marca 350 de ani de olărit în provincia (țara) Québec. Aniversarea e legată de anul cînd în arhivele „Noii Franțe” se menționează numele unui olar. Meseria va fi avut aici începuturi mai vechi. În primii ani ai secolului XVII se semnala prezența în zonă a „pămîntului gras” (argila). O vreme practicarea olăritului a fost modestă. Explicabil: „Mama-Patrie” – cum era numită Franța de atunci – furniza coloniei toate produsele necesare. Se vede că pe întreaga planetă se adevereşte spunerea românească: „În tot răul e şi-un bine”. După 1756, cînd englezii au înfrînt în război Franța şi totul a trecut sub papucul puterii (încă) imperialiste a democraticului (azi) regat britanic, populația Québecului (majoritar francofonă) a trebuit „să se descurce”. Aşa ia avînt olăritul, înregistrîndu-se, în cîțiva ani, aproape o sută de meşteri.

Acum, ediția de la Val David a fost concepută de japonezi – firme şi personalități artistice din partea locului –, deşi exponatele nu arată a fi emanat din experiența milenară a ceramicii nipone. Intenția de inițiere în arta lor e vizibilă în programul conceput: demonstrații şi concurs în tehnica strunjirii, curs de olărit şi tehnica turnării, ateliere pentru copii, stilul ikebana, tehnică japoneză de machiaj pentru copii.

(Unde sîntem noi, romînii, cu spirala de pe vasele de Cucuteni sau cu ceramica de Horezu?)

Nu cunosc, pînă acum, o țară în care atenția pentru copii să atingă cote aşa de înalte ca aici, în Canada. (Nu voi înceta să afirm asta). Grijă nu circumstanțială, nu festivă, nu planificată (se înțelege încotro îmi fuge îndată gîndul), ci permanentă, diversificată. Şi nu pentru că aşa vrea statul şi constituția

canadiană. Ele sînt expresia nevoii omului de rînd, dar şi a celui ieşit din rînd, bunăoară a artistului.

Ne oprisem în jurul unui meşter olar, copii, adulți. Acesta modela sub ochii noştri lutul. Indiferent de vîrstă, e o bucurie să priveşti un olar lucrînd. Dănuț, parcă mai abitir decît noi, nu-şi dezlipise ochii de pe el. Acesta mîngîia acum silueta unui mic ulcior. Şi brusc l-a tăiat din lutul de pe roată, l-a desprins cu o volută a brațului şi i-a cerut lui Dănuț să întindă mîna. I l-a lăsat în palmă, cu un gest de duioşie. Ca o dăruire ritualică. Băiețelul a rămas buimac de bucurie.

Printre românii de pe rafturi

Numărasem în „Pages jaunes” 55 de biblioteci şi mai aflasem că doar cu câteva luni în urmă s-a deschis noua clădire a Bibliotecii Naționale Québec.

Am vrut mai întîi să vizitez vechiul aşezămînt, construit în 1930. Îmi place silueta lui de templu antic. Dar n-a mai rămas decît un rest de bibliotecă; două încăperi spațioase pentru copii.

O doamnă, înțelegînd ce doresc, mi-a dat pe o fişă adresa nouă, inclusiv numărul de telefon. Păi, nu? serviciu complet. Am găsit-o la întretăierea a două bulevarde: „Grande Bibliothèque”.

Edificiul nu are nimic spectaculos, dacă e să-l compari cu „monştrii sacri” ai clădirilor metropolitane. Asta mă interesa mai puțin. Intrînd, gîndul meu era: Ai noştri!

Ostentație de ignorant. Nu te pot lăsa rece şapte nivele de carte şi mijloace moderne ale comunicării. La primul contact cu interioarele e o satisfacție fie şi numai faptul că pentru volumul cutare trebuie să urci cu liftul pînă la ultimul etaj. Parterul şi primul nivel al subsolului: destinat copiilor şi însoțitorilor. Canapele, fotolii, copii lenevind pe mochete; ecrane, benzi desenate, muzică (a spune „în surdină” e deja plictisitor).

Săli, cărora nu le vezi capătul, puhoi de ordinatoare; cărțile – distribuite pe limbi, specialități, tematici, continente, țări,

regiuni; acces – la toate rafturile. Bibliotecarii – cei din serviciul pentru public – circulă doar pentru a reintroduce volumele la locul lor; altfel, stau la birourile de informații şi relații.

Potrivit cotidianului *24 heures,* în primele patru luni de la deschiderea „Marii Biblioteci" i-au trecut pragul aproape un milion de persoane şi numai în cursul primelor trei luni au apucat să înregistreze 700.000 de volume şi documente, iar ordinatoarele cu informații sînt solicitate de cîte 20.000 de oameni pe săptămînă. La sfîrşitul acestui interval numărul abonaților se ridica la 300.000 (cît populația județului Bistrița-Năsăud). S-a prins de mine, ca scaiul, mania de a număra, a inventaria. La intrarea mea în bibliotecă se aflau la coadă, pentru abonament, vreo 200 de solicitanți; la ieşire, după două ore, numărul lor nu scăzuse.

Le-am spus ce vreau. Nişte mîngîieri pe tastatura computerului şi mi se înmînează trei fişe, cu indicații: la ce etaj, la ce raft se află ce-mi trebuie.

Îl vreau pe **Eminescu** în franceză. Poftiți, domnule! La poezie nu-l găsesc; singurul exemplar tocmai fusese luat de cineva. Aveam să ştiu ulterior că se afla o dată cu mine încă un român. Un monoran: Teodor Tanco!

În zona (era să zic hectarele) cu „Romane fantastice şi S.F." văd, pentru prima oară de cînd sunt în Canada, numele lui: *„Le pauvre Dionis suivi de Cezara"*, editura „Actes Sud", Avignon, 1993, în traducerea lui Michel Wattremez (dintr-o serie dirijată de Irina Mavrodin). Alături: Mircea Eliade, cu romanul *„Lumina care se stinge"*, Paris, 1996.

În sfîrşit, **Eminescu** în Canada!

Urc la etajul „Multilingue". Între cele 632 de volume tipărite în România îl găsesc pe **Eminescu** editat nu în Țară, ci la Chişinău: elegantă ediție, în opt volume, (2001), coordonată de acad. Ion Cimpoi. Bucuros şi nedumerit. Cele mai multe cărți – înregistrate în iunie şi iulie 2005. Jumătate dintre ele sunt traduceri (Da, am acceptat în sinea mea, în fond, românul din Canada are nevoie şi de un Dostoievski sau Kafka în limba română). Că sunt aşezate alandala, treacă-meargă, dar criteriile

de selectare a acestora nu sunt deloc rezonabile, ceea ce mă face să cred (am omis să mă interesez de chestiunea aceasta) că e vorba aici de donații. Aşa se explică de ce întîlneşti opere scoase la edituri obscure (dar darnice) din Țară sau o achiziție minoră (în patru exemplare) a unei cărți despre ultimul țar al Rusiei...

Mi-a făcut plăcere să găsesc pe raft „Poezia religioasă românească" (2003), de Ion Buzaşi, asta şi pentru motivul că scriitorul de la Blaj e aşezat lîngă Dino Buzzati (se va fi crezut că e varianta românească a italianului?)

E (aproape) nostim că la rafturile rezervate Rusiei se reazemă pe trei polițe nici o sută de cărți. Mai-mai că mă tenta să găsesc o explicație răutăcioasă, dar m-am abținut.*

Important era să ies din această instituție de cultură cu o stare de spirit pe care mi-am tot dorit-o de cînd am poposit la Montréal.

Primul român, străin pentru mine, dar interesat de cărți româneşti se numeşte Ala Negru. Inițial, înțelesesem: á la Negru. Originară din Chişinău, tînăra profesoară de engleză era venită în Canada (pentru totdeauna) de o lună şi jumătate.

---

* *O secvență neprevăzută. Cum mă aflam într-o zonă mărginaşă a etajului, era normal să nu se ştie ce oameni se află ici-colo, printre rafturi. De aceea, un tînăr – scund şi negru – nu m-a observat cînd a trecut pe lîngă mine, cu paşi repezi şi un celular gălăgios în mînă. S-a lipit de perete şi-l auzeam ambalat într-un dialog în franceza quebecoasă. Dar, o voce strident-pițigăiată şi deloc îngrijorată că ar deranja pe cineva. La rîndul meu, după o vreme, i-am cerut, şoptindu-i printre polițe, într-o franceză… românească, să tacă, dar tipul, n-a auzit, ori s-a făcut că plouă. Iritat, am trecut la o procedură pe care nici azi nu mi-o pot explica. I-am tras răstit o înjurătură ungurească. De ce înjurătură, de ce în ungureşte? Habar nu am! Imediat după aceea s-a instalat liniştea şi insul s-a strecurat pe culoar spre interiorul sălii. Cît era el de ciocolatiu, să fi ştiut limba de pe Balaton şi să-mi fi înțeles colorata mea imprecație? Să-l fi amuțit ritmica înțepată a accentului maghiar? Să-şi fi terminat, de fapt, convorbirea? Nici acum, alcătuind această notiță de subsol, n-am dezlegat misterul intrării involuntare într-o limbă din care ştiu cîteva întrebări, cîteva substantive şi, iată, vreo cinci înjurături.*

Cînd m-am apropiat de sectorul românesc şi i-am întrezărit silueta scundă şi subţire, am salutat-o direct „pre” limba noastră. Apoi m-am isteţit, făcînd-o pe ghidul.

Revenisem la „Grande Bibliothèque” din două motive: Cărţile de la rafturile în limba română au fost cumpărate ori donate? Mi s-a răspuns că au fost cumpărate de bibliotecă. E clar de ce o treime dintre volumele de aici provin de la edituri din Chişinău (confirmare de la proaspăta-mi cunoştinţă), e clar de ce văd atîtea op-uri de scriitori obscuri sau despre istoria monarhiei ţariste, e clar de ce atîtea tomuri din literatura rusă, traduse în româneşte şi tipărite în Moldova de peste Prut, e clar de ce atîtea cărţi scoase la editura ieşeană „Polirom”: Acel canadian desemnat de „Marea Bibliotecă” să achiziţioneze carte, pentru fondul românesc este (categoric!) basarabean de origine.

Al doilea motiv: Dacă se primesc donaţii. O gîdilare pe tastatura calculatorului şi mi se dă îndată o fişă cu numele persoanei (care numai de trei ori pe săptămînă se ocupa cu aşa ceva), numărul lui de telefon, e-mail-ul. Abia la ieşirea din clădire mi-am amintit de ea, am căutat-o şi ia-o de unde nu-i. N-am vrut să mă mai întorc. Aşa am ratat şansa de a avea cărţi semnate de mine în acest for de cultură.

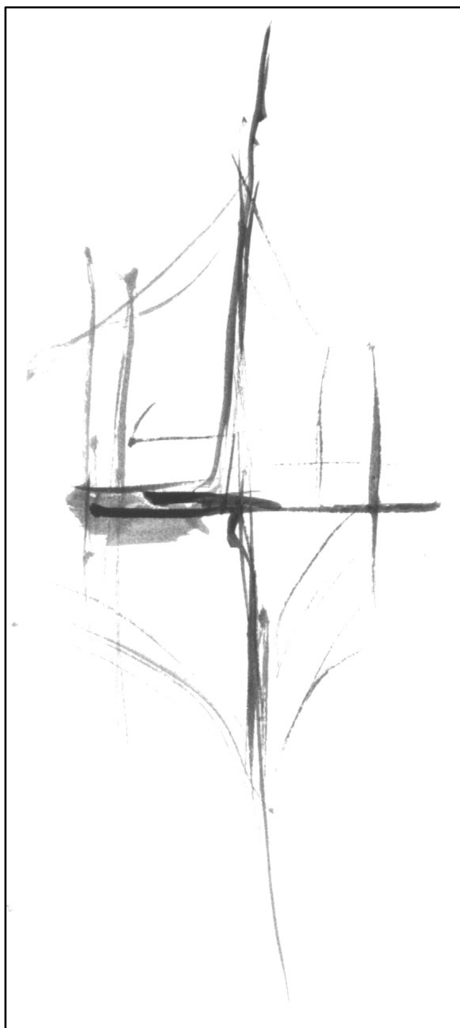
Spre amuzamentul doamnei Ala Negru, m-am pus de făcut ordine cu cele 632 de volume, mai cu seamă că am descoperit cărţi tipărite în caraghiosul alfabet rusesc. În consecinţă, le-am transbordat la (foştii) vecini... Tot acum aveam să descopăr cu stupoare o carte semnată de Haşerpievici. Am vîrît-o sub tricou, am urcat la etajul cu sectorul destinat cărţilor în limba ebraică şi am strecurat-o la un raft intitulat ciudat „Des Patibulaires maladifs”. Mai degrabă am lăsat acolo unde s-a nimerit, (între Dinu Săraru şi Dorin Tudoran) o carte despre destinul lui Ceauşescu şi a „sinistrei” sale.

Nimic din Arghezi, Blaga (decît la tipăriturile în franceză şi engleză – potrivit informaţiilor de la ordinator), nici un volum din Rebreanu, Sadoveanu, Coşbuc sau Camil Petrescu. Măcar m-a bucurat prezenţa unor cărţi de scriitori contemporani, de

genul lui Marin Preda, D. R. Popescu, G. Bălăiță, Cărtărescu, Buzura sau Ruxandra Cesereanu.

*

Cei care au intrat în marile biblioteci din România ştiu prea bine ce servicii oferă o astfel de instituție, care îi sînt obligațiile. Diferă de la una la alta nivelul de expertiză şi excelență, calitatea serviciilor; maniera de adaptare la solicitările persoanelor.

„Nivel”, „calitate”, „manieră” – notam mai sus. Sînt noțiuni de o generalitate care nu te sensibilizează mai nici cum. Abstracțiunile acestea încep să capete însă culoare la „Marea Bibliotecă” de la Montréal, cînd începi să reții (văzînd, auzind, pipăind) nişte atribute la a căror consistență personalul ține mult: zel, grijă, curtoazie, respect, empatie, amabilitate, onestitate, integritate, rapiditate, nepărtinire, imparțialitate, vigilență, confidențialitate.

Doamne! Impresionează chiar enumerarea lor, pentru ceea ce vrea să însemne raport civilizat între o instituție de cultură şi persoana dornică de informare şi cercetare; ar cere pagini nenumărate fie şi numai pentru definirea

noțională a fiecăruia dintre atributele – imperative înşirate mai sus. Ce imagine palpitantă apoi (pentru un trăitor în… spațiul carpato-danubiano-pontic) să ilustrezi concret (cu fapte, gesturi, dialog, tonuri, nuanțe) curtoazia, de pildă, sau rapiditatea ori nepărtinirea… Don Quijote de Balcani, potoleşte-te!

Mde!

O sperietură pentru gospodinele (şi nu numai) împătimite de arta culinară:

Se ia făină semialbă de grîu, morcovi deja tăiați (adică nu aşa, aruncați cu dăraba), zahăr cristalizat, ouă în întregime lichide (traduc mot-à-mot), ulei de floarea soarelui (ei zic ulei de băț).

Să nu uitați de… apă. Dar şi suc de struguri, nucă răzuită (sau lăsată bucățele), sirop de porumb.

Adăugați pudră de lapte, cremă, melasă.

Mai adăugați carbonat acid de sodiu, sare, lecitină de soia (doar se găseşte în România pe toate gardurile), gluten de grîu (Fuga la dicționar: „substanță proteică vîscoasă în compoziția boabelor de cereale”).

Şi mai ce?! Mai: amidon de alimentară, propionat de calciu, mirodenii, margarină nonhidrogenată (?...), gumă de xantan (la buticul de după casa nănaşului găsiți cu siguranță), gumă de guar (tot acolo…) şi glicerină.

Ați găsit? Ați reuşit?

Ei bine, acest aluat vîscos îl turnați în căpăcele tip rozetă, pentru a fi speriate la foc. Apropo: Dacă aveți inovații privitor la conținut, la condimente, cred că nu-i bai. Mai adăugați, să zicem, pudră de paprică dulce, răzătură de țelină, praf de algocalmin, numai suc de cucută nu.

Aşa ia naştere „Carrot mufins aux carrotte”, tare bună cică la o ceaşcă de cafea.

La culoare, arată ca prăjitura maronie făcută cu miere de albine, de mamele noastre.

La gust, cum să spun? Are gust de… Zău că de nu ştiu ce. După ce ai terminat-o, zău că vrei îndată să bei un pahar cu apă rece şi, ca să nu fi chiar de tot „bade”, îți iei de la frigider un cub de gheață şi închizi repede cele două dicționare pe care le-ai folosit spre descifrarea rețetei: francez-român şi… da, dom’le, se învață româneşte chiar şi în Canada.

Ruptură şi identitate

Intrasem, precipitat, doar să cer o informație. Şedea în stînga, între vitrinele a doi pereți de sticlă, la o masă cu tăblia ovoidală. Avea un penel subțire în mînă şi, în față, un abajur.

Mi-a zîmbit. Apoi …

Un anunț scurt în *Las nouvellas Saint-Laurent*:

„Asociație de artişti. Pentru înscrierea la selecția unor noi membri, veți lua legătura cu Valeria Gruia la tel. 274-1796 înainte de 1 septembrie 2005. Se primesc înscrieri numai pentru cei care locuiesc sau lucrează în arondismentul Saint-Laurent.”

M-am bucurat că descopăr o româncă – şi încă din lumea artistică. Am avut ciudata impresie că am descoperit deodată o părticică necunoscută din mine însumi.

În aceeaşi zi am căutat-o la telefon.

A fost ca şi cum vorbeam cu o veche prietenă şi, cum nu ne-am văzut de vreo lună, ne-am pus pe taifas. I-am spus cine sunt, ce caut în Montréal şi de ce am abordat-o. E, într-adevăr, româncă, după soț se numeşte Rădulescu, dar îşi semnează tablourile şi e cunoscută cu numele părinților ei – Gruia –, ca semn al prețuirii profunde pe care o are față de cei care i-au dat viață. Am informat-o despre un caz similar: bănățeanul-bistrițean de la Winnipeg – Dumitru Pădeanu – îşi publică volumele cu prenumele părinților săi, din acelaşi motiv – Corneliu Floarea. După voce, socot că sunteți sudistă. Nu, olteancă! Nu se poate! Ba da. Şi aveți o voce aşa adolescentină... Oho! Am 53 de ani. Omagii, doamnă, ce voce frumoasă! Şi un fiu de aproape 20 de

ani, acu, e pentru şase luni, în Australia. Eu: Azi, mîine – soacră. Şi începem să schimbăm impresii despre mamele soacre, despre excepții în relațiile lor cu nurorile, despre condiția ei într-o familie în care fiul sau fiica sunt la a doua căsătorie, îi vorbesc despre fascinantul (pentru mine) oltean Petre Pandrea şi-i reproduc din memorie un citat despre părerea lui nostimă privind raporturile ginere – soacră. Aş vrea să o cunosc, poate iese un interviu, un reportaj. Ea: Dar cui foloseşte? Nu-mi trebuie mult ca s-o înduplec şi să obțin invitația s-o vizitez la atelier.

Din datele ei reieşea că, de la stația de metrou Outremont (alt muşuroi cu investitura de munte!) pînă la ea, e o distanță preț de două stații de autobuz (Nu, pe jos, cu talpa, doamnă, numai aşa cunoşti lumea) şi că atelierul său e, deopotrivă, magazin, se numeşte „Creations Valmi”, avînd exponate, lucrări în vitrinele de la stradă.

Păcăleala a fost cu stațiile de autobuz.

În ziua convenită ies din metrou: strada Van-Horne. Caut peticul cu adresa: Draci! Rămăsese pe birou. Primisem un telefon de la Alex Cetățeanu pentru o întîlnire, da-da şi, cum eram pregătit să ies, am ieşit… Reținusem din spusele doamnei Gruia că va trebui s-o iau pe stînga. Pîndesc stațiile de autobuz, trec de două, vag îmi aminteam că numărul începe cu cifra 1, trec de încă două stații, nici poveste de vitrină cu lucruri plastice la vedere, ajung la numărul 2002.

De fapt, constatasem de la o vreme că nu mai e nici un magazin, nimic ce ține de comerț, doar imobile din ce în ce mai arătoase, impozante, zonă cogeamite de rezidență. Date despre ea le dobîndisem din *Pagini Româneşti*.

La sfîrşitul secolului al XVII-lea s-au dat spre concesionare păduri în zona de nord-est a Muntelui Royal. Au văzut aceia o ridicătură de pămînt, s-au speriat şi au botezat-o repede „munte” (latinii, mai modeşti, cînd au întemeiat Roma celor 7 ondulații le-au zis „coline”). Tot defrişînd terenul şi pentru că se aflau de cealaltă parte a „muntelui” i-au zis „Autre Mont”. Cum Franța era departe şi nu toți coloniştii francezi erau… francezi, pînă la urmă s-a ajuns la stîlcirea Outre-Mont. Două secole mai tîrziu se

stabilesc aici comercianți bogați şi oameni de afaceri şi, spre sfîrşitul secolului al XIX-lea locul capătă statut de „village”, iar peste 100 de ani cel de oraş. Cum persoana care încheia actele a uitat să pună liniuța de unire între cele două cuvinte, aşa s-a ajuns ca, din 1985 oraşul (între timp arondisment al Montréalului) să se numească Outremont. Populația vorbitoare de limbă engleză treptat se retrage de aici, stabilindu-se în (acum arondismentul) Westmount. În preajma primului război mondial, cartierul devine locul preferat al marii burghezii canadiano-franceze (e suficient să le vezi casele – palate); o zonă de elită cu locuitori de profesii liberale, oameni de afaceri prosperi, cu o zdravănă pondere evreiască (în privința asta, recordul îl bate sectorul Côte Saint-Luc cu cca 65% populație de etnie israelită).

M-am întors. Îmi era dezagreabilă ideea că aş putea să întîrzii, s-o fac să aştepte; eu, pentru care punctualitatea… etc.

…Apoi, m-a salutat româneşte.

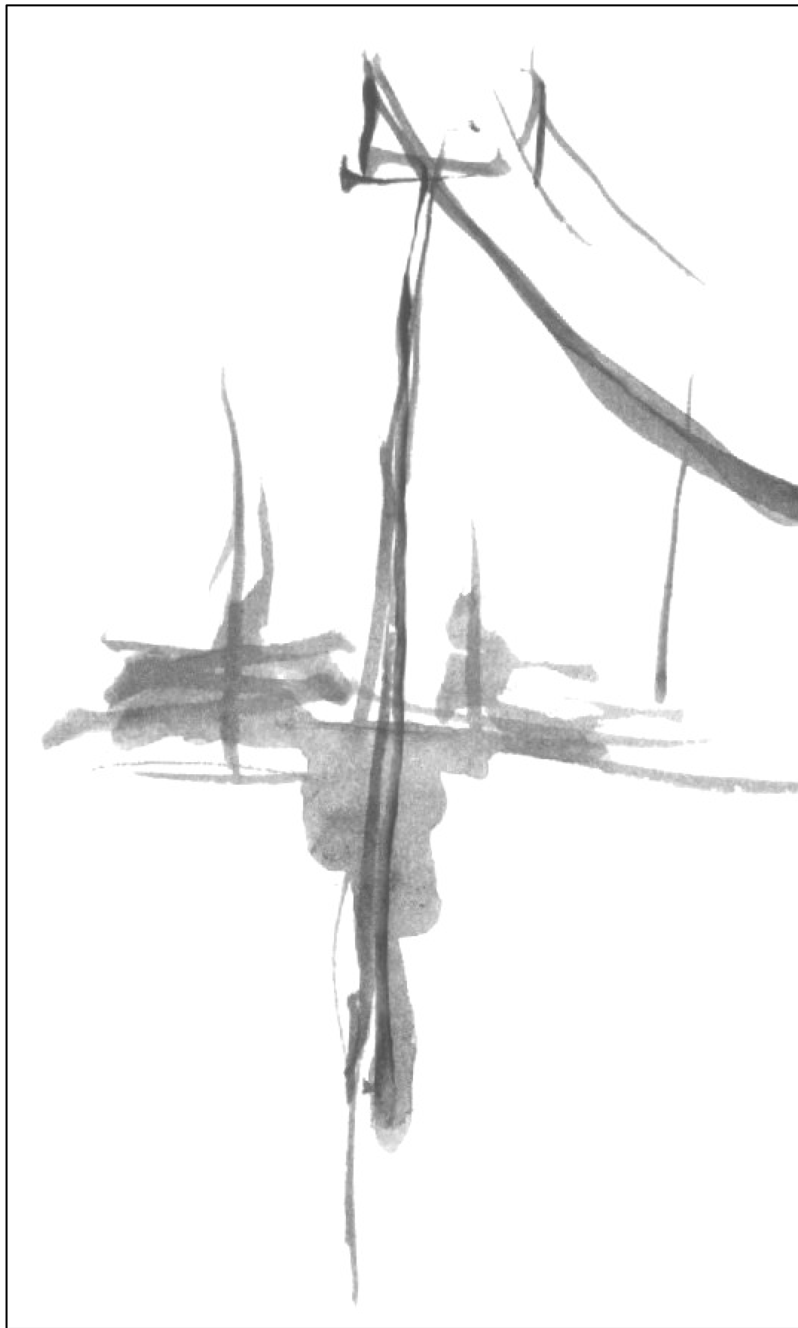
Ceasul de pe perete, din spatele ei, arăta orele 11 şi 7 minute.

Aici lucrează, deşi traficul străzii îşi sporeşte zgomotul la vremea amiezii, deşi mai vin clienți (îmi mărturisea, desigur, cu satisfacție, că are o vînzare bună), însă, cînd „îi vine”, are o aşa putere de interiorizare, că se poate detaşa complet de restul lumii: e ea, pînza de pe ramă, culorile şi penelul şi, hai! un minuscul semnal de atenție cînd intră cineva.

Părul tăiat scurt, blond-castaniu, două gropițe în obraji şi una în bărbie, privirea cînd vioaie, cînd mijită, în însoțirea unui surîs, craiovencei Valeria Gruia nu-i dai nici pe departe 50 de ani. Nu ştie bancuri despre olteni, dar îşi aminteşte de cîteva nostime despre ardeleni.

Parcă ceva neprevăzut întrerupsese convorbirea noastră telefonică, aşa că nu ne rămînea decît s-o continuăm, de data asta tête-à-tète şi cu însoțirea unei cafele şi a unei farfurii cu picanterii de patiserie.

I-am mărturisit – şi mi-am repetat-o ulterior – că am căutat-o din dorința de a mai cunoaşte încă un om aflat departe de Țară. Şi, astfel, de a dobîndi încă o posibilitate de a-mi defini sinele în raport cu ceilalți („ceilalți” – adică cei din diaspora).

Magazinul–atelier oferă lucrări de artizanat mai cu seamă: ceramică, faianță, pictură pe pînză, acuarele, obiecte de interior datorate iscusinței şi fanteziei de design. De altfel, Valeria Gruia avea să-mi spună că şi-a pliat talentul în funcție de relația cerere-ofertă, pe care crede că a înțeles-o şi şi-a însuşit-o pragmatic. Aceasta presupunînd cîțiva parametri: modul cum te prezinți, modul cum te vinzi şi cît de agresiv eşti. M-a surprins acest cuvînt – „agresiv" – legat de carte, de plastică, de actul cultural. Îl mai auzisem şi pînă acum şi după aceea, în lumea canadiană.

Inițial, mi-am amintit de N. Steinhardt care, într-o plimbare pe cărările Mănăstirii Rohia, mi-a spus la un moment dat, cu acel fel al vocii sale de blîndețe fermă: „Nu suport obrăznicia decît în artă!" Ei bine, am înțeles că într-o lume clădită pe imperativul banului, agresivitatea înseamnă disponibilitatea, abilitatea de a te zbate, de a avea curaj, înseamnă îndîrjirea de a-ți face şi cultiva relații.

I l-am invocat pe Steinhardt cu aserțiunea sa despre „a te descurca" şi „a răzbate". La început doamna Gruia mergea pe albia lui „a te descurca", pentru ca ulterior să revină şi să se disocieze de realitatea verbului împricinat, aceasta din momentul cînd îmi explica ce înseamnă „afacere" în Canada: adică altceva decît înțelege românul în Țară: a păcăli pe celălalt, a fi neonest într-o relație, a fi şmecher în detrimentul celuilalt. Iar a negocia e altceva decît dialogul acela penibil, agasant (considera amfitrioana mea) din piața de legume şi zarzavaturi a Craiovei. Replica mea: Îmi repugnă să mă implic în tîrguiala de la tarabă, dar îmi place să trag cu urechea; e un adevărat scenariu, un dialog pitoresc între *na* şi *îți dau*.

Oricum, în cei 15 ani de şedere la Montréal a acumulat suficientă experiență ca să ştie că există cumpărător pentru orice şi că sunt cel puțin şase ipostaze ale vînzătorului. Nu venisem la un curs pe tema asta – deşi mi-ar fi plăcut – aşa că n-am insistat, însă am mai reținut de la ea că deviza înțeleaptă a continentului nord-american este: „Ceea ce nu pot să schimb accept".

Plecase din țară în primul an postdecembrist, lăsînd în urmă părinți, o foarte bună stare materială, prieteni, un post la un institut de arhitectură. Au coborît la Montréal cei doi adulți, fiul şi cîteva geamantane.

Perioada de adaptare? Fără termen. Trăieşte o stare de ruptură fără leac. S-a împotrivit la părăsirea țării, acum se împotriveşte categoric la întoarcere, deşi soțul începe să tînjească după ea, chiar se află în România acum şi i se smiorcăie la telefon că ar vrea să rămînă.*

---

* *La sfîrşitul lui august aveam să-l cunosc. Intrînd în magazin, m-a întîmpinat nu doamna Valeria, ci un bărbat de cel puțin doi metri înălțime, bine legat, dar care degaja un aer de blîndețe, uşor maladivă (Aveam să aflu de la el că e cardiac). Soția, fiindu-i plecată în oraş, ținea el atelierul deschis. Ştia de mine, încît, una-două, a început un schimb de vorbe, cînd iuți, cînd reflexiv mărturisitoare. Seara, aveam să rețin pe hîrtie cîte ceva, redau însă numai un fragment:*

*„– Nu mai e țara mea – afirmă calm amfitrionul meu …Ştiți, m-am apropiat de **Eminescu**, stimate domn, în ultimii ani ai lui Ceauşescu.*

– Presupun că vă interesa partea politică a operei.

– Întocmai! Recitam în gura mare, mai ales la un pahar în plus, versuri de genul ăsta „Spuma asta-nveninată, astă plebe, ăst gunoi…”

– „Să ajung-a fi stăpînă şi pe țară şi pe noi!” Da, eu o făceam la clasă, ceea ce…

*– Fără îndoială, era mult mai periculos. Versuri de **Eminescu**, nocive pentru tineretul construcției socialismului biruitor.*

– Şi după? – l-am întrebat insinuant.

*– În ’90 m-a apucat damblaua şi am zis de dimineață pînă seara: vreau Canada! Şi am început să-l las deoparte pe **Eminescu**. M-am reîntors în România în nenumărate rânduri şi treptat-treptat a pus stăpînire pe mine dorința de întoarcere definitivă. Soția – nu! Dar asta e altă poveste. Acum am stat acolo mai mult timp. Îmi planificasem o şi mai lungă şedere, însă mi-ar fi crăpat inima de mai rămîneam.*

Era vizibil că muntele de om face eforturi de a-şi stăpîni agitația lăuntrică.

– Sîntem cumpărați, suntem vînduți. Tot ce n-am vrut să aud şi să văd altădată acum a năvălit peste mine. Păduri, pămînturi, firme, televiziuni, instituții, ape, cerul sunt parcelate. Scotoceşti şi dai de străini, stăpînii ultimi, adică cei reali.

*– Şi v-ați întors la **Eminescu**.*

*– În avion mutam de pe un canal pe altul. Şi sunt vreo 16. Film, muzică, jocuri, n-aveam răbdare şi tot timpul îmi sunau în urechi versurile lui **Eminescu**.*

– „Tot ce-n țările vecine e smintit şi stîrpitură…”

– „Tot ce e perfid şi lacom, tot Fanarul, toți iloții…”

După 5 ani, la moartea mamei, se afla în Țară şi de atunci nu poate uita o secvență cînd un necunoscut a întrebat-o: Doamnă, de unde sînteți? Am înțeles bine – sublinia Valeria Gruia – deşi în doliu, arătam că nu aparțin acestei țări. Prin ceva anume, omul îmi vedea ruptura.

Abia aici, o vorbă a bunicii sale a căpătat reverberații de aşa natură, încît a devenit principiul fundamental al vieții sale: Nu e aşa de complicat să-ți faci rost de o pernă pe care să-ți pui capul ca să mori. Dacă o viață întreagă asta doreşti, să-ți fie perna cît mai moale şi mai împodobită, atunci ai trăit şi mori degeaba. „Şi pictura m-a salvat. Penelul şi culoarea îmi miruiesc sufletul în fiecare zi."

Eu: Totuşi, România…

Ea: Nu, România e fructul oprit pentru mine. Îi admir pe cei care au avut curajul să n-o părăsească. Tot aşa pe cei care au puterea să se întoarcă.

Şi deodată i se luminează ochii (de un verde discret): Să vedeți. Fiu-meu termină colegiul, aici, la „Stanislas", unul dintre cele mai prestigioase din metropolă. În albumul cu fotografii fiecare a scris fiecăruia cîte ceva. A avut cinci colegi de clasă români. Nota bene: dintre cei mai buni la rezultatele finale. Una din problemele care i-au preocupat şi au mărturisit-o: Unde îşi doresc să se afle peste 10 ani? Acelaşi răspuns: În România.

La plecare, am tras cu coada ochiului la ceasornicul din perete: Trecuseră patru ore. A zîmbit, cu satisfacție:

– Să ştiți că nu sînt o vorbăreață. Rareori …

– Nici eu, doamnă…

– Să comutăm: „Au venit şi-n țara noastră de-au cerut pămînt şi apă."

– E nepotrivit doar cuvîntul „au cerut".

Am avut la un moment dat fulguranta senzație că nu mă aflu în dialog, ci monologhez.

– Nu „au cerut" – continuă el. Ca în Africa, ne-au dat mărgele de sticlă, nouă, care stăm pe diamante.

Totuşi, trebuie să mai meditez în ce măsură exagerează acest onest român că România nu mai este a românilor decît sub aspect cosmetic.

Nu e ce pare să se fi vrut a fi

După ce am ieşit din strada Saint Laurent şi am luat-o în sus, pe bulevardul cu acelaşi nume, pe măsură ce zona începea să aibă un aer latino-american, creşteau şi puseurile emotive, aceasta pe un fond de uşoară nelinişte.

Din tot ce ştiam deja din Țară, apoi aici, de pe internet şi presa românească locală, eram pregătit să trăiesc o dezamăgire; de fapt, să mi se confirme ceea ce ştiam, dar îmi propuneam să fiu şi disponibil pentru contraargumente.

Prima dintre cele două străzi care mărginesc părculețul căutat de mine, am descoperit-o intrînd pe avenue des Pins: *Clark*. Potrivit dicționarului, în engleză *clark* înseamnă: *secretar, copist, funcționar*.

Acceptam o alăturare a cuvîntului de numele lui **Eminescu**, întrucît tînărul de la Ipoteşti a fost, pasager, aşa ceva. În realitate, numele străzii – *Clark* – e al unui explorator american (1770-1838).

Cealaltă stradă – *Sewell* –, cînd am străbătut-o, ştiam că nu înseamnă nimic sau, îmi ziceam, o fi numele cuiva mărunțel, abia consemnat în vreun dicționar, un oarecare, asemenea străduței acesteia care se îneacă la capătul piațetei căutată de mine* (De fapt, e remarcabilă această lipsă de imaginație şi inspirație a edililor din Montréal pentru botezarea străzilor).

Statuia e îndreptată cu fața spre nord, eu am reperat-o din spate, urcînd pe panta uşoară spre acel loc cu un pic de verdeață care mai înveseleşte clădirile posomorîte, parcă afumate, din jur. Sub soarele puternic, statuia avea irizări, unduiri arămii.

În stînga – un părculeț pentru copii, cu tobogane din plastic (segmentele de albastru din ele parcă țipau în hora cromatică, din

---

* *Ulterior, aveam să găsesc confirmarea într-o enciclopedie englezească: Anna Sewel (1820 - 1878) – scriitoare britanică de duzină. Prin urmare: statuia lui* ***Eminescu****, aşezată între un oarecare american şi o oarecare englezoaică (fără să mă gîndesc atunci în ce măsură poetul nostru național e şi el un oarecare în arealul britanic).*

fericire, prăfoasă, a preajmei); în celălalt capăt – o mică parcare, cît pentru 10-15 maşini – o suprafață neagră de bitum turnat recent. Între cele două extremități – piațeta, încadrată de opt puieți de tei (mde! **Eminescu**) şi cîțiva plopi tineri. Aveam să observ mai apoi, rememorînd tabloul, că elementele componenete ale acestuia țin de lumea mică, de dimensiuni modeste, diminutivale. Te şi miri cum a putut încăpea aici – la dezvelirea statuii – acea sută de români montréalezi, moşul de la Cotroceni, aghiotantul cu cheia lui graseiată, din partea ministerului culturii româneşti, primăreasa arondismentului, ambasadorul României şi consulul general, plus trei miniştri din guvernul canadian.*

Aşa că, în nuca aceasta, zisă piață – a fost uşor să ajungă în ceafa lui Ion Iliescu gogoloiul de brînză împuțită, mult comentată imediat în presa din Țară; secvență picantă pentru mass-media canadiană. Pe cei cîțiva zeci de metri pătrați, pardosiți cu

---

* *Din site-ul de internet al Primăriei:*

*„**Montréal le 18 septembre 2004** - C'est avec fierté que Mme Helen Fotopulos, membre du comité exécutif de la Viile de Montréal, responsable des parcs, des espaces verts et des institutions scientifiques, et mairesse de l'arrondissement du Plateau-Mont-Royal, inaugurera aujour'hui la Place de la Roumanie, situé aux angles des rues Sewell et Clark. Cet événement se déroule en marge de la visite officielle du Président de la Roumanie, son Excellence Monsieur Ion Iliescu, qui sera accompagné pour l'occasion d'une délégation de dignitaires roumains notamment l'ambassadeur de Roumanie à Ottawa, son Excellence M. Liviu Maior et la consule générale de Roumanie à Montréal, Dr Magda Botez. La cérémonie s'insère dans le cadre des nombreuses festivités culturelles soulignant le centenaire de la présence roumaine au Québec de même que le 85iéme anniversaire des relations diplomatiques entre la Roumanie et le Canada.*

*En presence de Mme Michelle Courchesne, Ministre aux Relations avec Ies citoyens et à l'immigration du gouvernement du Québec et de M. Jacques Saada, Ministre de l'Agence de developpement économique du Canada pour les régions du Québec et ministre responsable de la Francophonie, on rendra hommage au grand poète roumain, **Mihai Eminescu** en dévoilant une œuvre d'art, representant l'illustre poète, offerte par le gouvernement roumain à la Ville de Montréal."*

sfărîmătură măruntă de rocă roşcată, acum era linişte; patru bănci fără spătar se prăjeau goale, impasibile, la soare, pe a cincea – o tînără femeie întinsă pe burtă, aromindu-şi făptura zveltă. Picioarele, desculțe.

De altfel, piciorul desculț ar putea fi elementul semnificant a ceea ce se numea în acel moment „La Place de la Roumanie”. Abia văzînd de aproape picioarele desculțe ale statuii, mi-am dat seama că eu însumi eram desculț. Nici acum nu realizez cînd – în timpul acela emoționant de apropiere înceată, tiptilă, mi-am scos sandalele.

Picioarele şi mîinile statuii sculptorul le-a lăsat vederii în manieră clasică, cu detalii naturaliste, ceea ce provoacă un contrast deliberat cu restul lucrării. Sculptura pe asta contează: ambiguitatea sugestiei şi a figurativului.

Gura, ochii, urechile au, de asemenea, un relief pregnant. Cămaşa, lungă pînă la pulpele picioarelor, ochii cu pupila scobită adînc dau (cum se remarca şi în presă) impresia unui bolnav fugit din ospiciu, oprit deodată, speriat de o revelație provocată de ceva surprinzător apărut în zare.

Dar ce cale lungă şi contrariantă de la înfățişarea acestui **Eminescu** pînă la versul topit în placa de aramă fixată pe bordură: „*Eternellement jeune, envelopé dans ma cape…*”

Pentru mine sună ca un buştean dat de-a rostogolul pe ciment celebrul vers eminescian: „Pururi tînăr, înfăşurat în manta-mi”.

Mult mai convingătoare pentru tălmăcirea versului găsesc a fi soluția propusă de artista Ioana Manolesco în recent apăruta sa carte de traduceri din **Eminescu**: „*Toujours jeune je marchais, enveloppé de ma cape*”.

În fond, pentru străin ce legătură e (devreme ce nu e) între vers şi sculptură? Aceeaşi irelevanță ar fi putut s-o aibă, de pildă, „*Codrule codruțule,/ Ce mai faci, drăguțule?*”; măcar diminutivele eminesciene s-ar fi armonizat cu diminutivele ce alcătuiesc modesta piațetă.

Cel puțin restul de pe placă e inteligibil: „*Don du Ministére de la Culture et des Cultes de Roumanie à la Ville de Montréal. Oeuvre*

de Vasile Gorduz. Inaugurée le 18 septembre 2004. ***Mihai Eminescu*** *1850-1889. Poète national roumain"*.

Un chenar de ciment, turnat în grabă, încadrează o suprafață de 5/5 m, presărată cu smocuri de iarbă (ce seamănă cu părul porcului din zonele alpine ale Carpaților) şi buchete de trifoi, crescînd (ciudat) dintr-un strat de rumeguş mărunt şi fîşii de coajă de copac tînăr. Piedestalul – din şist bituminos –, căci nu-i poți spune soclu, se ridică deasupra rumeguşului doar de un lat de palmă.

Obiectul acesta, numit **Mihai Eminescu**, este o lucrare plastică a artistului Vasile Gorduz căreia îi şedea foarte bine într-o sală de muzeu, într-o nişă profundă. Dar, dacă e considerată statuie – şi nu sculptură – deci, cu menire de reprezentare simbolică, atunci prezența acestui **Eminescu** în piațeta respectivă e o eroare. O eroare de proporții. Întrebat, Caragiale ar răspunde cu siguranță: Un moft, monşer!

În avenue du Président Kennedy se află un bust al fostului preşedinte american; mare şi pe un soclu înalt. Dar e atît, un bust, nu o lucrare artistică, înfățişînd chipul consacrat de fotografiile din presa vremii ale americanului asasinat. Seamănă întocmai. Nu s-a dorit altceva. Oamenii îl recunosc îndată: Da, el e, împuşcatul John Fitzerald Kennedy. Nu stă nimeni să-l contemple, nu e nici ce admira nici de ce. E doar semnul pe care canadienii îl acordă marii personalități.

În vastul şi răcorosul parc „La Fontaine", tangent cu bulevardul Sherbrooke, a fost amplasat – din nevoia de imortalizare a recunoştinței şi prețuirii canadienilor – un monument al primului prim-ministru al Canadei moderne: *SirLouis Hippolyte la Fontaine* (1807-1864), considerat „părintele democrației parlamentare" şi „apărător al limbii franceze" în Țara Arțarului (A murit în urma unei hemoragii cerebrale). Statuia se înalță impunător (chipul realizat după stampele vremii), aşezată pe un piedestal maiestuos, pînă la care urci un şir de trepte largi. Cu gîndul la statuia lui **Eminescu**, încercam (fără izbîndă) să-mi imaginez cum ar fi arătat La Fontaine căzut pe

spate, paralizat, desfigurat. Sau cum ar fi arătat dăltuit în manieră expresionistă. Pardon!

– Apoi… nu samînă cu **Eminescu** a nost!...

Exclamația, multiplicată, dar mai puțin neaoş, venea dinspre un pîlc de vreo 10 bărbați şi femei, care intraseră în piațetă dinspre străduța Sewell. Jumătate din Făgăraş, jumătate de la Reşița, aveam să aflu de la „autorul” sentinței. Şi tot el:

– No, repede, poze şi să plecăm!

Şi, într-adevăr, nu glumise. Plecară, nu înainte de a mă poza şi pe mine, aflînd că sînt ardelean.

– Sînteți primul român pe care-l întîlnim pe ziua de azi, constată şeful depărtîndu-se.

Între timp, mă încălțam.

Un om situat deasupra firescului

În 1870, cînd Papa Pius al IX-lea îl declară pe Saint Joseph patronul bisericii catolice, LE FRÈRE ANDRÉ este acceptat ca novice de către Congregația Sfintei Cruci şi numit portar la

Colegiul „Notre-Dame de Mont-Royal”, îndeletnicire pe care o va presta timp de 40 de ani.

Avea 25 de ani şi se numise Alfred. Tatăl său, măcelarul Bessette avea să moară lovit de un copac, nu înainte de a i se naşte al 10-lea copil. Trei ani mai tîrziu, murea mama, răpusă de tuberculoză. La cei 12 ani ai săi, Alfred trebuia „să-şi cîştige viața”, cum zic francezii: să-şi găsească de lucru, să învețe o meserie.

Rînd pe rînd, trece de la una la alta, vreme de 13 ani (inclusiv în Statele Unite): ziler în şantiere de construcții, slugă la o fermă, fierar, brutar, cizmar, birjar.

Cînd Alfred a lăsat hățurile din mînă, starea sa de sănătate era precară, ceea ce i-a făcut pe superiorii Congregației să ezite în a-l primi. Nu bănuiau că, totuşi, acceptîndu-l pînă la urmă, hotărau destinul uneia dintre cele mai tulburătoare personalități ale Canadei moderne.

Ca portar, (de-acum) fratele André n-avea mare lucru de făcut, de aceea îi ajuta pe alții: la spălat podelele, curățat lămpile din incinta colegiului, la adus lemne de foc sau să-i servească la masă pe comisionari.

Abia din momentul în care a început să dorească să se întîlnească cu bolnavi veniți să se roage sfîntului Joseph (Iosif), apar semnele poruncii divine.

Timp de 25 de ani se întîlnea cu ei cîte 6-8 ore pe zi, primindu-i în cămăruța lui sau în stația de tramvai de peste drum.

Ajutat de prieteni, construieşte o capelă, ceva mai sus de colegiu, în aceeaşi zonă pe care localnicii chiar şi acum o numesc Mont-Royal. Asta îi fusese convingerea: că Saint Joseph voia s-o plaseze aici, pe înălțime.

Din ce în ce mai mult se vorbea despre el ca despre un tămăduitor miraculos, spre deruta medicilor, care nu găseau nici cum o explicație ştiințifică: Cum se face că vine omul la fratele André în bote şi se întoarce acasă sănătos? Sînt date care nu țin de legendă, ele fiind consemnate mai cu seamă în presa vremii din Canada şi SUA.

Căpătase reputaţia de taumaturg, dar ţinea, nu o dată, să afirme: Eu sînt un nimic, sînt doar o unealtă a Sfîntului Joseph. Lumea e prostită să creadă că eu, „frère André”, fac miracole. Astea le fac bunul Dumnezeu şi St. Joseph, care vă pot însănătoşi, nu eu! Eu doar mă rog Sfîntului Iosif pentru voi, atît.

El se ruga şi minunile se multiplicau.

E foarte tentant de alcătuit portretul său, comportamentul său – după mărturiile contemporanilor. Un om cu totul altfel, adică ieşit din normă. Un evantai de trăsături.

La primul contact, nenorocitul era primit cu oarecare răceală. Dădea bolnavului impresia că e indiferent, impasibil. La întîlnirea următoare omul trebuia să constate cu uimire că are a face cu un alt frate André: vesel, chiar pus pe tachinărie.

Însă cel mai adesea era vesel cu bietul nefericit, voia să-i transmită tuberculosului, anchilozatului o stare de bucurie. O făcea mai ales atunci cînd intenţiona să alunece discret spre o mică parabolă, o pildă, sau strecura gluma, cînd îşi dădea seama că dialogul cu celălalt riscă să devină pentru unul din ei ofensator.

Deşi bine determinat şi intransigent în principiile sale, totuşi, prietenii ori bolnavii care se confesau altora, vorbeau despre o dulce bunătate şi o fină şiretenie ce îi lumina ochii.

De o mare sensibilitate, era văzut cîteodată plîngînd odată cu bolnavii sau lăsîndu-se cuprins de emoţie pînă la lacrimi, ascultîndu-le mărturisirile despre suferinţă şi durere. Trăia odată cu fiecare nenorocit drama acestuia. În clipele acelea era el însuşi unul dintre ei.

Capela dintîi, construită în 1904 va cunoaşte lărgiri succesive, de fiecare dată dovedindu-se totuşi insuficientă pentru mulţimea care sosea aici.

Gîndul ridicării unui Oratoriu îl însoţea tot timpul. În 1931 se termină de construit prima bazilică, dar marea criză economică gîtuie lucrările conţinute într-un proiect amplu, care, e adevărat, va face din Oratoriul de la Montréal cel mai mare sanctuar din lume dedicat Sfîntului Joseph. Cu cîteva luni înainte de trecerea

la cele veşnice a fratelui André, autoritățile decid continuarea proiectului.

Unul dintre mesajele lăsate posterității este şi acesta: „Oamenii care suferă au ceva de oferit bunului Dumnezeu. Şi cînd ei reuşesc să rabde, acesta e miracolul fiecărei zile”.

La 92 de ani se stinge din viață frère André. La funeralii participă peste un milion de oameni – consemnează ziarele vremii. Anul de grație 1937.

La 68 de ani de atunci mă încumet să urc şi eu spre „Oratoriu” (ca dimensiune, un fel de tată pentru, impresionantul de altfel, prunc „Sacré Coeur” parizian).

Ca peste tot, gloata de turişti europeni, africani, asiatici, pofticioşi să filmeze, să fotografieze, totul într-o gălăgie şi veselie deloc reținută, dimpotrivă, nesimțită: Cei mai harnici în lărmuire am observat că sunt arabii. Sînt puse la dispoziție, încă din stradă, micorbuze pentru urcat spre complexul monumental închinat Sfîntului Iosif.

Sus, în spațiul imens de sub cupolă, te aşteaptă „chapelle votive”. În româneşte, cuvîntul „capelă” denumeşte o mică biserică sau o încăpere în cimitir – pentru prohod. Nici în franțuzeşte nu face trimitere semantică la mare lucru: capelă, paraclis. Chiar şi „oratoriu” te trimite la un sens care se referă la o dimensiune mică, un loc pentru rugăciune.

În realitate, „L’Oratoire du Mont-Royal”e cu totul altceva. Făgăduința solemnă făcută divinității, celebrarea îndeplinirii unei promisiuni solemne făcute lui Dumnezeu, capătă aici dimensiunea unei măreții copleşitoare, dar nu fastuoase, nu strivitoare şi aproape telurică, aşa cum am trăit-o eu la „Sacré Coeur” sau Catedrala „Notre Dame” de la Chartres. Acolo spațiul te obligă să pleci fruntea, să înțelegi ce mic eşti, omule. Aici, la „Oratoriu”, imensitatea îți ridică privirea, trăieşti o stare de împăcare cu tine însuți şi nu simți, nu gîndeşti că, admirînd coloanele, bolta (cu sugestii de gotic), basoreliefurile din piatră (evocînd momentele semnificative ale golgotei), porțile din fier forjat care închid sau deschid drumul prin culoarele generoase (mai puțin vitraliile, vrute moderne, însă fără strălucirea

cromatică şi linia celor clasice) nu trăieşti deloc vreun moment al impietății laice. Sub biserica cea mare se află aceea pe care frère André a apucat să o vadă; între cele două există o mulțime de scări rulante, coridoare, care fac legătura cu mormîntul lui frère André, cu muzeul „Oratoriului”, cu terasa de pe acoperiş, expoziția despre viața lui frère André, drumul crucii şi grădinile, pavilionul pentru pelerini şi, alături, cea dintîi capelă, cu (nici nu-i poți zice locuință) cămăruța lui, situată deasupra capelei.

Prin peretele de sticlă, vezi un interior de chilie, cu cele minim trebuincioase: Cîteva statuete, icoane, veselă, tacîmuri, un dulap modest, o masă, două scaune, un mic lavoir, un pat, o veioză şi cîteva cărți compun spațiul cotidian al celui care fusese frère André.

Cred că nu pentru puțini pelerini, cel mai impresionant loc al „Oratoriului” este coridorul larg şi înalt unde, în plan înclinat, de o parte şi de alta ard zeci de mii de lumînări votive, în recipient de plastic transparent; atîtea – adunate, aprinse pînă la 13^{30}, cînd am intrat acolo. Şi totuşi altceva: cei doi pereți cu cîteva mii de cîrje, bastoane lăsate la plecare de către cei vindecați, ca urmare a întrevederilor cu frère André (în capela lui mai erau cam o sută) şi a rugăciunilor aduse patronului spiritual Saint Joseph. Cîrje, unele cioplite rudimentar, lustruite de patina palmelor care le-au folosit. Primind sănătate, ce puteau lăsa în semn de mulțumire şi amintire decît „les cannes”, bastoanele lor de bolnavi veniți să se tămăduiască? Cei bogați s-au întors nu numai cu bani, ci şi cu panoplii în care-şi mărturisesc recunoştința față de St. Joseph (cele dintîi – din 1911).

Din cele 279 de trepte (atîtea au ieşit la numărătoarea mea), 101 (pînă la primul palier) au un rînd pe mijloc, rezervat pelerinilor dornici să urce în genunchi. O penitență asumată de feluriți oameni; acum precumpăneau tinerii. Aceasta însemna o oprire, o scurtă rugăciune şi semnul crucii. La fiecare treaptă. De 101 ori!

După două ore, dînd să cobor, l-am revăzut pe bătrînelul cu o uşoară pălărie albă pe cap care, cînd eu urcam, el tocmai îşi

aşezase genunchii pe prima treaptă. Acum mai avea cîteva de străbătut, pînă la terminarea calvarului terapeutic.

*

În culoarul lămpilor votive de la „Oratoriu” există ici-acolo un text cu o rugăciune către Sainte Joseph în care cel care o rosteşte, în final urmează să menționeze o rugăminte specială.

M-am oprit la sectorul lumînărilor pentru cei vii, am citit-o în franțuzeşte, însă dorința mea am formulat-o în româneşte.

Poate de aceea sfîntul nu m-a luat în seamă, decît pe jumătate. Îl rugam să mă ajute să nu-i zic, cît sînt în sanctuar două vorbe grele lui V., stomatologul, care, înainte de a pleca spre Canada, mi-a făcut o lucrare doar pe jumătate.

La ieşirea din „Oratoriu” premolarul abandonat începea să dea semne de mînie. A doua zi, duminică, m-am trezit cu mandibula infectată; o pungă de puroi se ițea sub pielea obrazului şi cred că arătam ca Popey Marinarul, din celebrul serial de desene animate, atunci cînd îşi toarnă spanac în gură şi începe să-l mestece. Luni dimineața, Alin m-a dus la doi medici din Montréal. Primul, român, extrem de amabil (ne-am descoperit tizi), după ce m-a tăiat pe dinăuntru şi, văzînd că nu iese puroi decît sînge, s-a oprit şi m-a trimis, pentru după-masă, la alt stomatolog, mai specialist în probleme dificile. Mi-a făcut două radiografii, m-a cercetat şi a hotărît ca după două zile de ampicilină să mă întorc la cabinet.

Deocamdată falca mea a trecut de stadiul spanacului: arată de parcă ar fi adăpostit un polonic.

Tocmai mă gîndeam să dau un titlu şederii mele în Canada, parafrazînd un celebru roman despre Michelangelo: „Monotonie şi extaz”. Gata! Nu se mai potriveşte: durerea nu poate provoca nici una, nici alta.

Impresii politicoase

Claudia, la cei 15 ani, mai are încă o percepție ingenuă a lucrurilor şi faptelor din jurul ei. După cum şi-a făcut pieptănătura în vara asta, după finețea trăsăturilor feței, a tenului, îmi evocă basoreliefuri egiptene, cu făpturi hieratice şi de o expresivitate greu de definit. Dar „prințesa faraonică" – aşa îmi place să-i spun –, te priveşte luminos şi fraged.

Aflînd că mamei sale i-au fost cerute în custodie cîteva tablouri pentru *Mussée de Beaux-Arts*, şi-a exprimat o nostimă nedumerire:

– Păi, eu ştiam că la muzee găseşti lucrări ale oamenilor morți.

Rîzînd, Mona Mariana Ciciovan i-a explicat fiicei sale mai mici (Alexandra intră deja la colegiu) că, totuşi, este şi un compartiment pentru cei care mai trăiesc. Nu e cazul cu Mariana – cum îi spun cei apropiați –, foarte tînără la prima naştere, iar acum (după 17 ani) „doar" o femeie tînără (S-a remarcat – nu? – „doar").

Cu ocazia unei expoziții personale (din cele şase de pînă acum, începînd cu 1999 – pictură, stampe, ceramică), un comentator de artă, nota cu umor în revista *Parcours*: Soseşte la Montréal cu soțul său, doi copii şi patru valize; nu ştia nici franceză, nici engleză. Aş fi adăugat: La Bistrița era contabilă, aici e artist plastic.

Desigur că nu peste noapte. Între timp, perseverentă şi neînduplecată de circumstanțe, absolvă Facultatea de arte plastice din Montréal, apoi Facultatea de arte vizuale şi mediatice. Pe parcurs, participă la 13 expoziții colective.

După ce a convins publicul şi specialiştii din metropola canadiană prin expoziția de pictură şi litografie intitulată „La Roumanie, le lieu de mon enfance", e chemată la Bucureşti pentru manifestarea culturală „Pleins feux sur le Québec", organizată de Ministerul Culturii şi Cultelor şi Ambasada Canadei la Bucureşti. Aici deschide, la Galeria ¾ de la Teatrul Național, expoziția de ceramică *Memoria pămîntului*. Ea însăşi îşi

motivează titlul: E vorba de amintiri din copilărie *„despre micul sat din Ardeal, în care îmi plăcea să mă joc cu pămînt, să modelez în noroi diferite figuri. Lucrînd ceramică, regăsesc aceleaşi senzații, aceleaşi sentimente”.*[*]

În *Curentul* se apreciază că lucrările sunt *„realizate cu o economie de mijloace”* ce dovedesc *„intenția şi capacitatea artistei de a atinge esențialul. Jucînd pe culorile de pămînt, ocruri de diferite nuanțe, ale căror ardere poate provoca de multe ori surprize, artista introduce în compoziția cvasiabstractă, de accentuat decorativism, elemente liniare în care gîndirea grafică se îmbină cu un gestualism atenuat, dar nu mai puțin semnificativ din această cauză.”*

În *România liberă*: *„Argila, metalul şi oxizii par a nu mai avea secrete pentru tînăra artistă (afirmată, de altfel, în toate tehnicile studiate), ele compunînd, în registru (doar în aparență) abstract, materializarea unor gînduri şi emoții profunde, legate în special de plaiurile natale, de locurile unde spațiul de joacă propunea inedite dialoguri cu pămîntul, cu materia”*. Lucrările ei în ceramică *„vorbesc într-un limbaj clar despre multitudinea semantică a amintirii, a cufundării în memorie, despre afectele legate de spații, care nu pot fi extrase din conştiința artistului”*.

Pentru această frumoasă ispravă, romånca din Canada primeşte „Médaille Canada-Roumanie” din partea ambasadei acestei țări în România.

Un ecou frumos în presa montréaleză îl trezeşte expoziția de pictură de la Galeriile Brigitte Desroches, intitulată „Au-dela de l’horizon”. Să nu uităm că „au-dela” (ca substantiv) poate însemna: cealaltă lume – lumea de apoi, viața de după, mai departe de…

Deja genericul expoziției invită la sugestii către transcendent, sugerat printr-o paletă cromatică de o frumusețe riscantă, în care predomină portocaliul, ocrul, galbenul, roşul stins. Peisajele, situate între abstract şi figurativ, sunt de o

---

[*] *Văzîndu-i acasă sau în imobilele unor prieteni lucrări de ale sale, nu am găsit răspuns la o întrebare: Nostalgia e un viciu cultural sau un izvor din care țîşneşte (la artişti aflați dincolo de spațiul de obîrşie) orgoliul rănit al replicii la o lume care te-a repudiat orip e care ai respins-o, răzvrătindu-te?*

senzualitate aproape violentă, carnală, cele două categorii situîndu-se nu în opoziție, ci în dialog armonic. Mona Mariana Ciciovan reuşeşte să dea un sens metaforic peisajului, necantonîndu-se în limitele unui figurativ riguros sau într-o notație plastică mimetică.

Un istoric şi critic de artă canadian o consideră, nici mai mult, nici mai puțin, „o mare preoteasă a lumii şi culorii”.

Muzeul l-am găsit mai repede decît mă aşteptam.

Flancată de două construcții gen Notre Dame de Paris, clădirea Muzeului „Beaux-Arts” surprinde prin măreția fațadei, concepută în stil greco-roman: Trepte impetuoase, coloane înalte la intrare, un fronton triunghiular, uşi imense.

Încă din stradă (rue Sherbrooke) îți atrag privirea două lucrări, ce mărginesc treptele: un Henry Moore, sculptură înaltă, neagră, inspirată din tradiția totemică amerindiană şi un Auguste Rodin – statuia nu ştiu cui – obiect care nu-mi spune nimic, decît că aparține celebrului francez.

În ansamblu, o reacție de *déjà vú*: colecții de arheologie mediteraneană, artă decorativă renascentistă şi pînă în zilele noastre, artă decorativă canadiană, artă amerindiană, desene, stampe, fotografii de la 1900 încoace, artă africană, oceanică, asiatică, islamică, contemporană.

După ce ai trecut prin nişte muzee din Europa, ai urmărit emisiuni de artă la televizor, ai răsfoit albume, ceea ce ți se oferă aici nu-ți provoacă decît impresii politicoase (Apropo: Cu toate cele 105 canale, televiziunea de la Montréal nu-ți oferă – 95% – decît programe uşurele şi de informații practice, imediate). Compensativ, am găsit clasici; mă rog, e pe gustul meu.

Totuşi, am zăbovit la vitrinele cu ceramică greco-romano-egipteană, la superbele argintării ale evului mediu european, la cei doi Picasso[*] (două vase din ceramică emailată, îndeosebi

---

[*] *Abia acum, revăzîndu-mi manuscrisul, îmi dau seama, nu fără emoție, că de fapt, aveam pentru prima dată în viața mea un contact vizual **live** cu un Picasso.*

femeia cu trei picioare), la colecția cu piese de interior ultramodern (fotolii, mese, vaze, dulapuri, lampadare) de un design cu adevărat artistic, inedit, uneori bizar dar seducător. Galeriile cu plastica celor din Canada: lucrări cuminți, pastişte, kitsch-uri, „ubliabile" – vorba nepoțelului Dănuț.

Pînă la urmă a trebuit s-o întind mai repede decît îmi propusesem. Răcoarea exagerată a climatizării din saloane mi-a provocat un interminabil, zgomotos şi mizerabil serial de strănuturi. O pereche în urma mea nu se mai oprea din rîs, iar un supraveghetor cu ochi bulbucați a apărut panicat. Am întins-o!

Şi am intrat într-o cafenea, după ce, alături, am regăsit gura de metrou de care aveam nevoie pentru întoarcere acasă: „Guy-Concordie".

Localul mic, aerisit, numai sticlă de sus pînă jos, curată, de parcă n-ar fi fost, îți da impresia că poți atinge trecătorii.

Oameni de toate națiile şi dimensiunile, dar senini; adică nici veseli, nici supărați[**]. O fizionomie indistinctă şi suspectă aveau unii care, singuri fiind, vorbeau de unul singur.

O explicație am reținut-o de la educatoarea lui Dănuț, Iustina (mă oprisem să-l iau de la garderie – era ora 17): M-au ținut o oră în stația de metrou, la stația cutare, mă jeleam ei. Apoi, un sfert de oră în stația următoare. Hai, în România mai treacă-meargă, dar şi aici? Aseară fiică-mea şi soțu-său au pățit la fel.

„Să ştiți că sînt multe sinucideri – motivează ea. Sînt mulți dezaxați, drogați. Şi …"

Pentru ăştia – îmi spuneam în sinea mea – e valabilă partea a doua din enunțul meu: „e poi mori", fără „vedi Canada".

[**] *Peste cîteva săptămîni aveam s-o cunosc pe Corina (alta decît fiică-mea), profesoară de engleză-franceză în oraşul reşedință al provinciei Alberta; zonă canadiană precumpănitor anglofonă. Îmi vorbea despre lumina veselă de pe chipul oamenilor de acolo, şi cum, de la o vreme, şi-a dat seama că ea însăşi s-a contaminat de fizionomia lor. Pe de altă parte, observa o diferență ce i s-a relevat la un curs de specializare cu participanți din oraşul ei – Edmonton – şi din Montréal. Anglofonii ei aveau un comportament reținut, sobru, aproape rece, în comparație cu francofonii quebecoazi, expansivi, gălăgioşi.*

Dar noi cu cine defilăm?

Moto: „Hai, gogomani, la jubileu!”
I. L. Caragiale

Găsesc, în fine, o carte despre România, în franceză, un ghid turistic, în colecția „Bleus evasion” a prestigioasei edituri pariziene „Hachette” (2004).

Autorul, după ce aduce mulțumiri celor din Țară, care l-au ajutat să se informeze (de la maica stareță Cutare, sau badea Ion din satul Cutare, la cîteva ministere – nu, al culturii nu), preț de cîțiva ani, face o prezentare în consecință a ceea ce consideră că interesează pe turistul străin. A ceea ce ştim şi noi de multă vreme că prezintă interes maxim sau interes de curtoazie: mănăstirile din Bucovina şi Moldova, Maramureşul (pînă la Săpînța), cîteva burguri transilvănene şi Delta Dunării.

Cu tot dichisul: ilustrații, adrese, itinerarii.

Pe mine m-au interesat două pagini, din final, despre „românii care contează” („qui comptent”).

Prin urmare, din punctul de vedere al autorului, pînă în 2004, numele cele mai cunoscute sînt următoarele 31: *Brâncuşi* (sculptor francez de origine română), *Brassai* (fotograful francez, de origine ungară, născut într-un oraş românesc din Ardeal şi nu Brassai, universitarul de la Cluj),*Victor Brauner* (considerat unul din marii pictori suprarealişti, evreu), *Caragiale* („dramaturg de valoare universală”), *Paul Celan* (poet de expresie germană; evreu bucovinean), *Sergiu Celibidache* („unul dintre cei mai mari dirijori din istoria muzicii”, realizînd „o carieră triumfală în lume”), *Emil Cioran* (francezul răşinărean), *Nadia Comăneci*, *Mircea Eliade* (apreciat nu ca scriitor, ci ca autor al unor tratate de mitologie şi istorie a religiilor), *George Enescu* (fireşte), *Benjamin Fondaine* (ars la Auschwitz – evreu fiind; poet francez; cîtă vreme a stat frumuşel în România natală, semna Fundoianu), *Angela Gheorghiu* (una din „divele epocii contemporane”; apreciată mai ales pentru interpretările din *Traviata* şi *Tosca*), *Virgil Gheorghiu* („personalitate complexă şi controversată”; fiind anticomunist şi

antisemit), *Paul Goma* (evreu basarabean, gomflat la Paris), *Gheorghe Hagi* („fotbalist de geniu, unul dintre cei mai buni jucători ai lumii"), *Eugène Ionesco* („dramaturg francez"), *Panait Istrati* (născut dintr-un contrabandist grec şi o spălătoreasă), *Dinu Lipati* („fiu spiritual al lui G. Enescu"), *Gherasim Luca* (evreu bucureştean, poet suprarealist), *Herta Müler* (şvabă, stabilită la Berlin), *Ilie Năstase* („glorie a tenisului mondial"), *Gellu Naun* (evreu, care nu a părăsit România; mare poet suprarealist), *Anna de Noailles* (fascinantă boieroaică, „un nume în poezia franceză"), *Herman Oberth* („pionier al astronauticii"), *Gregor von Rezzori* (scriitor de limbă germană, născut în Bucovina; bine că aflu de… românul acesta măcar la Montréal!), *Lucian Pintilie* („cel mai celebru dintre cineaştii români"; mde! Liviu Ciulei e anglofon, aşa că…), *Ion Țiriac* (tenisman, dar mai ales „personaj cheie al economiei româneşti" – chestia asta cu *cheia* m-a pus pe gînduri…), *Tristan Tzara* (zglobiul dadaist provenea dintr-o familie de evrei din Bacău; numele lui adevărat nu e deloc… liric), *Matei Vişniec* (cel mai tînăr de pe listă – născut în 1956; dacă rămînea în Bucovina natală şi nu se stabilea la Paris, cine mai ştia de acest ultramodern dramaturg?), *Johnny Weissmuller* (Tarzan), *Elie Wiesel* (evreu născut în România, stabilit în SUA, dar scriitor de limbă franceză).

Deci:

- 22 sînt pe lumea cealaltă (la propriu, nu la figurat); dintre care doar 2 au rămas în pămînt românesc;
- Din 31, români – români sunt 12;
- Provin din domeniile: literatură, teatru/film, sport, muzică, ştiință, artă plastică.

La un festival mondial de notorietate, autorul volumului acesta o aşa echipă propune, pentru festivitatea de defilare.

Să fim serioşi! A considera nume de linia întîi anonimi sau mărunței (ca reprezentativi pentru un popor) doar pe motiv de… barză, e un semn care te îndeamnă să ai rezerve (nici măcar respectuoase).

Însă ce să-i faci? Înghițim găluşca şi adaptăm o expresie latinească: *Sic tranzit gloria anno 2004*.

Cu 30 de ani înainte, „gloria” românească arăta altfel. În *The World Book Encycloped* (1973, USA) erau propuşi lumii, spre neuitare, 9 români: 4 afirmați în afara României: Brâncuşi, Eugen Ionescu, Henri Coandă şi Saul Steinberg, cei 4 regi ai monarhiei române şi… cîrpaciul Ceauşescu.

Cît despre românul (?) Steinberg, abia acum aveam să aflu că e român. L-a adus barza la Râmnicu Sărat şi în 1942 a emigrat în SUA, devenind un grafician notoriu (țț! dom'le, ce ți-e şi cu ignoranța asta!).

Ba au, domnule Pădeanu

La intrare în bibliotecă, la rafturile cu presă gratuită, găsesc revista *Scena Muzicală*, tocmai apărută, pentru iulie-august. E în al zecelea an de apariție, cu 10 numere pe an; publicație bilingvă, într-un tiraj de 25.000 de exemplare, 52 de pagini, 40 de dolari pentru un abonament anual (Prin urmare, un exemplar costă cît două brațe de lemne vîndute la campingul de la Bouctouche pentru un foc de fantezie în fața cabanei sau rulotei).

O scoate un organism nonlucrativ, cu acelaşi titlu – „La Scena Muzicale”, fiind distribuită în Montréal, Québec şi Capitala Canadei, avînd şi o versiune italiană.

Din capul locului, revista şi-a propus să se consacre promovării muzicii clasice. Acum, ea conține un interviu cu Jean Paul Sevilla – pianist francez, născut în Algeria şi acoperit de premii internaționale –, informații generoase despre Orchestra națională a tinerilor din Canada, Festivalul de muzică de cameră de la Ottawa, despre muzica internațională, jazz, articole de critică muzicală, programe ale viitoarelor acțiuni sau ale celor în desfăşurare. Aşa am aflat despre concertele: „Perechi îndrăgostite şi arii celebre” (Mozart, Lehar, Gershwin), „Strauss, demon al valsului”, „Serenade” (Mozart şi Brams), „Pasiuni slave” (Smetana şi Dvorák), „Dorințe britanice”, „Fast şi exuberanță” (Vivaldi, Corelli, Geminiani).

Stau şi mă întreb: A ajuns Europa o anexă culturală a continentului american? O rezervație de monşti sacri? Sau bătrînul continent a căpătat menirea să înnobileze ignoranța şi inconsistența nord-americană?

Acuma iau „frumuşăl” (cuvînt preferat în forma aceasta de „drăguțul bace” Ion Filipciuc) revista EXIT – publicație trimestrială de poezie, fondată în 1995 la Montréal. 132 de pagini machetate excepțional, calitatea hîrtiei la fel, un format care-i dă o siluetă suplă, elegantă: 25,5 / 12,5 cm. (îmi aminteşte de revista *Grai*, de la Bistrița).

Cum UNESCO a investit Montréalul cu titlul de „Capitală mondială a cărții pe 2005”, nr. 39 al revistei EXIT e dedicat metropolei. Sub genericul „Locuri de trecere” sînt incluşi 9 poeți, de vîrste diferite, iar în a doua jumătate a volumului e conceput un dialog (prin creațiile lor) între 24 de poeți şi 3 artişti fotografi, în jurul temei „Scări în fier forjat ale Montréalului”. Sub acelaşi patronaj al UNESCO, în toamnă, poeți ai lumii de azi se adună într-un festival internațional dedicat zeiței Euterpe.

Revista *Etudes françaises*, nr. 1 din anul acesta (136 de pagini) e scoasă tot la Montréal, de şase universitari proveniți din cinci universități montréaleze. Cu Don Quijote pe copertă se anticipează conținutul: număr dedicat completamente acestui personaj romanesc. Studiile converg spre ideea exprimată succint pe coperta a IV-a: Prin marile personaje, romanul se defineşte nu numai ca un gen ori ca o formă ci şi ca un spațiu al cugetării.

Nu poate fi deloc neglijată *Lettres québecoises*, revistă de actualitate literară (informații şi microrecenzii de carte), cu apariție trimestrială, fondată în 1976 (sediul la Québec), format A4, 64 de pagini. E de reținut şi faptul că primeşte subvenții de la CAC, CAM, CALQ. Arată cacografic, dar, iată, banii vin de la Consiliul Artelor din Canada, Consiliul Artelor din Montréal, Consiliul Artelor şi Literelor din Québec. Oare de aceea nu are Canada Minister al Culturii?

Hai, încă o revistă. Bilingvă, precumpănitor însă în engleză, din partea de Apus a Canadei – Vancouver, publicație (200 de pagini) a Universității British Columbia: *Canadian Literature*,

avînd în consiliu editorial universitari din Canada, Germania, SUA, Austria, Australia şi Noua Zeelandă. Apare de patru ori pe an, menționîndu-se nu intervalul calendaristic pe care-l cuprinde, ci anotimpul; bunăoară, în nr.183 (iarna) se acordă spațiu pentru cinci interviuri luate unor personalități din breasla universitară pe probleme de literatură şi artă, interferate cu texte a cinci poeți (O nostimadă, mențiunea din caseta editorială: „Se respinge categoric ficțiunea narativă". Ce-or fi avînd cu proza?!). Urmează 100 de pagini cu 140 de cărți recenzate (55 de semnatari). Aşa ceva n-am mai văzut în viața mea!

Totuşi, hai încă una, dar categoric ultima (cînd am ieşit din bibliotecă, spre seară, m-am aşezat la umbră pe un gazon proaspăt tuns; amețit, m-am uitat la ceas: hoinărisem printre reviste şi dicționare 5 ore şi jumătate). Se intitulează *Revista de istorie a Americii franceze* (Aici altă restricție: Se primesc lucrări redactate *numai* în limba lui Balzac).

Fondată în 1947 de Lionel Groulx la Québec, publicația (160 de pagini) e consacrată (prin studii comparative, dar şi de metodologie şi teorie asupra istoriei moderne şi contemporane) istoriei Québecului, Canadei şi Americii franceze (Ultima sintagmă îmi pare sugestivă pentru „sobrietatea" relațiilor dintre francofoni şi anglofoni).

Să recapitulăm: În domeniul revuisticii „serioase", am atins domeniul muzical, literar şi istoric.

Acu, înainte de a cerceta dacă există în bibliotecă volume semnate de români, să vedem ce zic dicționarele de expresie franceză despre ei.

*

Peste cîteva zile – după însemnările de mai sus – primesc un telefon (de-acu telefon săptămînal, ceea ce îmi tihneşte) din Winnipeg; desigur, de la domnul Pădeanu. Printre altele: „La întrebarea dumitale de ce Canada nu are minister al culturii, ți-am dat un răspuns pripit. M-am gîndit după aceea că ar fi trebuit să-ți răspund aşa: N-au nevoie de minister al culturii, pentru că au cultură. Simplu."

Mde!

Înainte de a ne întoarce de la Val David, ne-am oprit o jumătate de oră într-un părculeț de pe malul rîului, acoperit de mesteceni şi arțari.

Am intrat la toaleta publică din curiozitate. Curată? Cum altfel?! Pereții – pictați de sus pînă jos cu flori exotice. Uşa – neagră. Cu vopsea verde de ulei: „Exprimez-vous!" Şi alături – o cretă albă.

Popoarele cu o civilizație avansată, din cîte ştiu, nu au cuvinte vulgare, cel puțin în sensul în care noi, românii, bulgarii, ungurii sau țiganii, înțelegem prin cuvîntul „vulgar". Nu e mai puțin adevărat că şi înjurăturile sînt la aceştia din urmă nostim de colorate metaforic, picante. Îmi place una de pe valea Bîrgăului: „Băga-te-aş în p… mă-tii, azi, mîine şi poimîine şi dacă n-oi avea vreme o să bag om cu ziua să te bage-n mă-ta azi, mîine şi poimîine!"

Pe uşa de aici am găsit expresii sau propoziții „banale", fără sare şi piper, ba chiar o exclamație biblică.

Afară, m-am aşezat pe malul înalt, lîngă un mesteacăn viguros, aplecat spre apă. Trebuie să fi avut ani buni, scoarța lui fină avea fîşii uşor desprinse; ici-colo, circular, pete gri-gălbui, striații; ai fi zis că timpul a dat cu penelul într-un moment de poftă a fanteziei, lăsînd semnele unui mesaj abstract.

Dar sînt lăsate şi mesaje cu briceagul în tulpina de o eleganță nobilă a mesteacănului: obişnuitele inimioare săgetate şi inițialele unor nume.

Am înjurat. Sec, nemetaforic.

Am avut ghinionul să iau din aeroportul bucureştean o culegere desăvîrşit de idioată de integrame. Totuşi, mi-e de folos aici, cînd aştept autobuzul, trenul din metrou, în timpul călătoriei sau noaptea, cînd ademenesc somnul. Am găsit pentru cuvîntul „bivol" (în trei rînduri!) o definiție absolutamente ignobilă: „Mare nesimțit". Cu siguranță, grobianul autor al integramei nu ştia de opinia lui G. Călinescu: Din punct de vedere estetic, bivolul este unul dintre cele mai frumoase animale domestice europene,

incomparabil mai frumos decît calul. Surprinde comparația, dar pînă la urmă, pe mine cel puțin, m-a convins.

De data aceasta iau cuvîntul cu sensul inventat în integramă: Iată, sînt bivoli şi în Canada.

*

Basarabeanul, vecin cu Silviu, se vede că şi-a păstrat culoarea rostirii. Sună la uşă:

– Hai şi descîlceşte-mă, că mi s-a bătut buda…

Pînă la urmă Silviu se dumireşte: I se înfundase W.C.-ul, voise să-i spună acesta.

*

După 10 ani de şedere în Canada, Alex Cetățeanu îşi tipăreşte o carte, al cărei preambul se încheie astfel:

„Credeți că introducerea mea este destul de interesantă pentru a cumpăra cartea?”

Omul deprinsese, aşadar, principiul necesar iscat din relația *a interesa* şi *a cumpăra*.

Stupoare pînă la amețeală sau despre un elefant şi prietenul său, şoricelul

Trebuie să fii doar un îndîrjit ca mine, pentru a face ce am făcut: Să-i cauți pe ai tăi în cîteva faimoase dicționare literare.

Fiind acces liber la raft, n-am găsit dicționarele în ordinea în care, nu mă îndoiesc, au fost aşezate inițial.

Mai întîi, mi-au sărit în ochi cele şase volume (fiecare de dimensiunea unei biblii) a operei *Marii scriitori ai lumii*, Editura Fernand Nathan, Paris, 1980. Grandioasă lucrare, cu ilustrații privitor la scriitori şi climatul socio-peisagistic în care au trăit.

Opiniile despre ei nu au nimic spectaculos sau inedit. Importantă a fost selecția, subiectivismul criteriilor de selecție, numele considerate a fi „les grands”.

În volumul 4, destinat romantismului, am naivitatea să-l caut pe **Eminescu**. Nicăieri. Fiecare din cele şase volume are un capitol final intitulat contrariant: „Dicționar de autori şi opere anonime cele mai marcante din această perioadă”. Altfel spus, scriitori şi opere „la grămadă”, înşirați alfabetic pe cîte trei coloane şi cărora li se acordă 10-15 rînduri. Nu-l găsesc nici aici pe **Eminescu** – adică în nici una din cele cca 2400 de pagini ale monumentalei lucrări.

Întîiul român care apare – „la grămadă” – este Dimitrie Cantemir: propoziții irelevante (ca şi pentru ceilalți scriitori ai noştri, ca şi pentru majoritatea scriitorilor importanți din literatura universală, dar, iată, cu „opere anonime”). În volumul 4, romantismul românesc înseamnă Alecsandri şi Bogdan Petriceicu Hasdeu.

În volumul 5 – nimic.

În sfîrşit, în volumul 6, intitulat „De ieri, de azi”, la acelaşi sector – „la grămadă” –, se acordă cîte 4-5… centrimetri „spațiu locativ” pentru Tudor Arghezi, Lucian Blaga, Mircea Eliade, Panait Istrati, Tristan Tzara (Abia acum, după 11 ani de şcoală, 5 de facultate şi peste 35 de ani la catedra de limba şi literatura română aflu că Tristan Tzara – ştiam că este evreu – era evantaiul după care se ascundea Samz Rosen-Stock de Bacău). Singurul român introdus la „les grands” e francezul Eugène Ionesco (două pagini mari şi late).

În final, stai îmbufnat şi-ți zici: Cei doi profesori universitari care au coordonat „monumentul” aşa, atît au ştiut, au vrut, au putut, au hotărît. Aceeaşi lucrare este reluată în 1984 într-un compendiu de 590 de pagini, cu aceleaşi nume şi omisiuni. Dispare D. Cantemir şi e introdus Antioh, fiul. Dar, din nou, fără **Eminescu**, fără Rebreanu sau Sadoveanu. În exemplarul la îndemînă cineva fusese interesat de Eugen Ionescu, dovadă indubitabilă fiind cele cîteva sublinieri cu creionul.

Ceva mai altfel arată povestea într-un dicționar anterior (1968), dar cercetat de mine al doilea: *Dicționarul universal al literaturilor*, a cărui primă ediție a fost realizată în 1876 şi apoi reluat-adăugit. În afară de cei consemnați mai sus acum apare Coşbuc, Cioran, Goga, Ştefan Baciu. Poate pentru că în rîndul colaboratorilor solicitați pentru ediția în discuție figurează şi numele lui Virgil Ierunca?

M-am mai încălzit cu ediția din 1994 a aceluiaşi dicționar, de data asta în trei volume. Am adunat 97 de nume, considerate ca aparținînd literaturii române. Aşa da! Şi tocmai de aceea îmi pot permite nişte nedumeriri. Cît de jos a coborît ştacheta selecției şi cît de mare coeficientul de subiectivitate în opțiuni se vede din prezența în tabloul literaturii noastre a unor nume ca acestea: Ioana Andreescu (?), Aurel Baranga, Mihai Beniuc, Oana Orlea, Max Blecher, Nina Cassian, Jacques Costin, Iulia Haşdeu, Ion Lăcrănjan, Dinu Săraru, Claude Sernet.

Doi dintre cei trei solicitați să se ocupe de literatura română e vădit că au nume de extracție israelită (şi nu mă surprinde prezența unor nume mediocre, dar evrei tupilați după nume româneşti): Ecaterina Cleynen-Serghiev şi E. Reicmann. Nu ştiu ce seminție se doseşte sub numele de Paul Miclău.

Duc toate volumele în raft şi mai descoper, cît colo, o lucrare în două volume: *Dicționarul mondial al literaturilor*, 2002. Editura Larousse nu-şi dezminte faima, vine în întîmpinarea aşteptărilor mele: 44 de scriitori români, de parcă i-aş fi ales eu, dintre care doi basarabeni (Druță şi Vieru). Emil Cioran e trecut la literatura franceză, însă cu mențiunea: „filozof şi moralist român de expresie franceză” (dar pentru „expresia” românească i se acordă un cuvenit spațiu), iar la Eugène Ionesco se face mai întîi o prezentare succintă, corectă a perioadei sale de literat român. În colectivul redacțional, pentru literatura română – o româncă (sper): Andreia Roman, lector universitar la Inalco.

Aşa, mi-a mai venit inima la loc, dar nu de tot. Nu pricep, nu pricep, nu ştiu care sînt mizeriile de culise datorită cărora, cel puțin în ultimele două dicționare consemnate mai sus, nu este prezent cel mai mare scriitor român postdecembrist cu cea mai

valoroasă carte din literatura ultimilor ani româneşti: N. STEINHARDT cu JURNALUL FERICIRII.

La plecare, mi se contura cuvîntul „furt”, ca să constat concretizarea lui la modul cel mai prozaic: Mi se şterpelise şăpculița de soare. Furt în bibliotecă. Să nu rîzi?

Încep să dau crezare celor care acreditează ideea că în Occident, cum primează editurile patronate de evrei, aceştia nu îi iartă lui N. Steinhardt că s-a convertit de la iudaism la ortodoxism.

*

Peste cîteva zile am mai găsit un dicționar interesant şi care, se pare că n-a fost consultat de colectivele dicționarelor ulterioare. Mai tîrziu am găsit o explicație: E vorba de *Dicționar biografic al autorilor din toate timpurile şi toate țările*, Paris, două volume, 1957-1958. Aici literatura română e prezentă doar prin **Eminescu**, Petre Ispirescu, Delavrancea şi Panait Istrati. Bine măcar că lui **Eminescu** i se acordă două coloane şi e singura lucrare de acest fel (pe care o cunosc) în care e tipărit şi portretul poetului nostru.

Dar îmi cade privirea pe numele Troski. Stai, dom'le, mi-am zis, aici nu e ceva „cuşer”, ca să folosesc un cuvînt din limba ebraică a acestui asasin sovietic. Nu m-a interesat ce caută printre scriitori, ci editorul cărții. Am găsit: La o comandă din URSS, în anii cînd intelectualii occidentali (mai ales francezi) încă nu se dezmeticiseră asupra adevărului despre imperialismul rus-iudeu, (omagiindu-l) cîteva grămezi de universitari italieni, francezi şi spanioli au fost chemați să confecționeze dicționarul.

Mde!

La una dintre familiile româneşti (din cele 15 vecine cu Alin şi Corina) am zărit pe o poliță o elegantă ediție (copertă, filă şi literă dintre cele mai frumoase) din *Dictionnaire QUILLET de la*

langue française (20 de volume!) – editor Librairie Aristide Quillet – Paris, tiparul executat în Canada. Ultimul volum cuprinde capitole de morfologie, sintaxă, vocabular, stilistică (partea cea mai cuprinzătoare) şi probleme de corespondență. Ca şi în alte țări şi aici există prostul obicei de a nu se menționa anii de apariție.

– Dumnezeule! am exclamat. Ce de bani a trebuit să dați pe volumele astea!

– Nimic – mi s-a răspuns vesel.

Mi s-a explicat despre o practică obişnuită în țările civilizate. Am văzut, de altfel, cu ochii mei într-o noapte de Paris aşa ceva. Pe marginea trotuarului fusese depus un covor pluşat strîns sul. Un cățeluş în lesă tocmai făcea pipi pe el. Persoana care mă însoțea la plimbare, m-a lămurit: E abandonat şi poate să-l ia cine doreşte. Un bucureştean proaspăt stabilit în Capitala Franței, depanator de meserie, şi-a alcătuit un televizor „antîia" din alte cinci aparate abandonate astfel.

– Le-am găsit – a continuat gazda – frumos aranjate pe trotuar. Le-am luat, fiindcă taman am nevoie de ele.

La Montréal, gunoaiele şi „abandonurile" se culeg luni şi joi dimineața.

Am ieşit să duc ceva lui Dănuț, la garderia unde este lăsat între 8 şi 17.

Să rămîn tablou: Lîngă o grămadă de saci negri de plastic, cu resturi menajere, o splendidă saltea de genul celei pentru care, cu o lună în urmă, dădusem două milioane de lei (încă… vechi). La 50 de metri mai încolo: o masă de birou „antîia" şi o măsuță din alamă, cu rotile, pentru sufragerie.

Cînd am văzut cum e aruncat frumusețe de obiect în burta imensului container, am… suferit, am întors capul şi mi-am propus să trec măcar o dată prin experiența recuperării unui „abandon". Mă gîndeam deja la… un „Petit Larousse".

Mai apoi, îmi relatează Corina o situație din aceeaşi categorie.

Venind pe jos de la o familie apropiată lor, zăreşte la marginea unor saci cu reziduuri o cutiuță din lemn sculptat.

Numai bună pentru cele cîteva bijuterii şi mărunțişuri de toaletă, gîndeşte ea. O ia, o deschide şi o scapă din mînă: i se înfățişa o proteză dentară.

Iar Sandu:

– Găsesc un cuptor cu micorunde. Ceva mai mare decît se obişnuieşte acum. Eram la vreo jumătate de an după ce ne-am stabilit aici. Cel care l-a abandonat lăsase un bilet: „Ia-mă! Sînt bătrîn, dar încă ştiu să prepar bine.” L-am folosit patru ani, apoi i l-am dat lui Nichifor şi tot bine prepară şi acuma.

Un dialog nebănuit

Aşteptam telefonul, potrivit promisiunii. Corina mi-a făcut legătura la aparatul de birou din camera mea.

Vocea suna acum limpede, dar neaşteptat de protocolar. I-am spus ce mai făcusem în ultima săptămînă, am invocat un nume şi, ciudat, părea să i-l fi rostit pentru întîia oară. M-a întrebat cînd mă întorc în România – dar îi mai comunicasem data într-o convorbire anterioară, mă rog, vîrsta? Aflînd de abcesul meu dentar, m-a asigurat că ştie ce înseamnă asta, fusese cît pe ce ca, după operația la ochi, să…

Abia acum îmi pica fisa! Eu credeam că vorbesc cu bănățeanul din Winnipeg, cînd, în realitate, la celălalt capăt al firului se găsea Teodor Tanco, monoranul cărturar. Venise la Montréal chemat de nişte prieteni.

E o experiență specială, presupun, să ajungi în Canada la venerabila vîrstă de 80 de ani. Obținuse telefonul meu de la Dumitru Pădeanu.

Am continuat conversația, acum de pe altă temelie, dar nu cu un temei limpede. Ne aflam amîndoi în aceeaşi localitate şi nu ne-am exprimat dorința de a ne întîlni, într-o aşa situație neaşteptată, undeva în oraş, la o cafea. Un dialog, cum se spune, terminat în coadă de peşte.

De altfel, relațiile dintre noi, de cînd ne ştim, au alternat între a fi distant sobre sau afectuos binevoitoare.

La recenta carte a dînsului – o istorie a presei din zona Bistrița-Năsăud – am avut un comentariu de 6 episoade în care remarcam plusuri, minusuri, omisiuni, ezitări ori gafe. La o oarecare vreme a dat publicității (nu o replică, ci) un răspuns bine cumpănit, fără vreun accent de iritare sau reproş, ceea ce m-a îndreptățit să cred că nu-mi refuză dialogul.

Dovadă şi telefonul de-acum, pricinuit de onestitate şi solicitudine.

Urma să facă a doua zi o vizită preotului greco-catolic, o figură controversată în stăruitor încîlcitele relații interbisericeşti din Montréal. Totuşi, se cuvenea să-i propun o întîlnire.

Un nume în pîntecul metroului

Merită să fie reținută şi o personalitate laică a acestui spațiu de civilizație şi cultură. „Merită”: adică, în acest edificiu al experienței mele de viață canadiană e potrivit să aşez şi o cărămidă, care se numeşte Lionel Groulx.

În prima zi de metrou, cînd s-a anunțat la microfon că urmează stația **Lionel Groulx**, numele nu-mi spunea nimic, decît că o fi fost cineva, de a fost luat în seamă şi în felul acesta.

Sînt mai mulți Groulx, rămaşi în istorie şi dicționare, începînd cu secolul XIX şi pînă la jumătatea celui următor.

Cum în primul moment al cercetării, Alin a găsit un Groulx într-o enciclopedie engleză şi cum mai avea şi un al doilea prenume – Abbé –, de rezonanță israelită, gîndul meu s-a îndreptat spre cărturarul şi militantul **Onisifor Ghibu**, spre o carte a sa, în care narează despre peripețiile sale în timpul şederii în Bucovina, pe atunci încă provincie austriacă. M-a atins o anume idee şi, treptat, din faptele lumii, am găsit (deşi nechemate) confirmări.

Remarca Onisifor Ghibu – eu de asemenea – extraordinara capacitate a evreului deştept (că doar nu toți sînt aşa – o spun eu…) de a se adapta la condițiile grupului etnic în care intră. Îşi asumă trebuințele culturale, spirituale, politice ale comunității străine în care trăieşte, adesea – am observat – devenind lider, purtător al unor aspirații naționale, aşadar altele decît ale seminției sale. Nu e vorba aici de o dedublare a personalității (am intra în patologic), ci de o altoire eficientă, cu folos optim, pe trupul spiritual-afectiv al unei comunități. Bunul şi aprigul Teohar Mihadaş spunea la o întîlnire a Cenaclului „Saeculum” că asta e *firea de vîsc* a evreului. Nu am fost de acord şi nici acum nu-i dau dreptate impulsivului „machedoromân”. Socot că această categorie de evrei nu parazitează, ci se implică, e drept, adesea cu un dinamism care debordează spre excentric, fanfaronadă, extremism , nonconformism, obstinație cinică. Şi mai au şi un avantaj, mai cu seamă cei proveniți din familii mixte. La un moment dat N. Steinhardt – într-o vizită pe care i-am făcut-o la Rohia – îmi spunea: După cum ştii, eu sînt jumătate „ovrei”, jumătate român. De aici derivă un folos pe care dumneata nu-l ai: Pot înțelege şi aprecia ființa românească din interiorul dar şi din exteriorul ei. (E cazul să mă opresc şi să revin).

Lionel-Adolphe Groulx nu este evreu. Chiar numai pentru motivul că a absolvit teologia catolică (doar N. Steinhardt, trecînd la ortodoxism, a devenit Monahul Delerohia). Ataşamentul față de Franța şi dogma catolică au fermentat neobosit francofonia în America de Nord.

Groulx (1878-1967) s-a manifestat mai cu seamă ca istoric, romancier şi eseist.

Recunoaşterea internațională a valorii sale e doveditoare prin premiul Academiei franceze (1931). Obține doctoratul în filozofie şi teologie, conduce 33 de ani catedra de istorie la Universitatea din Montréal. Este membru fondator al Academiei Canadiene Franceze.

Treptat, devine un reprezentant viguros şi destoinic al canadienilor dornici să se elibereze de sub dominația engleză.

Poziția sa se relevă încă din titlul revistei pe care o fondează: *Revista de istorie a Americii franceze.* Cineva, mai prudent poate, ar fi folosit sintagma „istorie a francezilor din America”. Or, iată, Lionel Groulx insinuează posibilitatea de a distinge continentele americane nu numai geografic, ci şi după criterii de ordin cultural-istoric şi etnic.

La doi ani după stingerea lui din viață, un vis al său capătă realitate: Începînd cu 1969, limba franceză devine a doua limbă oficială a Canadei, iar în 1973 se decretează deplina egalitate a francezei cu engleza pe teritoriul acestui stat.

Cineva, căruia-i rezumam toate acestea, reflecta cu o sinceritate dezarmantă: „Şi ce a rămas acum din Lionel Groulx? O stație de metrou”. Iar cineva, care trăsese cu urechea: „Nu, mă, incultule! Mai e şi o stradă cu numele lui.”

Sic transit…

Mde!

Dintre scrisorile pe care le-am trimis în România, mă trezesc cu un plic returnat de poşta canadiană. Din trei motive: Scrisesem „D-lui”, în loc de „Dest.” sau „To” (de scriam „Tovarăşului”, ca altădată, te pomeneşti că s-ar fi priceput).

Doi: Mai trebuia aplicat în plus un timbru de 60 de cenți. De unde să ştiu?! Ăla de la oficiul poştal, căruia i-am dat plicurile, nu ştia asta? Un individ mic, lat, galben şi cu o claie pe cap, nu de păr, ci, parcă de macaroane împletite.

Trei (şi asta m-a enervat): Sub țara de destinație mai trebuia să menționez „l’Europe”.

Dacă individul (altul decît cel cu macaroanele) nu ştie în ce continent se găseşte România, atunci e de presupus că nu ştie unde se află Europa şi (exagerez, ca să mă calmez) nici în ce continent se află propria-i țară.

Ş-apoi, chiar sîntem o țară bananieră, ca amploaiatul acesta semianalfabet de la o poştă din Montréal să nu ştie unde se află

România?! În schimb, un Bulă de gimnaziu de la noi ştie unde se află Canada. Mda! Ştie, pentru că…

*

După o hoinăreală amețită pe străzile oraşului, am constatat – printre altele – puzderia de sfinți care numesc bulevarde, artere, autostrăzi, fîntîni, alei, instituții.

Spre completă edificare, am luat „Pages Jaunes”. (Am avut naivitatea să cred că *Pagini aurii* de la noi sînt o invenție românească). Grea fiind, am cîntărit-o: 2 kg. Am măsurat-o: 27/22 cm, cu un cotor de 7 cm lățime, cu aproape 2000 de pagini, cu informații tipărite cu litere de purici pe 4/5 coloane, cu hărți, reclame.

Şi m-am pus pe numărat sfinții: 225.

Mucalit, Alin comentează insinuant: „Au coborît atîția printre oameni, încît canadienii uită de biserică în progresie geometrică”.

*

Exercițiu de suprasaturare a unui adjectiv:

Dacă faci un pic de efort de imaginație, cercetând harta imensului Montréal, cazi de acord cu tine însuți că oraşul e aşezat pe o imensă insulă, înconjurată de apele imensului fluviu Saint-Laurent. Astfel, metropola seamănă cu un imens crocodil pe capul căruia dă să se aşeze o altă insulă a fluviului, semănînd cu acea jivină zburătoare despre care se spune că e în bună înțelegere cu crocodilul, curățîndu-i cu ciocul carnea dintre dinți. Aici, acum, în proporții… imense.

*

O rețea de florării din Montréal, în luna iulie oferă gratuit un trandafir doamnelor care cumpără un buchet de flori (ele, nu… bărbații). Corina intrase într-una dintre acestea, cu gîndul la aniversarea unei romånce din vecini.

Biosfera, tequila şi banana

Săptămânalul *„La Grande Epoque"* (publicație multinațională, multilingvă, cu sediul la New York) îmi schimbă programul (vorba vine!) cu o ştire despre apropiata deschidere a Festivalului de Folclor Latino-American din cadrul Festivalului intercultural, început încă din ultima decadă a lunii iunie.

În consecință, în ziua de debut: călare pe metrou pînă în insula Notre Dame!

Tentația avea mai multe capete: să trec pe sub prea lățitul fluviu nord-american, Saint Laurent, să vizitez o insulă (adică una *„normală"*, nu mastodont cum e cea pe care şade Montréalul), să văd şi să ascult *„pe viu"* folclor latino-american. De fapt, prin absența Braziliei din programul celor 11 zile (portugheza, fiind limba ei oficială), se putea considera un festival hispano-american.

Ajuns la fața locului şi ținând seama de banii de buzunar, a trebuit să aleg între festival şi Muzeul biosferei canadiene (nu ştiam că a doua zi aici era intrare liberă).

Parcul *„Jean Drapeau"* cuprinde o parte din I'lle Sainte Helene şi în întregime I'lle Notre Dame, legătura dintre ele, pentru pietoni, făcîndu-se printr-o pasarelă de beton şi aluminiu, lungă de 100 de metri.

Nu mă aşteptam ca în fața construcției originale a *„Biosferei"* – cum i se spune aici mai pe scurt – să mă încerce o reflecție de *„of"*: Ce văd eu? O păpădie gigantică din țevi inox, acoperind (impropriu cuvînt), protejînd (nici acesta nu era potrivit), sugerînd un spațiu sferic (50 de metri) în care se află un muzeu şi el, la rândul lui, original. Aşadar, încă o bifare la capitolul *„Locuri pe care nu le voi mai vedea niciodată direct"*; locuri care alunecă spre cimitirul nostalgic al amintirilor particulare.*

---

* *Revenit în Țară şi reluînd lectura cîtorva poezii de Octavian Goga, am fost şocat de cumplit de sugestiva metaforă a amintirii: „Copil bastard al clipelor moarte".*

Suprafața încredințată festivalului, cam cît două stadioane de fotbal, cu tarabe aromind de mirosuri picante, cu suveniruri, artizanat, obiecte de vestimentație populară, locuri pentru întins pături la picnic. Ziua de debut fiind dedicată Mexicului, mă aşteptam să văd şi să pipăi un sombrero autentic. Nici poveste! În schimb, pentru pofta pîntecului în stil mexican, se puteau găsi, la distanță respectuoasă de estradă, mese cu *„pollo en mole rojo”*, *„pollo empamizado”*, *„conchinita pibil”*, *„barbacoa de chivo”*, carne de *„puerco frita”*, chiar şi *„sopes”*.

Aşa am stat alături de mexicani, cu cîntecele şi dansurile lor, cu scheciuri şi chiuituri. O exuberanță fără vîrstă şi fără prejudecăți. Recunoşteam în repertoriu celebre cîntece de circulație internațională, cu ritmuri fierbinți sau în volute lent plîngăcioase, însoțind mişcarea fustelor viu colorate care, desfăcute în unduiri de evantai, umpleau scena. Veniseră formații nu numai din țara lor, aveau să evolueze şi două ansambluri ale comunității mexicane canadiene, unul din Montréal şi altul din Ottawa.

Pînă la urmă, a început să-mi displacă prezentatorul (spectatorilor, dimpotrivă), un sfătos cîntăreț, cică de talie internațională (dacă alături două țărişoare liliput din America Centrală, zice-se că e, acolo, ceva internațional). Părea să fi băut zdravăn tequila prin culise, numai aşa îmi explic logoreea lui cînd țipată, cînd sentimentală. Încît, mi-am luat calabalîcul şi, în chip de replică, am cumpărat o banană de Costa Rica.

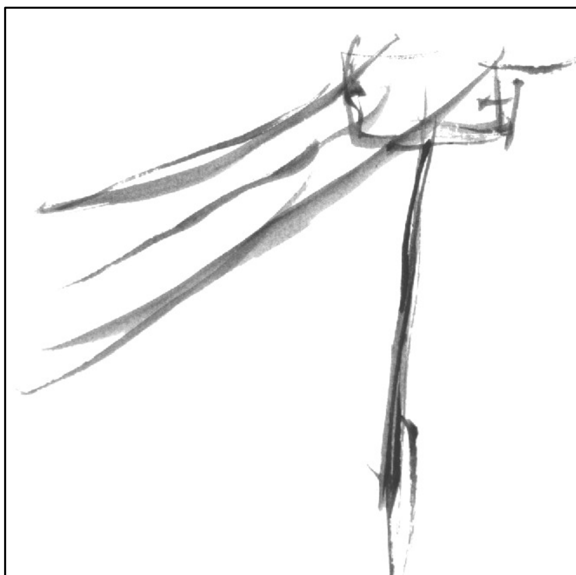
Mde!

Serviciile oferite de poşta tradițională s-au diminuat bine de tot în acest început de mileniu. Cele mai multe sunt „punctulețe poştale” ici-acolo, în vreun colț de magazin. Am găsit unul şi în farmacia de unde mi-am luat ampicilina. De fapt, la ce-i mai folosesc astăzi canadianului scrisorile? Pentru străinătate, pentru a trimite fotografii celor care nu au internet (albumele zac grămadă la sectorul second-second hand), pentru documente

instituțiilor sau firmelor, mass-mediei, băncilor, pentru zecile de facturi lunare, pentru abonamente. Pentru comunicarea diurnă primează celularul şi internetul. Cărți poştale – în înțeles tradițional – nu mai există, telegramele – de asemenea, felicitările tradiționale sînt solicitate de către bunici. Ilustrațiile au trecere la turiştii străini (dar cel mai adesea se vînd la grămadă), însă şi aceştia rar, dacă n-au aparat de filmat.

Serviciile mesageriei au evoluat, s-au diversificat. În vechimea veche existau porumbei dresați să ducă mesaje. A venit apoi rîndul trăsurilor, poştalioanelor, care transportau mărfurile, pachetele. Acum nici nu mai există oficiul de mesagerie în transportul feroviar. Dar a luat amploare mesageria intraurbană. Vrei un aparat anunțat la televizor sau în foile de publicitate, şi magazinul din oraş e la 30 de kilometri de tine? Ce să te urci în maşină sau să iei metroul? Comanzi prin celular sau internet şi ți-l aduc băieții acasă. Vrei o pizza (ai musafiri neanunțați sau n-ai chef să mai prepari cina)? O.K! Celularul – şi vin îndată băieții.

Cît de gigantic e trustul de telefonie celulară „Telus" în Montréal, m-am lămurit cînd am dat „nas în parter" cu clădirea centrală a acestuia: numai 35 de etaje de birouri şi acareturi.

VI

Tătucu' Mahomed

După un cutremur de intensitate mare, urmează alte cîteva, cică în replică, mai mici: replica ar trebui să fie a noastră, a pămîntenilor şi nu tot a străfundurilor telurice. Dar cum s-o faci, te întrebi tu, omul, cea mai nemaipomenit de făloasă ființă de pe Terra.

Paragraful de mai sus s-a vrut un fel de preambul la cele cîteva fraze ce urmează, datorate episodului al doilea (din fericire, eşuat) de teroare la Londra.

Nu e prima oară în istoria planetei albastre cînd religia e folosită ca o crinolină pentru a ascunde picioare şi organe monstruoase.

Noi nu asta vrem: asasinate, genocid – susțineau pastorii din Europa catolică şi protestantă, însoțind hoardele de asasini coborîți din corăbii lacome, în Americile amerindiene, să civilizeze, chipurile, păgînii de aici, în numele unor imperative creştine.

După atentatele de pe malurile Tamisei, Consiliul musulman din Anglia declară că aceste acte nu au nici o legătură cu islamul, că aceste crime sînt contrare a tot ceea ce ei învață şi practică, sînt fapte care se datorează unor bande de psihopați şi islamul nu are a face cu ei.

Or, teroriştii – observă Ziauddin Sardar, om de ştiință pakistanez, autor a 40 de cărți – utilizează texte islamice pentru a-şi justifica acțiunile; şi selectarea lor o fac cu un discernămînt atroce, alimentat, paradoxal, de ură, prostie şi fanatism imbecil.

E adevărat că cei mai mulți musulmani – spune el – detestă violența şi terorismul, dar teroriştii sînt produsul tocmai al unei stări de spirit înrădăcinată puternic în islam. „Sunt bulversat ca musulman ce sînt – şi mă simt responsabil să examinez şi să critic preceptele religioase la care fac apel teroriştii. Trebuie să recunoaştem faptul că aceşti oameni sînt produsul istoriei islamice. A recunoaşte această realitate înseamnă a conştientiza adevărul că lupta împotriva terorismului este înainte de toate o luptă internă între musulmani. O luptă pentru apărarea sufletului islamului însuşi”. Curajoasă şi frumoasă această declarație făcută de curînd unui jurnalist britanic.

De fapt, exclusivismul fanatic porneşte de la chiar întemeietorul islamului, profetul Mahomed. Nu el a ordonat incendierea celui mai mare depozit de documente ale istoriei antice, adunate la celebra Bibliotecă din Alexandria? (Peste 700.000 de volume – acum 24 de secole! Crimă împotriva umanității? Puțin spus, bre, bulibaşă al islamului!)

Raționamentul i-a fost scurt: Nimic ce este în afară de Coran nu ne este de folos!

Şi a văduvit astfel istoria omenirii de o bună parte a istoriei sale.

Oare nu a fost acesta un copleşitor act de terorism mondial?

Aici, acum, canadienii au avut o reacție respectuoasă față de carnagiul din Anglia şi-şi văd, ca de obicei, de-ale lor. Ceea ce nu înseamnă că nu sînt interesați de problema terorismului. Potrivit unui sondaj – publicat zilele acestea în *Ici* – cea mai mare parte a canadienilor preferă măsuri imediate şi stricte de securitate. 72% dintre cei chestionați cer instalarea unor camere de supraveghere în locurile publice, însă nu sînt chiar aşa de porniți împotriva celor care imigrează din țări musulmane, doar 48% sînt de acord cu aplicarea unor restricții speciale pentru cei ce vin dintr-acolo.*

---

* *În anul următor, 2006, a izbucnit şi a ținut – preț de cîteva luni – scandalul internațional pricinuit de cele 12 caricaturi ale lui Mahomed. Publicate inițial în Danemarca, ele au fost preluate de mass-media europeană – chiar şi în blînda Românie – pătrunzînd apoi şi în spații islamice.*

Mde!

În lumea scenei, proiectele negeşit au în vedere şi un compartiment destinat teatrului pentru vîrsta tînără. Pentru fiecare spectacol se menționează: pentru copii între 5 şi 10 ani sau între 8 şi 14 ani.

De pildă, la trei teatre, în aceeaşi săptămînă, vizionări cu mențiunea: „Pentru cei care cred că pămîntul e rotund" ori „Pentru cei care cred că teatrul nu trebuie să fie prea serios pentru copii".

La alte spectacole:

Îl înfățişează pe marele profet ca un copărtaş la actele de terorism actuale, dotat cu armament în consecință. Efectele sunt hilare, dar mahomedanii s-au zbîrlit, s-au încruntat, considerîndu-le ofensă criminală la adresa dumnezeului lor. Protestele s-au transformat în manifestații de amploare, cu ambasade atacate, incendiate, cu zeci şi zeci de morți. De la o vreme nu mai ştiai – urmărind reportajele de la televizor – care pe cine atacă, cine se apără, ce se vrea, de fapt.

Subiectul s-a dezbătut în cele mai înalte foruri internaționale, guvernamentale sau nonguvernamentale, mass-media pleda pentru dreptul opiniei, libertatea cuvîntului. Un melanj cretin, de început de mileniu, cu zîmbete, ironie, suferință şi moarte.

La intrarea în primăvara lui 2006 pălălaia s-a stins, de parcă nici n-ar fi fost.

Într-un P.S. la rubrica pe care o țin la un cotidian, ziceam aşa:

„N-am cutezat pînă acum să formulez vreo propoziție pe seama faimoaselor 12 caricaturi ale lui Mahomed.

Am văzut, în sfîrşit, «obiectele» cu pricina; acestea, pe de o parte, alături de opiniile din Țară şi lume, pe de altă parte, îmi confirmă un gînd:

Zarva aceasta sîngeroasă de pe cîteva meridiane ale planetei nu e decît un pretext al unor grupuri şi instanțe oculte pentru a obține şi masca profituri proprii, în dauna unor popoare al căror sînge se încinge repede într-un climat existențial suburban, subcortical.

De asemenea, mi se pare absolut ignobilă apropierea lui Mahomed de Isus Cristos. Unul a fost (doar) profet, cu sabia morții în mînă, celălalt, – Fiul lui Dumnezeu; a pus o singură dată mîna (doar) pe un bici."

Pînă una alta, un lucru… cert: E imposibil să defineşti în secolul 21 termenul „ocult".

„Mititelul se întîlneşte singur cu un lac înghețat în plină iarnă. Va fi el salvat?"

„Cum se trimite la locul ei o stea căzută din cer."

„Lacrimele pot ele stinge focul unui vulcan?"

„Puiul de indian ar vrea să meargă şi el la vînătoare, dar trebuie să păzească cortul."

„Mathilde provoacă ostilitatea colegilor ei de şcoală scandînd «eu, eu, eu!»"

„O istorie a cărui personaj e o cămilă."

„Istoria, veche de 5000 de ani, a lui Ghilgameş."

„Farmecul dragostei dintîi."

„Complicitatea unui fiu inventator de cuvinte şi a tatălui său inventator al unor lumi mai bune".

Şi aşa mai departe, în stagiunea a 27 de teatre (nu specializate pentru copii! Dar admirabil de atente cu ei).

*

Hoinăreala mea pe străzile acestea îmi provoacă stări alternative de spirit. Deja am început să le cunosc, să mă opresc la umbra unui arțar sau tei şi să contemplu bijuteria arhitecturală a unei case sau geometria ingenioasă a unei grădini de flori şi arbuşti.

Mă posomorăşte însă, mereu, silueta trecătorilor. Se iscă un contrapunct al dizgrației, cînd trec pe lîngă mine siluete (mai pot fi numite aşa?) deformate. Tinere, mame cu cîte un copil de mînă, supraponderale, huidume; un şold cît mine, sîni cît dovlecii; ori bărbați, cu burți care-i împiedică să-şi vadă genunchii. Încît, cînd zăreşti o alcătuire normală de om, ai prilejul de a te împărtăşi cu bucuria armonică dintre om şi ambientul preajmei. Ori poți avea parte şi de surprize…

Da să se însereze. Făceam colțul, s-o iau către bulevardul Nihon. Pe străduță, înaintea mea, la cîțiva zeci de paşi, o femeie şi o fetiță pe tricicletă, în mers agale. În sfîrşit! constatam – un trup frumos. O vedeam din spate. Purta pantaloni scurți, lăsînd vederii picioarele suple; o bluză uşoară descoperea umerii

bronzați, iar părul castaniu, tăiat scurt, pendula scurt, în ritmul pasului.

Aveam motive să mă grăbesc, altfel, rămîneam în spatele ei, contemplînd-o. O depăşesc şi, după cîțiva paşi, aud din urmă: „Daciana, hai totuşi mai repede, ne aşteaptă tăticu'!"

*

Aveam să mă dumiresc în prag de a începe concertul de ce pe ultimele trepte ale celor două tribune spectatorii erau rari şi tineri. Eu, printre ei, mă nimerisem într-un grup de est-asiatici; cum ei au vîrstă incertă, cum eu… tot aşa (doar nu mi s-a spus că sunt prea tînăr ca să fiu bunic?), totul era O.K.!

Dintre cele circa 500 de persoane prezente în seara aceasta în Parcul Alexis-Nihon, majoritatea erau domni de la 50 de ani în sus, veniți de acasă cu scaune de plajă. După cum arătau, puțini dintre ei au avut curajul, puterea să urce în tribună. În această covîrşitoare masă precumpăneau evreii. Doar peste drum sunt spații ale cultului mozaic: sinagoga „Beth Ora" şi alte acareturi.

Manifestarea se desfăşura în cadrul anualului „Fêtes estivales laurentiennes".

Pe scenă: două reflectoare cu trei brațe, 6 amplificatoare, doi instrumentişti (contrabas şi pianină) şi cîntăreața de muzică klezmer Thereza Tova. Peste 40 de ani are cu siguranță, nurii şi-i hrăneşte cu sulemeneli; înaltă, plinuță, grațioasă, mişcare care doar insinuează vioiciune şi senzualitate, o rochie vaporoasă, lăsîndu-i complet gol spatele, o eşarfă. Apoi: pale de vînt, cu păr zburătăcind cochet; foile de pe portativ, deşi prinse cu cleme de rufe, fluturau rebel; deasupra, prin poteca de aer, vîjîind cîte un avion dinspre aeroport, Tereza numărîndu-le pe degete.

O voce plăcută, plină fără efort şi un repertoriu din Yves Montand, Patricia Kass, jazz, chansonete de acu 50 de ani; în franceză (se declara de origine pariziană), engleză, germană şi idiş. O comunicare deschisă, lejeră între spectatori şi scenă. Cineva de lîngă mine ceru „balalaica" şi de aici începu un segment interactiv, cînta toată lumea (mai puțin eu).

Cînd primadona bavarda pe scenă şi număra avioanele, eu chiteam către o bunică aşezată cu trei trepte mai jos. Nu la ea, ci la papagalul cocoțat pe umărul ei, ținut în lesă. Un verde clorofiliu armoniza cu galbenul de pe piept şi pîntec. Mare cît un pescăruş; îmi ziceam că e tata papagalilor. Numai el şi cu mine nu aplaudam. Bănuiesc că din motive diferite... Spectacolul țesea în ființa mea o stare de blîndețe, de vioaie nostalgie.

O veveriță, Noël şi Arghezi

Fără doar şi poate că veverița asta voia să se joace cu mine.

O dimineață splendidă de început de week-end. Nu se plănuise nici o ieşire în afara oraşului, aşteptam noaptea să mergem în Port-Vieux, fiind ultima manifestare a festivalului mondial de dinamită (Corina; Nu!), bine, de explozii (Ea: Nu!), mă rog, de pirotehnie artistică. Dar nici să stai în casă până atunci...

Am descoperit-o cînd am sesizat o mişcare agitată în gardul viu, tăiat scurt, pe lîngă care treceam, apoi ceva care putea fi un vîrf pufos de coadă.

M-am oprit. S-a oprit. O cercetam, mă cerceta. A sărit lîngă stîlpul de lemn din rețeaua electrică. Arăta foarte bine... tipesa; dolofană, ochi negri, oftalmici, vioi, iar coada – cît trupul ei de lungă (asta, dacă acceptăm că din corpul ei nu face parte şi coada). A avut o mişcare de vino-ncoa' a pleoapelor şi a dispărut după stîlp. A urmat un fel de joc *„uite-nu e"*.

Apropiindu-mă, a urcat cîteva palme, căutînd, cu mişcări iuți, posibile direcții de salt. Şi-a unduit puțintel trupul, lăsîndu-se admirată şi s-a mai înălțat un metru. Ghearele acelea – socoteam – nu-s potrivite pentru mîngîiat. Iarăşi: *„uite-nu e"*. După care a urcat mai pînă în capătul stîlpului şi mi-a oferit un număr de acrobație: mersul pe sîrmă, agil, pînă la celalalt stîlp. A întors capul spre mine, o clipă, şi a dispărut într-un păr. Aşa am descoperit perele în Montréal.

Aşa am realizat că veverița mă introdusese în rue Noël.

Nimic care să dea sugestie de Moş Crăciun şi să justifice denumirea străzii, dar, cum am remarcat repede construcția imobilelor, am hotărît că în geografia mea interioară o numesc „strada Caselor Clonate”.

Zonele rezidențiale ale Montréal-ului actual sînt construite (şi se construieşte în ultima vreme enorm, rapid şi, desigur, bine) după o geometrie simplă: un clişeu imobiliar e multiplicat monoton de, să zicem (cum e în cazul străzii Noël) aproape o sută de ori. Acelaşi tipar şi pe stînga şi pe dreapta. Dacă locuințele care stau față în față ar fi apropiate, lipite, strada Noël ar arăta ca un lung şir de patrulatere dreptunghiulare.

Fiecare imobil are două apartamente, cu un singur nivel. Dar nici o fațadă nu seamănă una cu alta. Fiecare acoperiş are un ceva doar al lui, terasa e sau nu e cu fier forjat, treptele au sau nu au balustradă şi fiecare arată altfel: o sută de pereți la stradă – o sută de geamuri fiecare altfel.

Gazonul, întocmai (atît de mărunt, curat, viu, tuns scurt, de-ți venea să crezi – culmea! – că nu-i natural: la un moment dat chiar m-am lăsat ademenit şi m-am aşezat oleacă la umbra de arțar); nici un rondou de flori să semene unul cu celalalt; nici un pâlc de tuia ori de pin alb asemănătoare. Iar arțarii...

Spre seară vorbeam unei proaspăt descoperite vecine – Dana – că am privit pentru prima dată de cînd sînt aici altfel arțarii şi nu-mi găseam nici o explicație.

„Pentru că nu i-ați văzut toamna” – a încercat ea o motivație. E originară din Tîrnăveni, iar soțul din Maramureş, unde, odată familia închegată, au şi stat cîțiva ani. Evocînd spațiul acela mirific de pe Iza şi Vişeu, găsea că toamna de acolo o întîlneşte aici, mai ales prin culorile frunzelor de arțar: „Acelaşi galben auriu, ruginiu şi roşcat. *Îți vine* – spunea ea cu o undă de melancolie în glas – *să-ți aminteşti de Arghezi cu al său «Niciodată toamna nu fu mai frumoasă»*”.

Am ațintit-o cu admirație, reprimîndu-mi întrebarea: Dar ştii că versul următor este *„Sufletului nostru doritor de moarte”*?

Mde!

Chiar nu se întîmplă nimic în România, de consemnat în mass-media canadiană? În două luni, nici un cuvințel, scris ori spus. Pînă şi despre bulgari aflu ceva, că şi-au ales un nou premier...

*

Apel de la Centrul de chirurgie bucală şi maxio-facială, cabinetul medicului Slapcoff.

Uitasem: Cum să nu-l uiți pe cel care, făcîndu-şi meseria, îți produce o durere pe care n-o doreşti nici duşmanului? După a doua întîlnire cu el, m-a rugat (m-a rugat!) să-i fac o scurtă vizită după două săptămîni, să vadă cum arăt.

Uitasem. După două săptămâni însă m-a căutat la telefon una dintre asistentele sale. Desigur că-l doare în cot de mine pe stomatologul S., dar, mde! astfel îşi onorează firma.

*

Copiii de la 6 la 12 ani, care au interes pentru natură şi ocrotirea ei, se înscriu în tabere de zi cu caracter ştiințific, plasate în parcuri ale Montréalului, pe care le organizează Grupul unit al educatorilor naturişti şi profesionişti în problemele habitatului (organism nonprofit). Sunt zile ale descoperirilor în natură, când micii exploratori sunt inițiați în teme specifice, sub formă de plimbări, de observare, de experiențe ştiințifice, curățirea naturii şi jocuri de echipă.

Fiecare după-amiază este în acelaşi timp o ocazie de a picnica sub copaci uriaşi, iar în ultima zi a perioadei de tabără este prezentată părinților o expoziție cu ceea ce au deprins ei să facă în şi pentru natură.

*

În fiecare sezon estival străzile sunt pline cu pruncii rămaşi acasă: ediții ale jocurilor de stradă, axate, în principal, pe baschet, hochei de stradă, fotbal şi cricket.

*

– Citiți?

O mirare fermecătoare pentru o femeie de 35 de ani şi gravidă pe deasupra. Un fel de: Se mai citeşte acum, pe lumea asta?

Chiar aşa, m-am nedumerit eu; cu două excepții, n-am întîlnit pe cineva dintre cunoştințele de aici cu o carte sau un ziar în mînă.

Păi, vorba cuiva: Ce folos din asta?

*

Place de Mars.

De jur-împrejur – clădiri care mîngîie cerul. Din spatele sediului Primăriei până la mine, sînt nici 100 de metri. De la mine, în dreapta – o pantă scurtă, alături de gura metroului; verdeață şi uscături, adică brusturi, susai, pir, costrei şi alte bidigănii vegetale, deloc ornamentale.

Gospodarii au o scuză: Chiar dacă peisajul se lăfăie în centrul metropolei, el se află… în spatele Primăriei.

Despre slănini

În stația Berri-UQAM găsesc la standul de ziare ultimul exemplar din *Métro*. Răsuflu uşurat. Ce mă făceam pînă la capătul liniei, căci îmi uitasem acasă integramele. Dezlegarea unei stupide integrame echivalează cu o perdea trasă între tine şi preajmă. O preajmă ghiveci, cu aceleaşi figuri de asiatici, arabi, femei deformate, tineri studenți zgomotoşi ori cufundați în

lectura cărții, arar cîte-o făptură bine croită, bine îmbrăcată (adică nu indiferent îmbrăcată).

Răsfoiesc ziarul şi-mi cade privirea pe un titlu… tematic: *Francezii scad în greutate*.

Mda! Cică în Franța, în ultimul sfert de veac, greutatea corporală a populației a scăzut cu nişte kilograme. Un nevinovat: Unde au găsit ăia un cîntar aşa de mare să aşeze pe el un popor întreg?

Aici, în Canada, greutatea e în veselă şi unsuroasă creştere a bipedelor.

Atît mi-a trebuit, să-l întreb pe medicul Dumitru Pădeanu (la, deja, obişnuitul nostru telefon săptămînal), cum îşi explică acest fenomen dezgustător al obezității în Țara lui Soare Apune.

– Domnule (un vocativ în stilul său, cu prelungirea cîntată a silabei accentuate), domnule, nu vedeți ce există în magazine? Produse care de care mai apetisante, mai variate, dar şi mai proaste, mai nocive în conținut. De la mic la mare bagă în ei de dimineața pînă noaptea. Te miri că nu mănîncă şi cînd stau pe budă. Altă cauză: mişcarea. Adică lipsa ei. Nu-i vezi? Din casă în maşină, din maşină în casă. Ați văzut pe vreunul cu hălci de grăsime pe el alergînd pe vreo alee? Ați văzut vreo namilă de femeie făcînd plimbări, drumeții? Au vrut să scoată educația fizică din şcoli, închipuiți-vă ce monstruozitate! Domnule profesor, a treia explicație: lipsa de educație. Bineînțeles că e în strînsă legătură cu celelalte două: Ăştia n-au educație alimentară, n-au educație sportivă, turistică, deşi cu atîtea concursuri şi întreceri regionale şi internaționale ai zice că canadianu-i ca scos din cutie. Nu, omul de rînd nu se lasă molipsit de-astea. Ați văzut, guvernul alocă miliarde de dolari pentru educație. A celor mici şi a celor mari. Unde se duc banii, de vezi pe stradă, în autobuze , în săli de spectacole oameni aşa de desfigurați?

Trecem la politică, literatură, apoi:

– Domnule, a patra explicație pentru tăvălugul ăsta de osînză: contracepțiile. Sursă zdravănă pentru îngrăşare.

– Domnule Pădeanu, în situațiile astea cum se poate apropia un bărbat de o femeie?

– Domnule profesor, nu ajunge cu puța decît pînă la vulve.

– Păi, atunci cum ajung să se-nmulțească?

– Las' că se-nmulțesc ăi normali. Dar şi chestia asta cu normalul îi o chestie: Ăştia nu au nevoie decît de proşti, sănătoşi doar ca să-şi plătească taxele. Inteligența deranjează capitalismul, domnule. Cînd au nevoie de inteligență, o importă.

Cum tocmai am început să citesc dintr-o carte de-a lui, trimisă aici acum cîteva săptămîni, la următoarea convorbire am să-i cer să-mi explice cum se împacă la dînsul ideea că nu mai are încredere în democrația anglo-americană, dar, pe de altă parte, bănățeanul de Winnipeg se bucură aici de prosperitate (deşi era prosper şi la Bistrița).

Aceasta e viziunea pitorească a unui bănățeano-bistrițean.

Din alte surse, ştiu că în şcoală şi mass-media se fac mereu apeluri la alimentație sănătoasă, se tipăresc pliante, se organizează cursuri, concursuri, activități speciale cu părinții şi copiii pe această temă. Şi totuşi…

La Ottawa am văzut o pistă specială pentru biciclete, lungă de zeci de kilometri şi curți cu velocipede de toate mărimile. Şi totuşi…

Rețeaua mondială „Mc Donald's" a primit o palmă zdravănă în urma publicării rezultatelor unui experiment. Cîteva persoane – vîrste diferite – timp de o lună, sub control medical, au mîncat numai preparate de la astfel de localuri. În final: îngrăşare cu aproape 30 de kg., valori îngrijorătoare ale colesterolului, glucidelor.

De asemenea, nu e deloc… europeană alimentația sugarului şi a mamei. Şi totuşi…

Un băiat de 10 ani dintr-o familie prietenă din Montréal, foarte energic, face mişcare de dimineața pînă seara, nu e joc să nu-l practice, cu plăcere şi implicare, la piscină nu se bălăceşte, ci adesea înoată lungimi de bazin. Şi totuşi, are exagerată osînză pe el.

Aviz, europenilor!

La început a fost „BUNA VESTIRE”

Înaintea ei, românii ortodocşi montréalezi se adunau pentru închinare – la începutul secolului XX – într-o sală din Bulevardul Saint-Laurent de astăzi. În 1912 aceiaşi creştini (precumpănitor bucovineni) ridică o bisericuță din lemn. În 1914 e înființată prima corporație religioasă românească la Montréal; ca, patru ani mai târziu – aşadar, în 1918 – să se înalțe, cu binecuvîntarea Mitropolitului din Cernăuți, prima construcție a celei mai vechi biserici ortodoxe române din oraş – „Buna Vestire”, întîiul ei preot fiind părintele Jida.

În istoria de 87 de ani a acestui sfînt lăcaş se rețin cîteva perioade înfloritoare (aşa le consideră cercetătorii) datorate preoților parohi Glicerie Moraru (1930-1938), Constantin Juga (1938-1950), dar mai cu seama Petre Popescu, acesta preoțind aici 52 de ani (1951-2003). Despre el, toți românii din metropola canadiană de pe fluviul Saint-Laurent recunosc că „a marcat viața comunității române montréaleze, atît în plan religios, cît şi în plan social”.

Prin strădania lui – negreşit şi a enoriaşilor săi – în 1972 se construieşte clădirea actualei biserici (la intersecția străzii Christophe Colomb cu Jarry), după planurile unui arhitect de origine română, Michel Anastasiu. Iar în 1981, alături de ea se construieşte „Casa Română”, Guvernul din Québec contribuind cu o treime din banii necesari (100.000 de dolari).

Din 2001 Biserica Ortodoxă Română „Buna Vestire” intră sub jurisdicția Episcopiei Ortodoxe Române a Americii, cunoscută şi sub numele de „Vatra”. În ultimii ani numărul enoriaşilor de aici s-a micşorat. Una dintre explicații: creşterea numărului de biserici româneşti. De reținut că din 1997 parohia editează o publicație proprie în limba română, „Candela”.

A doua – ca vechime – este „CATEDRALA SFÎNTUL IOAN BOTEZĂTORUL”. Înființată în 1973, după trei decenii de existență, biserica este investită cu statutul de „catedrală”.

Clădirea ei a fost cumpărată cu banii strînşi din donații. În momentul de față nu toți din comunitatea parohială acceptă faptul că ea are acoperire canonică de la Patriarhia Română.

Personalitatea proeminentă a parohiei este, desigur, părintele George Chişcă, cel care oficiază aici din 1980. Stabilit la Montréal în 1969, Consiliul Ecumenic al Bisericilor de la Geneva îi oferă o bursă de studii la Facultatea de Științe Religioase a Universității McGill, după care a cerut Patriarhiei aprobarea să rămînă în cadrul Arhiepiscopiei.

În 1979 biserica aceasta a fost locul unde a avut loc prima vizită a unui Patriarh român – atunci Iustin Moisescu – pe pămînt nord-american. Tot aici au avut loc două congrese ale Arhiepiscopiei Ortodoxe Române din America şi Canada. Printre evenimentele „mondene" se reține petrecerea organizată în 1976 în cinstea lotului de sportivi români prezenți la Olimpiadă.

„BISERICA SFÎNTUL NICOLAE" îşi are sediul într-un spațiu închiriat într-o biserică anglicană, dar enoriaşii români se străduiesc să adune bani pentru achiziționarea unui local propriu (deocamdată au „la chimir" aproape 150 de mii de dolari).

Inițiată în 1994, a avut de la început ca preot paroh pe părintele Cezar Vasiliu, care a făcut din Biserica Sfîntul Nicolae „lăcaş de cult şi lăcaş de cultură", „un leagăn de cultură şi spiritualitate" (după cum consideră publicistul Adrian Ardelean de la „*Pagini Româneşti*"). Parohul Cezar Vasiliu e cunoscut de întreaga comunitate românească şi nu numai, căci are catedră la Facultatea de Teologie a Universității din Sherbrooke şi este autor al cîtorva cărți de specialitate.

La foarte scurt timp de la înființarea bisericii, se editează şi apare neîntrerupt în aceşti 11 ani revista „Calea de lumină". Parohia înființează o şcoală de limba română. A fost gazdă şi coorganizatoare a unor cenacluri literare, evocări ale unor momente sau personalități importante ale istoriei şi culturii româneşti, concerte, spectacole de teatru, lansări de carte, expoziții de icoane pe lemn şi sticlă, conferințe.

(A fost bucuros de mapa Parohiei ortodoxe Bistrița cu vechi icoane pe lemn pe care i-am dăruit-o. Doamna preoteasă imediat a şi conceput un panou cu reproducerile).

BISERICA SFINȚII ARHANGHELI MIHAIL ŞI GAVRIL a luat ființă în 2001, ca urmare a dorinței românilor din vestul Montréalului (Într-o localitate unde bulevardul Gouin are o lungime de peste 50 de km..., nu e prea la îndemîna oricui să se adune doar la trei biserici). Actualmente şi-a găsit sediul în capela unei parohii catolice. Se află încadrată canonic în Arhiepiscopia Ortodoxă Română din America şi Canada, deci, în ultimă instanță, Partiarhiei Române, dar – după cum lasă de înțeles ziarista Simona Plopeanu – „ea se susține, în principal, prin donațiile credincioşilor".

Cine este preotul ei paroh? Inițial, Constantin Ciubotariu a fost timp de doi ani preot asistent la Biserica „Buna Vestire", apoi între 1996 şi 1998 a slujit în două parohii francofone din Franța. Începînd studiile la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității din Iaşi, le întrerupe pentru moment, îşi ia licența în Teologie la Paris, apoi îşi finalizează studiile în teologie ortodoxă tot pe malurile Senei.

Membrii parohiei sale adună actualmente fonduri nu numai pentru un viitor lăcaş propriu al bisericii, ci şi pentru un organism de caritate unde sînt primiți şi instruiți copii fără adăpost şi cei care nu mai au dreptul să stea în orfelinate.

Parohia SFÎNTUL MARE MUCENIC GHEORGHE are „o vechime" de un an – preot Felicean Zinca. Nu e uşor de închipuit cîte sînt de făcut pentru o „tînără mireasă". După slujirea la două lăcaşe de cult în județul Alba, tînărul preot se opreşte la Ottawa, oficiază ocazional la două biserici din Montréal, ca apoi, de mai bine de un an să obțină închirierea într-un spațiu al unei biserici catolice pentru lăcaşul său ortodox. Speră că numărul credincioşilor va creşte, devreme ce în zona sa trăiesc cca. 4000 de români.

În 2005 iau ființă încă două biserici româneşti ortodoxe şi o a treia e pe cale să prindă trup.

Supusă canonic Episcopiei Ortodoxe Române din America şi Canada (Vatra), condusă de ÎPS Nathanael, tînăra biserică „SFINȚII MARTIRI BRÂNCOVEANU" îl are ca preot pe Ion Codruț, slujbele fiind oficiate într-o capelă închiriată de la parohia catolică din arondismentul Lachine.

Tot Episcopia „Vatra" a dat acoperire canonică şi Bisericii „ÎNĂLȚAREA DOMNULUI", adăpostită din ianuarie 2005 într-un spațiu al unei biserici anglicane. Părintele Nicolae Stoleru are o experiență de 30 de ani de preoție. În 2001 a slujit o scurtă perioadă în SUA la o Misiune ortodoxă română, după care devine preot paroh la „Buna Vestire" unde (afirmă George Sava, editorul publicației „*Pagini Româneşti*") „a purtat pe umerii săi de umil slujitor al lui Dumnezeu crucea suferinței şi a umilinței". Încît, după doi ani de păstorit, este, efectiv, izgonit din parohie. Deocamdată, să mai reținem că Nicolae Stoleru este profesor universitar, doctor în teologie iar cei patru copii ai săi (doi băieți şi două fete) au absolvit studii teologice.

Românii greco-catolici din Montréal îşi găsesc loc de rugăciune la Biserica greco-catolică română „SCHIMBAREA LA FAȚĂ", unde, de cîteva luni ale anului în curs, oficiază un tînăr preot paroh, Gheorghe Avram, înlocuindu-l pe controversatul preot şi eminent intelectual Radu Roşcanu, aceasta la recomandarea P.S. Virgil Bercea, episcop de Oradea.

Nu se poate să nu reținem şi bisericile româneşti de alte confesiuni. Ştiu de una penticostală şi de două baptiste.

Una am găsit-o, în partea de Est a Montréalului, Biserica baptistă „DRAGOSTEA", ocupînd etajul al doilea din clădirea Facultății de Teologie evanghelică „Acadia".*

---

* *Dorisem să strîng amănunte despre biserica baptistă „Dragostea" dintr-un motiv aparte: Pentru Alina.*

În februarie al anului trecut, mi-a spus într-o zi, la sfîrşitul cursurilor că în săptămîna următoare la biserica ei baptistă ea urmează să organizeze nu ştiu

ce după-amieze de rugăciune şi dialog. Mă întreba – invitîndu-mă, desigur – dacă aş dori să particip la una dintre ele. În niciun caz nu mi-a trecut prin minte că o face din prozelitism.

Vreau să cred că, avînd încredere în mine, dorea să o ştiu şi în această ipostază, de aderentă la un alt cult creştin decît al meu, să-i cunosc şi o altă fațetă a personalității sale, să o văd şi în afara cadrului elev-diriginte.

Vreau să cred că anticipa răspunsul meu. Nu fusese primul dintre elevii mei de-a lungul anilor, care mi-au făcut o astfel de invitație, de la alte culte neoprotestante, avînd aceeaşi motivație. Şi am acceptat de fiecare dată şi dintr-un motiv al meu: Să cunosc cum se desfăşoară întîlnirile acestea în altă colectivitate de enoriaşi decît ortodoxă ori greco-catolică.

Din păcate, în zilele ce au urmat, am căzut la pat, iar săptămîna Alinei a trecut fără să-mi fi onorat promisiunea. Abia după ce am revenit la şcoală mi-am dat seama – din conversația cu ea – ce mult îşi dorise să fi putut participa la una din după-amiezile acelea.

Se vede că regretul ei m-a atins de aşa natură încît, urmărind acum impactul bisericilor româneşti asupra comunității române din Montréal, a revenit gîndul la Alina şi ideea că aş putea să-i povestesc despre ce am aflat şi ce demersuri mi-au trebuit ca să culeg datele pe care le doream.

De cu seară chiar mi-am hotărît programul pentru a doua zi: Mîine e ziua Alinei.

Ştiam că biserica baptistă „Dragostea" se află pe strada Papineau nr. Cutare. Am descoperit-o pe harta oraşului, dar Corina m-a prevenit că are oarecare kilometri lungime de vreme ce nunărul imobilelor e de ordinul miilor. Biserica se află la numărul 2280. Bine, dar înspre care capăt al străzii, cel de sus, cel de jos? Găsind pe hartă un simbol de biserică în partea de sus a oraşului, mi-am stabilit itinerarul în consecință, ba mi-am alcătuit o schemă cu indicii de recunoaştere şi a celorlalte biserici, căci, indiferent de cult,toate sînt însemnate pe hartă cu acelaşi simbol: un cerc şi o cruce.

Am hotărît să opresc la stația de metrou Laurier. De aici am făcut trei kilometri lateral, ca să intru în Papineau. Da, era o biserică, dar catolică, iar casele aveau numere cu 5 mii şi... Aşadar, înapoi, hotărînd să cobor cu metroul cîțiva buni kilometri, pentru sandalele mele cu tălpile vizibil tocite de-a lungul metropolei. Am urcat la soare în stația Sherbrooke. Am fost inspirat. Luînd-o spre est, pe bulevardul cu acelaşi nume – am intrat în Papineau şi, la o jumătate de km., la vale, am descoperit clădirea.

Un imobil obişnuit, cu două etaje, putînd să crezi că e fie destinat locuințelor, fie birourilor. M-am edificat care nivel e al bisericii. Fiind vacanță, clădirea era pustie. La insistențele mele, a apărut, străbătînd cîteva uşi de sticlă,

Se cuvine să menționez că informațiile de mai sus (dincolo de faptul că am cunoscut „pe viu” cîțiva prieteni ziariști de la cea mai valoroasă publicație românească din Montréal, „*Pagini Românești*”) provin de la editorul George Sava, redactorii Simona Plopeanu (de curînd, directorul ei) și ardeleanul Adrian Ardelean.

Mde!

Am avut naivitatea să cred că aș putea număra jucăriile pe care nepoții mei le au în camera lor. Dar nu numai la ei. Cîteodată, așezîndu-te pe canapea în living-room, ești nevoit să scoți de sub fund o girafă sau, neatent, dai cu sandala pe culoar în vreo mașinuță formula 1.

Oricum, adunate, ar intra într’o camionetă, numai bine să dotezi o grădiniță nouă din mediul sătesc românesc.

Adineauri, mămica lor a spălat în baie cinci ursuleți (cel mai mic de o jumătate de metru), iar cu cîteva zile în urmă a aruncat la coș o categorie „inferioară” de ursuleți; păi, nu? Dănuț (4 ani și jumătate) a crescut, domnilor!

Dar casete cu filme, desene animate? Astea le-am numărat: ah! Doar 40, iar C.D.-uri numai 25… O fi mult, o fi puțin pentru vîrsta lor?

*

---

un bărbat amabil, care mi-a explicat ceea ce știam, inclusiv că slujbele se țin duminica.

Am plecat, cu gîndul că weekend-urile nu eu mi le hotărăsc și nici că ai mei vor sacrifica o ieșire în afara metropolei ca să dau eu curs unui sentiment afectuos, fie el și candid, pentru „o fătucă”... Soarele continua să ardă inutil și copleșitor de generos.

M-am resemnat, făcîndu-i Alinei o fotografie cu altă biserică baptistă, din zona Côte-Vertu.

După felul cum se comportă Dănuț la garderie, i se spune „leul”. Dintre educatoare, două sînt din România: Camelia (de lîngă Oradea) şi Iustina (17 ani profesoară de filozofie în Moldova). Conversația se ține doar în franceză. Există cîte o frîntură românească atunci cînd „le lion” se zbîrleşte.

Născut în Canada, pruncul o cam amestecă la vorbă. Jucînd fotbal într-un părculeț cu nişte „vîrstnici” de-ai lui, l-am auzit reproşîndu-i unuia în gura mare: „Tu as triché!”. „O, să vezi ce combinații face acasă – mă informează maică-sa: «Am ubliat pernița la garderie». Sau: «Numai tu dezirezi în casa asta?!»“

*

Rîca francofonilor pentru limba engleză merge pînă acolo încît evită internaționalul O.K., în schimbul franțuzescului „D’accord”. Dar (pur şi simplu) unii habar nu au ce de englezisme vîră în conversația, în enunțurile lor. De pildă: „concert rock”, „on etait wafer-thin” (extrem de subțire) sau „j’ai trouvé a book of hers” (am găsit o carte de-a ei).

Una peste alta, cunoscători foarte buni ai ambelor limbi spun că în cele două provincii precumpănitor bilingve – Québec şi Ontario – franceza şi engleza cunosc o pronunție suferindă, stîlcită, în comparație cu prototipul lor european.

Intermezzo

Ne-am întîlnit acolo unde îi propusesem la telefon: stația terminus a mai multor autobuze din Côte Vertu, lîngă intrarea în metrou.

Deja sosise cînd am apărut. Mă aştepta rezemat de balustradă, îmbrăcat lejer, sportiv. Arăta foarte bine la cei 80 de ani ai săi.

– Şieul se întîlneşte cu Someşul la Beclean – i-am spus în întîmpinare. Uite că se pot întîlni şi la Montréal.

Întrevederile cu Teodor Tanco sunt previzibile, plăcut previzibile: de la cordialitatea dialogului la „tematică" (schimb de impresii, satisfacția pentru păreri, observații asemănătoare, retrospective şi noutăți din viața literară autohtonă), pînă la taifasul unei şuete sau relaxarea unei agape.

Piața mirosea a preparate chinezeşti.

Era de acord că femeile sunt urîte, dizgrațioase, de o feminitate înecată de grăsimi, dar că, fără îndoială, „fiica dumitale" (el) şi „vara dumneavoastră" (eu) sunt frumoase şi suple.

Voia o farmacie şi un butic pentru pixuri pe care să scrie „Canada" sau să fie imprimată frunza de arțar.

Am luat inițiativa şi a recunoscut că-i convine, dat fiind vorba de o limbă pe care o ştie citi, dar îl stînjeneşte în dialog.

La rîndul meu, am recunoscut că la fel mi se întîmpla şi mie, în trecerile prin Franța şi Danemarca. Era comod să-i las pe companioni să întrebe, să răspundă, să asculte şi să-mi traducă. Îmi ascundeam astfel stîngăcia datorată lipsei de exercițiu oral. Aici, în Canada, prinsesem curaj.

În repetate rînduri mi s-a adresat cu „domnule Fanache". Această cunoştință comună a noastră – seducătorul profesor şi scriitor clujean – a devenit, nu o dată, un fel de liant între noi, provenit, desigur, de la prețuirea afectuoasă ce i-o purtăm amîndoi. Ce să mai zic că, în ce mă priveşte, în cîteva rînduri, foşti studenți sau colegi de-ai dînsului îmi spuneau că am o anume gesticulație, nişte modulații ale vocii, un fel de a comenta spontan o situație neprevăzută, care le amintesc de V. Fanache.

Am hotărît să-i trimitem cîte o ilustrată, iar duminică, urmînd să ne aflăm – pe căi diferite – la Ottawa, să facem cumva să ne revedem în Piața Parlamentului, la ceremonia de schimbare a gărzilor.

Suntem de vîrste diferite, de la o vreme am trecut prin aceleaşi contexte, circumstanțe sociale, culturale, politice (pe care le-am perceput, înțeles, analizat, judecat diferit sau asemănător, în funcție de zestrea psiho-somatică, morală, culturală a fiecăruia dintre noi). Am crescut, ne-am înălțat în aceeaşi vatră etnogenetică, ne-am cîştigat pîinea ca dascăli, avem în palmares

roade ale zbaterii creatoare în domeniul literaturii şi al cercetării ştiințifice, ne întîlnim sporadic, la conferințe, acțiuni ale Uniunii Scriitorilor, aniversări, comemorări, inaugurări; corespondăm din cînd în cînd; ne mai dăm cîte un telefon; cîteodată ne regăsim în paginile aceleiaşi reviste; nu totdeauna dialogul nostru e armonios şi zîmbăreț, ne comentăm uneori în mass-media divergențele; au intervenit şi cîteva pagini de… sobrietate supărată.

Şi, iată, pe una dintre cele mai mari întinderi a străinătății, a exilului, a transfugilor, a imigranților, a dezbinării dar, deopotrivă, şi a diversității în unitate, în țara celor mai multe lacuri din lume, ne întîmplăm doi români – veniți independent unul de celălalt şi tot aşa se vor reîntoarce în Țară – care se caută, doresc să se vadă, să comunice.

Trăim într-un meandru de vase comunicante, în care diferența de vîrstă, temperament şi educație nu tulbură apele.

După ce ne-am despărțit, am trimis în Țară, la Cluj, o ilustrată, lui V. Fanache, scriindu-i:

„Lăsînd la o parte centrul metropolei – cu aspectul lui fudul-american – imaginea de pe avers e emblematică pentru Montréal, oraş care se întinde în jurul unui deal (pe care băştinaşii l-au numit «mont»), ca o poală de rochie cu tivul extensibil.”

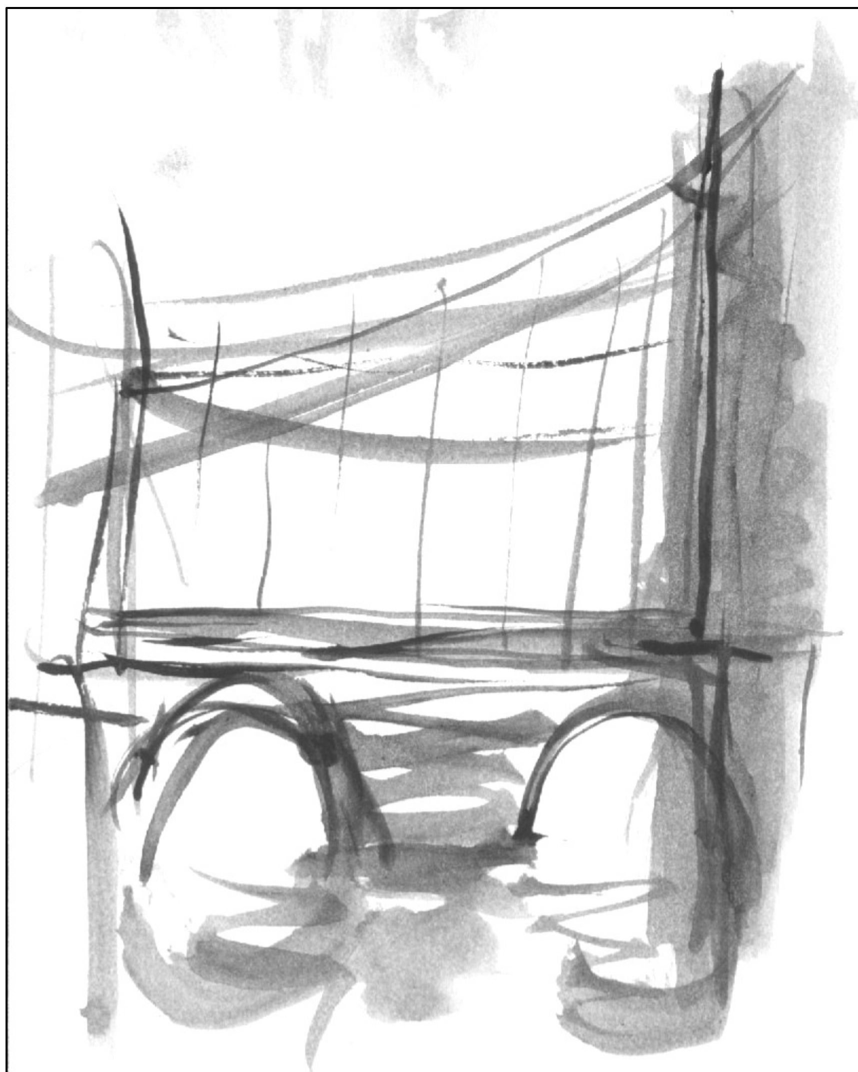
Îmi ziceam că textul e destul de (dacă nu isteț) de mai altfel decît un clişeu gen „Salutări de la mare!”

Îmi aminteam de impresia lăsată de o ilustrată, în urmă cu vreo 15 ani. Mă aflam în apartamentul lui Valentin Raus; obişnuită întîlnire, la el acasă, a doi redactori, cum eram, ai unei reviste de literatură şi artă şi care nu avea sediu, cum era *Minerva* noastră.

– Hai să fac o mămăligă cu brînză! a exclamat brusc venerabilul coleg de redacție, desprinzîndu-se dintre manuscrisele primite din țară de la colaboratori. Ia vezi ilustrata aceea, de pe scrin, de la fiică-mea.

Fiică-sa lucra atunci în diplomație.

I-o trimisese de la Geneva. Desigur că mă poftise să parcurg textul, căci, altfel, „vederea” era de duzină.

Nu mai rețin, cu amănunte, ce-i scria tatălui, a rămas însă pregnant gîndul meu de atunci: După ce străbați nişte paralele şi meridiane (nu cu imaginația, învîrtind un glob didactic) şi ai posibilitatea unor analogii sau disjuncții, poți, treptat, prin decantare, să remarci – nu cu stereotipii „consacrate” – aspecte, nuanțe ce țin de ambient, de climatul moral, cultural al zonei, să înțepi cu un verb năstruşnic sau să mîngîi cu o metaforă, să ai detaşarea de trebuință pentru a aprecia corect sau a sesiza un detaliu pe care numai ochiul tău l-a remarcat.

Nu bănuiam că în curînd voi putea să străbat şi eu parcele de cultură şi civilizație şi să poposesc pe alocuri o zi, mai multe, ori mai multe săptămîni chiar. O ştie toată lumea: Cînd eşti mic, lumea e mare. Mai tîrziu, dacă ieşi din găoacea ta diurnă, după ce treci ani şi hotare, începi să descreşti; adică: să te apropii de dimensiunile tale reale – e drept, greu măsurabile.

No, că faină otavă-i Ottawa asta!

A doua zi dimineața îl întreb pe Mirel despre ceremonial şi amfitrionul meu dă din umeri încurcat: Nu ştie dacă...

Răsfoiesc un album despre Parlamentul țării şi găsesc (aşa cum mă prevenise dl. Tanco la întîlnirea noastră de la Côte Vertu): La ora 10 începe ceremonialul de schimbare a gărzilor.

Aşadar, pe cai! Sosim în fața Palatului la ora 10 şi un minut. Manifestarea începuse. Pe marginile patrulaterului marcat de panglici – cîteva mii de oameni veniți din timp „să vadă”.

Un spectacol hilar – prin desfăşurare şi contrafacere –, executat după un clişeu al cărui mecanism funcționează solemn, convențional, cu mişcări rigide, dezarticulate, cu ordine răcnite, deplasări ca de marionetă pe gazonul ireproşabil, cu secvențe sonore de alămuri şi cimpoaie scoțiene, controlul armamentului, pregătirea tradițională pentru salvă (doar simulată); iar mişcări, iar ordine, ca în final să fie cîntat imnul Canadei – singurul

moment, desigur, ferit de cupola spectacolului. Înainte de asta însă, partea somatică a ființei mele a reacționat cu un serial de strănuturi. Peste noapte abuzasem de încredere în rezistența trupului meu şi lăsasem geamul de la dormitor complet deschis. Acum, iată – consecințe dizgrațioase.

Înaintea momentului meu zgomotos a mai fost un element neprevăzut şi picant: Un biet cimpoieş scoțian, pălit de infraroşiile soarelui, căzuse leşinat. În murmurul mulțimii de gură-cască (dintre care cei dintîi eram eu), a apărut o targă şi l-a ridicat.

Pentru ca spectacolul să nu se termine cu ieşirea, în ritm de marş, a celor trei plutoane de militari (60 în total), e asigurat un supliment parodic, cu doi tineri, îmbrăcați în frac, gîtuiți cu papion şi acoperiți cu cîte un ditamai joben, în stilul „oratorilor” din parcurile londoneze, improvizînd spiciuri politice adresate oricui, mai puțin curții regale.

Totul e un scenariu caraghios şi pitoresc (vezi şi căciulile negre, ca nişte căpițe de fîn în miniatură, copleşind țanțoş căpățîna „combatanților”), imitînd schimbarea gărzii de la Palatul Buckingam; la Ottawa avînd şi o conotație imperativă: Nu uita, canadianule, că eşti sub papuc englez!

Clădirea Parlamentului (arsă în 1916 şi, fireşte, refăcută, mărită), de fapt, ansamblul de edificii aşezate în formă de U, cu deschidere spre bulevard, e construit în stil neogotic, cu elemente decorative gen rococo, un fel de kitsch omologat. Cum, de altfel, arată, mai ales în interior, Catedrala Notre Dame (piatra de temelie pusă în 1841, un reper pentru vechimea... tînără a localității). Colonadele care te întîmpină în vestibul (pronaos) îți dau impresia, pentru moment, că ai intrat greşit, într-o moschee.

Altfel, oraşul e agreabil, construit – se observă fără efort – după o concepție edilitară unitară. Inevitabil, îl compari cu Montréalul, despre care, acum, capeți un plus de certitudine şi anume că metropola de pe marea insulă a fluviului Saint Laurent e o alcătuire urbană care se întinde în jurul unui deal – pe care băştinaşii l-au numit „mont” – ca o poală de rochie gigantică cu tivul extensibil, cum îi scrisesem d-lui Fanache.

Încît, Ottawa creşte în ochii unui turist de genul meu. Are şi Capitala bizareriile ei. De pildă, patinoarul. Nu ştiu din ce rațiuni s-a hotărît să fie cel mai mare de pe planetă, dar cred ce văd scris pe o pînză de întinderea unui hectar, prinsă pe fațada patinoarului: A fost inclus în „Guiness book".

În seara zilei, suntem în vizită la familia Ani şi Petrişor (ea ardeleancă, el moldovean, dar la Ani – nimic din rostirea neaoşă ardelenească).

La plecare, intrînd în maşină, ai mei mă întreabă: „Ei, ce părere ai?"

„O, lăsați-mă!" am exclamat cu un fel de stupoare care vroia să însemne: Da, e posibil, e adevărat că se poate trăi într-o astfel de casă, sunt reale spațiile pe care le-ai străbătut, designul lor, concepția edificiului. Iată, cei doi şi copiii lor sunt reali, interioarele aşişderea. Da, nu e film, nu e ficțiune. Însă lăsați-mă să mă dezmeticesc, să scap de tensiunea atîtor superlative şi apoi întrebați-mă ce cred despre cele văzute.

Bineînțeles că amfitrionilor (în jur de 40 de ani, ca vîrstă) le-au făcut plăcere entuziasmele mele. În timp ce musafirii au fost chemați de Petrişor pe terasă, la un vin, Ani m-a purtat peste tot, de la saloane la cotloane. „E lumea noastră – îmi spunea ea, aici simt că trăiesc. Deci, nu e doar locul unde pun capul la culcare sau prepar un cotlet pentru prînz. Fiecare loc, obiect, perete, poartă amprenta noastră, ne reprezintă. Mă aşez, uite, să zicem aici, pe treapta asta, privesc, contemplu, mă bucur. Ca într-o oglindă. O oglindă în care pot călători fără să ies în afara ei. E drept, o oglindă realizată cu sacrificii, riscuri şi noroc. Mă uit în această oglindă pentru că vreau să arăt bine, vreau să mă plac. De aceea nu poate exista în jurul meu decît ceea ce simt că e şi în mine."

În ce mă priveşte, toate astea n-ar fi însemnat mare lucru decît, să zicem, o experiență suplimentară de turist şi o ocazie de a cunoaşte un spirit sensibil şi inteligent în imaginație, dacă în biblioteca lor (literatură, eseistică, istorie, albume, dicționare, CD-uri) n-aş fi găsit şi cîteva ediții din opera lui **Eminescu**. Aşa da!

Ne cunoşteam de cîteva ore, dar aş fi vrut s-o îmbrățişez. Pentru **Eminescu** la Ottawa. Mi-am reprimat fervoarea la timp.

Acum, cînd scriu – e ora 7 dimineața, mă aflu în salonul familiei Lina şi Mirel, afară mai plouă, lampadarul din stînga mea luminează blînd, iar dinspre bucătărie se aude torcînd plăcut frigiderul – acum, cînd scriu, am încredințarea că Ani ar fi înțeles corect gestul meu şi mi l-ar fi primit fără reținere.

...Acum, citesc în tihnă cîteva pagini din *Paradoxul român*, de Sorin Alexandrescu (carte în limba română, dintre doar cele 6, în aceeaşi limbă..., de pe poliță).

Urcă Paul, care apare gata îmbrăcat, vioi, se aşează lîngă mine pe canapea şi deschide televizorul; are decența să-i lase sonorul la minim.

Coboară apoi Lina, pentru micul dejun, presupun.

În cele două familii de români – cunoscute la Ottawa – acasă la ele se vorbeşte engleza. Copiii pricep româneşte, dar o rup greu la rostire. E limpede: „Ubi bene, ibi patria”. Vicleana tîrfă engleză – numită Asimilare – şi-a desfăcut larg brațele. Pentru generația următoare, România va fi un petic de țară, undeva, în vreo zonă de uscat a globului.

Cristina, cea de la Montréal, s-a resemnat altfel: Să-şi apere zestrea sinelui pînă va fi să nu mai fie. În privința fetiței, nu-şi face iluzii.

La Corina şi în alte familii româneşti, în casă se vorbeşte româneşte. În absența patriei-mamă, familia e patria lor. După aceea...

Plecăm dimineața. Îmi vine în minte faimoasa spunere cu „Vedi Napoli e poi mori”. O adaptez: Vedi Ottawa, dar nu privi înapoi; rămîi pentru (acest relativ) totdeauna cu percepția proaspătă, unică, irepetabilă a locurilor care, oricum, vor trece, şi ele, în cimitirul amintirilor personale.

Urmează 200 de km pentru înapoiere la Montréal. Iar va trebui să mănînc o mamă de bătaie la „popa proastă”(!) din partea lui Paul în compania căruia împart bancheta din spate a maşinii.

Şi mă gîndesc cum ar exclama ardeleanul la plecarea din Capitala Canadei: „No, că faină otavă-i Ottawa asta!”

Paul mă bate la „popa prostu”, chițcăind de plăcere, iar eu încă rămîn tulburat de două momente de ieri.

Unul, legat de Ana. Îmi amintesc cu sfială cum, purtîndu-mă prin casa ei, trăiam o ciudată stare de senzualitate: aveam senzația că mi se încredința cu o generozitate lejeră, firească. De aici, probabil, întrebările sau răspunsurile mele se iscau, se săvîrşeau cu impresia de complicitate lascivă, furişă; ca într-un joc adolescentin în care cei doi se fac că nu ştiu ce li se întîmplă.

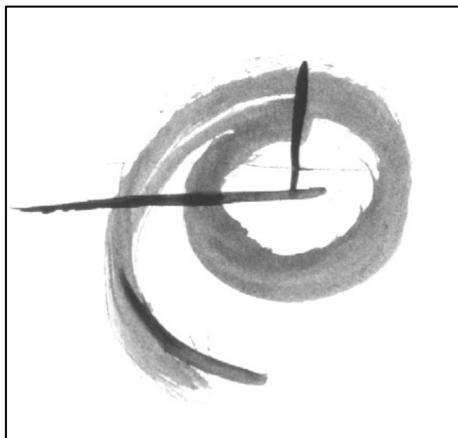
Dar seducția s-a destrămat cînd, în plină admirație pentru edițiile din **Eminescu**, găsite la ei în bibliotecă, am întrebat-o (dat fiind faptul că e unguroaică): „Dar nişte Petöfi pe unde ai?" „Pe nicăieri" – mi-a răspuns îndată şi cu o fermitate a vocii căreia nu-i găseam vreo îndreptățire. Şi, ținînd să-mi înlăture nedumerirea, a început să-mi povestească, cu o franchețe brutală, însă nu ostentativă. Totul a pornit de la tatăl său. Familia lor se afla într-o localitate din marginea estică a Transilvaniei. De cînd a început să priceapă lumea, avea să constate că în casa lor tatăl instaurase un fel de cult pentru civilizația şi cultura maghiară. De dimineața pînă seara i se vorbea despre marile personalități din istoria lor, cu insistență, fanatic. Dar nu în spirit şovin, nu făcînd comparații. Era genul acela de instalare într-un circuit sanguinic în care totul curgea de la şi spre inima maghiarimii. Fetița, apoi adolescenta, începuse să se plictisească de această presiune, ajunsese la saturație. Iar tînăra Ana a ajuns să-şi recunoască chiar repulsia față de tată; nu mai suporta să citească reviste şi cărți ungureşti. Curajul acestei evaluări lucide şi tranşante a luat amploare cînd, printr-un ghem de circumstanțe, a devenit studentă la Iaşi. Aici a reuşit să iasă complet din hamurile în care tatăl ei voise atît de pătimaş s-o prindă. Ba, mai mult, valorile familiale, cultivate după tiparul patern, s-au transformat în reversul lor. Încît iubirea pentru moldoveanul Petrişor a scos-o definitiv de sub umbra tatălui.

Eu: „Dar cei doi copii ai voştri? Presupun că ceva au învățat de la mamă." Iar Ana, la fel de ferm: „Nu. Eu vorbesc ungureşte doar cu maică-mea, cînd vine, o dată pe an, să ne viziteze. Copiii mei mai degrabă pricep cîte ceva româneşte. Practic, limba lor maternă e engleza".

Era prea emoționant ce mi se întîmpla şi am evitat să deschid o dispută pe seama limbii materne. Asta poate şi pentru că, în paralel, îmi provocase contrarietate familia din casa Lina şi

Mirel. Români amîndoi, cele două fetițe – la fel, şi totuşi, întrei ei vorbesc doar englezeşte.

Nu pot uita fervoarea cu care Mirel elogia gentilețea, buna creştere, manierele englezeşti; nu reuşesc să îndepărtez din fața ochilor mimica şi strălucirea din privirea lui. Parcă tocmai se ivise un englez şi se gudura pe lîngă el. Noroc că mi-am amintit de pasiunea lui pentru destinul celebrului latino-american Che Ghevara. Am schimbat, deci, macazul şi Mirel s-a înflăcărat din nou, cu aceeaşi fizionomie, dar fără să bănuie oroarea mea pentru acest personaj macerat de utopia teroristă a comunismului secolului XX.

– Iar te-am bătut, Bichi! Exclamă chițcăind Paul, adunînd cărțile de pe banchetă.

Variațiuni pe aceeaşi temă

Încerc o comparație, pentru a-mi limpezi un gînd.

Apartamentul alor mei e în capătul coridorului. Pe dreapta, la prima uşă e o familie de români, pe stînga una de chinezi.

Dau să ies din casă, vecinul dă să intre într-a lui. Ne vedem şi nu ne salutăm. Privirea lui trece prin mine, peste mine, impasibilă, oarecum întoarsă către sine. Eu am reacția de la Dumbrăvița – satul tatălui meu: Ştiu că de ieri omul acesta e musafirul vecinului meu; nu mă ştie, nu îl ştiu, dar, întîlnindu-ne în uliță – el dă să intre în curtea lui, eu tocmai am ieşit afară – cum să nu-i dau un „bună ziua”?

Totuşi, eu, oaspetele copiilor mei – şi el – vecin cu mine, trecătorul oaspete, nu ne salutăm.

Dar suntem români. El are dublă cetățenie, eu sunt venit din Patrie în vizită. Suntem nepoliticoşi, mitocani?

Străinul, trecătorul, în satul tatălui meu „este perceput cu intensitate maximă”- îmi amintesc eu de o observație a lui Lucian Boia. Şi preiau tot de la el o aserțiune, oarecum conclusivă în demersul său: „Cu cît o societate este mai deschisă şi mai urbanizată […], cu atît străinul îşi pierde din interes şi încetează de a mai fi un caz.”*

Dar noi doi suntem străini, conaționali, într-o țară străină. Probabil, el este un emancipat. Eu, mai puțin: pentru că în mine mai funcționează încă acel amestec de curiozitate şi respingere mascată pe care o are consăteanul tatălui meu.

Probabil că acelaşi resort acționează şi în situații de ospitalitate.

Iar din momentul în care conştientizăm starea de emancipat în diaspora, frățietatea etnică devine un moft, nici măcar un paliativ meschin. E o ipoteză.

Îmi amintesc deodată de Konrad Lorenz cu celebra sa carte *Cele opt păcate capitale ale lumii civilizate*.

Limpede pot lua acum situația descrisă mai sus ca argument la aserțiunea lui, potrivit căreia noi trăim într-un mediu, într-un climat în care nu ne implicăm emoțional pentru ceilalți. Cînd i-am remarcat ideea, am reținut-o, deoarece m-a şocat, dar n-am înțeles-o. Uite ce clar, pe neaşteptate, misterul ei mi se dezleagă! Ceea ce nu e o bucurie pentru mine.

*

Scenă colaterală:

Suntem în vizită. Amfitrionii – stabiliți de vreo 5 ani într-o localitate satelit a Montréalului.

Încă de la început, bărbatul mi-a devenit antipatic, sentiment sporit pe măsură ce hamurile educației se lăsau slobozite de băutură.

---

* *În* Istorie şi mit în conştiința românească, *Humanitas, 1996.*

Avea mereu morga şi vocea omului categoric, care nu acceptă replică, deşi nimeni nu-l contrazice. Inițial ilar, devenise obositor. Aceeaşi expresie şi nuanță a glasului în orice moment: încercînd să fie curtenitor, acceptînd ideea cuiva, mirîndu-se pe seama unei afirmații, dorind să fie blînd sau mărturisindu-şi o cugetare spontană (pentru toate, aceeaşi postură de om care nu acceptă replică).

Devenise, totuşi, un spectacol plictisitor.

Am fost chemați în curtea minusculă a casei, la o țigară, la o cafea, în continuare, pentru doritori, la un vin, o bere. Profitînd de mişcare, m-am strecurat în salon, înşfăcînd un album cu Picasso.

La un moment dat, descoperindu-mă, doamna mă chemă afară, unde mă aştepta o felie de tort. Prea gentilă, prea fină ca s-o refuz.

Femeile se retrăseseră pe cîte un scaun, la umbră. La masă, amfitrionul sta la umbra unor sticle de bere, întins cu picioarele pe scaunul de-alături şi înşfăcînd lacom dintr-o felie de pepene. Văzînd că nu am unde mă aşeza, strigă spre femei:

– Vă rog ridicați-vă în picioare!

La mirarea lor, bărbatul răspunse cu o mină serioasă:

– Domnul trebuie să şadă.

Apoi, deodată rîzînd, către mine, explicativ, cu gura plină:

– Ştiți, eu sunt moț. Ha-ha!

N-aveam pe cine contrazice referitor la personalitatea moțului adevărat.

Peste cîteva săptămîni ne-a făcut o vizită. Nici măcar candoarea fetiței sale, care îl însoțea, nu mi-a potolit tulburarea. Aproape agitat, am improvizat un motiv, ca să ies neapărat în oraş. M-am îndepărtat binişor, prin străzi dosnice, de parcă aş fi fost urmărit şi abia intrînd pe rue Noël m-am dezmeticit. Îmi căzuse privirea pe o veveriță, de fapt, pe mişcarea zvîcnită a cozii ei. A întors căpuşorul, în jos, către mine, apoi a dispărut pe tulpina arțarului, în sus. Mi se desluşea astfel starea lăuntrică ce mă năpădise văzîndu-l, auzindu-l pe bărbatul acela: o repulsie pînă în prag de greață. Bag seama că veverița mă eliberase de ea.

VII

Grațioasa gîlceavă

Este un capitolaş (parcă l-aş numi inedit) pe care îl compun în Țară, la cîteva luni după ce m-am întors ACASĂ.

Nu ştiu de ce am amînat să-l transpun în pagină, cît de cît, precum am procedat cu celelalte foi, anterioare – calendaristic – sau redactate după încheierea faptei sau a gîndului.

Am strîns doar nişte notițe, nume şi mi-am lăsat impresiile să capete patina amintirii. Să dospească.

Un lucru era cert încă de la încheierea zilei petrecute la Saint-Timothée, la locuința „de la țeară" a lui Alex: titlul acestei secvențe. Îl formulasem, îl divulgasem încă atunci, din mai multe motive: să-mi strunesc sau să le fac uitate cîteva secvențe dezagreabile, impresii incomode, să îmi aşez retroactiv experiența zilei în perimetrul aproximat de aceste două cuvinte: „grațioasă" şi „gîlceavă". Nu ceartă, nu sfadă, ci această vocabulă care-mi amintea de titlul unei opere a lui Dimitrie Cantemir, cuvînt care mi-a plăcut de cînd l-am descoperit; nu ştiu cînd s-a întîmplat asta, însă m-au atins silabele lui, fonia lui, care-mi spuneau, din start, că e vorba de ceva aproape nostim, aşadar, o încruntare în „gîl", apoi o alunecare, o legănare în „cea" şi un „va" al împăcării finale – aşadar, „gîlceava" şi nicidecum o încăierare sau o dispută aprinsă, zgomotoasă (chit că lexicografii mormăie aproximînd originea bulgărească a limbii slave).

De ce „grațioasă"? Pentru că merita să ne despărțim măcar cu impresia de a fi trăit o zi plină de farmec, o zi binevoitoare, prietenoasă.

Poate cuvîntul „grațioase” îmi scăpase, fiind atent, pe furiş, la Irina Egli care, în timp ce Alex încerca, în picioare, să astîmpere controversele (căci vorbeau toți deodată), ea, aşezată alături, strecura palma pe sub tricou, mîngîindu-l pe burtă. Serios şi agitat că adunarea degenerează, el o lovea uşor peste mînă. Ea şi-o retrăgea pisiceşte, căuta cu privirea către noi să vadă cum îi urmărim sîcîiala şi relua jocul, ca şi cum ne-ar fi luat complici. Scena îmi amintea de un tablou al lui Ingres în care Jupiter stă grav, imperturbabil, pe tron, cu păr leonin şi barbă stufoasă, lat în umeri şi gol pînă la brîu, insensibil la tînăra şi suav îmbrăcata Thetis care, cuprinzîndu-i cu o mînă genunchii, dă cu celălalt braț să-i ajungă senzual la mustăți (Mă pufneşte rîsul de cîte ori deschid albumul cu Ingres la pictura asta). Irina –Thetis n-avea nici de departe expresia de îndrăzneală temătoare a tinerei din tabloul pictorului francez, iar Alex avea o frunte de Jupiter chel şi un chip de nedumerire amărîtă, că e pe cale să nu mai poată struni gîlceava de sub ochii lui. În fond, dincolo de riscul de a trece în vulgar, zvăpăiata mezină a Asociației asigura (îl adaug şi pe rebelul George Filip) un fel de contrapondere la ținuta sobră şi exercițiul de distincție ale unora dintre cei prezenți.

După ce o vreme ne-au bîzîit mărunt-mărunt (ca să nu zic că ne-au tocat nervii) țînțarii „emanați” dinspre fluviu, spre înserate a început să țîrîie şi, cum conversația era încă în toi, nici vorbă să se fi potolit, Alex ne-a poftit în sufrageria–bucătărie a casei, suficient de spațioasă ca să ne putem strînge/înghesui în jurul unei mese din lemn masiv, noi, cîți mai rămăseserăm.

În final, pentru că se cam epuizaseră lichidele bahice, a venit cineva cu propunerea ca fiecare dintre cei prezenți să rostească un cuvînt conclusiv despre finalitatea întîlnirii. Şi, ca prin minune, lumea s-a ostoit şi s-a dovedit real interesată să audă ce crede fiecare despre fiecare.

Cînd mi-a venit rîndul – cum eram un om de dinafară, de peste mări şi țări şi participanții dezbătuseră mai cu seamă probleme de cultură din Țară – am făcut cîteva aprecieri generale, mărturisindu-le în încheiere că în cartea pe care o scriu, pe

măsură ce o trăiesc, voi numi această zi de la Saint-Timothée „Grațioasa gîlceavă”.

După rumoarea iscată şi chipurile pîlpîind vesel, se pare că le-a făcut plăcere ideea mea. Mai mult, doamna Manolescu, din colțul unde se aşezase, a ridicat vocea propunîndu-mi: „Grațioasa gîlceavă sau în căutarea unei identități”.

Avea perfectă dreptate. În zilele următoare aveam să descopăr într-un număr din *Pagini Româneşti* un splendid articol despre oamenii de cultură din comunitatea montréaleză, dar atît de cuprinzător încît socot a fi perfect valabil pentru mai toate insulele din „arhipelagul” numit „diaspora românească”*.

---

* *Autorul se numeşte Mircea Gheorghe. Nu era prezent la întîlnirea de acum. De altfel, dintre cei aflați acolo în ziua aceea, cîțiva nu agreau redacția publicației, deşi, revista este generoasă (cu alții) pînă la răsfăț.*

Spre edificare, transcriu textul lui:

„Numărul românilor la Montréal, ne spun statisticile, este în jur de 40.000... [Sunt veşti că se apropie de 50 de mii - n.m.]

E mult şi puțin. E mult, dacă ne gîndim că, plecînd din țară, emigrantul român crede că va intra într-o lume unde va avea în jur numai „străini”, pentru ca apoi să fie uimit, bucuros şi în cele din urmă plictisit că vede pretutindeni români şi că aude vorbindu-se româneşte oriunde – în autobuze, în piață, la cinematograf, în magazine. „Suntem ca pe Calea Victoriei”, îmi spunea acum vreo cîțiva ani un prieten, doar pe jumătate entuziasmat cînd ne-am intersectat, la distanță de cîteva zeci de metri, pe Sainte-Catherine, cu trei cupluri vorbind neaoş româneşte.

Dar este în acelaşi timp şi puțin dacă observăm ponderea încă redusă a comunității româneşti în raport cu alte comunități grupate compact în mari cartiere etnice: italienii, grecii, evreii, vietnamezii. Comunitatea românească este însă foarte dinamică şi din acest motiv viața culturală românească de la Montréal este remarcabil de variată.

Fireşte că nu e totul roz. Dacă, rămînînd în domeniul culturii, ne restrîngem încă şi mai mult la parcela literaturii, trebuie să ne amintim că sociologii vorbesc de o anumită masă critică necesară pentru ca să existe o cultură reală şi interesantă. Nu este vorba de elitism, ci de o judecată de bun simț. Oamenii capabili de creație culturală reprezintă în orice societate o minoritate, o elită. Or, patruzeci de mii de oameni nu sunt suficienți pentru a produce o asemenea minoritate, cu adevărat creatoare. Aşadar, din punctul de vedere al sociologilor culturii n-ar putea exista o

Merită să revin asupra epicului – pe alocuri pitoresc – al zilei.

Seara, mă înțelesesem cu Alex Cetățeanu că a doua zi mă ia pe la ora 13. Nici nu ştiam încotro, doar că întîlnirea scriitorimii va avea loc undeva la vreo 40 de km. de Montréal. Înțelegeam astfel că adunarea va avea şi însoțirea unei destinderi agreabile. Era firesc şi de dorit. Dimineața însă – cu toate scuzele pe care

---

cultură sau o literatură românească specifică la Montréal. Am putea avea surogate, mimetisme, dar nu fenomene, dar nu personalități creatoare autentice.

Numai că oamenii de cultură români din Montréal nu vin de niciunde şi nu locuiesc într-o țară a nimănui. Ei vin dintr-o cultură bogată, originală şi plină de vitalitate, fac parte din această cultură pe care spiritual n-au părăsit-o şi, venind aici, trăiesc într-un mediu intens multicultural, trepidant şi mustind de idei. Se naşte astfel o dublă determinare culturală, pe care o vedem activă şi în cazul scriitorilor români montréalezi.

Cum nu există cu adevărat o piață literară – din acelaşi motiv al exiguității demografice – care să dea un plus de credibilitate judecăților, tentația de a stabili ierarhii de valoare trebuie reprimată, fiindcă rezultatul ar avea toate şansele să nu reflecte obiectiv realitatea. Din acest motiv, când vom cita numele scriitorilor români din Montréal, ordinea citării va fi cea alfabetică.

Nu avem, din câte ştiu, dramaturgi la Montréal, dar avem romancieri, autori de proze scurte, poeți, eseişti, memorialişti. Unii dintre ei manifestă o anumită polivalență - sunt scriitori dar şi producători de filme, sau pictori, sau traducători (Ionela Manolescu, Ileana Meşter, Constantin Stoiciu). Printre romancieri îi găsim pe Anton Anghel, Eugen Caraghiaur, Irina Egli, Ioana Georgescu, Felicia Mihali, Mia Pădurean, Constantin Stoiciu şi Gheorghe Tăutan – toți scriind cu aceeaşi uşurință şi în româneşte, şi în franțuzeşte. Proza scurtă este ilustrată de Florin Oncescu. Cei mai numeroşi sunt poeții: Adrian Erbiceanu, George Filip, Traian Gărduş, Ionela Manolescu, Ileana Meşter, Livia Nemțeanu, Cerasela Nistor, Mihaela Privache, Florin Calinic Toropu. Dintre memorialişti ne vin în minte numele Margaretei Amza şi al lui Alexandru Cetățeanu. În sfîrşit, nu-i putem omite pe eseiştii Zoe Torneanu-Vasiliu şi Cezar Vasiliu. Mulți dintre cei de mai sus fac parte din Asociația Scriitorilor Români de la Montréal înființată în 2001, al cărei preşedinte este Alexandru Cetățeanu.

Cu siguranță, vor mai fi fiind şi alte nume care ar trebui să facă parte din această listă. Absența lor nu este semnificativă decât pentru limitele de informație ale autorului acestei prezentări cu totul sumare şi, fără îndoială, lacunare."

credea că trebuie înşirate, deşi, în absența lor, nu l-aş fi taxat de impolitețe – Alex mă vesteşte că s-a schimbat ceva în program, aşa că, va veni o maşină să mă ia de pe rue Ward cu trei ceasuri mai repede. O.K! l-am liniştit.

Cel de la maşină, tot oltean, lucra la firma acestuia.

Aşa i-am cunoscut, luîndu-i de la *Nouveau Hôtel* pe Constantin Clisu şi Corina, una din cele două fiice ale sale. Musafirii din Edmonton (statul Alberta) erau aici găzduiți în apartamentul cumpărat de Alex.

Pînă la locul destinației am avut vreme să ne dezghețăm, renunțînd treptat la tonul şi amabilitățile protocolare. La ieşirea din metropolă trebuia să părăsim autostrada şi să intrăm într-o rezervație de amerindieni, marcată de un panou de la marginea şoselei pe care era inscripționat un cuvînt al lor: „KAHNAWAKE”. La prima vedere, rezervația însemna un cort de tip precolumbian, în apropiere de şosea, cîteva pîlcuri de aşezări, cîteva case de decor artizanal, multe tutungerii şi avertisment rutier pentru maşini: viteza maximă – 30 de km. De ce?

Alte cele aflam de la bărbatul de la maşină, care, cînd m-a luat de pe Ward s-a prezentat amabil: „Mi se spune Dem”. Inginer, vreo 45 de ani, genul de om bun şi săritor la toate, stabilit în Canada de curînd (acum, cînd scriu, încheie un an de şedere pe pămînt montréalez). De la el aflăm că nu e scriitor, dar slujeşte Asociația, cu servicii „extraliterare” (zicea el), de pildă, ca acum, a conduce nişte scriitori la locul de întîlnire sau a pregăti la calculator o revistă pentru condeierii români din Țara Arțarilor. La mirarea mea că, totuşi, indicatorul de la bord e trecut dincolo de viteza îngăduită, Dem se amuză: „O, e suficient să-i spun polițaiului că e maşina lui Alex.” Aşadar, îmi ziceam în sinea mea, omul acesta străbate lejer drumurile planetei, dar şi ale unei rezervații de indieni americani. E o zonă profitabilă pentru contrabandă cu țigări, iar viața cotidiană (din cîte am aflat) aminteşte de filmele western, cu bătăi, bande şi crime.

Proprietatea lui Alex înseamnă 50 de metri din malul gigantului fluviu Saint Laurent, o casă tipic canadiană (la prima vedere zici că e ceva pentru Scufița Roşie, iar înăuntru descoperi

spații înalte, încăpătoare – salon, bucătărie, dormitoare, sufragerie, demisol funcțional, terasă), peluză, mici acareturi, o grădiniță cu legume, ici-acolo pîlcuri de flori, cîțiva pomi, o peluză cît un teren de handbal, o cărare abruptă spre apă, un mic debarcader din lemn, o barcă şi undițe în ele, invitînd indiferent la pescuit, şi verdeață umbrind malul.

Alex era plecat aiurea după un supliment de cumpărături, dar pînă la sosirea lui eram rugați să… În consecință, Dem a început să transpire cu maşina de tuns iarbă, Clisu – precum pretindea că se pricepe şi, într-adevăr, a dovedit-o – a trecut în bucătărie la pregătit micii, chiftelele şi fleicile pentru barbecu, Corina s-a întins la umbra unei sălcii, deschizînd un scaun de plajă, iar eu, lăudîndu-mă că-mi place să… spăl vase, am început să studiez (la rugămintea, prin telefon, a lui Alex) cum ar fi să prelungesc cu folii transparente cortul antițînțari, acum urmînd să umbrească, cît de cît, onor adunarea generală a scriitorimii române din Canada, ce urma să se înfățişeze începînd cu orele 13. (Oră care n-a deranjat-o pe zglobia Irina Egli, apărută cu o întîrziere doar de trei ceasuri.)

La apariția lui Alex Cetățeanu, am rămas deconcertat: Spre deosebire de Constantin Clisu, care-şi luase pînă şi cravată la costum (10 ani vechime în Canada), de mine, doar cu o cămaşă bleu, cu mîneci scurte (două luni de Canada la activ), Alex arăta ca în urmă cu două seri, cînd l-am cunoscut şi ne-a luat, pe Teodor Tanco şi pe mine, la „Buffet Casa Corfu” (genul de restaurante unde mănînci şi bei pînă plesneşti, la o sumă fixă): un tricou de un albastru mat, un şort de aceeaşi culoare, păr des pe picioare pînă-n călcîie şi adidaşi. Acum, crăcănat de greutatea plaselor şi pungilor.

Amfitrionul conta pe o bună prezență (era neliniştit) nu numai a celor din Montréal, dar şi din alte state. Primise mesaje din Ontario, din Alberta se prezentaseră deja Clisu şi fiică-sa, din Manitoba Corneliu Florea mă delegase pe mine, eu şi în postura de scriitor din România. Treptat, aveau să se adune în jur de 30 de oameni ai scrisului (mai puțin gruparea de la *Pagini Româneşti*).

Pentru paginile acestea am avut o sumară schiță a narării, însă mă văd nevoit să-i modific firul. Am pregătit pentru *Mişcarea literară* (Bistrița) 16 pagini despre oameni ai condeiului din Canada, pe cîțiva cunoscîndu-i chiar aici, la St. Timothée. Au fost culese la calculator şi introduse în sumarul revistei, ce va fi să apară în curînd. Ce m-o fi apucat? – am aruncat la coş manuscrisul, mai puțin fotografiile.

Andrei mi-a promis că listează textul integral şi-mi trimite filele a doua zi. Cum au trecut zile, nu una, cum „sunt în formă", în sfîrşit, dispus lăuntric pentru momentul acesta de pe malul fluviului, nu mai aştept. Deschid voluminosul album al mirabilei mele veri de Canada. Apropo de „voluminos": intră şi cuvîntul acesta în lexicul inevitabil al superlativului.

Iată: Fotografia aceasta e una dintre puținele (din cele cîteva sute) în care, voind să zîmbesc, expresia feței mele chiar arată a aşa ceva. Gros-plan cu Alex Cetățeanu (care aici îmi aminteşte de actorul american Gene Hackman). Eu, cu ochelarii pe nas; ai lui, atîrnîndu-i pe piept, legați cu şnur pe după gît. Eu, cu ochii la obiectiv, el, surîzînd, privirea mijită, voind parcă să comunice asistenței înşirată de-a lungul meselor aşezate cap la cap: „Nu-i aşa, dragii mei, că vă astîmpărați, nu-i aşa că acum, rugîndu-vă a zecea oară, nu vorbiți toți deodată, ci pe rînd, nu-i aşa că ştiți să şi ascultați nu numai să vorbiți?"

Revăd programul (cum să-i zic? oficial? sobru, al zilei?) Acum, îmi provoacă nostalgii, atunci doar curiozitate. O pagină color: Stînga – drapelul Canadei, dreapta – al României. Între ele – un rînd cu semnul heraldic al Québec-ului, de inspirație franceză; sub el, cu majuscule: ASSOCIATION CANADIENNE DES ECRIVAINS ROUMAINS.

Mai jos: Stînga – Asociația scriitorilor români din Canada, dreapta : 21 august 2005.

Cum nu reuşise defel să despartă (sau să alterneze) postura de preşedinte al Asociației cu aceea de extraordinar amfitrion, Alex s-a văzut nevoit să conducă „ostilitățile" printre pahare şi recipiente de bere, vin, wiscky, apă minerală, sucuri, platouri cu fursecuri (se brodise, pe deasupra, să mai fie şi zi aniversară

pentru doi scriitori dintre cei prezenți, veniți fiecare cu cîte un tort fulminant).

Între 14^{30} şi 16^{00}, moderatorul îşi propusese să prezinte pe faimosul (între montrealezi) dr. Jean Țăranu, preotul Radu Răşcanu, Mircea Gheorghe şi musafirii Constantin Clisu şi Cornel Cotuțiu, cît şi pe noul secretar al Asociației, Dumitru Mihai (acum aflam numele întreg al lui Dem).

Pentru mine numele de Jean Țăranu intră imediat în relație cu două toponime, unul canadian – Val-David – şi altul – „Predeal”, adică acel teren copleşit de verdeață, împrejmuit, cu cîteva case undeva în lăuntru, cu locuința venerabilului cărturar, cu spații de întîlnire publice, de agrement şi veselie, închiriat de români şi gospodărit, în numele lor, de familia (de origine bănățeană) Țăranu.

Pentru „Predeal” m-au dus ai mei la Val-David, dar, spre stupoarea lor, intrarea era pecetluită cu un lacăt şi cu un automobil parcat în fața ei.

Acum, pînă la plecarea sa, aş fi vrut să-l pot aborda cît de cît, să-l fotografiez, dar, pur şi simplu, îl confiscase, de cum a apărut, părintele Cezar Vasiliu, de la biserica „Sfîntul Nicolae”. Ore în şir, fie față în față, fie şezînd alături, au ținut-o într-o conversație vioaie şi fără odihnă. Doar cu soția preotului am putut schimba cîteva propoziții.

Revin la fotografie: De aici, cu un fundal apropiat (magazie din plastic verde pal) şi sub două lețuri din schela improvizată de noi pentru un improvizat parasolar, Alex Cetățeanu a prezentat intermitent (cu pasaje gen: „Totuşi, dați-mi ascultare”, „Doamnă, totuşi, vă rog nu mă întrerupeți”, „Domnu', problema aceasta aveți posibilitatea să o precizați cînd vă înscrieți la cuvînt”) a prezentat „Raportul activității în ultimele 12 luni” şi a încercat să monitorizeze furioasa gîlceavă „Cazul Haşerpievici”.

Dacă în timpul înşirării faptelor săvîrşite în cursul anului în curtea de pe malul fluviului se desluşea o oarecare zumzăială, cînd a ajuns Alex la „Piața României” şi festivitatea de dezvelire a sculpturii lui **Eminescu**, s-a produs o explozie de chițcăieli pigmentată cu acorduri de bas popesc. După interviurile luate

pentru *Mişcarea literară*, aveam să disting două nuclee, două atitudini conturate în comunitatea românească de aici; poziții nu radicale, nu ireconciliabile, dar, deocamdată, fără dorința şi putința de convergență, cu toate încercările de mediere ale lui George Filip sau mai tinerilor Florin Oncescu ori Felicia Mihali.

Au dorit să afle părerea mea, ca om venit de dinafară şi oarecum străin de tensiunile dintre ei, dar m-am eschivat, promițînd că o să-mi spun părerea mai tîrziu, cel puțin despre lucrarea lui Gorduz, în ce fel e sculptură şi/sau statuie.

Spre norocul meu, am ieşit din atenția celor înşirați la mese, căci tocmai se apropia dinspre mal tînărul preot (dintre cei trei prezenți) luat în băşcălie, de cînd pusese mîna pe o undiță.

Ținea într-o mînă ridicată a triumf un fel de şarpe argintiu (mi-am zis eu, la prima vedere), unduindu-şi moale făptura subțire şi lungă de aproape un metru.

– O anghilă! a exclamat prezidentul, mai-mai scăpîndu-şi filele raportului din mînă.

Şi a început să explice novicilor ce e cu peştele acela, însă cu privirea înspre mine. O întreagă disertație, făcută cu un fel de jenă că ştie atîtea despre acest peşte, cumva se scuza că noi suntem aşa de ignoranți, dar parcă îşi cerea iertare că nu-şi poate stăpîni plăcerea de a ne informa cît de cît asupra acestei bizarerii păcălite de undița tînărului preot.

Deci: Doamnelor şi domnilor, acest peşte este rarisim, fie şi pentru că rareori poate fi prins, e o relicvă pur şi simplu. Trăieşte în fluviile din sud-vestul Europei, dar e adaptat la variațiile salinității apelor, face parte din speciile „eurihaline”, cum e alga lăptuca de mare, viermii anelizi, nişte meduze, sturionii marini (Mama mia! ce citit mai putea fi patronul de firmă specializată în aparatură electronică în domeniul medical şi, pe deasupra, preşedinte al Asociației Scriitorilor români din Canada! La întoarcerea în țară, am consultat *Dicționar de ecologie*, – cumpărat în urmă cu 20 de ani, fără să bănui că abia acum aveam să-l deschid pentru întîia oară – şi am constatat că ce ne înşira atunci Alex Cetățeanu nu era o abureală de pescar, adică de om pătimaş şi mincinos). Ei bine, cînd anghila se simte bărbat şi îl apucă

amorul migrează în Oceanul Atlantic, ca şi anghilele din fluviul acesta, Saint Laurent, şi se opresc în vecinătatea insulelor Bermude, Marea Saragaselor („aia, din Bazinul Nord American al Atlanticului"), vă dați seama, anghila europeană se zvîrcoleşte preț de 6 meridiane pînă aici. Depune icrele şi – aşa le e datul – n-au mai bun altceva de făcut decît să moară.

– Că dacă se întoarce, intervine hîtru George Filip, dîndu-şi pletele pe spate, uite ce poate păți, să nimerească în cîrligul unui popă.

Alex, după un surîs şi o foială de parcă l-ar fi atentat Irina Egli cu o dulce ghiduşie:

– Să vedeți, larvele se lasă aşa, legănate 2-4 ani duse de curentul Golfstream pînă o iau spre Europa. Anghilele canadiene n-au chiar atîta nevoie de timp pentru hoinăreală. Stați să vedeți, cu forma asta a lor…

Pescarul amator îşi aruncase prada în iarbă, lăsînd-o să-şi încolăcească agonia de una singură.

– …Să o luați, la plecare. Cu forma asta a lor de şarpe se pot deplasa şi pe uscat, de la un bazin la altul, chiar cîțiva kilometri, dar numai noaptea. Să vedeți, nu poți s-o cureți, e o metodă de a fi jupuită şi aşa rămîne o carne albă şi grasă. Se prepară pe grătar, însă nu mai mult de 20 de centimetri pentru că, altfel, e bai.

– De ce? s-a mirat Clisu, coborît din bucătărie unde preparase totul, aşteptînd porunca să pună micii la barbecu.

– E o carne afrodisiacă şi nu e bine să mănînci mai mult de atît.

George Filip se clătina de rîs pe scaun:

– Dom'le, ce se face părințelul, că şi-a lăsat nevasta de o jumătate de an în România.

– E! exclamă doamna Livia Nemțeanu, vîră peştele la frigider pînă soseşte preoteasa.

– Nu! i-a propus hăhăind Poetul. Mănînci anghila şi apoi te laşi hăituit de dilemă: Alergi până în Țară să-ți aduci nevasta, ori te duci noaptea pe rue Saint-Catherine să negociezi cu o…

Proteste pudibonde şi chemări la… ordinea de zi.

(Între timp, mi-a parvenit mapa de la Andrei cu „paginile canadiene” culese pentru *Mişcarea literară*. Continuu, totuşi, pe albia unde mă aflu.)

În fotografia de acum, sînt alături de glumețul de adineauri, în dreapta lui George Filip aflîndu-se doamna Livia Nemțeanu, o blondă de o vîrstă incertă, încă frumoasă, bluză purpurie (membră a Uniunii Scriitorilor din România, tocmai premiată de filiala bucureşteană pentru un album tipărit cu un an în urmă). Poetul o ține strîns, cu brațul pe după umărul ei durduliu. Bărbatul, la cei 65 de ani, poartă o cămaşă cu mîneci suflecate, tip sport, gri închis; ochelarii de soare şi i-a proțăpit pe creştetul capului. Toți trei zîmbind larg, doamna, cu o undă de farmec senzual.

În primul moment, cînd a apărut în curte, George Filip îmi făcuse o proastă impresie. Avea o înfățişare de cowboy vetust şi bizar, pălărie cu boruri largi, plete de un gălbui spălăcit, pe umeri, o lejeritate a mişcării de filfizon anacronic şi un fel de morocăneală de cabotin. În realitate: un *„je m'en fiche!”*, un „mă doare-n cot!” a cărui ostentație de fapt drapează timiditate şi o mare sensibilitate. Şi, după ce-l ghiceşti, îți dai seama că-ți tihneşte stilul lui şi pricepi adevărul. În ziua plecării spre Țară, doi oameni m-au învrednicit, chemîndu-mă pentru o scurtă vizită. Mai întîi la doamna Ioana Manolescu, apoi la Poet. La despărțire, cînd dam să intru în maşina lui Alex, George Filip (după bombăneli că am stat prea puțin, că n-am băut decît o înghițitură de bere, că abia m-am atins de aperitivele nenumărate pregătite pentru taifas) mi-a aruncat, a despărțire: „Spune-le celor de acasă că diferența esențială între George Filip din Canada şi ei este că el, aici, mănîncă şi bea mai mult şi mai des şi, în consecință, are fecale mai groase”.

Numai cine nu l-ar fi cunoscut ar fi considerat că rosteşte o vulgaritate.

Prețuiesc fotografia aceasta şi pentru fundalul ei. De altfel, aceasta şi este motivația pe care i-am dat-o doamnei care a acceptat să ne facă poza: oglinda de cer a fluviului. Ca un luminiş albastru. Stînga-dreapta, verdele maroniu al copacilor şi boscheților de pe mal, în zare – tuşa unei insule, la mijloc, strunga

pe unde se coboară la micul debarcader. Şi ce a rămas: unduirea azurie, cu fulgurații de aur a apei.

Carpe diem!

Şi cineva, şuşotindu-mi la ureche: „Ai văzut-o pe aia? Mănîncă într-una, de cum a venit. Şi cred că e deja beată.”

– Şi acum proiecte de viitor!

– Mai întîi pauză!

Între mine şi doamna de vizavi – Mihaela Matei – e aşezat un platou rotund cu felii dolofane de pepene roşu. Răcoros şi binevenit pentru o zi de vară tipic canadiană. Un contrast plăcut între culoarea zămoasă a pepenelui şi părul blond, tăiat scurt, al femeii. Iar surîsul ei binevoitor vine ca o glazură peste noi. E ca şi cum am fi produs un spațiu etanş, numai al nostru, căci ne vorbeam de parcă ne ştiam dintotdeauna şi orice lucru simplu căpăta amplitudine şi plenitudine. La un moment dat m-a bulversat:

– Ştiți, fiu-meu, care este student în anul al III-lea…

Eu, de acolo, cu ochii, presupun, cît cepele:

– Ce face?! Anul al III-lea?! Scuze, stimată doamnă, l-ați născut la 10 ani?

Rîdea:

– Nu, domnule. M-am căsătorit abia la 27 de ani.

Acum cepele chiar erau cepe.

– Dum-ne-ze-u-le! Şi eu care tocmai mă gîndeam: O fi avînd vreo doi ani peste 30?

Carpe diem!

După ce s-a stabilit la Montréal, în 1995, soțul său, Florin Oncescu a lucrat trei ani la Boeing în SUA, specialist în aeronautică fiind. Familia l-a urmat, adică ea şi fiul, care avea 10 ani la intrarea în Canada.

În plină provincie francofonă – Québec –, băiatul a trecut printr-un efort impresionant (e aprecierea mamei) de a se adapta

la condiția de elev quebecoaz, a lăsat franceza lui europeană şi a preluat-o pe cea de aici, dorea cu ardoare să se ştie că este un quebecoaz adevărat. În SUA, adolescentul Oncescu a urmat cursurile unui colegiu de elită. Colegii înşişi proveneau din familii de elită, cu tați superspecializați în domeniu şi o situație financiară mai mult decît prosperă, erau bogați. Nu era însă cazul băiatului lor. A fost tratat bine la şcoală, ca de la egal la egal, însă el nu putea, nu voia să uite că nu e aşa. Şi, treptat, au început să se mişte nişte rotițe, să descopere în el un glas. În privința asta, doamna care-mi vorbea, nu avea confirmări, e vorba aici de deducțiile ei. Aceia erau bogați, el, băiatul ei, nu. Colegii lui erau străluciți la învățătură, el – de asemenea. Atunci, prin ce putea fi el, calitativ, superior, adică, prin ce se putea el deosebi de ceilalți? În ce fel putea să ajungă inconfundabil? La întoarcerea în Canada, în scurtă vreme, lucrurile îi erau limpezi. Şi-a dat seama, a hotărît (şi o afirmă oriunde, oricît şi oricui) că personalitatea lui şi-o poate defini printr-o marcă inconfundabilă a identității sale: aceea de a fi român. Domnule Cotuțiu, insista doamna, ce vă spun nu sunt patetisme materne. Fiu-meu e acum bărbat în toată firea, luați-l de mînecă, întrebați-l şi vă va răspunde fără ezitare, cumpănit: Sunt cine sunt şi voi fi cine voi fi pentru că sunt român. Mamă sau tată, doresc să ştiu istoria românilor pînă în detaliu, vreau geografia României, uite, l-am descoperit pe acest Mircea Eliade, în româneşte, într-un anticariat, haideți la gala filmului românesc, este un concert cu Hruşcă, am şapte corespondenți din Țară, am strîns bani pentru dus, voi dați-mi pentru întors, vreau să schiez la Poiana Braşovului, asta e fața mea, sunt român.

Preoteasa Vasiliu mi-a furat interlocutoarea, chemînd-o să prepare împreună salata: „Are domnul Alex nişte roşii aşa de dolofane!...”

Livia Nemțeanu, iritată că, după ce a fost răbdătoare cu ceilalți, ascultîndu-le opiniile fără să intervină, acum era bruiată, a ridicat glasul, cerînd autoritar să i se respecte intervenția (George Filip, simțindu-se cu musca pe căciulă, şi-a strîns capul între umeri, făcînd pe spăsitul). Avea un dosar de o sută de file trase de pe calculator cu opinii pro şi contra alegerii lui

Haşerpievici în fruntea Institutului Cultural Român de la Bucureşti, el, care i-a făcut pe români patibulari, care, dar mai ales care, cu toate că etc.

Speriați că are intenția să ni-l citească în întregime, ne-am potolit, cînd i s-a dezlegat să citească doar din două pagini, fiind vorba de atitudinea lui cutare de la Bucureşti. „Şi care e un gras" – aud şoptindu-se în stînga mea. „Şi evreu pe deasupra" – se mormăie din dreapta mea.

Pînă la urmă, s-a acceptat, corect, propunerea distinsei doamne Manolescu: Să se procure cartea incriminată pe care cei prezenți n-au citit-o şi să se edifice lumea dacă acest Haşerpievici a înjurat sau nu poporul român şi apoi Asociația să ia sau nu atitudine față de un preşedinte de țară care îşi pune în fruntea unui organism cultural internațional un om care îşi înjură sau nu propria țară.

Revăd acum segmentele din grupajul extras din revista pregătită pentru tipar:

Pentru românii aflați dincolo de fruntariile (aproximative) ale Țării şi care au norocul de a fi înzestrați cu talentul creației imaginative sau al cercetării în domeniul artei, a scrie e echivalent cu a te situa în Patrie, chiar dacă pentru a comunica o faci nu totdeauna în limba maternă.

Sufletul şi gîndul, sublimate în cuvînt şi culoare, în sunet şi unduire ritmată, întrețin astfel o metafizică a stării de a fi ACASĂ.

George FILIP

În comunitatea românească din Montréal i se spune Poetul. Aceasta e cartea lui de identitate.

Nu am întîlnit prea des în lumea asta un bărbat cu o aşa poftă de autorăsfăț la vîrsta ce o are şi să-i stea bine, să nu fie caraghios.

George Filip se alintă jucîndu-se de-a cowboy-ul, de-a cabotinul, de-a îndrăgostitul, de-a pîrîciosul, de-a irascibilul, de-a recalcitrantul. Nu e greu de închipuit ce momente de tristețe ori

melancolie are după copilăriri de acestea cînd, de unul singur – acasă, pe o bancă sau în metrou – revine spre sine, redîndu-i-se.

Impresia de extravaganță vestimentară şi capilară, care te taie în prima clipă, se risipeşte îndată ce îl auzi vorbind; un ton uşor răguşit, cuvintele mereu însoțite parcă de impulsul de a-ți propune o complicitate: Hai să lăsăm dracului simandicoşenia, hai să comunicăm sincer, fără farafastîcuri.

În nici un caz însă nu se joacă de-a dragostea şi îngrijorarea de țară, de-a generozitatea ori de-a poezia. Altfel spus: Sînt jocuri foarte serioase.

În 2002 scria despre sine aşa:

„Eu am pierdut o țară, țara a pierdut un poet ...”

Fiu al jandarmului Pandele şi al Floarei, strănepot al Veturiei Goga, George Filip s-a născut la 22 martie 1939 la Tuzla, în România, pe malul Mării cea Neagră. După absolvirea liceului, la Bucureşti, în 1964, semnătura lui e prezentă în mai multe ziare, reviste şi pe şase volume de poezie. Suferind o serie de arestări şi persecuții, care au început în 1971, din ordinul guvernului comunist împotriva căruia îşi îndreptase în mod tranşant versurile sale, el decide, în 1979, să-şi iubească de departe țara şi pe cei de acelaşi sînge cu el. Exilul îl poartă prin Austria, Germania, Franța, pentru ca în cele din urmă frămîntările sale să ia sfîrşit în Canada. La Montréal, el continuă să-şi trăiască public neliniştile: fondator al Centrului de Cultură Română, redactor la emisiuni de radio în limba română, redactor la revista interculturală de limbă franceză „Humanitas”, director cultural la „Teleromania” - prima televiziune din lume a exilului românesc. Mihaela Donciulescu a dezvăluit conținutul bagajelor celui care n-a fost dorit în România: „dragostea pentru iarnă, ataşamentul față de țară, zbuciumul Mării sale Negre şi... Iubirea”.

Iar în 2004 afirma:

„Ca să fiu sincer, pînă în prezent n-am mai împlinit niciodată 65 de ani. Cînd eram copil, nu am ştiut niciodată să număr pînă la 65.”

I-am văzut o fotografie comentată astfel:

„Mama Floarea, cu sapa în mînă printre bălării, cea care l-a dat lumii [la Tuzla - n.n.] pe poetul George Filip.”

Bibliografia sa începe harnic: Debut în 1974, cu un volum de versuri pentru copii, căruia îi urmează, pînă în 1977 încă trei cărți, cu fabule, versuri baladeşti şi poeme istorice. Se întîmplă apoi o sincopă dramatică: „Eu am pierdut o țară, țara a pierdut un poet... " şi abia în 1993 revine editorial cu *Era confuziilor*, urmată de *Zei fără armuri* (1996), *Poèmes sur feuilles d'erable* (1998), *Din taine* (1999), *Diana* şi *'89 Poeme îndoliate* (2002), *La planete plate* şi *Singur împotriva destinului* (2004). Cea mai recentă: *Aezii privesc* (2005). Cu excepția cărții *Poèmes...* (Montréal), celelalte sînt tipărite în România, la edituri din Bucureşti, Craiova, Râmnicu Vâlcea şi Mediaş.

Criticul literar Iulian Boldea opinează astfel despre lirica românului canadian:

„Poet ce aşează, în filigranul textelor sale, propriul adevăr interior, expunîndu-şi cu deplină sinceritate condiția, George Filip izbuteşte să păstreze un echilibru benefic între confesiunea nostalgică şi obiectivarea viziunii, Versurile sale, caracterizate de limpezime a viziunii şi tensiune interioară, aduc în scenă avatarurile unui eu liric neliniştit, implicat decisiv în devenirea propriului destin, ca şi în destinul lumii în care trăieşte."

„Fug ogarii vîrstei"

„Acolo am şi-un vultur: cum vă-mpăcați în doi?"

„Iubito, am adus nişte carne de lup.
Lupoaică tînără a rămas văduvă".

„fug ogarii vîrstei spre orgolii
jumătate îngeri – jumătate morți
ca nişte vîrteje-n revelații
filtre relative de senzații
unde o grimasă bate toba
prevestind făpturi de îndoieli".

„ninge

pe casa vopsită cu Lună
mai frumos
ca mîine şi ieri
ritualul zăpezii ne face
să visăm
la blîndele noastre muieri”

„Mîntuieşte, Doamne, de păcate.
Robii tăi din plaiul carpatin
Şi le arată piscuri luminate
Spre vecia marelui Amin.
(...)
Nu ne blestema cu emigrare,
Iartă-ne păcatul. Tu ne ştii”

(2002)

Ultimele versuri fac parte din sumarul volumului „‘89. Poeme îndoliate”, Editura „Antim Ivireanul”, Râmnicu Vâlcea, pe pagina de gardă George Filip, scriindu-mi: „D-le Cornel Cotuțiu, iată cîteva schije de la o revoluție imaginară”.

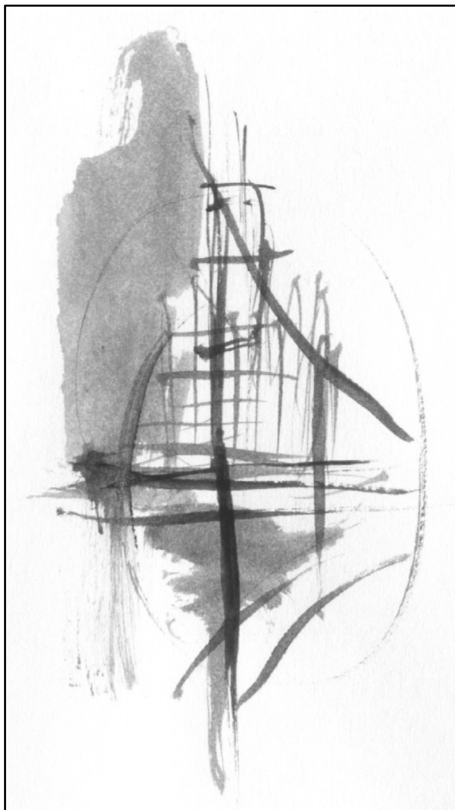
Ionela MANOLESCO

Cu gîndul la Doamna Ionela Manolesco eram tentat să folosesc un anume superlativ, dar m-am oprit, – aşa cum atingi mustrător mîna care se întinde spre o felie de tort – recunoscîndu-mi că nu e potrivit şi nici necesar să fac ierarhii ale numelor din acest grupaj cu scriitori români din Canada; în fond, îi uneşte aceeaşi calitate: excelența.

Distincția domniei sale se remarcă din primul moment – fie participînd la o întîlnire cu tentă amical-culturală, fie în postura de amfitrioană. Noblețea irizează difuz, din privirea de o vioiciune blîndă, gestul cumpănit şi vocea cu inflexiuni de o vetustețe catifelată, din profunzimi de gînd şi suflet.

Crescută sub cupola civilizației franceze – în Țară şi în Franța –, stabilită de foarte multă vreme la Montréal, a găsit în pictură şi literatură cele două dimensiuni existențiale pe care şi-a aşezat viața. Şi

trăieşte o indicibilă pasiune pentru ***Mihai Eminescu*** *şi François Villon, celui dintîi găsindu-i straie de limbă în franceză, celuilalt în română. Personalități avizate consideră ambele tălmăciri de foarte bună valoare.*

Spre edificare, aleg prima strofă din poemul *Odă (în metru antic),* din volumul *Poemes choisis de Mihail Eminesco*, Ediție de autor, I. Manolesco (Montréal, 13 septembrie 2004):

Ode
(en metre antique)

Jamais je n'aurais cru que je devais mourir;
Toujours jeune je marchais, enveloppe de ma cape,
Haut le front, ne regardant que Hyperion,
Le Solitaire.

Constantin CLISU

Un trup bine clădit, mişcări agile, plin de solicitudine, o fizionomie de om bun, dispus să-ți accepte mai întîi opinia ta înainte de a o rosti pe a sa, o frunte înaltă încadrată de un păr alb – am făcut astfel portretul grăbit al unui bărbat care, indiferent ce vîrstă are, îți spui că şi-a propus să ajungă, să rămînă, la înfățişarea consacrată sănătății de 65 de ani.

În cele două rînduri, cînd ne-am întîlnit în august 2005 la Montréal, n-am avut vreme de taifas, pentru că, printre altele, l-aş fi întrebat ce l-a determinat să se apropie şi să transpună în ficțiune romanescă destinul românului transilvănean George Pomuț, el, scriitorul, fiind bîrlădean de baştină.

Constantin Clisu a debutat în România cu volumul de proză pentru copii *Pentru un pui de sturz* (1979), căruia i-au urmat alte cărți – în proză şi versuri – destinate aceleiaşi vîrste. Între 1988-2002 a publicat şi patru piese de teatru.

Romanul istoric *În calea vînturilor* vede lumina tiparului în 2005 la „McCallum Printing Group Inc.”, după o răbdătoare documentare în biblioteci, arhive şi locuri pe unde a trecut protagonistul său, după contactul persuasiv cu personalități din Țară şi străinătate, diplomați, ierarhi bisericeşti şi cercetători ştiințifici.

Actualmente, este stabilit în Edmonton, capitala provinciei canadiene Alberta.*

„Mult stimate Domnule Cotuțiu,

Vă cer cuvenitele scuze pentru întîrzierea cu care răspund solicitării Dumneavoastră.

Vă prezint în detaliu ceea ce m-a determinat să scriu această carte. Aveți libertatea de a extrage ceea ce veți crede de cuviință.

În volumul *NORD contra SUD* de Dumitru Almaş, pe care l-am citit în urmă cu 10, 15 ani am fost impresionat de faptul că printre participanții la războiul de secesiune erau amintite şi nume de români, unii dintre ei sacrificîndu-şi chiar viața, cazul Dunca, Alcaz şi cîți or mai fi fost... Fiind veniți din imperiul

---

* *După ce m-am întors în Țară şi am început să pregătesc „grupul de canadieni” pentru* Mişcarea literară *am fost curios ce l-a putut determina pe un moldovean să scotocească pe urmele unui român bănățean, devenit apoi o personalitate în a doua jumătate a secolului XIX în SUA. Au fost mai întîi scurte mesaje prin e-mail, schimb de fotografii şi, în sfîrşit, scrisoarea al cărei text poate aduce o lumină inedită asupra unui om şi asupra personajului său principal.*

austro-ungar erau socotiți unguri, nu români, cum a fost socotit multă vreme si George Pomuț.

Am fost impresionat de figura acestui ardelean care a ajuns general în armata americană, un lucru nu chiar la îndemîna oricui.

Am început documentația. Pe măsură ce înaintam, am aflat şi un alt lucru extraordinar: că George Pomuț a fost timp de 12 ani consul şi consul general al Americii la St. Petersburg şi că el a facilitat vînzarea Alaskăi de la ruşi la americani. Un român, mi-am zis!? Ce lucru extraordinar! Cîți români şi chiar americani ştiu acest lucru?

Şi am pornit la drum. Documente, care să mă mulțumească, nu găseam în sprijinul demersului meu.

M-am adresat Î.P.S. Sofronie – Episcopului Eparhiei Ortodoxe Române din Ungaria, cu sediu la Gyula. (Pînă în 1920 teritoriu românesc cu numele de Jula). Î.P.S. Sa a dispus ca părintele Ioan Puşcaş - şeful cancelariei Episcopiei - să-mi facă o scurtă expunere, după documentele existente la Episcopie, despre George Pomuț. Datele oferite, deşi cuprindeau multe elemente din viața şi faptele lui Pomuț, nu m-au mulțumit, nu puteau constitui baza unei scrieri detaliate şi mai ales ceea ce voiam eu să demonstrez, că George Pomuț a fost fiu de român, un român adevărat ale cărui merite erau trecute sub tăcere de către autoritățile ungare.

Ajuns în impas, am hotărît să întreprind o vizită la Gyula, locul naşterii lui Pomuț, nu aşa cum scriu unele documente că s-ar fi născut la Timişoara. Părintele Puşcaş nu mi-a putut spune mai mult decît în descrierea făcută şi m-a primit cu o oarecare rezervă, ghinionul meu fiind că părintele avea mama bolnavă şi, tocmai cînd am sosit eu, neştiind ziua exactă cînd voi fi în Gyula ca să-l pot anunța, era extrem de grăbit să o ducă la spital.

A făcut, totuşi, efortul de a mă însoți prin Gyula, la fosta casă a lui Pomuț, la Liceul „Nicolae Bălcescu", unde se spune că materiile de curs se predau în limba română; e o gogoriță. Limba română se predă ca limbă străină, şi la un nivel destul de subțire.

La biblioteca liceului însă am întîlnit o bibliotecară, rudă de departe cu George Pomuț, care tocmai primise din România volumul „GENERALUL GEORGE POMUȚ 1818-1882 – Viața adevărată a unui erou de legendă”, semnat de Domnul Liviu Patachi, cercetător ştiințific la Institutul de Istorie şi la Biblioteca Filiala Cluj a Academiei Române, şi de Domnul Gelu Neamțu, cercetător principal şi şef de sector la Institutul din Cluj-Napoca.

Un studiu deosebit, un document elaborat pe baza unor izvoare la care eu nu avusesem pînă atunci acces, care încă de la prima vedere m-a incitat. Am rugat-o pe bibliotecară să mi-l împrumute. A motivat că nu poate face acest lucru, fiind un bun al bibliotecii, dar o să încerce la redacția revistei care apare în limba română la Gyula, poate mai au un exemplar în plus. Şi am avut noroc. Redactorul şef, o doamnă deosebit de inimoasă, deşi prinsă în finalizarea unui nou număr de revistă, mi-a dăruit un exemplar. Poate era unicul, dar am calificat gestul ca fiind încărcat de generozitate.

Ca să pot folosi unele date, nume şi întîmplări, trebuia să cer acordul autorilor mai sus numiți. Profesorul Gelu Neamțu a acceptat şi chiar m-a felicitat pentru buna intenție de a valorifica şi în alt mod datele din volumul respectiv. Mi-a comunicat însă că, între timp, Domnul Liviu Patachi, cu care semnase respectivul studiu, decedase, dacă doresc să cer acest accept mă pot adresa fiicei acestuia, doamna Doctor Mihaela Man. Dacă Domnia-Sa este de acord, el subscrie pozitiv la cererea mea.

Doamna Dr. Man nu numai că mi-a acordat toate drepturile, ci chiar m-a sfătuit cum să folosesc ajutorul Ministerului de externe în publicarea acestei cărți. Mi-a oferit chiar cîteva nume de referință, (eu mărturisindu-i că posibilitățile mele materiale nu-mi permit să susțin materialiceşte un tiraj cît de cît rezonabil, bazîndu-mă doar pe o pensie de profesor din România care, adunată timp de doi ani ar putea acoperi suma necesară tipăririi a cel mult 200 de exemplare). Am urmat sfatul Doamnei Dr. Man, dar nici Ministrul Culturii de atunci, Mona Muscă, nici cei de la Ministerul de externe nu s-au arătat interesați de întreprinderea mea. Dar n-am abdicat. Mi-am

propus să scot un tiraj minim, ca semnal, şi să lupt în continuare pentru un tiraj sporit pe diverse căi.

Revin la studiul amintit. El conținea date importante despre George Pomuț, dar încă nu răspundea multelor mele întrebări despre concetățeanul nostru. Am întreprins corespondențe cu Ambasada română din Canada, cu Ambasada română din Moscova, unde era ambasador Domnul Prunariu, de la care nu am primit nici un semnal, cu Consulatul S.U.A. din St. Petersburg, care s-a arătat deosebit de interesat de demersul meu şi mi-a pus la dispoziție un facsimil dintr-un ziar american al timpului în care era elogiată figura lui George Pomuț, subliniind faptul că a fost un erou al războiului de secesiune şi că are meritul deosebit de a fi negociat Alaska cu guvernul rus, pentru țara sa de adopție, America. Aceste date suplimentare îmi întăreau convingerea că aveam pentru ce lupta. Şi am continuat...

M-am adresat apoi Consulului român de la recent înființata reprezentanță a României la St. Petersburg, domnul Ilie Ivan, în scopul de a intra în posesia unei fotografii, înfățişînd monumentul generalului şi diplomatului american de origine română George Pomuț, din cimitirul Smolensk. Din cele ştiute de mine, din documente, George Pomuț fusese înmormîntat în cimitirul Smolensk din Petersburg, pe un ostrov al Nevei, pe nume Vasilcoski, în zona rezervată săracilor, fiind transferat apoi în zona protestanților. Această acțiune a fost întreprinsă de fostul camarad de arme, generalul Belknap, împreună cu alți ofițeri participanți la război alături de George Pomuț, motivați de faptul că rangul şi meritele fostului consul general impuneau acest lucru. Toate demersurile mele de a obține o fotografie a monumentului de la Muzeul de istorie din Petersburg, de la Arhivele statului din Petersburg nu s-au soldat cu rezultatul scontat. Mă zbat în continuare în obținerea acestei fotografii, aceasta fiind pentru mine un document de referință în cazul reeditării romanului ÎN CALEA VÂNTURILOR.

Ambasadorul României la Ottawa, domnul prof. univ. dr. Liviu Maior, mi-a pus la dispoziție cca. 150 de pagini, xeroxate, din arhiva Ministerului de externe al României, multe cu referire

la fosta colonie şi la existența în colonie a lui Francisc Varga, duşmanul de moarte al lui George Pomuț. Ura acestuia n-a încetat pînă la moartea lui Pomuț, pentru simplu motiv că era valah, adică român. Am studiat cu atenție aceste facsimile, unele scrise în limba maghiară, cu scrisul lui Varga, dar din păcate nu le-am putut desluşi, neştiind această limbă.

Am vizitat şi locurile bănuite a fi fost aşezarea coloniei din staul Iowa. Nimic nu mai amintea de fosta colonie.

Drumul elaborării a fost deosebit de anevoios. L-am însoțit pe George Pomuț metaforic vorbind, patru sau cinci ani pretutindeni în peregrinările sale. Mi-a devenit drag, l-am iubit, l-am stimat şi-l stimez în continuare pentru bonomia lui, pentru spiritul lui patriotic şi chiar pentru unele neîmpliniri şi păcate ale sale. A fost şi el un om, dar nu un om oarecare, ci un român din cei care nu şi-au uitat nici o clipă rădăcinile, care, adoptat de noua sa patrie, s-a dedicat trup şi suflet unor înalte idealuri.

Romanul a apărut la o editură din Edmonton. Sper în traducerea acestuia în limba engleză şi o reeditare în limba română. O fac, în primul rînd pentru împlinirea sufletului meu, pentru a ridica, după puterile mele, cît pot de sus, steagul patriei mele care m-a zămislit, pe care o port în inimă, în inima care mereu va fi înfăşurată în cele trei sfinte culori: roşu, galben şi albastru."

Vademecum românesc

În calea vânturilor este, după cum subtitrează scriitorul Constantin CLISU, viața romanțată a generalului şi diplomatului american de origine română, George Pomuț.

Viața văzută, invizibilă, intuită, sugerată a legendarului personaj, se derulează în pagini ample, de suflu evocator, cronologic, în tuşe alb-negru, ca într-un film incitant, provocator, instructiv.

Autorul acestei reconstituiri, venerabil dascăl bîrlădean, s-a strămutat, relativ recent, dincolo de ocean. Încît şi propria

experiență migratoare i-a fost de folos în a reliefa, într-o carte unitară, destinul fiului de potcovar transilvan, George Pomuț.

Prozatorul nu complică narațiunea, nu experimentează, nu face excese ficționale... Personajul principal este reconstituit pe temeiuri documentare: tradiții sătești transilvane, idilele studenției la Facultatea de drept din Pesta, solidaritatea etnică, Dunărea contemplativității și a europenității, avocatura, Ungaria pașoptistă, Viena reflexelor culturale etc.

Promovat ca șef al poliției orașului Komarom, căpitanul George Pomuț renunță la cariera europeană și, în 1850 (cînd se năștea... **Mihai Eminescu**), se îmbarcă pe vaporul Monstuart Elphinstone, pentru New York.

Începe aventura americană: își construiește o casă (mai mult o bojdeucă), se împrietenește cu tribul indienilor Sauk, se îndrăgostește și se desparte de unguroaica Ildiko, deschide un cabinet de avocatură, participă la războiul de secesiune...

În 1866, este invitat la CASA ALBĂ, în cabinetul președintelui S.U.A., și este numit consul în Rusia, cu misiuni delicate în contextul istoriei. Se declanșează aventura diplomatică amplă de la Sankt Petersburg, prilej pentru prozator de a ne oferi pagini substanțiale, exotice, expresive despre Rusia țaristă.

Punctul culminant al narațiunii îl constituie victoria generalului George Pomuț în negocierile cumpărării Alaskăi de către S.U.A.

Evaluînd, cu sensibilitate și acribie, personalitatea lui George Pomuț, autorul romanului *În calea vânturilor* a reușit să bine articuleze documentar, dar și artistic, un destin spectaculos, într-un ritm narativ riguros și coerent, atrăgător pentru cititorul iubitor de istorie și de literatură.

Lucian Vasiliu
Directorul Muzeului Literaturii Române
Iași, mai 2005

Radu ROŞCANU

Mai întîi, iată opinia Excelenței Sale Jean-Guy Houde, Guvernator în Canada al Ordinului Patriarhal al Sfintei Cruci din Ierusalim:

„Cavaler Comandor al Ordinului Patriarhal al Sfintei Cruci din Ierusalim, părintele protopop mitrofor exarh Radu Roşcanu este totodată inginer constructor, licențiat şi doctorand în teologie şi director al Misiunii de Ajutorare pentru Bisericile Martire Inc. Părintele Radu Roşcanu şi-a dedicat pilduitoarea sa viață slujirii lui Dumnezeu în diaspora românească.

Prin statornicia şi seninătatea gîndirii sale, prin ascendentul său moral şi prin viziunea lăuntrică asupra naturii omeneşti, prin pilda unei vieți închinate întru totul poporului său, acest om cu aură de apostol se remarcă printr-o mare putere interioară care uneşte gîndul cu fapta, care împacă teoria cu practica, care descoperă adevărul ascuns în cuvinte şi care înlesneşte trecerea de la necesitate la virtute."

La acestea, adaug: Ardeleanul de pe Crişuri (cîțiva ani peste 70) tipăreşte *Dumnezeu, acest necunoscut. Apofatismul Bisericii de Răsărit,* mai întîi în limba franceză, Québec, Canada, 2001, fiind elogios prefațat de Jean-Francois Malherbe, profesor la Universitatea din Sherbrooke. În 2003, cartea apare la Montréal, în ediție engleză, cu o prefață semnată de Charles Kannengiesser, de la Concordia University şi, în acelaşi an, vede lumina tiparului la Editura Dacia, ediție despre care autorul ține să facă următoarea mărturisire:

„Editarea în limba română a cărții *Dumnezeu, acest necunoscut* nu ar fi fost cu putință fără excelența traducerii realizate de Vasi Ciubotariu, în statornica ei silință pentru a găsi cadrul lingvistic cel mai neaoş românesc şi căreia îi adresez laude alese şi calde mulțumiri."

Iar acum, concluziile autorului Radu Roşcanu în finalul demersului său:

Cunoaşterea teologiei apofatice ne învață multe. Ne ajută să definim mai bine conținutul propriei noastre identități religioase. Astfel, apofatismul ne apare simultan ca: o cale patristică

esențială, o întregire a *theoriei,* o experiență a adevărului, o cale către omul liturgic, o ipostază centrală a credinței ortodoxe, o cale prin întuneric către lumină, o conştiință a eşecului rațiunii umane, o călăuză în înțelegerea culturii de origine, a culturii occidentale şi a identității proprii, o cale împărătească de contemplare, un revelator al simțirii umane scindate, o demonstrație conform căreia înțelegerea – cu principiile sale a priori - nu dobîndeşte cunoaştere în afara experienței, o necesitate conceptuală de definire a Treimii, un exercițiu rațional al non-opoziției contrariilor, o expresie a caracterului abisal al *ousiei* divine, o intuiție a infinității lui Dumnezeu, o atitudine în fața imposibilității de a-L cunoaşte pe Dumnezeu, o autodepăşire existențială gradată, o dispoziție de spirit care refuză cunoaşterea lui Dumnezeu, o icoană care anticipează vederea luminii dumnezeieşti, un izvor de lumini necontenite, o sursă de renaştere a spiritului, o trăsătură dominantă a teologiei ortodoxe.

Apofatismul se află înscris în credința popoarelor, aşa cum este înscris şi în credința poporului meu. El este întipărit organic în identitatea noastră, a tuturor. Apofatismul trebuie neapărat luat în considerare în momentul realizării oricărui proiect care vizează apropierea celor două tradiții creştine: cea a Bisericii din Apus şi cea a Bisericii de Răsărit.

Din motive circumstanțiale, nu pot să ofer din generația tînără montrealeză decît informații biobibliografice despre doi scriitori foarte apreciați în mass-media românească şi canadiană:

Felicia MIHALI

Licențiată în filologie (studii chineze şi olandeze la Universitatea din Bucureşti), cronicar teatral între 1993-2000 la *Evenimentul zilei,* se stabileşte din anul 2000 în Canada. Profesoară de limba franceză în China (2003).

Critica literară din Țară întîmpină favorabil cele trei romane: *Țara brînzei* (1999), *Mica istorie* (1999), *Eu, Luca şi chinezul* (2000). A doua carte – publicată în româneşte, celelalte două au şi versiune franceză.

Impresionantă intrare în literatură!

Grație unei burse de creație din partea Consiliului artelor şi literaturii din Québec [un fel de minister al culturii de la noi, dar incomparabil de... real, în comparație cu cel din România] pentru proiectul unui roman, în toamna anului 2005 a apărut la Montréal *La Reine et le Soldat*.

Opinia sa despre condiția scriitorului român în emigrație:

„Evoluția unui scriitor este de fiecare dată avantajată de schimbare. Stagnarea, încremenirea într-un proiect, într-o cultură ori o identitate fixă înseamnă moartea imaginației. O anume parte a identității noastre de scriitor suferă, dar în detrimentul alteia care cîştigă. Pentru mine, scriitorul imigrant «reuşeşte» în momentul cînd poate dialoga cu publicul din afara ghetoului comunitar."

Era acum, la St. Timothée, unul din cei doi aniversați. Mi-a plăcut comportamentul ei pe parcursul întîlnirii. Nu autorăsfăț, dar nici o prezență „la duzină". Un firesc de tînără femeie care se simte bine să nu fie arogantă, să nu pretindă că ea (sau doar ea) are dreptate într-o dispută, să nu-şi exprime mirări ieşite din comun, o femeie care nu are nici un motiv să nu surîdă cînd vorbeşte, ascultă sau îşi mijeşte privirea cînd, pentru cîteva clipe, se retrage în sine.

Florin ONCESCU

Doctor în aeronautică, în România a avut carieră de inginer şi cadru universitar. Din 1995 s-a stabilit la Montréal; obține un masterat în geniu la Şcoala politehnică; lucrează trei ani în SUA ca inginer la Boeing. Pînă în prezent, trei volume de proză, apreciate „prin finețea observației şi prin umor": *Dispoziție depresivă*, *La umbra unui enciclopedist* (amîndouă publicate în 1994) şi *Întoarcerea* (2003).

Asemenea doamnei Livia Nemțeanu, este membru şi al Uniunii Scriitorilor din România. Privitor la problematica predilectă a prozei sale, Florin Oncescu observă următoarele:

„Am întîlnit la Montréal români care strîmbă din nas cînd le este recomandată o carte sau o piesă de teatru axate pe tema emigrației. Dar tema emigrației devine limitativă numai dacă e tratată în registrul minor al jelaniei după țărişoara abandonată. Altfel, e una cum nu se poate mai generoasă.”[*]

Spre finalul zilei – se înnoptase –, ne aflam la spartul întîlnirii, pe un fond de zumzăială a vocilor, am schimbat cîteva propoziții. Abia lui i-am spus cîteva lucruri despre ce cred eu vizavi de gîlceava lor în căutarea unui profil al grupului şi a oportunităților imediate sau mai de lungă durată. Simțeam că ne descoperim reciproc, dar era tardiv, lumea se împărțea pe maşini pentru întoarcere la Montréal.

Cei doi din Edmonton şi cu mine ne-am lipit pe bancheta din spate a maşinii lui Dem. Am luat-o şi pe Irina care, subțirică şi obosită cum era, avea nevoie de… spațiu; aşa că s-a tolănit în față pe „locul mortului” care acum, pe autostrada aglomerată, devenise locul somnului.

Constantin Clisu mi-a dat dreptate cînd i-am spus că n-am auzit bancuri rostite la întîlnirile românilor de acolo.

A fost suficient să zică unul dintre noi:

„Dom'le, vă amintiți de anecdota aceea cu…” Nici vorbă s-o trezim pe Irina cu rîsetele noastre. Dar, ce poți rîde preț de 40 de kilometri?

Nadia şi Alex

Una din ieşirile din stația de metrou „Pie IX” (e vorba de Papa Pius IX) înseamnă şi intrarea, dinspre subteran, în incinta Parcului Olimpic.

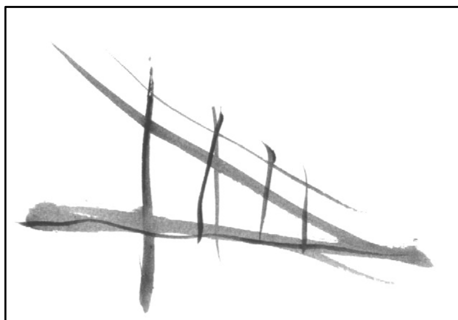
---

[*] *Informațiile despre cei doi se datorează aceluiaşi Mircea Gheorghe.*

După întîiul panou prins în perete, reprezentînd o imagine a stadionului cu delegațiile participante la Jocurile Olimpice din 1976, al doilea o cuprinde pe Nadia noastră, surprinsă în proba de la sol. Este numită regina acestei ediții a Jocurilor şi se menționează acea performanță fără precedent: prima notă de 10 în istoria gimnasticii artistice.

Parcă un munte de ciment, sticlă şi metal s-a răsturnat peste locurile acestea, luînd forme arhitecturale ultramoderne, de la imensa (iarăşi un superlativ absolut!) sală-stadion acoperită şi turnul cel mai înclinat din lume, la terenurile în aer liber, pasarelele ce fac legătura între ele, contraforții stadionului ca nişte labe de dinozauri giganți, hectarele de platouri inutile, inutil asfaltate, şi treptele care tot urcă şi se răsfiră, inutil de multe şi de... inutile (doar aşa, ca peisaj). Parcă a fost o comandă supremă: Risipiți oricît, orice şi lățiți-vă cît vă taie capul!

Din vîrful turnului – unde n-am avut curajul să urc (nici bani, deşi un amic montrealez se oferise să-mi plătească biletul pentru ascensor) – cică se deschide o vedere de 80 de km în jur. Şi cum tot în zona aceasta se află Grădina Botanică (desigur că... imensă), Insectarium, Observatorul şi Biodomul (casa... uriaşă a tuturor viețuitoarelor de pe planetă), se estimează că unui vizitator (normal şi încăpățînat, totuşi) i-ar trebui cam 30 de zile ca să vadă, să intre peste tot. Şi, desigur... bani.

Fastul şi bogăția se plătesc cu bani şi... datorii. După 30 de ani trecuți de la Jocurile Olimpice, municipalitatea Montréalului mai are două miliarde de dolari încă neonorați. Cum, tot aşa, această țară foarte bogată are o datorie „generală” de cîteva mii de miliarde de dolari. Te întrebi dacă nu tocmai acesta e secretul înavuțirii.

*

Vorbesc cu fiică-mea despre întîlnirea cu Alex Cetățeanu, care m-a căutat la îndemnul bănățeanului bistrițean, stabilit la Winnipeg, doctorul Dumitru Pădeanu (alias Corneliu Florea).

La o cină agreabilă, împreună cu Teodor Tanco (restaurantul grecesc „Casa Corfu"), românul canadian ne povestea cu savoare despre locuința lui de la „țeară", de pe malul fluviului Saint Laurent, şi cum s-a împrietenit el, Alex, cu un rățoi sălbatic, dar mai ales – de necrezut!, exclama el însuşi – cu un peşte, şi cum venea peştele de-i dădea tîrcoale, sărea din apă şi se lăsa mîngîiat. Şi...

– Auzi, tata – mă întrerupe Corina, cu un rîs semnificativ. Pentru mine e clar! Dacă zici că e oltean, că e scriitor, că e pescar împătimit, atunci m-am lămurit cu poveştile lui adevărate.

Delicatese şi delicatețe

Alex Cetățeanu îmi umple din nou o zi, alături de cei doi musafiri ai săi Corina şi Constantin Clisu (fiică şi tată), de la Edmonton.

Cum aleargă prin continente precum eu pe ulițele Dumbrăviței, mă întreb şi acum de unde şterpeleşte timp şi energie acest Alex să împace afacerile firmei cu scris-cititul şi, iată, cu aceste zile de amfitrion desăvîrşit.

O primă descindere, la magazinul „Bucureşti" – produse româneşti (şi de alte… naționalități), ziare, reviste din Țară şi din Canada. Am schimbat cîteva cuvinte cu patronul, l-am recunoscut după un interviu de la televiziunea montréaleză. De la sine înțeles că îl interesa cîte produse aruncăm noi în cărucior, decît faptul că îl abordează nişte români; el fiind român-evreu.

Revăd apoi *Oratoriul*, cu bucurie. Mă antrenez în ghidaj, stabilesc traseul, dau explicații. Încă o fațetă a bunătății acestui Alex: Văzîndu-mă plin de elocvență, a acceptat, modest, condiția

vizitatorului, cînd foarte bine putea să mă bată pe umăr: Ştii, nu vinde castraveți grădinarului. Dar mă stimula interesul celor din Edmonton. Făcînd o comparație cu *Sacré Coeur* de la Paris, mi-au confirmat, şi ei, părerea mea că *Oratoriul* este mai copleşitor decît sanctuarul din capitala Franței.

Am ținut-o tot într-o vîjîială, pînă spre miezul nopții, în apartamentul lui Alex, proprietate personală, din „Le nouveau hotel". La stadionul olimpic am scăpat cu bine, deşi mai-mai Alex vroia să ne urce cu ascensorul pînă la restaurantul din vîrful turnului înclinat (trebuia să-l refuz, explicîndu-le despre problema mea cu răul de înălțime). Apoi: în căutarea unui muştar, pe care Corina îl dorea neapărat şi a unei scări à la Montréal, tînjind după o fotografie cu ea; o cafea americănească pe rue Sainte Catherine (la ora de seară, cînd ies „fetițele" să-şi facă meseria), un popas la fostul patinoar, unde montréalezii juisau pentru turbate partide de hokey (mărunțit acum în 22 de săli de cinema şi nu ştiu cîte magazine şi restaurante; „mititel" fostul complex sportiv – nu?). Am ținut-o într-o voie bună, devreme ce ne-am spus mereu bancuri, infirmînd astfel părerea că românii din Canada nu au poftă pentru aşa ceva.

Alături de încă acest episod de bunăvoință al lui Alex, am rămas plăcut impresionat de atitudinea plină de delicată atenție a Corinei față de mine.

Deşi aflată ea însăşi în vizită la Montréal pentru prima dată, a simțit de datoria ei să facă, față de mine, oficii de gazdă, ca cetățeancă a țării arțarului şi, deopotrivă, ca româncă pentru un român venit din Țară.

Nu mai departe decît secvența de la „Faubourg" – un complex de minirestaurante cu specific din rețetare ale lumii.

Am vrut să iau o ilustrată cu turnul olimpic. S-a şi dus să o plătească, luîndu-mi-o înainte de a apuca să fac un pas într-acolo.

Alex mi-a cerut să hotărăsc eu la ce restaurant să facă o comandă pentru cină. La cel chinezesc, am propus, la întîmplare. Însuflețită, Corina m-a purtat prin fața vitrinelor cu preparate, explicîndu-mi, pasionat, ce conțin fiecare din alcătuirile acelea bizare de carne crudă, orez, alge, icre, sucuri picante, rulade de o

cromatică neaşteptată (neaşteptat era şi faptul că aerul nu puțea, ca în cartierul chinezesc prin care trecusem grăbit într-o zi.)

Corina mi-a recomandat să aleg neapărat şi „sushi" – asta, în mod special numai pentru mine. Şi, în timp ce chinezul de la tejghea aşeza într-o cutiuță albă din plastic poros nişte degetare cu părțile componente ale „sushi"-ului, ea mă instruia care este ordinea prin care trece o furculiță, ca să adune cîte o fărîmitură pentru un dumicat. Ajunşi la hotel, am recunoscut că e o plăcută picantă combinație, spre satisfacția ei, dar şi a tatălui, care a ținut să aflu că şi el se pricepe să prepare aşa ceva.

Savoarea inocenței

Îmi amintesc:

Învățătoarea cere clasei o compunere despre mama, a doua zi fiind 8 martie.

O vecinică de la parter scrie cam aşa:

– Mama mă trezeşte dimineața. Mama face de mâncare. Mama spală vasele. Mama calcă rufele. Mama face cumpărături. Mama dă cu aspiratorul. Mama mă duce la biserică. Mama îmi cumpără rochițe şi păpuşi. Tata citeşte ziarul.

*

Acum, aici:

Seara, suntem toți acasă. Paul observă:

– Fiecare avem cîte un necaz. Uite, eu mi-am pîrlit pielea piciorului cu fenul. Dănuț şi-a rănit mîna. Pe Bichi îl doare măseaua. Pe mama o doare stomacul.

– Dar taică-tău ce boală are?, îl întreabă Corina.

Cel mic (patru ani şi jumătate) intervine prompt:

– Îl doare calculatorul.

*

Îi spun Corinei:

– Azi-noapte am auzit dinspre blocul vecin nişte țipete ca de junglă.

– Păi da. De la maimuțele din familia de indieni.

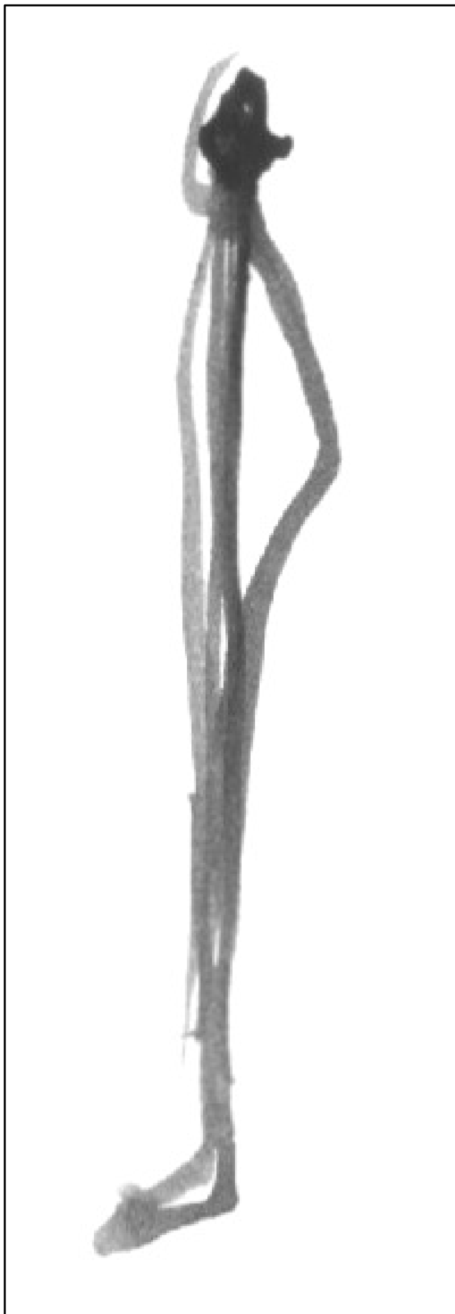
– Zici *„maimuță”* cu sens figurat?

– Aproape la propriu – îmi răspunde ea cu năduf, îți închipui ce înseamnă pentru mine programul ăsta noapte de noapte, de patru ani încoace? Aproape că mă determină să am gînduri rasiste.

*

O moldoveancă din blocul vecin (10 familii de români din 40 de apartamente) a vrut să pecetluiască proveniența familiei sale prin numele dat fetiței, acum doi ani: Stephaná. Cică aşa e scris numele în certificatul de naştere al odraslei.

De asemenea, urmaşa lui Ştefan cel Mare la Montréal îşi cheamă fetița accentuându-i numele franțuzeşte, pe ultima silabă: Stephaná. Căci românescul Ştefana, nu-i aşa? ar fi fost prozaic la nivel de Montréal.

Mde!

Montréal va rămîne pentru mine şi oraşul cu cele mai multe suprafețe de gazon, parcuri şi alei în care nu găseşti nici o tăbliță cu „Nu călcați iarba!”, „Nu rupeți florile!”

*

Autobuzele şcolare beneficiază de o grijă rutieră specială şi admirabilă.

În momentul în care într-o stație sau la intersecții apare o paletă (sub forma unei mîini) declanşată de la bordul şoferului şi izbucneşte o rețea de lumini, toate autovehiculele din apropiere înțepenesc pur şi simplu. Dacă tu, cel de la volan, n-o faci şi ai ghinionul să te fi zărit polițaiul de stradă, ți se aplică o amendă cam cît jumătate din salariul mediu pe economie, ți se taie nişte puncte din permisul de conducere, iar cînd îl reînnoieşti va trebui să plăteşti suplimentar pentru recuperarea integrală a numărului de puncte ce se acordă la un permis nou.

Rețin două detalii – care vorbesc mai mult decît o conferință de presă a unui şef de partid gargaragiu: Acolo unde există grădinițe sau şcoli, se văd mai des maşini ale poliției decît în orice altă zonă a oraşului. Pe străzile mici sau laterale nu există decât un panou care previne: „Aveți grijă de copiii noştri!”

*

Mă urmăreşte în continuare gîndul că părinții emigranți, aici ori aiurea, trec prin eforturi dramatice pentru a accepta o evidență; aceea că nepotul va fi posibil să rostească firesc şi senin: Eu sunt englez (sau francez), iar bunicii mei erau, mi se pare, din... cum îi zice? a, da! din România.

*

Azi se întoarce în Țară Teodor Tanco, peste trei zile revine o altă persoană, din Monor, cîntăreața Ana Drăgan; şi pentru dânsa e o întoarcere, dar cu alt sens.

*

Fiecare provincie-țară a Canadei are un specific pe tabla cu numărul de înmatriculare al autovehiculului: un enunț, o sintagmă, care are fie un scop propagandistic, fie o conotație politică.

Într-o parcare din capitala țării am întîlnit, nimerite alături, trei maşini, fiecare din altă provincie:

ONTARIO: cu deviza „Yours to discover", ceea ce ar vrea să însemne „E a ta, ca s-o descoperi";

QUÉBEC: „Je me souviens" („Îmi amintesc", asta voind să însemne un apropo la istoria provinciei şi dorința ei vie de a-şi obține suveranitatea).

Să reținem că, din 1973, Constituția recunoaşte limba franceză ca limbă oficială a Canadei, egală cu engleza.

NOVA SCOȚIA: „Canada's Ocean Play-ground", adică (aproximativ): „Bazinul de joacă oceanic al Canadei".

Maşini cuminți, ascultătoare...

Despre un moto

Ies în oraş cu Alin. Intrăm pe o autostradă, ca să ajungem în partea estică a metropolei. Pune un CD şi recunosc melodia, din repertoriul formației „Vama Veche".

– Melodiile ăstea îmi plac, mai puțin textele.

– Cum aşa?! – se miră el.

Şi începe, pasionat, să-mi vorbească despre trupă, nu fără un accent nostalgic. E ceva care ține de un alt timp, o altă geografie, bag de seamă.

– Degeaba, opinez eu, nu mă pot convinge textele lor. Marii şansonetişti francezi fac adevărată poezie din versurile lor şi nu doar *versus*.

– Adică?

– *Versus* însemnînd, în latină, – brazdă. Dar nici măcar la arat nu e bună această „Vamă Veche”.

Alin e stînjenit şi uşor iritat de cuvintele mele, de aceea încerc un fel de reparație, explicîndu-mă:

– Nu e vorba aici doar de *„de gustibus…”*, ci de un anume nivel cultural de la care acest dicton e aplicabil, asta aşa, ca să invoc şi un neamț, Schopenhauer. Uite, am avut clasă de liceu absolventă. Numai fete. Le-am promis că mă ocup eu de promoțiile lor, obişnuiții fluturaşi la final de şcoală, cu moto, poză-timbru, coloana de profesori din cei patru ani, coloana cu efectivul clasei, dedicații, citate. Urma să le găsesc cîteva variante pentru moto şi pe cineva care să le conceapă grafica. Am găsit-o pe Ana, fiica unei prietene, fata fiind elevă la liceul de arte plastice. Cum ştiam că mai făcuse aşa ceva, i-am cerut să-mi arate ce are pe computer. Am ales nişte elemente de ici, de colo şi a ieşit un proiect cu mai multe variante, urmînd ca viitoarele mele absolvente să opteze. Aşa, am văzut un moto care m-a contrariat.

– E clar! Intervine Alin. Din repertoriul „Vama Veche”.

– M-a mirat, fiindcă fusese alegerea unei clase de la cel mai bun liceu din județ. M-a mirat: Să termini şcoala cu un aşa gust îndoielnic?

– Ei, nici chiar aşa! exclamă Alin rîzînd cu neîncredere. Spuneți-mi-l!

– O, nu! Ar fi trebuit să fie chiar de o prostie enormă ca să-l fi reținut.

Trecu pe la toate melodiile de pe disc, dar n-am recunoscut textul.

– Oricum, încearcă el o motivație. Poate că atunci, acum un an, acum doi ani, versurile acelea corespundeau stării lor de spirit.

– Bine, omule, dar era un moto, ce Dumnezeu! Un moto te reprezintă. Alegi un enunț despre care crezi tu, absolvent, că e expresia vîrstei tale, a năzuințelor tale, a ceea ce ai înțeles din lume şi viață, pînă la 18-19 ani, e mărturia ta pe care o proiectezi în viitor. Un moto care, după nişte ani, să confirme sau să infirme ce credeai atunci. Or, cum te poate reprezenta un text insipid, mediocru?

Voia să ştie textul, iar eu nu-l ştiam, încît dialogul nostru pe tema asta se termina în coadă de peşte.* De altfel, tot trebuia să se încheie, căci ajungeam la magazinul românesc *Bucarest*.

---

* *La două săptămîni după întoarcerea în Țară, Ana mi-a pus la dispoziție textul* 18 ani, *de Vama Veche şi, la rîndu-mi, i-l trimiteam lui Alin prin e-mail:*

„Visele mele se împlinesc/ Cînd bat din palme sau cînd clipesc,/ Respir iubire, mănînc iubire,/ Vă dau la toți şi vă molipsesc!/ Nimic din lume nu mă opreşte/ Să urlu tare: «Sunt fericit!»/ Nu-mi strigați ce să fac/ Fiindcă timpul e-un ac,/ Iar noi suntem ața din el…”

Iar din partea mea, doar mesajul: „Alin, rămîn la părerea de atunci.”

VIII

Început de august

Cum mi s-a terminat ampicilina, Corina îl contactează pe doctorul Georgescu, după care îmi dă telefon: Vrea mai întîi să te vadă, apoi să hotărască dacă mai e nevoie să continui sau nu tratamentul. Ce ar fi să te duci singur pînă la el? Răspund: Ce ar fi să mă duc singur pînă la el?

Şi-mi explică: Iei metroul. Cobori în stația Villa Maria, vezi că are o singură ieşire. Sus, o iei pe dreapta pînă la primul semafor. E strada Cote Saint Luc, care traversează bulevardul Decarie, practic, trecerea se face peste autorută, pe un pod, vezi să nu cazi de pe el. O iei înainte pe Cote Saint Luc pînă la al doilea semafor. Acolo apare o bifurcație, pe stînga e strada Ter Bon şi dai de un bloc cu 10 etaje, peste drum e un parc. Blocul are numărul 5435 şi la prima scară, prima uşă pe stînga, parter, e cabinetul dentar.

Mai trebuia să-mi spună ce culoare are uşa.

Pînă şi un handicapat mintal ar fi reuşit să ajungă, după o aşa descriere a traseului. Or, considerîndu-mă din alt țarc nevrotic, i-am replicat: Cel mai liniştitor lucru e că mi-ai spus că stația Villa Maria are o singură ieşire la suprafață, spre deosebire de Place des Arts care are 1001. Iar Corina în stilul ei: No, biiiine!

*

…S-a stins cel mai frumos zîmbet de bărbat.

La ora 8 mi-am luat tableta. Corina îmi spune că aproape nu se mai vede umflătura. Confirm: Iar eu am curajul să mă văd în oglindă. Cel mic mai ademeneşte somnul, întinzîndu-se, îmbrăcat, pe canapea. E de admirat că, la cei 4 ani şi jumătate ai săi, e cuminte la ceasul greu al dimineții.

Am mai rămas cu Paul. Mi-am hotărît orele pe azi: De la prînz încolo voi începe explorarea Montréalului subteran, despre care am primit cîteva informații tentante.

…S-a stins cel mai liniştitor zîmbet de bărbat.

Mi-am propus să caut în dicționar cîteva cuvinte franțuzeşti. Cu „tounes" tot nu m-am lămurit, în ce dicționare am în casă nu există, e unul în engleză care ar semăna cu ce ar putea să însemne „tounes", dar numai atît. „Les FrancoFolies" începe în fiecare zi (ora 15) cu acelaşi spectacol pentru copii: „Les petites tounes".

…S-a stins cel mai blînd zîmbet de bărbat.

Corina mi-a transmis o „temă" la telefon: Să nu-i dau lui Paul slobozenie la piscină pînă nu-l pun să citească două pagini.

Mă conformez cu plăcere. Dar nu a precizat în care limbă, aşadar decid eu: Două pagini din „*Une chasse tropicale*" (şi-a ales cartea asta fiindcă, avînd litere mari, pagina nu conține decît 20 de rînduri) şi o pagină din „*Mica biblie*"; cum tot se apropie „Schimbarea la față" în calendarul creştin, îl pun să buchisească un rezumat cu „Schimbarea la față a lui Iisus". Mănîncă „e"-rile finale (că aşa-i în ortografia franceză) şi are ezitări la ă, â, ț, ş, che.

…S-a stins cel mai sincer zîmbet de bărbat.

Tocmai am terminat de preparat un suc de fructe: mere, portocale, mandarine şi mango. A ieşit mai degrabă o pastă. Dar delicioasă.

Apoi am cules din ziarele de azi titluri despre ce se întîmplă în lume cînd eu am terminat de preparat un suc delicios. Păi:

„În ciuda unui deficit de 4 milioane de dolari, note de 10 la Montréal 2005."

„O omidă atacă culturile."

„Supraviețuitoarele de cancer de sîn, în plină formă la festivalul internațional de ambarcațiuni-dragon."

„Misiune primejdioasă în Afganistan.”
„Arestări în serie la Londra.”
„Irak: Polițişti fără salarii.”
„Papa salută decizia Armatei republicane irlandeze”
„Foame: Ajutorul de urgență nu e suficient în Nigeria.”
„Primarul Mexicului se lansează în cursa prezidențială.”

Bineînțeles că în România nu se întîmplă nimic la început de august.

Hai, mi-am zis, să dau un telefon în Țară. S-o întreb pe Lizica ce mai e pe acolo…

…Noi – rudele, prietenii – îl răsfățam, numindu-l Cobuț. Era din neamul mamei, Bătinaş.

„Nebunie” nemțească

Neastîmpărații, nesătuii de montréalezi! Nu se încheie un festival, că începe altul. Mai mult, zilnic, săptămînal, sînt concursuri, competiții, manifestări (mai toate de anvergură internațională), încît ai dori să fii clonat ca să participi deodată la toate.

Fiind (cît de cît) om de rînd, am optat în săptămîna începutului de august pentru „Les FrancoFolies de Montréal” – ajunsă la a 17-a ediție. O manifestare de şapte zile, mai restrînsă, organizată la nivelul provinciei (țării) Québec, dar cu un evident, cu un puternic caracter francofon (prin urmare, nu xenofobă, nu antianglofonă), o expresie a dorinței majorității quebecanilor de a-şi desprinde provincia din statul canadian, devenind astfel o țară independentă, suverană.

Treaba lor! Eu mă aflu aici să-i cunosc şi să mă cunosc în ipostaze inedite.

Mai toată lumea ştie ce înseamnă „folie” în franceză. Şi credeam că va fi să fie aşa ceva: o nebunie, o demență, fapte scrîntite.

Nici pomeneală! Nici măcar aiureli, sminteli, extravaganțe.

FrancoFolie: o frenezie de cîntec, mişcare, voioşie, pe placul tuturor vîrstelor, în numele francofoniei.

Teatrul de „ostilități”: acelaşi patrulater ce mi-e de-acum familiar, marcat de străzile Ste.-Catherine, St.-Urbain, de Bleury şi bulevardul Maisonneuve, cele care înconjoară Piața Artelor, care nu e piață, ci o armonie de esplanade, paliere, clădiri, instituții şi localuri subterane, străzi şi părculețe în interiorul unor magazine uriaşe.

E o *folie* impresionant de bine organizată, ai zice: aproape nemțeşte. Da, iată că pot coabita rigoarea cu exuberanța, punctualitatea cu relaxarea, sobrietatea cu fantezia.

Concret: „Les FrancoFolies” este o societate nonprofit, creată de trei bărbați, care, de altfel, fac parte din consiliul de administrație, ajuns acum la un număr de 7. Ea are scopul să promoveze cîntecul de expresie franceză, să favorizeze difuzarea sa şi să stimuleze creația artiştilor din toată francofonia. Bineînțeles că evenimentul are şi misiunea de a contribui la calitatea vieții montréalezilor (Doamne! Auzi Românie: „calitatea vieții”!), cît şi la notorietatea internațională a oraşului lor, la dezvoltarea culturală, economică şi a turismului.

Aşa ceva se vrea a fi; şi numărul de ediții e grăitor.

Echipa (zici „echipă”: mda! Acolo, vreo 15 – 20?) e alcătuită din 250 de persoane. Adică oameni cu responsabilități pe compartimente, nu mă refer la sutele şi sutele de inşi care, efectiv, sînt la fața locului, de la electrician la om de ordine publică.

Iată: 10 fac programul celor 10 zile, 10 se ocupă cu probleme guvernamentale şi de turism (ce implică o manifestare de aşa amploare), 9 răspund de casieriile festivalului şi amenajarea sălilor, dotarea lor (14 scene numai pentru spectacole sub cerul liber); 29 au avut de rezolvat probleme de comunicații şi publicitate; pentru scenografie a lucrat un studio special cu 7 oameni; 5 au trebuit să gîndească asupra modului de primire a publicului şi a turiştilor; 4 fotografi umblă de colo-colo, de la orele 15 pînă după miezul nopții; cu marketingul se ocupă 16 inşi; 24 țin în spinare tot ce se referă la producție; 20 au avut în vedere asigurarea amenajărilor, logisticii şi securității protagoniştilor şi

spectatorilor; de tot ce implică acțiunea de comercializare în aceste 9 zile se ocupă 21 de persoane; cu administrația festivalului (contabilitate, plăți, onorarii, cumpărături, resurse umane) – 18; de tehnologia informației – nu mai puțini de 25. Cît priveşte transmisiile TV (contabilitate, finanțe, contracte, realizatori, distribuire internațională) – 40 de oameni. La aceştia se mai adaugă alți 200, cărora societatea organizatoare le mulțumeşte (au pus şi ei o vorbă bună, au dat un telefon, au trimis nişte oameni să…, au sponsorizat ş.a.m.d.) toți nominalizați în caietul – program al „Les FrancoFolies".

Mărturisesc că am făcut socotelile de mai sus şi le-am înşirat cu satisfacție. La acest inventar (aproape) maniac să adaug salutul, felicitările anticipate ale trei miniştri şi primarului (care nu e… general, ca pe malul Dâmboviței) din Montréal.

Cei care au pus la cale, LA NOI, manifestări culturale (fie ele şi şchioape! nu neapărat de anvergură) ştiu mai bine ce înseamnă a organiza: ploconeli pe la uşi pentru sponsorizări, soluții financiare ale unor organisme care au bani, pot să contribuie, dar nu cu cît ai tu nevoie, telefoane peste telefoane, faxuri, e-mail-uri, reveniri, confirmări, reconfirmări, colegi de acțiune, dar care n-au rezolvat cutare problemă decît pe jumătate, promptitudinea – floare rară, punctualitatea – există aşa ceva?, respectarea cuvîntului dat – 5 minute pauză, onorarii – neonorate, promisiuni uitate, orgolii de cabotini ofuscați, meschinării mascate, programul adaptat, ajustat de la oră la oră, celebrități de mucava scoase din hîrdăul cu pălincă, veniți dintre cei neconfirmați sau nechemați, veniți cu mamă, tată şi soacră, sală superaglomerată sau pe jumătate goală. Mă opresc, mă salvează etc.-ul.

Dintre cei 180 de artişti (interpreți şi instrumentişti) rețin numele faimosului (cîndva, la noi) Enrico Macias, cîntărețul arabo-andaluz, cu o carieră muzicală de aproape 45 de ani. Evreu, născut în Africa, el cîntă în ipostază de francez, iar în 1997 era considerat de Kofi Annan „ambasador intinerant al O.N.U". Prezența lui, pe bună dreptate, considerată un eveniment; însă un bilet la spectacolul său are un preț descurajant pentru un dascăl

de liceu în România. (Cam jumătate dintr-o pensie bunicică, în Țară).

Cu banii respectivi, plus încă 15 dolari aş prefera să cobor cîteva sute de kilometri la Hamilton unde, în zona numită „Cîmpul Românesc”, se află Centrul cultural „Nae Ionescu” unde, în anul acesta Comitetul internațional (alcătuit din 40 de români din Australia, Bulgaria, Basarabia, Canada, Elveția, Franța, Germania, Italia, Norvegia, România, Spania, Suedia şi Statele Unite – dacă de numele celor din Basarabia n-am auzit, de ce nu-i ştiu pe cei din Țară?) o reuniune de o săptămînă cu tema „Relațiile Românilor din emigrație cu Țara”, anunțată în *Cuvîntul Românesc* de la Hamilton (Ontario). Am oftat. Cum să ajung acolo? În cîteva rînduri, la telefon, bănățeanul din Winnipeg m-a îndemnat: „Du-te, dom’le, acolo, nu pierde ocazia asta rarisimă!” E ca şi cum mi-ar fi spus: Vezi că pe strada Cutare e deseară un spectacol bun. Merită să te duci.

Deocamdată, aici, am participat la patru spectacole, dintre care la două de două ori. Nu am folosit la întîmplare verbul „am participat”.

M-a cucerit spectacolul „Les Petits Tounes”. Patru oameni pe scenă, dintre care doi sînt protagoniştii: Carlos (născut în Chile, dar stabilit în Montréal la vîrsta de 9 ani) şi Claude. Totul a pornit de la o garderie, unde cei doi erau educatori (fapt cu totul de excepție în oraş). Ce noroc pentru copilaşi şi părinții lor să aibă parte de aceşti năstruşnici bărbați! În paralel, ei cîntau în cîte o trupă rock. De la o vreme, Carlos a început să compună cîntece atît de apreciate de prunci şi mămici, încît a scos o casetă cu ele, la insistența părinților (Am observat, de altfel, că şi cei mici şi cei mari cunosc repertoriul acestui duet, de-acum notoriu). Din 1997 cei doi colaborează din ce în ce mai mult şi încep să prezinte spectacole în mediu şcolar.

Toată lumea le-a remarcat calitatea textelor. Ei ştiu că vîrsta tînără are nevoie de texte bine făcute, pe muzică bună. Şi, contrar cîntăreților pentru copii, Carlos şi Claude au principiul că repertoriul şi spectacolul trebuie astfel gîndite, încît să dea satisfacție atît unui copil, cît şi unui adult.

Aşa şi este, eu am trăit, în compania lor, o stare ambiguă de copil-matur sau de adult copilărindu-se. Scenariile lor, povestioarele, evocînd jungla lui Tarzan, viața liliecilor, a furnicilor, viața peruviană, închipuită în misteriosul Machu Pichu, deghizările şi simulările de gafe ale lui Claude (ambii artişti au în jur de 45 de ani) întrețin o stare interactivă de veselie. Se cîntă la mandolină, chitară, acordeon, baterie (solo!), tambur african, banjo, pînă şi la fluier de arbitru (e delicios cum Claude îi descrie amicului, însoțindu-şi demonstrația cu fluierul, drumul apei de la gură pînă jos, iar sala îi cere celuilalt să-l lase afară pentru pipi), totul într-o ambianță interactivă, ritm antrenanat, mişcare contaminantă (la un moment dat cîntă numai copiii, apoi li se cere aceeaşi secvență adulților, iar la sfîrşit cei mici işi aplaudă mămicile, tăticii, bunicii şi bunicele aşezați şi ei pe fund, între mititei). Într-un rînd, am simțit că emoția îmi umezeşte ochii, apoi, în final, am chiar rîs cu lacrimi.

Finalul poveştii pentru prunci a fost cîte o cutiuță cu lapte, oferită gratuit de una dintre firmele coorganizatoare. Era, cît pe aici să întind şi eu mîna… Un fapt extraorinar (l-am remarcat şi la alte manifestări pentru prunci, unde participă şi cei mici): Ei încep să se acomodeze nu numai cu o manifestare culturală, ci şi cu lumea, cu ambianța necunoscută. Nu ai cum fi, după aceea, necomunicativ, timid, sfios, reținut.

I-am văzut şi în ziua următoare pe cei patru: Aceeaşi vioiciune, prospețime, provocîmd veselie, degajînd bunăvoie. Două spectacole pe zi, în 10 zile consecutiv. Ce frumoasă folie!

După o oră de spectacol cu ei, faci cîțiva paşi alături, pentru alt ceas, la scena „Les Rendez-vous Loto Québec”, unde evoluează trupa canadiano-mexicano-franceză „Terre et mer” cu spectacolul „Piratefolies”. Doi arlechini se strecoară printre noi şi ne îndeamnă ba să ne aşezăm pe iarbă, ba să ne ridicăm, ba să îngînăm ceva. Dans, acrobație, clovnerii, cîntece, multă-multă mişcare – pe un scenariu cam aşa: După ce au navigat pe toate mările, au acostat în nenumărate porturi, au pus piciorul pe toate plajele oceanelor, pirații debarcă în FrancoFolies cu un cufăr plin de surprize. O oră care stîrneşte imaginația celor mici şi mari.

A doua zi la fel: interpreți veseli, mlădioşi, plini de draci. Erau la al optulea spectacol consecutiv. Una dintre fîşnețe – o mulatră frumoasă – după o oră de cîntec şi zbenguială pe scenă, încă îşi mai mlădia trupul, după un ritm numai de ea auzit.

De la ora 17 evolua pe scena din fața megacomplexului „Desjardins” de magazine (nu era vorba că voi evita superlativele?!) formația „Crise Carmen” din Franța. Iată un spectacol de muzică şi dans care n-a avut nevoie de susținere instrumentală. Doar voce şi mişcare. Ele sînt cinci, pe estradă sau pe stradă, printre spectatori. Rețeaua fonică, foarte-foarte sensibilă, reține şi o bătaie a palmei pe piept, dîndu-i amplitudine, umplînd strada. Cu un amestec de creații vocale specifice capelei, un seducător joc teatral, cu somptuoase costume de epocă, cu armonii imitative şi sarabande de onomatopee, ele încearcă (şi reuşesc) să atragă publicul cu ceea ce se numeşte „baroc plastic vocal”, un stil polifonic care te îmbie la fantezie.

Rememorînd clipele, am dorit să revăd spectacolul celor cinci franțuzoiace. Dar era tardiv: În ziua următoare plecau din oraş.

Mde!

Am făcut doi kilometri pînă la mall-ul din Place Vetru să caut cotidianul *24 heures*.

Îmi atrage atenția titlul: „Natura se dezlănțuie în Europa”. În preambul se anunță că în Germania, Austria, Elveția şi Bulgaria ploile torențiale, intemperiile au produs fel de fel, înecînd, unul peste altul, cinci oameni.

În corpul articolului propriu-zis, în ultima frază, autorul îşi aminteşte şi de o suprafață numită România, în care, din aceleaşi motive, s-au înregistrat acolo, aşa... 18 morți.

Cum, naiba, să mai poți interpreta o aşa nesimțire gazetărească?!

Cristina îmi mai tempereazǎ admirația pentru respectul fațǎ de regulile de circulație.

– Douǎ exemple. Era sǎ fiu fǎcut zob împreunǎ cu Iulia, la o trecere regulamentarǎ de pietoni. O nebunǎ a trecut ca fulgerul prin fața mea, dar am avut forțǎ sǎ trag cǎruciorul cu Iulia înspre mine. De atunci nu mai am încredere în nici un om la volan, în nici un semn rutier. Altǎ tîmpenie: Mǎ aflam pe autostradǎ, cu viteza fireascǎ de 120 pe orǎ. Şi apare alǎturi o altǎ maşinǎ: Individul de la volan citea dintr-o carte...[*]

*

Statul canadian ar trebui sǎ instituie un premiu federal pentru umor cinic, acordat anual, semestrial unei instituții, firme, unei organizații care s-a remarcat printr-o faptǎ de umor involuntar.

Mǎ gîndeam aşa, urmǎrind – uneori din plictisealǎ – informațiile meteorologice de la televizor. Este – la Montréal cel puțin – un canal care tot timpul alterneazǎ publicitatea cu momente meteo, pronosticuri asupra evoluției atmosferice de la o orǎ la alta, de la o zi la alta ş.a.m.d.: crainici vorbǎreți atoateştiutori, demonstrații pe planşe sau cu creta la tablǎ, zâmbete şi optimism!

*

N-am întâlnit o datǎ sǎ se potriveascǎ spusa cu fapta. Încerc explicații: la o aşa întindere precum o are Canada, mǎrginitǎ de trei oceane, „puzderizatǎ” (interesantǎ invenție lingvisticǎ, nu?) cu atîtea lacuri, acoperitǎ cu imense preerii şi pǎduri, cu teritorii veşnic înghețate, mişcarea vremii e atît de variatǎ, instabilǎ, capricioasǎ, neprevǎzutǎ, încît institutele de meteorologie devin caraghioase.

---

[*] *Alin: „O! Tot pe autorutǎ, tot la aşa vitezǎ, am vǎzut o femeie la volan, fǎcîndu-şi manichiura”.*

*

După dezastrul din statul american Louisiana, Canada estică a intrat în panică. Măsuri, anunțuri repetate, avertismente, cifre, date, imagini. Dar uraganul Katrina a trecut peste montrealezi obosit, plictisit, mîngîind metropola cu cîteva ore de picuri mari, dar fără să umple metrul pătrat cu zecile de litri pronosticate. Iar vântul – mai potolit chiar decât cel din zilele obişnuite. Amicul care-mi atrăgea atenția asupra denumirilor de străzi, instituții şi localități, şi-a zîmbit în barbă, insinuînd: Vezi? Nu degeaba sunt atîția sfinți în perimetrul Montréalului.

E interesant (puțin spus) cît de curtenitori sînt canadienii cu sfinții, devreme ce nu prea des îşi amintesc ei de biserică. Într-un interviu luat la Baia Mare de scriitorul român Gheorghe Pârja scriitorului canadian Stephen Henigan, acesta din urmă mărturisea astfel:

„Biserica nu este foarte importantă în Canada. Canadienii, cred, sînt cei mai puțin religioşi oameni din lume. Jumătate dintre canadieni sînt catolici, dar merg la biserică la Paşti şi la Crăciun."

No comment!

IX

Aceleaşi întrebări

Emulația anemică ori festivistă, diversitatea meschină pot fi indicii ale unei comunități compozite, în care tensiunea confruntărilor duce la finalități amorfe sau la eterogenități bovarice.

Pe de altă parte, relieful unei colectivități culturale îşi poate valida distincția prin unitate în diferențe, într-un climat ale cărui proximități sunt lejere, neconstrictive, dimpotrivă, stimulative.

Acesta este motivul major pentru care cele două interviuri au în vedere acelaşi orizont al aşteptării.

Alex CETĂȚEANU

Ne-am cunoscut prin intermediul scriitorului Corneliu Florea (alias medicul Dumitru Pădeanu, bănățeanul-bistrițean din... Winnipeg).

Rămân şi acum admirativ nedumerit de câtă răbdare, delicatețe şi cumpănire e capabil acest om. Am fost împreună în câteva împrejurări şi de fiecare dată l-am găsit egal cu sine însuşi, vorbind, ascultând, aşteptând, propunând. Şi de o naturalețe odihnitoare în generozitate, în fapte de întâie mărime sau repede trecătoare, în gestica reținută (nu studiată!), în privirea mijită şi surâsul (da, da!) stângaci.

Datorită îndeletnicirilor sale „lumeşti" (aparatură medicală electronică) umblă pe meridianele lumii ca mine pe ulițele satului părintesc.

Ca prozator şi gazetar – precum aprecia de curând prietenul său de la Râmnicul Vâlcea, Ioan Barbu – „nu este omul care să-şi încline capul. Când scrie, el cere doar aprobarea propriei conştiințe."

Vreau să-l contrazic ghiduş pe distinsul scriitor vâlcean: Alex Cetățeanu se pleacă în fața celor două iubite: România şi Canada. Titlul cărții de debut şi al celei recent apărute vorbesc de la sine: Un român în Canada *(1995) şi* Canada – Țara hyperboreenilor *(2004), în variantă franceză: Alex Le Citoyen,* Canada – Le pays des Hyperboréens *(2005).*

– Domnule Alex Cetățeanu, vă rog oferiți cititorilor revistei Mişcarea Literară *un scurt „curriculum vitae", apoi punctați câteva momente din traseul de până acum al Asociației Scriitorilor Români din Canada.*

– Înainte de toate, vreau să le transmit cititorilor reputatei reviste *Mişcarea Literară* multe salutări din țara frunzei roşii de arțar! Cât despre un „curriculum vitae", nu ştiu dacă distinşii cititori din România nu se vor plictisi repede, parcurgându-l. Cu ce să încep? Poate cu numele meu mai „special". Când mă aflam încă în apropierea Carpaților, îmi plăcea să glumesc ceva în genul că… eu sunt cetățean în orice țară. Dar am descoperit că Cetățeanu este un nume imposibil de reținut în America de Nord, pe unde îmi fac veacul. Să nu mai vorbim de sens, care nu există decât ca să sugereze celor mai mulți canadieni cu care mă intersectez în viață, că am venit din România, cu capitala... „Budapest". Cumva, s-a încetățenit pe aici concepția că dacă un nume se termină cu NU sau CU trebuie să fie neapărat român. Pronunțarea numelui meu este imposibilă în țara care m-a adoptat; sunt botezat zilnic cu Mister Setanu, Setenu, Setatenu, Setetenu, Satanu, Satenu, Satetenu şi câteodată mai aproape de adevăr, precum Setăteanu. Aşa se face că am decis a semna modestele mele scrieri cu pseudo-pseudonimul Le Citoyen, să nu le mai încurc mințile la canadieni şi americani. Alex Le Citoyen, să înțeleagă toată lumea că eu sunt oltean de la Amărăştii de Drăgăşani, unde se făcea vinul cel mai bun, exportat masiv în Franța, țara vinurilor. Asta înainte de venirea prăpădului roşu, ca

apoi vinul de Drăgăşani să intre în anonimat. Dar asta este o altă poveste.

Am venit pe lume cu trei de şapte în data naşterii: 7-7-47. Am aflat mai târziu că eu şi Mark Chagal am fost blagosloviți cu această cifră magică. Numai că Chagal s-a născut cu mult mai înaintea mea.

Am reuşit să plec din „raiul” comunist în anul 1984 şi, după o lună de foamete prin Italia, am aterizat la aeroportul „Corcoduşe” (Mirabell) din nord de Montréal. Am fost destul de norocos, nu este aşa? A trebuit să lăsăm zălog în țară un copil de 12 ani, pe care l-am revăzut în Canada peste un an şi jumătate, timp destul de scurt de întregire a familiei pentru acele vremuri triste. Din nou noroc. Numai apartamentul meu din Bucureşti mai este şi acum confiscat de comunişti, dar şi asta este o altă poveste.

În Canada, ne-a mers destul de bine, dar nu a fost uşor. În primii ani, când nu credeam că vom mai revedea vreodată țara noastră de origine, ne-am pus serios pe muncă. Am reuşit să ne refacem viețile şi să ne încadrăm destul de bine în societatea nord-americană. Nu era cale de întors. Începând cu decembrie 1989 lucrurile s-au schimbat. Obiectivele ni s-au schimbat, precum şi destinația în vacanțe. Am început să ajutăm România, în renaşterea căreia am sperat şi încă mai sperăm. Aşa s-a născut şi cartea *Un român în Canada*, pe care am publicat-o în anul 1995. Din povestea vieții unui roman obişnuit prin țara dintre trei oceane, am sperat să se tragă concluzii înțelepte. Decizia de emigrare în lumea largă nu a fost şi nu este uşoară pentru nimeni, iar măsurarea compatibilității cu viața printre alte culturi este esențială. Mai bine în țara ta, decât rătăcit şi frustrat prin lume. Am încercat să-i fac pe amatorii de plecare din România, să gândească de două ori înainte de a se aventura în alte țări.

După numărul cititorilor care mi-au mulțumit pentru carte, aş putea trage concluzia că, în mare parte, am făcut bine prin scris.

Dar m-am îndepărtat de întrebare. Să ajung la Asociația Scriitorilor Români din Canada. Necesitatea acestei Asociații s-a

impus de la sine, existând în Canada un număr însemnat de scriitori de origine română. Unii ajunşi la vârste venerabile, alții trecuți în nemurire, alții tineri şi în continuă ascensiune. Să dau câteva exemple, începând cu cei care nu mai sunt printre noi: Virgil Gheorghiu, Michael Solomon, Aurel Manolescu şi Mihai Botez. De unii ați mai auzit câte ceva, de alții nu. Dacă această Asociație ar fi existat mai de mult, candela acestor români de valoare ar fi rămas aprinsă. Nu este regretabil că am început să-i uităm pe românii care au scris şi suferit departe de țara lor, care le-a fost interzisă de dictatura comunistă? Regretăm că o asociație ca aceasta, poate mai cuprinzătoare – a scriitorilor din exil, de exemplu, nu a fost inițiată de marii înaintaşi precum Eugen Ionescu, Emil Cioran, Vintilă Horia, Mircea Eliade şi alții. Unirea face puterea. Nimeni nu a sărit în ajutorul lui Vintilă Horia, când a fost privat pe nedrept de prestigiosul premiu literar al Academiei Franceze, respectiv premiul Goncourt. Din Canada, după 45 de ani de la nelegiuire, încercăm să reparăm ce se mai poate repara.

Avem în Asociație scriitori trecuți de a doua tinerețe, care vor rămâne mult timp în sufletele şi scrierile noastre, cum nu s-a întâmplat cu cei patru români-canadieni numiți mai sus. Necesara legătură între generații este asigurată în mare parte. Când profesorul universitar, doctorul Sorin Sonea ne povesteşte despre universul inimaginabil al viruşilor şi bacteriilor, este sărbătoare pentru noi. Sau când Ionela Manolescu (cea care a tradus şi interpretat pe François Villon şi pe care Mircea Eliade o numea cu apreciere, „Maestra") ne uimeşte cu înțelepciunea şi cultura inegalabilă pe care a acumulat-o într-o viață întreagă, ne întăreşte convingerea că Asociația noastră este puternică şi de mare folos pentru cultura românească, iar „Traseul" nostru este clar. Peste ani şi ani, scriitorii tineri şi talentați dintre noi (Felicia Mihali, Irina Egli, Florin Oncescu şi alții), cu siguranță că nu vor uita pe Maeştrii cu care au avut cinstea să stea alături. Şi nimic nu este mai important decât continuitatea în cultură.

În plus, întâlnirile noastre literare prin care ne aducem şi readucem aminte de marii noştri români, unii uitați, alții pe cale

de a fi uitați, ne aduc lauri şi ne simțim pe calea cea bună. Mărturiile despre Mircea Eliade de la cei care l-au cunoscut direct, atrag zeci şi zeci de români dornici să afle mai mult despre marele filozof şi scriitor român, inițiat în tainele planetare. Sau când ne întâlnim să vorbim despre marele poet uitat Vasile Militaru, mort în lagărele comuniste, lacrimi se scurg din ochii celor care află de netrebniciile monştrilor istoriei României.

Radu Gyr şi Vintilă Horia au fost de asemenea sărbătoriți şi cinstiți la întâlnirile noastre cu publicul, dornic de a cunoaşte valorile născute de poporul roman şi adevărul crimelor comise şi ascunse de comunişti.

O altă activitate a Asociației este aceea de a promova lucrările membrilor în lumea largă. Vom participa pentru a doua oară la Târgul Internațional de Carte de la Montréal, cu standul nostru. Nu am mai văzut o altă comunitate să prezinte un stand de carte la această prestigioasă manifestare culturală internațională care are loc anual la Montréal.

Cred că am răspuns în mare parte la prima dumneavoastră întrebare, la care ar mai fi multe de spus, sunteți de acord?

– În ce fel sunteți – puteți fi – „la zi" cu informațiile despre climatul cultural-artistic din Țară? Ce credeți despre acesta?

– Internetul a devenit sursa principală de informații despre Țară, în toate aspectele. Mare invenție acest internet! Navigăm prin spațiul cibernetic în măsura timpului disponibil, acest mare duşman al omului modern. În plus, cei care au timp, se abonează pe satelit la posturile de televiziune din România, şi cu toată diferența de fus orar de 7 ore, urmăresc tot ce se transmite pe aceste posturi. Eu personal nu am timp de aşa ceva, alergând dintr-un colț în altul al marelui continent. Totuşi, am o idee de ce se întâmplă în România, mai ales că o dată pe an trec să o văd pe mama mea bătrână, şi în acelaşi timp să fac o cură în „clima" culturală din România. Am o părere bună despre climatul cultural din țară. S-au ridicat valori noi şi cred că toate influențele de prost gust din interior sau exterior se vor „cerne" în timp. Sper…

– Se încheie un an de la inaugurarea „Pieței României" din Montréal. În ce fel are un impact relevant asupra comunității româneşti de aici (şi nu numai pentru ea)?

– Dacă îmi permiteți, aş vrea să spun mai multe despre acest eveniment cultural, şi să răspund astfel indirect la întrebarea dumneavoastră.

Fără discuție, „Piața României" în cel de-al doilea oraş francofon ca mărime din lume, cu statuia în bronz a genialului **Eminescu** ridicată pe verticală, este poate cel mai mare eveniment de recunoaştere a culturii româneşti în lume, din toate timpurile. Au existat şi există nemulțumiri legate de locul ales, de care nu sunt de vină decât românii dezbinați şi cu interese mărunte. Am ratat o ocazie unică de a avea trei obiective româneşti împreună, respectiv singura biserică cu arhitectură specific românească, o clădire respectabilă – casa de cultură, şi cum ar fi fost normal, Piața României în apropiere. Dar „nimicnicia" nu ne-a lăsat să trecem peste ambițiile şi urile personale, şi am obținut un loc totuşi onorabil, căruia i se pot găsi virtuți.

Statuia, după părerea specialiştilor, a canadienilor şi a celor mai mulți români este o capodoperă. Maestrul Vasile Gorduz s-a autodepăşit pe sine şi va fi considerat pe drept urmaşul lui Brâncuşi în lume. Dar s-au găsit destui români să sugereze violent canadienilor că i-am înşelat şi că s-a trimis din România un kitsch. Şi asta pentru simplul fapt că nu au înțeles deloc valoarea şi mesajul lucrării. „Spiritele mărunte sunt întotdeauna jignite" – aşa s-a întâmplat şi la Montréal.

Un alt subiect de discordie a fost prezența fostului preşedinte Iliescu la Inaugurare. Părerea firească a celor mai mulți a fost că participarea la un eveniment cultural a unui şef de stat aduce o mai mare publicitate şi implică un protocol ca atare. În plus, se arăta aprecierea totală pentru generozitatea canadienilor. Un grup restrâns de români, unii convinşi, alții manipulați de indivizi autonumiți ziarişti şi deveniți „talibani" ai presei comunitare, au decis să distrugă ora Sfântă a Inaugurării. Miniştrii canadieni, care nu ar fi fost prezenți la eveniment dacă

nu ar fi fost de față un şef de stat, precum şi alte personalități canadiene, nu aveau absolut nici o vină că românii şi-au ales democratic un fost comunist ca preşedinte. Deci, de ce să suporte urletele celor aproximativ 50 de demonstranți, – repet – în acea oră unică pentru România? Ce mesaj au vrut să transmită aceştia toleranților canadieni? Care a fost de fapt obiectivul lor? Canadienii au dedus că suntem sălbatici, imaturi politic, nerecunoscători şi instabili. Aflându-mă în apropierea unui ministru canadian, am auzit de câteva ori exclamându-se: „Ce oribil! Ce penibil!"... şi pe drept cuvânt.

Să ne înțelegem: Şi părerea mea este că Iliescu merita o primire ca atare, fiind responsabil de multe crime, dar se puteau organiza demonstrații trei zile şi trei nopți la hotelul unde a stat, şi nu lângă blândul nostru **Eminescu** în acele clipe solemne. Rezultatul a fost că s-a creat debandadă, programul cultural nu s-a mai ținut cum era prevăzut (Tudor Gheorghe, Nicolae Voiculeț şi Hruşcă s-au deplasat la Piața României fără să mai scoată un sunet) şi, ce a fost cel mai grav, autoritățile au renunțat să se mai dea numele locului „Place de la Roumanie". După aproape un an de insistențe, comitetul *Placeromfest* a reuşit să convingă Primăria de a reveni la decizie, şi vom avea, în sfârşit, oficial, pe harta Montréalului, oaza noastră de românism.

– În Montréal (dar şi aiurea) se poartă „la loc de cinste" ideea că românii din diaspora sunt urmăriți de blestemul (?) de a trăi dezbinați. Ştiam mai de mult timp despre aceasta şi, din păcate, mi se confirmă.

– Herodot spunea despre strămoşii noştri: (citez din memorie) „…tracii ar putea deveni cel mai puternic popor din lume dacă ar fi uniți. Dar la ei unirea este imposibilă…" Vă imaginați ce apreciați am putea deveni pe planetă, dacă am fi uniți? Suntem peste 30 de milioane de suflete.

Se pare că „blestemul" lui Herodot ne urmăreşte încă, aveți dreptate. Noi, Asociația Scriitorilor, încercăm să îndepărtăm acest blestem ce planează asupra noastră de atâta vreme.

– În urmă cu buni ani, N. Steinhardt m-a învrednicit cu un dialog pe seama seminției româneşti. La un moment dat, făcea o

diferență categorică între „a te descurca" și „a răzbate" în viață. Ați observat o deosebire evidentă și aici, în Canada?

– Ați avut fericirea să-l cunoașteți pe marele Nicu Steinhardt? Vă invidiez și vă admir pentru această șansă. *Jurnalul fericirii* se află la loc de cinste în biblioteca mea. Mare evreu-român născut în România! I s-a ridicat undeva o statuie? Ar merita-o pe deplin. Referitor la întrebare: Da, și aici este același lucru, din nefericire. Unii „se descurcă", iar alții „răzbat" prin viață. Dar ar fi prea lung să dezvoltăm subiectul. În orice caz, cei mai mulți emigranți răzbat prin viața dură din Canada. Românii nu se prea ajută între ei așa cum fac evreii, de exemplu. Unii dintre ei, cu ajutorul semenilor lor receptivi, se descurcă, mai degrabă decât răzbesc. Dar repet, subiectul ar trebui mai mult aprofundat.

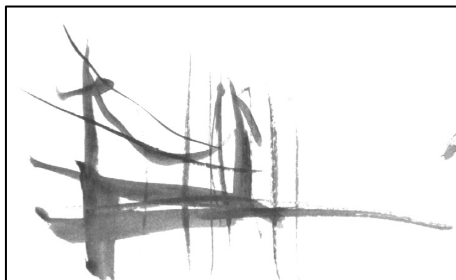
– Domnule Cetățeanu, care sunt visurile unui român la Montréal? Răspundeți-mi vă rog și ținând seama de următoarea aserțiune a lui Ernesto Sábato: „se poate spune orice despre vis, dar nu că este o minciună."

– Da, am mare admirație pentru argentinianul Ernesto Sábato, autorul *Îngerului întunericului*. Frumos a zis despre vis. Nu știam.

Să vă fac o mărturisire despre visele mele, în adevăratul sens al cuvântului. Eu le uit. Așa mi-am impus, să le uit. Dimineața, nu îmi amintesc nimic din ce am visat peste noapte. Mi-au trebuit mulți ani de muncă cu mine să ajung la această performanță. Metaforic vorbind despre vise, englezii au o vorbă: Daca visele ar fi cai, toți cerșetorii ar călări. M-am făcut că nu înțeleg întrebarea, ca să fac o mică divagație, cred că pot să răspund la întrebare, dar să nu râdeți de mine: Visez la locurile copilăriei, unde sper să mă întorc odată, fără nici o grijă, așa cum îmi aduc aminte din copilăria tristă de care am avut parte. Dar știți cum zic chinezii: Amintirile despre trecut sunt înșelătoare…

– O întrebare-clișeu pentru final, însă foarte necesară: Ce isprăvi frumoase pune la cale scriitorul și președintele asociației, Alex Cetățeanu?

– Bună întrebare. Ce să vă destăinuiesc? Cartea mea în limba franceză *Canada – Le pays de Hyperboréens*, este gata de tipar, şi sper să fie bine primită la Salonul Cărții de la Montréal, de care am amintit înainte. Despre o altă carte, de care puțini prieteni ştiu, îmi este teamă să vă spun chiar şi titlul. Nu ştiu dacă va fi o ispravă frumoasă publicarea ei, dar ştiu că va face zarvă. Este vorba de o întâmplare extraordinară, prin care am avut şansa să stau de vorbă cu un socotit mare criminal de război, ascuns la Montréal. Veți mai auzi de această carte.

Drum bun spre țara noastră de dor!

George SAVA

Mai întâi l-am ştiut parcurgând o parte din colecția revistei „Pagini Româneşti" (Montréal), apoi i-am cunoscut chipul dintr-o fotografie de agent imobiliar, apoi, în sfârşit, ne-am... văzut, după care au urmat câteva telefoane şi mesaje prin e-mail.

La primul telefon era acasă, în grădină. „Culeg buruieni" – mi-a spus, iar eu, de colo: „Cum, în Canada sunt buruieni?" El: „Oriunde e vegetație, o parte nu ne place şi, considerând-o buruiană, o tratăm în consecință." Mi-a plăcut să cred că dialogul nostru se aşezase într-o țesătură conotativă.

Iar la cafeneaua din mall-ul „Côte Vertu" avea să revină în acelaşi registru al comunicării, când afirma: „Îmi place să privesc adesea comunitatea noastră din Montréal şi împrejurimi, ca pe aceea a unui mic oraş din România."

Originar din ținutul Vrancei, George Sava nu e un plângăreț mioritic, ci un luptător. Cu mintea limpede, cu discernământ dinamic, cu năzuințe generoase. A adunat în jurul revistei, căreia îi este editor, tineri ziarişti şcoliți în România şi colaboratori iscusiți, abili în mânuirea condeiului. Iată-i: Simona Plopeanu, Mariela Chiriță, Mircea

Gheorghe, Florin Oncescu, Anda Cismaşiu, Noru Ştefănescu, Petru Cotnăreanu, George Paul Meiu, Alin Alexandru, Cerasela Nistor, Daniela Cârligeanu, Dan Diaconescu, Cristian Pătrăşconiu, George Coman, Constantin Pavel (caricatură), Veronica Bouchard (ilustrație), Adrian Niculcea (fotografie).

A acceptat, fără rețineri, interviul ce urmează.

– Cum nu prea mulți cititori din România cunosc profilul şi destinul revistei Pagini Româneşti, cel mai potrivit e să-l întreb despre acestea tocmai pe editorul ei, George Sava.

– „Pagini Româneşti”, ca idee, exista încă de pe vremea când eram în țară şi lucram ca ziarist pentru „România liberă”. Fiind pe punctul de plecare către Canada, îmi făceam planuri cu foştii mei colegi să punem pe picioare o publicație pentru românii din Canada. Odată ajuns aici, în septembrie 1999, am fost luat repede de valul integrării într-o țară care îți dă multe, dar nu-ți bagă nimic în traistă. Abia după un an şi jumătate de la sosirea în Montréal, în martie 2001, am ajuns în postura de a iniția „Pagini Româneşti”. Acum suntem în cel de-al cincilea an de existență.

Până la urmă, proiectul s-a făcut independent de „România liberă” sau de orice alt ziar, organism sau persoană din România sau de altundeva. Este un proiect de familie, dacă pot spune aşa, ținând cont că principalele persoane implicate în realizarea lui sunt eu şi soția mea, Mariela Chiriță. Amândoi suntem absolvenți de jurnalism în țară, după 1990, şi foşti ziarişti de profesie în România. Dar astăzi, „Pagini Româneşti” – o revistă bilunară, tipărită în 5000 de exemplare distribuită gratuit pe ansamblul comunității române din provincia Québec – nu mai este doar rodul muncii noastre, ci al unei echipe de români cu dragoste de țara de baştină, de limba română şi de comunitatea românească din care fac parte aici, în Canada.

Despre profilul publicației noastre? Este un mozaic de informații din diverse domenii, de texte literare, de comentarii cu caracter politic şi, mai ales, de ecouri a ceea ce se întâmplă, cu bune şi cu rele, în comunitatea noastră românească de aici. Încercăm, prin „Pagini Româneşti”, să ținem viu interesul pentru

limba română, pentru tot ceea ce este românesc aici, ca şi în țară. Atât cât mai este.

– În Anuarul comunității româneşti din Montréal sunteți vreo 20 de nume la capitolul „scriitori”. Care este înțelesul acestui cuvânt aici, între românii montrealezi?

– Nu sunt înscris în anuarul comunității române ca scriitor, ci ca agent imobiliar, meserie în care m-am exilat pentru a-mi putea câştiga existența canadiană. Este de la sine înțeles că nu vă pot vorbi despre înțelesul cuvântului „scriitor” decât din perspectiva unui simplu cititor. Fără a dori să fac inventarul scriitorilor români de aici din Montréal, pot să vă spun că ne bucurăm de prezența în mijlocul nostru a câtorva condeie de talent, cum ar fi Florin Oncescu sau Felicia Mihali.

– În ce fel gazetarul George Sava e – ori poate fi – „la zi” cu informațiile despre climatul cultural-artistic din Țară? Ce crede despre acesta?

– Trebuie să mărturisesc că, din deformație profesională (am fost ziarist în țară pe probleme de politică internă), sunt mai degrabă „la zi” cu climatul politico-social din România. Urmăresc, aproape zilnic, pe internet, ziarele din țară şi trăiesc şi eu, cu bucurie sau tristețe, după caz, tot ceea ce li se întâmplă românilor de acolo. Mărturisesc că, în ultimul timp, mai ales cu inundațiile acestea cumplite ce s-au abătut asupra României, sentimentul este mai curând de tristețe decât de bucurie.

– Pentru un european e interesant că în Guvernul canadian nu există un minister al culturii. De ce?

– Particularitatea Canadei, aceea de a fi o federație alcătuită din mai multe provincii şi teritorii, face ca structurile administrative cu care este obişnuit un european să nu se regăsească identic. Vorbind de cultură, de fapt, şi la nivel federal, există un minister care se ocupă de cultura şi de patrimoniul Canadei, însă funcțiile sale sunt minime. În Canada, există un guvern şi un parlament federal, precum şi guverne şi parlamente în fiecare din provinciile şi teritoriile canadiene. Pentru cazul provinciei Québec, spre exemplu, avem, la nivel provincial, guvernul liberal condus de Jean Charest, iar la nivel federal,

guvernul federal condus tot de un liberal, Paul Martin. Fiecare guvern şi, respectiv, fiecare parlament, are funcții şi atribuții diferite. Spre exemplu, politica externă şi securitatea națională sunt tratate la nivel federal, iar sănătatea şi învățământul țin de administrația provincială. Şi pentru ca lucrurile să fie şi mai complicate, între Partidul Liberal din Canada şi Partidul Liberal din Québec, ambele aflate la putere în acest moment, nu există nici o legătură, în afară de asemănarea de nume.

– Se încheie un an de la inaugurarea „Pieței României" din Montréal. Are (sau nu are) vreun impact relevant asupra comunității româneşti de aici?

– „Pieței României" de la Montréal i-au trebuit aproape doi ani ca să-şi capete identitatea promisă, adică numirea oficială a unei părți a parcului Devonshire (unde este piața situată) cu numele de „Place de la Roumanie". Acest lucru s-a întâmplat abia cu puțin timp în urmă. Până acum, „Piața României" exista doar în mintea românilor care aflaseră de inaugurarea ei. Din păcate, prin localizarea geografică, departe de cartierele populate cu români, şi prin precaritatea locului ales (un perimetru mic, mărginit de un spațiu de joacă pentru copii), „Piața României" nu joacă (şi nu cred că va juca vreodată) un rol important în viața comunității române de aici. Românii îşi vor aminti de ea cu prilejul aniversărilor legate de **Eminescu** şi cam atât. Din când în când, din ce în ce mai rar, câte un român, venit la rude în Canada ne sună la redacție să ne întrebe cum se ajunge la „Piața României". „Piața României" reprezintă însă locul în care s-ar putea spune că s-a dat tonul pentru căderea lui Ion Iliescu şi a partidului pe care l-a moşit, PSD. Cred că mulți dintre cititorii dumneavoastră sunt la curent cu modul ostil în care fostul preşedinte Ion Iliescu a fost primit de românii prezenți la inaugurarea „Pieței", chiar înainte de începerea campaniei electorale.

– În Montréal (şi presupun că nu numai) se poartă „la loc de cinste" ideea că românii din străinătate sunt urmăriți de blestemul (?) de a trăi dezbinați. Un corespondent al publicației dv. o spune pe şleau:

„...suntem singura națiune din lume care nu are nevoie de duşmani, pentru că noi ne mâncăm singuri.” Ei bine, rămân perplex.

– În 1993, ajungeam în Chicago, iar unul dintre primele lucruri pe care le-am auzit de la români a fost „fereşte-te de români”. Aici nu mi-a spus-o nimeni, dar am simțit-o adesea. Deunăzi, un om de afaceri român îmi spunea că anumiți confrați se miră că el mai face încă afaceri cu românii. Din păcate, prea uşor ne lăsăm pradă acestei credințe că este dificil să faci treabă cu românii. Eu nu cred acest lucru. Ca editor al unui ziar în limba română şi ca agent imobiliar, lucrez mult cu membri ai comunității române. Desigur că lucrurile nu merg întotdeauna ca pe roate cu românii, dar experiența îmi spune că lucrurile nu merg unse nici cu celelalte comunități. Adevărul este că te doare mai mult atunci când eşti păcălit de un semen de-al tău, cu atât mai mult cu cât de multe ori te duci la el tocmai pentru că este român. Aici, în Canada, românii au o bună imagine; sunt văzuți ca oameni supercalificați, deştepți şi informați în cele mai diverse domenii. Copiii români ajung repede să fie cei mai buni în şcolile pe care le frecventează. Este păcat că, de multe ori, străinii ajung să ne respecte şi să ne aprecieze mai mult decât ne respectăm noi înşine.

– În urmă cu buni ani, N. Steinhardt m-a învrednicit cu un dialog pe seama seminției româneşti. La un moment dat, făcea o diferență categorică între „a te descurca în viață” şi „a răzbate în viață”. În ce măsură această deosebire e evidentă şi aici, în Canada?

– Nu ştiu ce sens dădea Nicu Steinhardt celor două sintagme, dar eu cred că românii care au ales calea emigrației au făcut-o în primul rând din dorința de a răzbate în viață. Au făcut-o pentru că se cam săturaseră să se „descurce”. Cred că sintagma „a răzbate în viață” este cea mai potrivită pentru orice imigrant român ajuns aici în Canada. Mai întâi, prin duritatea gestului de a-ți părăsi țara, familia, prietenii, apoi prin aceea a integrării într-o nouă țară, cultură, societate. La capătul acestei aventuri se află sentimentul că ai reuşit să-ți schimbi destinul, viața, ție şi celor din jurul tău. Din punct de vedere material – în mai bine, sentimental şi profesional – nu ştiu, depinde de la caz la caz.

Rămâne însă, cam peste tot, un puternic sentiment de dezrădăcinare şi de neapartenenţă la ceva anume, la ceva numai al tău, unic. Te gândeşti să te întorci acasă, dar acel „acasă" pe care îl ştiai nu mai există, pe nicăieri.

– Domnule Sava, care sunt visurile unui român la Montréal? Răspundeți-mi, vă rog, ținând seama şi de următoarea aserțiune a lui Ernesto Sábato: „Se poate spune orice despre un vis, dar nu că este o minciună."

– Visul este minciună doar atunci când nu ai curajul să îl pui în aplicare şi când găseşti tot felul de vinovați, nu pentru neîmplinirea lui, ci chiar pentru lipsa curajului de a-l aborda. Nu pot vorbi despre visurile românilor din Montréal, deşi multe dintre ele se aseamănă: o viață mai bună material, recunoaştere profesională, mai multă linişte sufletească, o societate mai puțin tulburată. Şi, peste toate, bucuria de a-ți găsi un loc în acest univers. Probabil, un vis comun al multor români, cel puțin în primii ani de existență canadiană, ar fi ca viața să arunce în aşa fel zarurile încât să se poată întoarce acasă. Dar acesta este un vis pe care puțini dintre noi vor avea curajul să-l pună în aplicare.

Aici, adică oriunde

În perimetrul privirii mele încap florile ude de pe balcon, înghesuite printre rufe uscate, biciclete şi grătarul barbecu. Privirea e însoțită de gîndul că florile mele, de acasă, le udă Lizica.

Mă aşez pe prag. Cei doi porumbei din balconul de vizavi încă n-au apărut la cuiburile lor.

Mă complac cu mine însumi, gust din starea de împăcare cu mine însumi. Nu mă implic afectiv, în nici un fel, revăzînd cele două steaguri, din balcoanele alăturate, unul al Canadei, celălalt al provinciei-stat Québec. Nici măcar nu mă mai amuză îndărătnicia publică a celor doi locatari de a-şi afişa astfel apartenența la statul federal sau la năziunța de stat suveran.

Va trebui să golesc scrumiera, lăsată lîngă scaunul de plajă, din colțul balconului. Trei mucuri de țigară; atîtea țigări își dorește Corina după ce se întoarce după-masa de la serviciu.

Trebuie să-mi îngrijesc unghiile; presupun că forfecuța e undeva pe o poliță din baie.

Trece un avion, lăsînd urme sonore, suportabile.

Paul a plecat la piscină. Eu încotro s-o iau astăzi? Nu, hotărăsc mai tîrziu.

O furnică îmi ocolește sandala, îndreptîndu-se spre roata bicicletei lui Dănuț. Să trăiască și ea, deși Corinei nu-i plac furnicile. Dar, de fapt, în afară de La Fontaine, Al. Donici, Grigore Alexandrescu și Marin Sorescu, cui îi mai plac furnicile?

Mda, e și acesta un *Carpe diem*!

Ronțăi un biscuit cu stafide, îmi place grozav și parcă îl aud pe Alin rîzînd: „Iar biscuiți, Bichi?”

Poate i-aș răspunde așa: Da, dragul meu, mă servesc cu o bucățică de Canada, fie ca un tonifiant pentru optimismul meu șchiop în ce privește valorile universale ale umanității, fie ca un purgativ pentru complexele mele de marginalizat într-o țară neglijabilă. Dar și pentru timiditatea de a-mi afirma identitatea – în spațiul acesta – flancat, întîmplător, să zicem, de un indian și un tunisian.

Mă aflu aici pentru altceva. Un altceva trecător în marea trecere.

Și în acest altceva trăiesc un plin al clipei, care putea fi plin, la fel de plin oriunde, căci nu are importanță unde e acest oriunde, în Canada, în România. Sau invers.

Un *carpe diem* fără paralele și meridiane.

Doar un crochiu

Cristina face parte din acea categorie rară de oameni care, din momentul cînd îi întîlnești, simți imediat bucuria comunicării.

Îi doresc prezența, ca să-i vorbesc şi s-o ascult vorbindu-mi, descoperind că am ce-i spune, găsind unei întîmplări, considerată pînă atunci banală, un miez interesant, sau o notă comică. E, aici, o stare de lejeritate şi sinceritate neurmărite de inhibare, reținere. Ciudat, alături de ea, îți dă satisfacție condiția, formația ta, de intelectual.

În cele cîteva rînduri, cînd ne-am văzut, nu ne-am propus, prosteşte, caraghios, o temă de discuție, important pentru mine era că mă stimulează să mă instalez într-o stare, o poftă confortabilă a comunicării, fie într-un schimb de impresii despre cartea cutare, fie vorbind despre copii, cunoştințe comune din Țară, fie despre nori, frunze sau cafea.

Ea se miră ca o adolescentă, regretă ceva fără sfială, ştie multe, dar nu bravează, îi place lectura, e bucuroasă că printre lucrurile de preț aduse din Țară, e o ediție veche cu poeziile lui **Eminescu**.

Deşi nevoite a fi pragmatice într-o lume prosperă, dar aparent generoasă, am observat că femeile pe care le-am cunoscut aici sunt evident mai deschise, mai receptive sufleteşte, mai nuanțat reflexive asupra preajmei, chiar mai ingenioase în a găsi soluții optime. Comunicarea mea cu ele este mult mai profitabilă spiritual decît cu bărbații, soții lor. Şi, în ciuda aparențelor, observ că unele muncesc mai mult decît ei.

Nu e reproş, ci o duioasă constatare.

Rutina celui aşezat

Ochiul a început să capete împăienjenişul rutinei, semn că din ce în ce mai rar mă mai ating lucruri ravisante, epatante. Obişnuința presupune o percepție selectivă dar şi aburită. Freamătul la inedit, la prospețime se estompează. Pinul alb de acum nu mai seamănă cu cel din primele zile ale şederii mele. Stația Du Collège, în care cobor şi din care ies la întoarcere, e aceeaşi de la o zi la alta, la garderia lui Dănuț schimbăm aceleaşi

amabilități zîmbitoare, edificiile gigantice din centrul metropolei nu mai sunt „zgîrie-nori”, ci „mîngîie-nori”. Ba, chiar îmi pot permite să constat, detaşat, că acest „monumental recent” e, la urma urmei, expresia superlativă a unei nostalgii, evocări a Europei originare.

Nici o zi nu seamănă cu cealaltă (normal, asta – indiferent în ce cută a planetei m-aş afla), dar mă simt *aşezat* şi nu pasager, universul meu există după un rost existențial repetat, reluat.

Caut în zona Bonaventure o intrare în Montréalul subteran. Fac paşi stînga-dreapta, nu găsesc nici un indiciu, nici un indicator. Tulburat, îmi spun brusc, ca şi cum m-aş ciupi: Eşti în Montréal, omule! În Canada! Şi deodată încep să văd altfel. Mai înainte îmi plimbasem privirea pe suprafața de sticlă fumurie a unei clădiri suple, numărînd etajele pînă la 35. Ajuns cu privirea în nori, am avut o fulgurantă senzație că imobilul se clatină către mine.

Acum, la avertismentul meu bucuros, bag de seamă că aceste suprafețe fumurii par mai degrabă înfumurate, că Place Bienvenue, şi străzile ce o străbat, cît o fi ea de aglomerată cu edificii-mamut are străzi prost asfaltate, că cele două blonde din fața mea sunt frumoase, dar vorbesc o rusească stridentă şi nu dulce, melodioasă, precum cea din fostul imperiu sovietic, observ că unele „mîngîie-nori” sunt înconjurate, pe o lățime destul de generoasă cu brîie de flori şi copaci pitici, că solul e acoperit cu un strat de turbă amestecată cu rumeguş. Aşadar, nu e o neglijență, o derîdere, cum arată pămîntul din chenarul statuii lui **Eminescu**, ci o practică serioasă, curentă a grădinarilor oraşului. Or fi ştiind ei de ce. La fel şi în Parcul „La Fontaine”, unde puieții plantați în locurile goale sunt înconjurați de nişte colaci de talaş amestecat cu fărîmituri din scoarță de copac.

Deci, subterana Montréal-ului rămîne încă un mister povestit. Mi-am propus, în consecință, să mă aleg cu o vizită în gara centrală, mai cu seamă că, prin atîtea culoare, scări rulante, spații comerciale, uşi, cafenele nu mai ştii unde se termină stația de metrou şi de unde te poți considera în incinta gării.

Am parcurs nişte zeci de mii de kilometri la viața mea peste granițele țării, dar nu cu trenul. N-am văzut o gară în toată Europa. Ei bine, măcar aici.

Mecanismul comparației se declanşează de unul singur. Zăbovind în ea, constați că e vorba de ceva *déja vú*, adică nu iese cu nimic din stilul ultramodern al locurilor străbătute pînă acum. Remarci însă atmosfera odihnitoare, silențioasă a acestui habitat pasager. Nici un gest repezit, nici o voce ridicată, nici o înghesuială la casele de bilete, nici o îmbrînceală sau ieşire din rîndul de călători care aşteaptă să coboare spre ieşire din rîndul de călători care aşteaptă să coboare spre peron.

Şi un aer condiționat, de să nu ieşi în canicula de afară. Şi o curățenie pe gresia parcă şlefuită, pe care privirea desenează leneşe arabescuri.

Cum m-am aprovizionat pe parcurs cu ziarele zilei, mă aşez într-o cafenea cu pereții garnisiți de oglinzi.

Métro, *24 heurs*, *Le Journal de Montréal*, *Voir* conțin bogate referiri şi ilustrații prilejuite de evenimentul surpriză: Numirea jurnalistei Michaëlle Jean în funcția de Guvernator general al Canadei, aşadar locțiitor al reginei Angliei în acestă țară. Mă abțin de la a face aprecieri, căci traseul vieții ei este excepțional, unic. Născută în Haiti, la 11 ani se stabileşte la Québec, familia autoexilîndu-se din pricina dictatorului Duvalier. Îşi ia bacalaureatul în limba spaniolă şi italiană, absolvă Universitatea din Montréal, face studii în Italia, la universitățile din Perugia, Florența şi Milano. Ştie la perfecție cinci limbi, e căsătorită cu un actor, are o

fetiță, are 48 de ani. O creolă straşnic de frumoasă! Va creşte numărul imigranților…

După o lectură aşa de plăcută, te zbîrleşte anunțul că Al-Qaida amenință din nou Londra. Într-o scrisoare primită de la Virgil zilele trecute, acesta îmi scrie despre tensiunea irezolvabilă din familia sa: Soția e agitată din pricina fetei lor, care se află de doi ani în capitala Marii Britanii. Desigur că nici tatăl Ruxandei nu se culcă pe pernă moale, ştiind ce iminențe plutesc deasupra Londrei.

Mde!

Evrika!

Între două blocuri, a patru apartamente fiecare, am descoperit rufe întinse la uscat. Se vedea că pentru rîndul de sus se folosea o instalație cu scripeți.

Sunt sigur că sunt italieni. Îmi amintesc de ieşirea din Genova, spre riviera Mediteranei: Nu vedeai, de pe şosea, marea, nici ambarcațiunile din port din pricina rufelor întinse de la bloc la bloc.

*

Fiică-mea nu are ce face şi-mi trage de pe internet articole din România despre inundațiile teribile de acolo. Mă scoate aşa dintr-un confort al lipsei de informații din țară. Şi soră-mea, la telefon, voia să-mi comunice despre pățanii de acolo însă i-am tăiat-o scurt, cum se spune.

Rețin din jelania unei femei sinistre: Prefectul a stat cîteva minute la dig, prim-ministrul s-a oprit la pod, iar preşedintele țării le-a făcut cu mîna din elicopter. Ca dintotdeauna, demnitarii au stilul lor specific de a fi îngrijorați…

În cimitirul eroilor de la Țebea gorunul plantat de Ceauşeşti a fost smuls şi ars de localnicii furioşi în decembrie 1989. Acum Gorunul lui Horia e distrus de furia naturii.

Un ziarist invocă, pe seama unui pod distrus de ape, versurile din copilărie cu „vom face altul pe mal în jos/ mai trainic şi mai frumos”. Aş fi schimbat versul al doilea cu „mai tăriceainic şi mai frumos”.

*

Da, fiică-mea, ți-ai făcut de lucru cu mine. Îmi trec obida pe hîrtie cu speranța să mă descaț de ea: Ce rățoială la preşedintele țării, văzînd dezastrul provocat de puhoaie: Sunt de vină primarii că n-au anunțat pînă la ultimul om apropiatul pericol! Ordon (auzi, dom'le, nu oricum, ci „ordon!” – pînă la nivelul acesta s-a umflat orezul) să se cerceteze şi să fie pedepsiți vinovații (Unul dintre „vinovați” a fost găsit un primar paralizat în urmă cu cîteva luni). Chestia cu „Ordon!” îmi aminteşte de anecdota cu mai-marele care a cerut să fie găsit nu cel care i-a spart un ochi, ci acela care l-a împins.

*

Nu totdeauna realizez ce înseamnă să ai vîrsta de 4 ani şi jumătate.

Băieții dau buzna în camera mea. Căutau un anume CD. Eu:

– Păi, tocmai a apărut pe geam un cățel, l-a luat şi a sărit afară cu el pe stradă.

Dănuț se apropie impacientat, scoate capul pe fereastră, cercetează stînga-dreapta şi constată nedumerit:

– Nu l-am văzut…

*

Românii de aici vor să-şi cultive limba, îşi vorbesc româneşte, caută surse de informare în limba natală, observ însă că, treptat-treptat, nu mai e româneasca de acasă.

Practică un fel de conservatorism involuntar. Folosesc unele expresii care, în țară, şi-au diminuat unele nuanțe de sens. Nu mai percep noi conotații ale aluziei, ale insinuării, îi derutează mai cu seamă enunțurile eliptice, calchierile ironice; pentru unele derivate, ca să le înțeleagă, caută echivalențe în franceză sau engleză.

Pe mine mă întristează doar cînd descopăr – pe la casele unde sunt invitat – cărți româneşti din țară, aşezate în cîte un raft dosnic şi neatinse de lectură.

X

Doină la Montréal

Mi-am spus: Lasă-te! Şi hamurile controlului de sine s-au desfăcut. M-am lăsat cuprins de o emoţie plină, caldă. Cîntecul îi transfigurase chipul, îi desena o frumuseţe neaşteptată, o bănuiai, dar nu ştiai dacă te va învrednici cu ea. Vocea catifelată dădea stării de doină o gingăşie seducătoare.

Descopeream brusc cît de mult tînjisem după o aşa lumină a ochilor şi un aşa de uşor, delicat, tremur al buzelor.

La finalul secvenţei, cu o fracţiune de secundă înainte de a-şi reveni „pe pămînt", şi-a oprit privirea asupra mea şi am avut – ca o fulguraţie – imaginea adolescentei Anuchiţa de la Monor.

Cea de acum se numea nu numai Drăgan ci şi, după soţ, Duval; mai adaug: doi copii – o fată şi un băiat, le-am văzut fotografiile de pe birou; ea pretinde că nu îi seamănă (păcat, mi-am zis în sinea mea); administratoare a unei instituţii, birouri, magazine şi locuinţe (n-am reţinut cîte etaje), în vecinătatea Universităţii Guy Concordia.

Mai întîi au fost insistenţele domnului T. Tanco s-o cunosc, apoi un prim contact telefonic şi acum acest tête-à-tête pe care l-aş fi vrut întins mult şi bine.

Deşi am avut norocul ca în acea zi de luni să nu se fi perindat prin biroul ei decît cîţiva oameni şi ea să fi fost solicitată doar de vreo trei ori la telefon, a fost pusă în situaţia – plăcută mie – s-o aud vorbind în franceză, engleză, italiană şi spaniolă. N-a apărut nici un grec, ca să dialogheze în toate cele cinci limbi, dobîndite, în timp, după aceea a mamei. Cît priveşte limba

română, după felul îngrijit, dar lejer, în care o rosteşte, n-ai putea să hotărăşti cărei provincii din Țară îi aparține. Mie mi-a plăcut însă cel mai tare cînd am auzit-o vorbind neaoş, ca la Monor.

Era revenită din România de cîteva zile. Anuca Drăgan fusese invitată la anuala manifestare estivală de cîntec de la Mangalia.

N-am căutat-o doar la propunerea călduroasă a monoranului Teodor Tanco, ci şi din alt motiv: În două luni am avut contact cu diferite persoane române din lumea artistică a Canadei; s-a întâmplat să fie originare din Oltenia, Muntenia, Banat, Dobrogea, Moldova, nu şi din zona mea (o exceptez pe bistrițeanca Mona Mariana Ciciovan, din motive personale). Şi atunci mi-am zis: Iată ocazia!

Se întorsese din România cu sentimente amestecate.

N-o mira, fiindcă aşa i s-a întîmplat de fiecare dată – în cei 20 de ani de cînd e aşezată la Montréal: obişnuite stări de suflet, alimentate de revederea Țării, a Monorului natal, a rudelor, stîrnite de inevitabilele, inerentele contraste dintre două lumi, completamente diferite ca civilizație şi cultură, sau puseuri emoționale provocate de regrete, bucurii, aşezate în latență, iar acum prinzînd vigoare.

Monorul înseamnă acum pentru Anuca Drăgan întîi de toate cimitirul. Fiindcă acolo îi sînt părinții. Singură, sau însoțită, cînd intră în sat, prima dată acolo merge. A cerut să-i fie dărîmată casa bătrînească: Cei care au rămas acolo, după plecarea ei în lume, nu mai sunt pe pămînt. Doreşte să construiască sau să cumpere o casă, pentru mai apoi (adică pentru vîrsta senectuții, cînd are de gînd să şadă în România mai mult timp). Îmi pare nostimă asocierea între ideea de bătrînețe şi femeia care m-a primit. Deşi trecută de 50 de ani, are o firească, necăutată ținută de adolescentă: trupul suplu, pantaloni, tricou, părul strîns (ca în grabă, dar cochet) la spate, privirea de mură catifelată – cînd vioaie, cînd nostalgică, dar tot timpul în însoțirea unui surîs bun, blînd, binevoitor.

Participase la Mangalia în postura de invitată, ca artistă româncă de cetățenie canadiană. Cazarea, protocolul – bineînțeles

că… româneşti (Drumul l-a făcut pe banii ei, în gară – un telefon, la hotel igrasie şi şoareci, apoi cîntărețe mici cu orgolii mari, ifose şi antipatii nedisimulate). Dar a trăit cu emoții fără precedent momentele acelea de pe scenă, din culise sau de după spectacol. N-a cunoscut niciodată la o aşa înălțime bucuria comunicării cu spectatorii, a aplauzelor, starea plenară de trasfigurare prin cîntec, mîndria că participă la o manifestare artistică de o aşa anvergură, marea satisfacție că, deşi atît de departe fiind, ea este, totuşi, expresia unei lumi cu inima care pulsează la Monor.

Are de gînd să scoată un CD la Cluj, conceput într-o structură originală, foarte interesantă şi mi-a cîntat fragmente din fiecare segment muzical: o viziune asupra lumii prin cîntecul popular românesc. Sper că am reuşit să-mi stăpînesc bine propria-mi stare lăuntrică, bucuria că mi se mărturiseşte astfel.

La un moment dat am provocat-o:

– Ce înseamnă – pentru dumneavoastră, romàncă cu dublă cetățenie, stabilită la Montréal de atîta vreme, – „LA NOI”?

Anuca Drăgan Duval şi-a mijit privirea şi, zîmbind (cu un fel de recunoştință, parcă, fiindcă am adus-o sub raza unei lumini pe care o ocoleşte, o uită, dar o doreşte cu inima îndoită) a apreciat:

– Grea şi interesantă întrebare.

Deunăzi – a continuat – a avut în familie un eveniment pentru fiica sa, ce ține de o cutumă catolică. Şi-a invitat colegi, prieteni din familii de canadieni băştinaşi şi din familii de români. De la o vreme, aceştia s-au alcătuit în două grupuri: ei, românii, şi ceilalți. Ea – mamă amfitrioană – trecea de la unii la alții şi, treptat-treptat, a cuprins-o sentimentul că e singură, că nu e nici alături de unii, nici de alții, că da, într-adevăr, e cu copiii ei – dar unde? Parcă nicăieri.

Eu am început să plusez:

– Ați pronunțat, în conversația noastră, cuvîntul „acasă”. Doamnă Anuchița, unde este „acasă” pentru dumneavostră?

Inteligența Anucăi Drăgan e slujită – din cîte am observat – de predilecția pentru metonimie. Şi îmi răspunde aşa:

De la 14 ani a plecat de acasă – cu binecuvîntarea nu deplin bucuroasă a mamei – şi a avut un traseu al vieții sub cupola norocului şi bunăstării. A şezut ani de zile în Grecia, apoi în Italia, apoi în Spania, acum trăieşte, sub aceeaşi zodie, în Canada. Din cînd în cînd îşi vizitează locurile pe unde au purtat-o anii. În Grecia fiind, se trezeşte dimineața, vede camera de hotel şi se întreabă: Unde sunt? A! în Grecia. În Italia, dimineața îşi spune: A! sunt în Italia. Acelaşi tip de reacție, în Spania. La Monor, o trezesc dimineața două vecine care trec pe lîngă geam vorbind de-ale lor: „O, doamne! Sunt acasă!” – constată, copleşită de bucurie.

– Dar aici, la Montréal, cum stați cu „acasă”?

– Cînd sunt obosită şi ajung la domiciliu, mă întind pe canapea şi le spun copiilor şi soțului: „Astăzi, pînă la ora culcării, veți vorbi numai româneşte. Vă rog!”.

La plecare, m-a însoțit în lift şi m-a condus pînă la ieşirea din edificiu. A ținut să se explice:

– Ştiți, nu? Aşa se obişnuieşte cu musafirul, la noi, să-l conduci pînă la portiță.

Se înțelegea, bineînțeles, ce însemna „la noi”.

Şi cînd te gîndeşti că fusese gata-gata să nu iau în seamă insistențele domnului Tanco de a-i face o vizită. Nu bănuiam ce cîştig îmi propune.

Rătăcit în splendoare

Coborînd în stația McGill, l-am descoperit!

Pentru ideea de „subteran”, „subterană” eram pregătit cu ce ştiam: un spațiu, un nivel care se află la o adîncime oarecare în pămînt; plus cîteva conotații figurative pentru „subteran”.

Mai ştiam ce putea să fie un spațiu subteran de la Paris: o piațetă, alei, puzderie de magazine; a treia oară cînd am coborît acolo, ştiam deja, de pildă, încotro s-o iau să găsesc magazinul cu cîini şi pisici, cu acvarii şi papagali.

Despre întinderea telurică a Montréalului aflasem ceva de la Corina; reținusem mai cu seamă că se află ici-acolo restaurante atît de elegante că nu vezi bărbați altfel decît în costum la patru ace; mă şi vedeam provocînd stupoare, arătînd aşa, cu piciorul gol în sandale, blugi, tricou, caschetă şi un sac de voiaj în spinare!

Mai ştiam şi că din stația cutare este o navetă gratuită care face legătura subteran cu celebrul Cassino.

A fost pentru prima dată cînd m-am rătăcit, după atîtea săptămîni de hoinăreală.

De nişte zeci de ani, la catedră fiind, le tot spun şcolarilor mei despre adjective care nu suportă grade de comparație, deoarece înțelesul lor direct, denotativ, se referă la o însuşire, o calitate de valoarea superlativului şi, prin urmare, săvîrşeşti pleonasme, punînd adjectivele acestea la anumite grade de comparație.

Ei bine, pentru a convinge asupra impresiilor mele, fac o afirmație intenționat greşită sub aspect gramatical: M-am aflat în „cel mai imens şi modern" spațiu-oraş al subteranelor unui oraş din viața mea.

Străzi, piețe, fîntîni arteziene, scări rulante, lifturi, baruri, cafenele, restaurante, pizzerii, lumini, aer condiționat, muzică discretă, dar mai ales interminabila rețea de magazine, birouri de informații, tonete, banchete, canapele, toalete, indicatoare, firme strălucitoare, vînzătoare strălucitoare, zîmbete şi priviri de-ți vine să închizi ochii – ca să mai poți supraviețui.

Hărțuit de eleganța năucitoare, mi-am revenit într-un scuar mai… uman.

În mijloc, cafeneaua Dépot, al cărei perimetru e marcat de jardiniere fixate pe balustrade de metal. Florile – între atîtea suprafețe de marmură, tablă metalică, sticlă, plastic şi oglinzi – florile sunt… naturale!

Comand o „café de jour", menționez (potrivit afişajului luminos) „régulier" şi fata îmi dă (nu exagerez) o halbă de cafea.

Am la mine cotidianul „*Metró*", programul cultural al Muzeului „Chateau Ramezay", „Quoi faire" – calendarul oficial al evenimentelor din Montréal pe lunile iulie – august –

septembrie şi „Montréal Scope” – ghid lunar care, de 30 de ani încoace, informează (pe cei cu şi fără bani) ce poți să vezi, să faci, unde ar fi să ieşi pentru o seară de destindere şi (în pagini îndelungi) fel de fel de lucruri care ție nu-ți puteau trece prin cap.

Aşa, sper să termin „halba”, dacă tot am plătit-o.

M-am aşezat aici, simțind un miros care-mi amintea de tata: cel de piele şi talpă, din vremea copilăriei, când taică-meu încă se îndeletnicea cu pantofăria. Un atelier de pantofărie pentru reparații – în văzul lumii! Şi alături, un colț al lustragiului; această anacronică îndeletnicire într-unul dintre cele mai luxoase locuri ale Montréalului?! Da, tocmai de aceea. Un atelier în văzul lumii pentru reparații de croitorie, un salon de manichiură, un salon de frizerie; de altfel, după cum arată (designul aparaturii şi mobilierului), şi primele două puteau fi considerate „saloane”. Ai fi zis că nimerisem în culisele subteranei în care uite că montréalezul îşi mai şi repară, ajustează cîte ceva, nu numai aruncă la container (cu lene şi indiferență).

Pliantul Muzeului Château Ramezay îmi readuce în atenție cîteva aspecte apreciabile ce țin de menirea unor instituții culturale aici. La capătul a 10 ani de programe culturale, muzeul nu mai e doar un loc ce conservă şi oferă imaginea unor vremuri trecute, cu tradiția şi specificul civilizației canadiene şi a unor popoare de pe alte meridiane, dar vocația educativă pentru toate vîrstele este implicită şi explicită. Chiar numai genericul activităților familiale e sugestiv: „Ştiți planta la modă acasă la voi?” „Stofa vieții”, „Să preparăm brioşe”, „Aveți bani mărunți pentru un castor?”, „O voință de fier”. Iar deviza muzeului: „Patrimoniul nostru este o bogăție pe care o vor moşteni copiii noştri”.

Fiecare din cele 11 zile ale faimosului Festival internațional de jazz s-au deschis cu cîte o oră de program adecvat destinat vîrstei mici.

Proiectele de manifestări ale Muzeului „Biosfera” cuprinde momente speciale de inițiere a copiilor în grădinărit, în cultivarea florilor, amenajarea spațiilor verzi.

La Ottawa am văzut o hartă a zonei cu trasee şi locuri unde copiii oraşului pot descoperi specificul lumii rurale. În jurul Montréalului, în locuri preferate pentru odihnă şi relaxare la capăt de săptămînă sunt microferme unde copiii sunt duşi să vadă cum rumegă o vacă, cum arată o balegă, ce diferență este intre o conopidă şi… ugerul unei capre.

„Ecomuzeul măreției lumii" are o expoziție permanentă care povesteşte despre cei 200 de ani de arhitectură şcolară a metropolei.

Cei mici şi părinții sunt invitați de Muzeul de arheologie să descopere traseele arheologice ale ultimelor zece mii de ani de viață în regiunea Québec.

Mezeul feroviar canadian oferă în week-end mici călătorii cu trenuri miniatură. Pentru copii.

În Parcul Maisonneuvre: „Sărbătoarea copiilor din Montréal" (trei zile).

Într-o sală din Place des Arts: spectacole inspirate din lumea Disney.

Mă opresc: Simt cum dă tîrcoale insidios tentația comparației. Las doar puncte de suspensie: …

Mă întorc în inima strălucitoare a subteranului „inuman". Mă duc să-mi jelesc admirația şi neputința într-un magazin năucitor de cravate.

Nu-l mai găsesc, însă mă bucură vederea librăriei, întinsă pe două etaje care comunică între ele prin scări rulante. Mă aşez într-un fotoliu şi parcurg cu drag şi regret un album dedicat uneia dintre marile slăbiciuni ale mele, din lumea cinematografului mondial: Audrey Hepburn. Beau un pahar cu pepsi la cafeneaua din incinta librăriei şi am proasta inspirație să urc la etaj.

Am mîncărimi de curiozitate: Nu se poate ca în suprafața asta interminabilă să nu găsesc şi…

Albumele şi ghidurile turistice plachează doi pereți. Sunt aşezate alfabetic, pe continente, pe țări, pe oraşe.

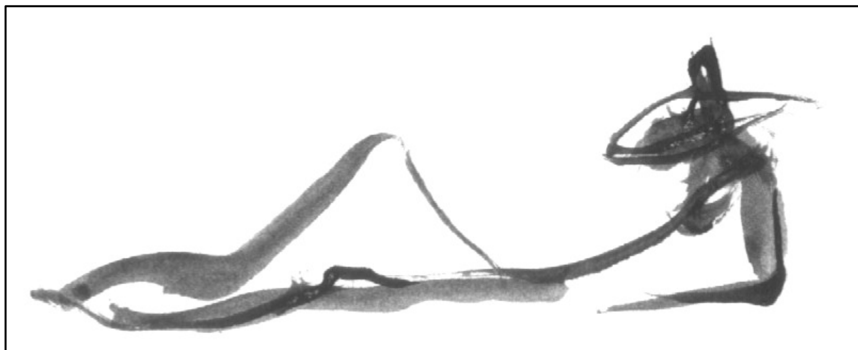
Deci: B!

B, B, B; Berlin? Da. B, B, B; Bucureşti? Nu. B, B, B; Budapesta? Da. Beijing? Da.

R!

Privirea se plimbă de la P la R, la S, în ideea că uneori principiul alfabeticului nu e chiar aşa de riguros. Doamne, Europa asta nu are o România?! Pînă şi țara asta de două județe – Slovenia – e prezentă cu trei cărți.

Amețit, ies să caut o toaletă.

La şi un sfert

Simona Plopeanu arăta aşa cum mi-am dorit să arate, după convorbirea telefonică. Îmi făcusem o sumară descriere, pentru ca la randez-vous să mă recunoască; ea mi-a dat ca reper: un exemplar din *Pagini Româneşti* în mînă. Dacă ar fi fost pusă pe şotii, ar fi putut să-mi zică: Dom'le, vei vedea o femeie, dar vei zice că e o adolescentă, cîntărind cam cît cei doi nepoți ai dumitale şi încă un prunc, să zicem Alex, prietenul gălăgios al lui Dănuț; brunetă, ten uşor de creolă.

Cred că aş fi recunoscut-o fără nici un semnalment. Trecusem strada de la stația de metrou, aşezîndu-mă pe un bolovan de lîngă o tufă de tuia ornamentală. Şi eu cu un ziar, ca să-mi umplu timpul pînă la „şi un sfert", cum ne înțeleseserăm. M-am jucat cu ea la telefon (deşi nu-i ştiam vîrsta) cînd, fixînd ora

întîlnirii, eu i-am propus (cum fac cu şcolarii mei): „La şi un sfert”. „Cît şi un sfert?” „Nu contează. Dacă nu, atunci la fără un sfert”.

S-a convenit pentru ora 16. „E bine – a acceptat ea. Aşa avem timp lejer, ne putem întinde acolo la vorbă pînă pe la o oră şi jumătate”. În sinea mea: „Dacă mă provoci, cu mine nu scapi uşor, fetițo.” Şi, într-adevăr, întrevederea a durat trei ore, ea menționînd că poate sta oricît, eu simțind de la o vreme că îmi vîjîie capul.

Cînd a apărut la capătul străzii, am hotărît, ridicîndu-mă: Ea trebuie să fie! Ea şi-o fi spus: caraghiosul acela în blugi şi cu tricou negru el trebuie să fie! A trecut strada venind direct spre mine. Întîrziase cîteva minute, deşi la telefon am avertizat-o: Atenție, „Du College” are două ieşiri. Te aştept la aceea unde e şi stația autobuzului 202. Oricum, de ştiam că vine cu metroul, şi încă de foarte departe, trebuind să ia două trenuri pînă aici, i-aş fi propus să ne întîlnim undeva mai la mijloc.

Întîlnirea noastră a început şi s-a încheiat aşa cum anticipasem. Căutînd o cafenea, i-am spus, pe drum, despre un randez-vous (ratat) cu o fată. Trebuia să ne despărțim pentru o jumătate de oră şi apoi să ne revedem, dar surprinşi, tulburați de ceea ce ni se întîmplă, am stabilit locul de întîlnire printr-un repezit „La colț!”, uitînd cîte colțuri poate avea un oraş. De aceea, cum stațiile de metrou au deobicei mai multe ieşiri, pe străzi diferite, i-am mai dat un punct de reper ca să nu se repete „la colț”-ul de altădată. S-a repetat pe jumătate.

Tot aşa, încheierea mi-o doream într-un anume fel. Aşa a şi fost. Simona mi-a spus: „Nu-mi plac despărțirile”.

Cînd persoana care îți ia interviul are o prezență persuasivă, iar tu simți nevoia să comunici (nu să te faci că te mărturiseşti), atunci un al treilea s-ar nedumeri: de fapt, cine întreabă?

Ş-apoi eram pe ultima sută de metri, ultima săptămînă înainte de plecare. Burduşit de impresii şi gînduri. Ea m-a ajutat să-mi schițez un crochiu retrospectiv al şederii în Canada ca şi

cum s-ar fi aşezat în spatele meu şoptindu-mi: Ia întoarce privirea peste umăr, priveşte-mi curiozitatea şi potoleşte-o.

Rezumativ, aşa s-a rînduit starea noastră de comunicare.

Ceaiul pe care mi l-a oferit („Fac eu cinste”, mi-a spus voios şi brunet), n-a fost suficient, mi se uscase gîtul şi am cerut o stacană de cafea. Mi-a tihnit pe loc cuvîntul „cinste”. Mă gîndesc acum că sub patronajul lui s-a derulat întîmplarea dialogului nostru.

Stam la o măsuță cu tăblia rotundă de lîngă peretele de sticlă; treptat, amurgul se posomora (parcă anticipînd trecerea de a doua zi a ciclonului Katrina – de ce naiba uraganele acestea sunt botezate cu prenume feminine?!), iar cele două albii pe care Simona Plopeanu (am rugat-o să mă lase să folosesc apelativul „domnişoară”, nu „doamnă”) mă ademenise îmi conveneau, pentru condiția de seducție a confesiunii: ipostaza mea de dascăl şi cea de scriitor.

Virtualul text dintr-un număr al *Paginilor Româneşti* ar fi încă o piesă la „dosarul meu de existențe” (ca să folosesc o sintagmă camilpetresciană), cum pare să se contureze a fi cartea mea de acum.

Simona Plopeanu vreau să cred că face parte din acel segment al diasporei româneşti din Canada neviciată, ferită încă, de criteriul fundamental al existenței şi al adaptării, cristalizat în întrebarea: La ce mi-e de folos?

Desigur, tinerețea ei ar putea fi un argument pentru opțiunea de a-şi aşeza un „acasă” în altă parte. Cred că sunt şi alte componente ale condiției pe care şi-a asumat-o: educația, acumularea culturii de bună calitate, o zestre morală şi de spirit a cărei consistență e cercetată neobosit de ochiul lucidității şi de instanța francheței cu sine însăşi. Un gînd, o vrere o apropie de „olteanul” Cristi din Monor, care, într-o dispută amicală cu un tînăr de vîrsta lui îi spunea acestuia: Am venit aici în speranța că voi putea trăi normal, că voi găsi o lume în care legea există cu adevărat, e respectată şi mă ocroteşte. Asta îmi trebuie mie şi familiei mele.

Iar energia, talentul, norocul, dorinţa de a comunica prin condei probabil că o îndreptăţise să creadă că îşi rostuieşte viaţa potrivit năzuinţelor sale, imboldurilor sale proprii. Probabil că trăieşte cu certitudinea că-şi cuibăreşte un „acasă" real, plin, solid, în care satisfacţiile cotidiene e de la sine înţeles că sunt atinse de momente de nostalgie, solitudine fără leac sau nelinişti fără temei.

Zău, cred – cu un fel de duioşie – în destinul de luptătoare al acestei făpturi curajoase plecată din plaiurile mehedinţene.

Întîlnirea cu ea a fost un fel de proptea pentru starea de spirit a omului îngreunat, burduşit, dopat de impresii.*

---

* *În pagina 20 a publicaţiei* Pagini Româneşti *(Montréal), numărul din 15 oct. 2005, e inserat interviul ce urmează:*

*„**Trecător prin Montréal***

Pe Cornel Cotuţiu l-am întâlnit la sfârşitul lunii august, bucuros de „cea mai frumoasă vară" din viaţa lui. Îşi rupsese tălpile sandalelor de atâta umblet prin Montréal; cunoştea pe dinafară Ville St-Laurent. Avusese un „moment de graţie" cu o veveriţă care voise „să-l seducă". Era unul dintre numeroşii părinţi care trec oceanul ca să-şi vadă copiii şi nepoţii. Un profesor aflat în vacanţă. Un turist care şi-a propus să scrie o carte nu din postura „peregrinului" ci a „omului care şade", nu despre Canada, ci inspirată de Canada.

– Cum v-aţi autocaracteriza, domnule Cotuţiu?

– Sunt un tip cu nasul pe sus. Nici eu nu-mi dau seama dacă este poză sau realitate. Până la urmă, fiecare culege dinspre mine ce poate, ce este în stare. Cei care ştiu să mă citească sunt adolescenţii, elevii mei – şi nu mă refer la cărţi acum. Pe scurt, am două resorturi care mă ţin în picioare şi-mi dau sens: activitatea mea de profesor şi cea de scriitor.

– Ce fel de profesor sunteţi?

– Unul exigent, care îşi iubeşte foarte mult elevii. Iar ei îmi răspund în acelaşi fel.

– Cum e să fii profesor astăzi, în România?

– În ceea ce mă priveşte, scrisul compensează condiţia mizeră a dascălului în România, însă puţini au această şansă. Din '90 încoace, nu avem nici un an care să semene cu altul. De 15 ani se tot încearcă ceva nou. Uneori chiar pe parcursul anului şcolar apar dispoziţii noi. Pentru că se schimbă guvernul. Sau ministrul... Această „cronicizată tranziţie" a adus învăţământul într-un stadiu disperant şi degradant. Ce e mai rău

este că elevii şi-au pierdut motivația învățării, iar profesorii se lasă şi ei contaminați de această atitudine.

Inspector de voie, primar de nevoie

– *Ați fost inspector în ultimii ani înainte de Revoluție...*

– Da, eram poreclit Inspectorul Pipă, fiindcă cutreieram satele având mereu o pipă în colțul gurii.

– *Cum ați ajuns în această funcție?*

– Eram cunoscut grație activității mele de scriitor, aveam o bună reputație printre dascăli. Eram, de altfel, inspector de specialitate, nu şef de cadre; acesta din urmă se ocupa de numirea profesorilor.

– *Cum ați descrie sistemul şcolar de atunci?*

– În perioada aceea ajunseseră lucrurile foarte bătute în cuie. Nişte „cuie" terorizante. O să vă dau doar un exemplu. Am fost ultimul organizator al Cântării României în rețeaua şcolară. Atîta a fost de greu, atîta a trebuit să alerg, încît ajunsesem la 3 pachete de țigări pe zi. M-am îmbolnăvit, nu am participat la faza finală a festivității şi m-am lăsat definitiv de fumat. Era cumplit coeficientul politic şi de omagiu către cei doi ticăloşi în aceste spectacole. Dincolo însă de acest cadru politic nenorocit, murdar, rămînea plăcerea elevilor de a rosti poezii, de a cînta, căci majoritatea nu aveau alt cadru de manifestare.

– *Dar v-ați pierdut funcția înainte de Revoluție...*

– Mi s-a tras de la romanul *Şarpele albastru*, care trebuia să apară chiar atunci la editura Dacia, într-un tiraj record de 60.000 de exemplare. Nişte „prieteni" erau la mare vrajbă cu editura şi au luat cartea mea ca piesă grea. Dulea, ultimul şef al cenzurii de stat, s-a ocupat de ea cu o atenție şi o insistență deconcertantă. De pildă, s-a ajuns până acolo încît mi-au cerut să scot din roman pînă şi cuvântul „nebun" şi toate derivatele sale. S-au dat la topit exemplarele deja tipărite şi au fost retipărite 6 fascicole din 12.

– *Ați acceptat să le rescrieți?*

– Da, am acceptat să rescriu jumătate din carte, pentru că, pe vremea aceea, eu nu credeam că infernul ceauşist se va termina. Am avut, mai târziu, o încercare de a reface *Şarpele albastru*, însă nu mai era acelaşi lucru. Aşa că singura variantă care există acum în biblioteci este cea mutilată.

– *Ce amintiri aveți de la Revoluție?*

– Am fost primarul Becleanului timp de două săptămîni, în perioada Revoluției. Sau, cum îmi place să spun, *am fost şeful golului de putere la Beclean*. Şi, în această postură, am semnat primul certificat de căsătorie. După aceea mi s-a propus să mă duc la CPUN (Consiliul Popular de

Uniune Națională) Bistrița-Năsăud şi am scăpat de postura de şef al urbei mele.

Scriitorul cu privire afurisită

– *Ați suferit de complexul intelectualului de provincie?*

– Singurul lucru pe care l-am regretat – legat de faptul că nu am trăit într-un oraş important – a fost contactul cu marea bibliotecă. Însă pentru restul... nu, niciodată. M-am cunoscut cu foarte mulți oameni de condei, ne-am întâlnit la tot felul de manifestări, ne-am vizitat. Cu Ulici am jucat tenis, pe Uricariu îl ştiu din vremea studenției, pe Manolescu l-am ajutat în campania electorală. Şi mulți alții: Nae Prelipceanu, Ana Blandiana, Gheorghe Pituț sau tinerii Corin Braga, Ruxandra Cesereanu... Pe Breban l-am invitat la Saloanele Liviu Rebreanu, una dintre cele trei manifestări culturale de amploare din Bistrița, alături de Colocviile Coşbuc şi de Festivalul-concurs „Mărul de aur”. Tot atunci am invitat artişti plastici: Horia Paştina, Ion Dumitru, Marcel Lupşe, Mirela Trăistaru ş.a.

– *Aveți mulți prieteni. Aveți şi duşmani?*

– O-ho!... În perioada în care am avut, la revista *Minerva*, rubrica *Paranteze*, îmi făceam cîte doi-trei duşmani pe lună. Problema mea este că văd unele lucruri pînă la nuanță infinitezimală. Una dintre colegele de la şcoală mi-a spus chiar, o dată, că am „o privire afurisită”; şi mi-a plăcut caracterizarea asta. În plus, am tendința să augmentez. Eu am încredințarea că un detaliu este suficient pentru a comprima întregul. Şi proza mea este adeseori construită pe structura metonimiei.

– *Ați fost redactor-şef al „Minervei” timp de zece ani. Ce v-a făcut să renunțați la revistă?*

– Am renunțat din motive financiare. Ajunsesem un fel de cerşetor care bătea pe la uşile diverselor organisme. Am rămas însă cu mulțumirea de a fi realizat revista cu cea mai mare întindere în ani din zonă, o revistă de circulație națională, cu colaboratori din străinătate. Şi, aşa cum se întîmplă de obicei, *Minerva* era mai ştiută în țară decât în Bistrița, unde se afla redacția.

– *Aveți vreun regret legat de activitatea de scriitor?*

– Nu am scris niciodată poezie; din acest punct de vedere mă consider un fel de scriitor handicapat. Deşi am, în textele mele, anumite zone de poezie şi chiar propun o anumită viziune lirică asupra existenței. Şi mai am o admirație invidioasă pentru cei care reuşesc să scrie proză de bună calitate pentru copii (căci, fiind de bună calitate, implicit, e şi o proză pentru adulți).

– *În perioada acestei vacanțe la Montréal ați scris?*

Pentru cei care (încă) nu s-au plictisit

De la greco-latini încoace europenii n-au descoperit nimic esențial despre existență, menirea şi valorile ei. Aici, în Canada, îmi reconfirm constatarea aceasta. Mai mult, o consolidez.

E jenant naiv stindardul pe care l-am fluturat în drum spre continentul nord american: Vedi Canada e poi mori. Nu aşa, ci (ca să fac o combinație italiano-latinească): „e poi memento mori”.

Nu poți vedea splendorile lumii, dacă nu ai măcar o scînteie de splendoare în tine însuți; a ta.

„Et ego in Arcadia”? Poate fi la fel de adevărat, de real „Et ego in Pocreaca”, după care vine îndată acest „e poi memento mori”.

Da? Atunci „carpe diem!”

„Memento mori”, deci „carpe diem!”. Calitatea, plenitudinea existențială aici este: între „Nu uita că şi tu vei muri” şi „Trăieşte-ți clipa!”

O, desigur, nu eu am descoperit codița de cireş şi răsăritul soarelui.

– Câte ceva am mai scris, nu prea mult însă. Nutresc teama ca în călătoria de întoarcere să nu pierd foile cu însemnările strînse pe parcurs. După ce le scriu, mi se par foarte importante, chit că mai tîrziu, ajuns în țară, dintr-o pagină voi face zece sau nici una.

– *Ați vrea să scrieți într-o altă limbă?*

– Nu, cîtă vreme există România. Ceea ce nu înseamnă că nu mă vreau tălmăcit în alte limbi.

A consemnat Simona Plopeanu

XI

Mde!

I-am trimis amicului Costel M. următorul mesaj pe internet:

„Mă voi întoarce acasă sărac: Mi-am epuizat aici toate superlativele. S.O.S.! Sînt bruşte trecerile de la monotonie la extaz, noroc cu lentoarea întoarcerii în normalitate; cea de aici, desigur, nu din Țară.”

Chemarea

Se ştie că la păsările de curte – mai cu seamă la gîşte – au rămas reminiscențe ale instinctului de migrație. Al întoarcerii. Într-acolo sau de acolo încoace. Un plecat/sosit deopotrivă.

Şi vezi deodată – cum i s-a întîmplat unui prieten trăitor la țară – că cele trei gîşte fac gălăgie, pornesc pe o pistă imaginară, se înalță, trec peste gard, peste curțile cîtorva vecini şi dispar, revenind la condiția dobîndită, de orătanie. Amicul şi-a recuperat două dintre „planoare”, a treia gîscă cu siguranță a nimerit în oala cuiva, printre zarzavaturi, găluşte şi condimente. Extrapolînd, îmi vin în minte cîteva persoane care, dascăli fiind, nu mai sînt la catedră, fie pentru că au intrat în „penzie”, fie că se ocupă cu altceva.

Mai întîi un caz ciudat: încă înainte de a intra în pensie, persoana mi-a mărturisit: Un pas în curtea şcolii nu voi mai face pînă la capătul capătului. Încercam să-l înțeleg: în anii ’50, din pricina „dosarului”, nu a putut să îmbrățişeze o profesie pe care

şi-o dorise din toată inima; trebuia să fie „curat”, adică dintr-o familie de muncitori săraci. Şi aşa a devenit profesor, făcîndu-şi anii ca o corvoadă, dar – culmea! ar zice ignorantul fudul – foarte iubit de elevi.

Bine, dar toamna, cînd încep şcolile, nu te îmboldeşte ceva, acolo?... Da, mă rîcîie sila – mi-a răspuns, totuşi, senin, omul care dorise în tinerețe să fie aviator.

Altă ipostază: E pensionat de doi ani. Soția a plecat cu băiatul şi familia lui în străinătate. E ca o părăsire. Apoi a plecat şi el, potrivit legii, de la catedră. Un alt fel de părăsire. Acum e singur în apartament. Nu altă slujbă, nu i se cer meditații (profesor de geografie fiind), nu are o grădină unde să-şi omoare timpul. Nu are plăcere să stea în parcul oraşului, să joace table, ori să facă politică de doi bani. Dimineața şi seara, acelaşi drum de kilometri: de la Han la chioşcul de la gară, unde găseşte rachiu de Cluj. Pretext, pentru a-şi acoperi trei-patru ceasuri. Între ele, taifas cu un prieten, două-trei telefoane – ca să se afle în treabă –, zăbavă prin bucătărie, televizor, o carte, arar pe la pescuit (din plictiseală, nu din pasiune), cîte o excursie organizată de pensionari. A iubit enorm şcoala, în ultimii ani abia aştepta să se termine vacanțele. Era un dascăl senin, vesel, exuberant uneori, ceea ce plăcea adolescenților. Deunăzi, un fost elev l-a oprit, întrebîndu-l de ce e posomorît şi l-a chemat la festivitatea de deschidere a noului an şcolar, devenise şi el profesor.

Cum să-şi fi motivat refuzul? A trecut printr-un final, nu mai vrea să-l continue, să-l agonizeze, să-l recondiționeze. Septembrie i-a devenit – şi-i va fi, pînă la moarte – o lună nesuferită. Poteca lăuntrică a începutului de şcoală i-a rămas deschisă, dar ca o rană.

Am cunoscut-o la Montréal pe Iustina. După 17 ani ca profesoară de filozofie la Sibiu, acum e educatoare la o grădiniță, îi place munca cu prichindeii, are un salariu mai mare de trei ori decît al meu, dar... Dar vine septembrie şi ceasul său lăuntric se pregăteşte pentru noul an şcolar, iar nostalgia dă buzna, o împresoară, o posomorăşte zile întregi.

Corina e canadiană de cinci ani. După o specializare de doi ani universitari, are o meserie care îi place, fiind apropiată de cea de profesoară de biologie la Bistrița. Însă nu-i place locul de muncă şi, în situații incomode, de tensiune, de divergențe, care o supără, o stresează, țîşneşte brusc gîndul: O, ce bine era la catedră! Adică acolo unde dialogul cu tinerii o reconforta şi simțea cum o ține într-un tonus bun simpatia lor, cum rezonează sensibilitatea lor la cuvintele ei, la prezența ei în mijlocul lor. Iată, de mică, prinsese dragoste pentru şcoală, iar vacanțele de vară – spre sfîrşitul lor – îi erau neplăcute. Şi în calendarul ei lăuntric acum 15 septembrie e o dată distinctă, vie, dar inutilă.

Frămîntînd

După-masă am trecut pe la familia Paşca, să-l luăm pe Sandu, care – fiind specialist în toate – urma să facă nişte verificări la instalațiile casei ce va fi cumpărată în cîteva zile de ai mei.

Ne-am întors noaptea să-l lăsăm acasă şi, desigur, să povestim pe aceeaşi temă: mult visata casă proprie. Erau revenite din oraş şi fetele: Miss România (după inima mea) – Alexandra şi Prințesa egipteană – Roxana.

Mona Mariana ne-a servit şi de data aceasta cu preparate de-ale ei: prăjitură şi „ciure" (de la mama mea, le ştiu numite „ciureghele" – nişte delicatese uşor crocante), iar la plecare colăcei calzi.

De unde plăcerea ei pentru astfel de „fapte" de casă, luate de ACASĂ? Şi asta cînd produsele de patiserie te întîmpină în toate magazinele, care de care mai delicioase, mai provocatoare, cînd frigiderele ametesc de atâtea dulciuri?

N-am întrebat-o, însă îmi place să cred că e aici chemarea pămîntului (despre care vorbea ea într-un interviu), dorința bucuroasă din copilărie de a străbate pămîntul moale de după ploaie, al Pinticului de lîngă Dej, de a-l frămînta cu picioarele

goale, de a mîngîia argila umedă şi a o modela în forme febrile sau domoale.

Aluatul frămîntat presupun că îi dă aceeaşi satisfacție intimă; degetele, podul palmei simt voluptatea de a strînge, a încolăci, a supune coca moale, lascivă; pumnii se înfundă senzual ori mînios în lutul acela răcoros şi lipicios al făinei, al roadei, al pămîntului, de fapt.

E aici un dialog, tainic, asemenea celui pe care plasticiana Mona Mariana Ciciovan îl săvîrşeşte, îl provoacă atunci cînd îşi modelează statuetele sau cînd poartă pasta de culoare pe pînză.

E aici, cred, un joc profund şi de un deliciu dramatic, iscat de competiția dintre femeie şi artistă.

Îmi place să cred că frămîntă aluatul ca şi cum ar comunica, ar stîrni o sevă a unei vîrste şi a unui loc fără întoarcere. O încercare de a le recupera.

Drăguțule bace,

Îți spun, ție, împătimitului întru *Miorița*, acum, la sfîrşitul şederii mele într-un petic al diasporei româneşti.

Se invocă din cînd în cînd – fie de către oameni de rînd, fie de intelectuali subțiri – aşa-zisul *„blestem românesc al dezbinării"*.

Am încredințarea următoare: Nu despre *blestem* este vorba, ci de *spiritul mioritic* al românului.

Constantin Noica observa că în toată eseistica pe seama mitului *fiului risipitor* interpreții prea puțin s-au oprit asupra condiției *fratelui* fiului risipitor. Pornind de aici, haide să rămînem la versurile acestea din *Miorița*:

„Că l-apus de soare
Vor să mi te-omoare
Baciul ungurean
Şi cu cel vrîncean,
C-are oi mai multe,
Mîndre şi cornute"

De ce?

De ce?!

De ce două atitudini în fața morții? A ciobanului şi a celor doi? De ce la sfîrşitul zilei?

Nici un cuvînt nu este întîmplător, ci fiecare este o întîmplare.

Numai al tău

Sînt singur într-un apartament devenit un fel de magazie cu saci, cutii, mobilă dezmembrată.

Se pleacă de aici, definitiv. Ne mutăm.

„Sînt singur şi mă duce-un gînd/ Spre locuințele lacustre” – e vorba lui Bacovia. Pe mine gîndul mă duce acum către spațiile româneşti.

Asemenea Canadei, ele au fost un tărîm al imigranților, dar, spre deosebire de ea, un pămînt al trecerii, sau al popasurilor măsurate în veacuri ori al rămînerii definitive. Un pămînt al cuceririlor, al stăpînirilor mai mult sau mai puțin vremelnice. Migratorii unguri au trecut, apoi au revenit, slavii rămaşi au fost asimilați. Neasimilați sau dovedit a fi ungurii, saşii şi şvabii, oricîte tentații de amalgam s-au săvîrşit. Imigranții secui, după ce au rezistat etnic secole, în veacul XIX au fost înghițiți de maghiari, dar nu de tot, devreme ce şi astăzi ființa etnică ungurească mai simte în gît cîte un dumicat secuiesc agățat prin esofagul poftelor.

Imigrări masive (s-o luăm de la Nistru încoace) au săvîrşit ruşii, ucrainienii, rutenii, evreii.

Consistente „chirii”, neplătite (decît de… amfitrioni, cu sînge şi suferință) au avut, desigur (cum îi putem uita?) turcii, grecii, tătarii.

De vreo două secole s-au îndreptat spre sora lor romancă aromânii, tratați de greci în Munții Pindului din ce în ce mai puțin… mioritic.

Din jur-împrejurul Nistrului, Tisei şi Dunării au venit în țara asta mereu seminții „de-au cerut pămînt şi apă". Numai că, nu toți „se făcură toți o apă ş-un pămînt"*

Oricum, veneticii îndîrjiți ori au pierit ori s-au călit. Asemenea ungurilor: Din caznele supraviețuirii au ieşit întăriți; țîfnoşi şi obraznici, au mîncat praznicul existenței distincte ca neam. Ba, mai mult, au pricinuit şi mari supărări popoarelor din jur.**

*

Mutatul alor mei nu ține de vechiul obicei la Montréal, pe care două romance l-au numit ironic „festivalul mutărilor". Conotația expresiei s-ar decoda aşa: de vreme ce în sezonul estival oraşul e plin de manifestări de amploare, de ce n-ar intra şi mutatul în locuință nouă (chiar dacă e veche) tot la categoria festivaluri, chiar dacă acesta e mai altfel, implicînd şi dimensiunea „rîsu' plînsu'".

Uneori – sau de multe ori? – această schimbare de locuință pare un fel de efect al neaderenței, al provizoratului. Ar putea fi o explicație, dacă se ia în calcul numărul în creştere al imigranților veniți în acest Eldorado cu frunza de arțar la urechea speranței. Veniturile multora – e drept – sporesc de la un an la altul şi atunci

---

* *Ignoranților, din ce în ce mai depărtați de Eminescu, le precizez că versurile fac parte din* Scrisoarea III.

** *Nu degeaba, în 1909 Octavian Goga, apăsat de silă, se adresa Oltului, din Ardealul sufocat de austro-unguri:*

„Să piară glia care poartă
Înstrăinatul nost' tezaur;
Țărîna trupurilor noastre
S-o scurmi unde ne-ngropară
Şi să-ți aduni apele toate –
Să ne mutăm în altă țară!"

nu puțini dintre ei doresc un plus de confort în cei cîțiva zeci de metri pătrați în care „bagă la întuneric” – vorba lui Florin Piersic – mîncăruri şi lichide, îşi usucă – ei şi copiii – ochii la televizoare şi calculatoare, învață, fac dragoste, se ceartă, se bat ca chiorii; locul principal de unde ies şi se întorc.

Apoi: Se estimează că două treimi dintre montrealezi nu stau în case proprii, ci în chirie, încît, pentru aceştia, locuința e ceva pasager, loc de popas, mai mult sau mai puțin îndelungat.

Nici acum nu se găseşte o explicație convingătoare pentru această ciudată formă de migrare, şi de ce lumea intră în agitație în jurul zilei de 1 iulie. S-au pus la cale investigații, filme documentare – concluzia: poveşti, nedumeriri, cam atît.

Un fapt sigur: Pînă în anii ‘70 nenumărați „nomazi” din provincia Québec se mutau în alte case la 1 mai. Data – nu, nu e vorba de acel 1 Mai muncitoresc în mare vogă pe vremea „dictaturii proletariatului” din Romînia în anii ‘50 –, data s-ar lega de tradiția scoțienilor (din țara de baştină, dar păstrată şi aici) de a-şi reînnoi la fiecare 1 mai contractele locative. Personal, mă îndoiesc, dat fiind preponderența în zonă a populației francofone.

Sînt păreri că totul porneşte de la primul Cod civil canadian (1866) care prevedea că pînă la 1 mai se încheie de perfectat contractele de închiriere.

Biserica îşi trage şi ea cîțiva cărbuni la tămîia ei, pretinzînd că mai marii ierarhi au ales acest termen, cerînd enoriaşilor să fie înțelegători şi binevoitori şi să nu-şi evacueze datornicii pe timpul iernii (a nu se uita că în Canada paralelei 45 iarna se termină spre sfîrşitul lunii aprilie).

O fi, dar cum s-a ajuns de la 1 mai la 1 iulie, cînd „am-n-am-treabă”, vorba lui Caragiale, oamenii se mută.

În 1974 a fost o inițiativă a premierului de atunci pentru ca, astfel, să nu perturbe încheierea anului şcolar. Pe bună dreptate, căci schimbarea domiciliului înseamnă transfer de la o şcoală la alta, neplăcută treabă pentru cei implicați: copii, părinți, administrație.

Dar povestea mai are şi un clenci de ordin politic-guvernamental, datorat tensiunii neîmblînzite între „suveranişti”,

care doresc suveranitatea Québec-ului, separarea lui de Canada, şi „federalişti”, apărători ai integrității statului canadian actual.

Quebecoazii au hotărît ca „zi a mutatului” 1 iulie, deoarece aceasta e sărbătoarea (reglemetar liberă pe toată întinderea statului) a federalismului canadian (un fel de zi națională).

Pe românul imigrant nu-l interesează, decît ca o poveste de doi bani.

Pentru cei proveniți din satele româneşti şi familiile întemeiate la oraş şi încartiruite în blocuri luate cu chirie sau cumpărate în primii ani posbelici, după ce prind un pic de cheag financiar în Canada, gîndul lor înfiripat de acasă ia avînt: „o căsuță”. O dezmierdare ce vine dintr-un „of” vechi.

Cînd banca a luat legătura cu familia Vodă pentru a le comunica vestea aşteptată cu emoție, la telefon se afla Corina, pe care am auzit-o că începe să rîdă intermitent, cu o bucurie „bucuroasă”. Persoana de la celălalt capăt al firului era mirată şi fiică-mea i-a explicat că e pentru prima dată cînd a ajuns în situația asta: Să aibă casa ei, nu apartament, ci casa ei, curtea ei, gazonul ei, terasa ei.

Aşa e: De cînd a venit pe lume, nu a cunoscut decît traiul în comun – „la bloc”. Am numărat: Pînă a ajunge să aibă această proprietate privată, a trecut, cu noi şi apoi cu propria-i familie, prin 12 apartamente (în Țară şi aici, la Montréal).

*

Arondismentul „Sainte Anne de Bellevue” e cel mai vestic de pe insula Montréalului, altfel spus, în capătul ei; iar strada Meloche poate concura la nivel de metropolă pentru titlul de „cea mai copleşită de linişte stradă a oraşului”. Cu excepția autobuzelor şcolare, n-au acces decît automobilele locuitorilor şi maşinile de transport utilitar. Calea ferată, cu „trenuri de periferie”, trece undeva pe la vreo doi-trei kilometri distanță. Mai apare cîte un avion, vibrînd zgomotos pe deasupra caselor-vilă şi a desimii de arțari şi conifere. Mai des trece vîntul.

Cel mai apropiat magazin – „depaneur" se zice în Canada – e la doi kilometri de la casa alor mei, dar asta interesează mai puţin, fiindcă aprovizionarea cu de toate se face de la magazinele-mamut, ş-apoi, cîtă vreme mai fiecare familie are două – trei maşini, ideea de distanţă e straşnic ameţită. Corina are de făcut pînă la serviciu, pe autostradă, 20 de minute (100/120 km pe oră). O nimica toată. Alin trebuie să alerge o jumătate de oră. Ei, şi?! De aici pînă în centrul metropolei sînt 40 de km? „pas de problème"!

Străzile n-au trotuare, pe ele se joacă mulţimea de prunci, iar vehicolele devin melci.

Doar copiii au oarece efort fizic de prestat, pe… jos: Paul – 5 minute pînă la şcoală, Dănuţ – cu două mai mult, pentru că grădiniţa e situată un pic mai la dreapta.

Mutatul – care înseamnă împachetat, încărcat, descărcat, despachetat – nu e o problemă, dacă te-ai aprovizionat din timp cu vreo 100 de cutii de carton şi scotch, vreo 50 de saci de plastic (în care intră totul, cu excepţia mobilei) şi, dacă ai prieteni (care, desigur, vin cu maşinile şi braţele lor), se înţelege din nou de ce şi mutatul intră la categoria cotidiană a lui „pas de problème". Un camion, patru „vane" (cuvînt uzual pentru automobilul cu şapte locuri), două maşini „normale" au rezolvat „mutatul".

Bere, vin, pizza, urări de bine, amintiri din copilărie şi chestiuni de afaceri, în final. Pa! Mersi!

Am prins acum cîteva clipe de unul singur, pe terasă. Dă să se însereze...

Pînă şi noţiunea de curte are aici o accepţie aparte. Ea înseamnă o cuprindere verde-maronie. Trei laturi sunt marcate prin desimea de tuia, înaltă de patru metri – un zid vegetal de verdeaţă. De dincolo de el răzbat sunete ale altora, dar difuz.

Eşti pe terasă, în spatele tău sînt spaţii ALE TALE, pe care le-ai umplut cu ce e al tău. În faţă e curtea gazonată, care e NUMAI a ta. Ai senzaţia unui ÎNĂUNTRU, care este numai al tău. Şi care îţi dă bucuria confortabilă a PROTEJĂRII. Îţi dai seama, intens – pentru că e o realitate, care îţi hrăneşte, în sfîrşit, aspiraţiile –, că avutul TĂU, privat, te ocroteşte.

*

O dimineață ca de poveste, pe strada Meloche, cu două zile înaintea întoarcerii mele în țară şi după trei zile de la instalarea alor mei în casă nouă. Un tablou cu tuşe îngroşate, culori pline, fără nuanțe, parcă fiecare decupate din alt întreg pentru a se alătura unui ansamblu proaspăt.

Stau în fața casei. Gazonul coboară lin spre stradă, încă verde compact, arțarul încă îşi gîndeşte minunățiile de tonuri ale toamnei, strada – o panglică dreaptă, gri-roşcat, celălalt gazon, un pin alb, alt arțar, cealaltă casă, o roată de car rezemată de perete în chip de decor; văzduhul nemişcat şi subțirimea norilor, îngăduind blînd lumina soarelui.

Şi, ca într-un pastel de iarnă al lui Alecsandri – o mişcare. Dinspre dreapta. Cîinele, lesa şi bărbatul, dînd impresia că animalul trage omul. Căci cîinele, oprindu-se, la fel o face şi stăpînul.

Stăpînul? Şi îndată țîşneşte în mine o dorință.

Mă voi întoarce în țară, nereuşind câteva lucruri:

Să văd Niagara. Au fost cîteva împrejurări potrivnice. Sejurul la malul Atlanticului a costat şi bani şi timp. Prins cu examenele finale pentru noua sa profesie – agent imobiliar – Alin n-ar fi avut timpul necesar să mi-l acorde pentru drum şi şedere. Ş-apoi, una peste alta, cele două cascade, de pe fluviul Saint John şi de la Québec, fac cît o Niagară. N-am avut noroc să plec cu Ovidiu şi Otilia, care i-au dus la Niagara pe Bica şi Bicu, dar întoarcerea lor era programată tocmai pentru ziua în care eu urma să iau avionul. Cu siguranță că Bicu mi-ar fi spus din nou: „Muream prost fără să ştiu că e atîta frumusețe pe pămînt".

Am vrut să văd „pe viu" o prostituată de pe Sainte Catherine. Asta ar fi însemnat zăbavă în timpul nopții. Şi risc. Aş fi riscat eu să fiu acroşat şi luat la palme, de către ea sau „peşte". M-ar fi putut crede că, dacă m-am apropiat de ea, ar fi fost doar pe motiv de contemplație? Ştii, tîrfo, n-am bani pentru meseria ta, dar vroiam să-ți văd de-adevăratelea fardul, lumina ochilor,

nuanța, mierea zâmbetului care cheamă, fusta, decolteul, să-ți intuiesc inteligența, cinismul de carne-hîrdău pentru sămînța masculului.

Am vrut să călătoresc cu trenul, măcar între două stații, măcar cu un tren de „banlieu”, de periferie, să mă conving de condițiile civilizate de călătorie, să înțeleg de ce, pentru a fi convingători, cei care laudă asemenea vagoane spun: Dacă intri la toaletă, nu-ți mai vine să ieşi. Chiar „sondasem terenul”: Am luat metroul pînă la stația Vendome, acolo unde căile ferate se întîlnesc cu linia de metrou, m-am interesat de orar, prețul biletului. Aici, în zonă, am găsit un termen de comparație pentru umila „Piață a României”. Voiam o cafea şi m-am îndreptat spre bulevardul Scherbrooke. Aşa am trecut pe lîngă un club privat pentru tenis de cîmp. Are în dotare (după cum am văzut din stradă prin gardul înalt din jaluzele de pînză) trei terenuri alăturate, de tenis. Da, aşa e şi dimensiunea spațiului unde se află sculptura **Eminescu**. Terenul din stînga – părculețul cu tobogane, în mijloc simulacrul de piață, în dreapta – parcarea: „Place de la Roumanie”...

Acum, în fața acestui decor feeric, am avut revelația unei dorințe, care pîlpîia timid în latență: Să văd cum un om în toată firea, zicîndu-şi stăpîn, culege fecalele cîinelui său.

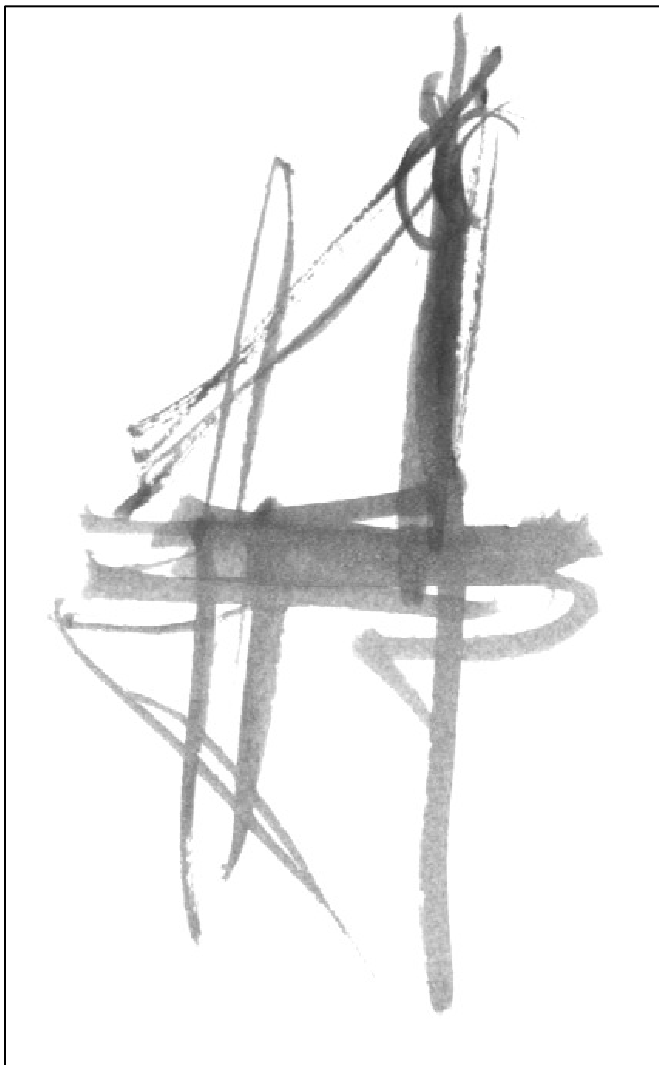
Şi, într-adevăr, am avut parte de acest ceremonial în care gradul înalt de civilizație se uneşte armonios cu excrementele cîinelui de casă...

Cu o expresie de om placid, animalul s-a oprit în mijlocul tabloului pe care mi-l înrămasem imaginar, şi-a aplecat partea dorsală şi, sobru, şi-a dat drumul. Bărbatul, îmbrăcat lejer, sportiv, a scos din buzunarul drept o mănuşă din plastic, albă, imaculată, a aşteptat să iasă din trupul câinelui ofranda personală, din buzunarul drept a scos o pungă de plastic, albă, apoi s-a înmănuşat, a cules cu mişcări încete, răbdătoare, gogoloiul de pe asfalt şi l-a strecurat în pungă, cu mănuşă cu tot. S-a îndreptat de spinare şi, atent şi afectuos, a aşteptat să se întindă lesa, semn că animalul îl cheamă să-l urmeze.

Personajele ies din ramă.

Revin din nou la mine. Mă aşez pe lespedea de la intrare. Îmi curăț privirea agățînd-o de creanga arțarului unde nepoțelul cel mare ajunge deja, iar cel mic aspiră s-o atingă, peste cîțiva ani, de pe propriile-i picioare.

Întorc privirea spre uşă. În casa aceasta sunt ai mei. Deci, „*carpe diem*"!

XII

Aşteptînd un „Air France”

După o incursiune cu autobuzul de la un avion la celălalt, prin dimineața aeroportului-oraş „Charles de Gaulle”, constat, în fața tabelei electronice, că voi avea de aşteptat trei ore pînă la avionul pentru Bucureşti.

Am suficienți euroi ca să-mi pot petrece timpul cu o cafea, o apă minerală, ba nu refuz nicio brioşă pe care tînăra de la tejghea mi-o propune, torcînd somnoros o franceză pisicească. Plus că am cules cîteva ziare de dimineață, oferite gratuit prin holurile acestei alcătuiri tubular-intestinale a aeroportului. Şi, după încă o cafea, voi citi interviul listat de pe calculator de Alex Cetățeanu cu cîteva ore înainte de a pleca din Montréal.

Mă cercetez pe dinăuntrul meu – un lăuntru peste care am pus o cămaşă existențială de aproape trei luni canadiene – şi tatonez o concluzie preliminară vrută deşteaptă: Plecînd spre Canada, speram să intru într-o etuvă în care mecanismul comparației să fie ținut sub anestezie, ca să constat că în timpul sejurului am urmărit obsedant să trăiesc, cu frenezie lucidă, supapa lui „carpe diem!”

E ora 8. Adică obişnuitul început de zi montréaleză, cu o cafea pe birou şi coala de scris la îndemînă. Acum, în aeroport, foiala şi vorbăraia difuză din bar e ca o draperie protectoare.

Trăiesc preliminariile unei retrospective ca şi cum aş foi spre obraji un evantai cu nervuri unduioase şi fragile.

Acum eşti în Europa! îmi spun de parcă m-aş ciupi dacă e aievea sau nu. Dar a fost şi un timp altfel şi pe care nu l-ai dorit, fiindcă nu voiai să te instalezi într-o iluzie deşartă. Abia acum am

revelația că un vis, ferit de speranță, a devenit aievea. Şi mă pregătesc să mă întorc cu un fel de orgoliu mînios, ca şi cum mi-aş fi păcălit ursita. Am ieşit din rutina unui destin ce părea a fi implacabil. Trăiesc reversul afirmației lui André Gide, potrivit căreia ceea ce nu s-a întîmplat nu putea să se întîmple.

O altă nervură preliminară: Românii mei din diaspora au o mai mare responsabilitate față de sineşi, față de familie şi față de ziua de mîine.

Pentru ei e păgubos principiul auzit în satul tatălui meu „*De-o-năcri, o-năcri, de nu, şi-aş-om horpoti*” sau zicerea românului de la poalele Rodnei: „*Cumva o fi, că nici o dată n-a fost să nu fie nicicum*”. E aici spiritul precar din mioriticul „*Şi de-o fi să…*”. Cum, tot aşa, n-am observat la românii mei de peste ocean împăcarea leneşă, resemnată din „*Aşa a vrut Dumnezeu*” ori „*Aşa a vrut soarta*”.

Poate de aceea, aflînd că eşti venit din România, pentru o şedere mai scurtă sau mai consistentă, ei nu se grăbesc să te întrebe despre Țară. Adică, să zicem: Ce mai e, dom'le, pe-acolo? Cum e viața? Cum o mai duceți?

Ei sunt viu interesați dacă te simți bine, între ei; ce părere ai despre cele văzute, despre calitatea vieții lor.

Întrebările – indiferent cum sunt rostite – pornesc dintr-o nădejde a confirmării: Vezi de ce mi-am părăsit Țara şi am venit aici? Nu-i aşa că am fost îndreptățit s-o fac? Să risc?

Cel mai adesea, ei îți arată apartamentul, casa, copiii, maşina/maşinile şi, vara, îți spun unde poți găsi o piscină confortabilă, unde merg ei să pescuiască, unde poposesc „la verde”, pentru un grătar la barbecu, ce rețea de restaurante să cauți, pentru o masă bună, multă şi ieftină. Desigur, aflînd ce profesie „mai intelectuală” ai, eşti întrebat (e drept, cu un fel de nesiguranță): Ați vizitat muzeul cutare? Ați mai prins ceva din festivalul cutare?

Dar, de cele mai multe ori, trebuia să accept, cu regret, o evidență: disjuncția între „la noi” şi „la voi”. Aceasta nu în sensul opunerii, al opțiunii sau alternativei, ci al separării, al distincției.

Am trăit în normalitatea unei lumi, pîndindu-mă în raport cu ea şi punîndu-mă tot timpul în relație cu fudula zicere *„Ubi bene, ibi patria”* şi cu necăjita *„Fie pîinea cît de rea/ Tot mai bună-n țara mea”*.

Dar am trăit într-un climat de normalitate asigurată de lege. Pe care cei mai mulți pot şi vor să o respecte.

Într-una din ultimele seri de şedere, acum la casa lor din arondismentul S-te Anne de Bellevue, cînd prietenii au venit într-o vizită „de vedere”, de recepție, conversînd pe terasa ce dă spre curte, Cristi – genul acela de bărbat care ascultă mult şi vorbeşte puțin, dar cu miez – a rostit la un moment dat aşa (pe un ton parcă uşor înfiorat de regret): „Am avut în Țară cam tot ce-mi trebuia: serviciu plătit bine, soția la fel, casă, masă, prieteni, părinți sănătoşi, dar n-am mai suportat. Mă doream şi la capătul lumii, însă într-o lume în care legea nu numai să existe, dar să fie şi respectată, să am certitudinea că legea mă ocroteşte cu adevărat, că e aplicată, indiferent cine e persoana. O lege care mă obligă, însă mă şi apără.” A fost întrerupt de o foială ciudată de sub terasă. „Acesta trebuie să fie un sconcs!” a decis cu un aer de expert Sandu şi a început îndată să povestească ce i s-a întîmplat lui cu doi ani în urmă cu un animal din acesta bizar. Era, într-adevăr, interesant şi amuzant… Cristi n-a mai revenit la problema lui.

În schimb acum, aşteptînd avionul meu, îmi revine o scenă de un cinism spontan, de care mi-e jenă, ca la amintirea unui gest penibil.

La acelaşi nivel cu apartamentul alor mei, pe Ward, într-o familie de români, agoniza de plictiseală şi monotonie o tînără bunică, venită din Sighetul Marmației la familia fiică-sii. Şederea îi fusese organizată pentru şase luni şi mai avea de stat încă două; biletul dus-întors era cu plecare la dată fixă.

Zi de zi, acelaşi tipic, după plecarea celor doi la serviciu: nimicuri gospodăreşti, ceasuri de şedere în balcon, apoi cu fetița la o piscină din apropiere, în final de săptămînă – cîte o ieşire în afara Montréalului. Dimineața, văzîndu-mă că ies în oraş, mă întreba încotro, îi spuneam şi răspundea în două feluri: „Nu

cunosc” ori „Da, acolo m-au dus şi ai mei”. Necunoscînd altă limbă decît cea de acasă, practic, trăia într-un fel de recluziune asumată. Într-o seară, întorcîndu-mă din oraş, o aud întrebîndu-mă de pe balcon: „Ți-i dor de România?”

Ce m-o fi apucat? Brusc, întrebarea m-a iritat şi m-am trezit că-i răspund răstit: „Nu!”

Ce o fi crezut despre mine?

Trăiesc o stare difuză, incertă: Urmează să mă desprind de ai mei şi să revin într-o lume tristă, chinuită, învolburată de ticăloşie. Şi asta după o terapie de două luni şi jumătate, într-o lume, totuşi, altfel.

Acum stau, am un mic răgaz în aeroportul parizian. Simt cum se acutizează în mine, refuzînd să coabiteze, să se împace, starea revenirii cu, deja, starea absenței. Sunt cel care a plecat şi cel care se întoarce.

„Aici” – „acolo”: semnele grafice şi rostirea rămân aceleaşi. Doar că se schimbă sensul de pornire. E o rocadă particulară. Pînă acum trei luni, „aici” avea o întruchipare indubitabilă, „acolo” însemna „oriunde”.

Se vede că prea binele oboseşte, cînd ai parte rar de el.

Cum va obosi absența stării de absență, rămîne de văzut.

Îmi amintesc de Anuchița Drăgan: „Cînd sunt obosită, ajung acasă şi mă întind pe canapea şi zic tare: Nu vreau să aud în casă vorbindu-se decît româneşte! Abia aşa ei ştiu cît sunt de obosită.”

Şi-mi mai amintesc (pasagerii pentru Bucureşti sunt invitați să se pregătească pentru zbor) de finalul din *Dl.Goe* al lui Caragiale: *„La bulivar, birjar! La bulivar!”*

Montréal – Beclean – Târlişua
2005 - 2007

Cuprins

IV

V

VI